

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Өнер факультеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Факультет искусств**

**«ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨРКЕМДІК БІЛІМ: ЦИФРЛЫҚ ДӘУІР
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ
ҚАЗІРГІ АХУАЛЫ МЕН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАРЫ» АТТЫ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

10 сәуір 2026 ж.

**МАТЕРИАЛЫ
«ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КАЗАХСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ
СОСТОЯНИЕ И ТРАНСФОРМАЦИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭПОХИ»
РЕСПУБЛИКАНСКАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ**

10 апреля 2026 г.

**MATERIALS
«ART EDUCATION IN KAZAKHSTAN: CURRENT STATE AND
TRANSFORMATIONS
IN THE DIGITAL AGE» REPUBLICAN SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE**

April 10, 2026

Алматы , 2026

УДК 37.017.92
ББК 74.6

Рекомендовано к изданию решением Учебно-методического объединения
Республиканского учебно-методического совета в области «Педагогические науки»
по направлению подготовки педагогов художественного образования на базе
НАО «Казахский национальный педагогический университет имени Абая»
(Протокол №1 от 08 апреля 2026 г.)

Редакционная коллегия:

доктор философии (PhD) З.Ж. Рабилова;

доктор философии (PhD) К.А. Байкутов;

кандидат педагогических наук, профессор Ж.Н. Шайгозова.

Ответственные редакторы:

Шажабоева Ж.А., Ибраева К.С.

«Қазақстандағы көркемдік білім: цифрлық дәуір жағдайындағы қазіргі ахуалы мен трансформациялары/Художественное образование в Казахстане: современное состояние и трансформации в условиях цифровой эпохи/Art Education in Kazakhstan: Current State and Transformations in the Digital Age» материалы республиканской научно-практической конференции. – Алматы: КазНПУ им. Абая. Электронный сборник. 2026. – 186 с. – Каз., рус., англ. и т.д.

ISBN 978-601-7448-32-5

Жинақта «Қазақстандағы көркемдік білім: цифрлық дәуір жағдайындағы қазіргі ахуалы мен трансформациялары» тақырыбы аясында көркемдік білім беру саласының теориялық және практикалық мәселелері қарастырылады. Көркем білім беру жүйесін цифрландыру жағдайында білімінің дамуы, заманауи педагогикалық технологияларды енгізу тәжірибесі, білім мазмұнын жаңарту және оқытудың инновациялық әдістері талданады. Сонымен қатар ұлттық мәдени мұра мен көркемдік құндылықтарды сақтау мен жаңғырту, оларды қазіргі білім беру үдерісіне ықпалдастыру жолдары, цифрлық ортадағы көркем білімнің орны мен рөлі қамтылады.

Мақалалар авторлық редакцияда жарияланады.

В сборнике, в рамках темы «Художественное образование в Казахстане: современное состояние и трансформации в условиях цифровой эпохи», рассматриваются теоретические и практические вопросы художественного образования. Анализируются развитие системы художественного образования в условиях цифровизации, опыт внедрения современных педагогических технологий, обновление содержания образования и применение инновационных методов обучения.

Кроме того, освещаются вопросы сохранения и обновления национального культурного наследия и художественных ценностей, пути их интеграции в современный образовательный процесс, а также место и роль художественного образования в цифровой среде.

Статьи публикуются в авторской редакции.

УДК 37.017.92
ББК 74.6

ISBN 978-601-7448-32-5

Құрметті әріптестер, қадірлі ғалымдар, жоғары оқу орындарының оқытушылары, білім беру ұйымдарының басшылары, жас зерттеушілер және конференция қонақтары!

Сіздерді Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің қабырғасында ұйымдастырылып отырған **«Қазақстандағы көркемдік білім: цифрлық дәуір жағдайындағы қазіргі ахуалы мен трансформациялары»** атты Республикалық ғылыми-практикалық конференцияның ашылуымен шын жүректен құттықтаймын!

Бұл конференция ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің Республикалық оқу-әдістемелік кеңесі жанындағы **«Педагогикалық ғылымдар» білім беру саласындағы оқу-әдістемелік бірлестігінің 2025/2026 оқу жылына арналған жоспарына сәйкес** өткізіліп отыр. Аталған ғылыми басқосудың Абай университеті базасында ұйымдастырылуы – біздің университеттің педагогикалық білім беруді дамытудағы тарихи миссиясын, ғылыми-әдістемелік әлеуетін және еліміздегі жоғары педагогикалық білім жүйесіндегі жетекші орнын айқындайтын маңызды көрсеткіш.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесі қарқынды өзгерістер кезеңін бастан өткеруде. Цифрлық технологиялар, жасанды интеллект, мультимедиялық оқыту құралдары, виртуалды және кеңейтілген шынайылық элементтері педагогикалық үдерістің мазмұны мен әдістемесін түбегейлі жаңартуда. Мұндай жағдайда көркемдік білім беру де дәстүрлі шеберлік пен заманауи технологиялық мүмкіндіктерді ұштастыратын жаңа сапалық деңгейге көтерілуі тиіс.

Конференцияның **«Б014 – Жалпы дамудың пәндік мамандануы бар мұғалімдерді даярлау (Көркем білім)»** бағыты және **«B007 – Көркем еңбек және сызу пәні мұғалімдерін даярлау»** білім беру бағдарламалары тобы аясында өткізілуі ерекше мәнге ие. Себебі көркем еңбек және сызу пәні мұғалімдерін даярлау – тек кәсіби білім беру мәселесі ғана емес, сонымен бірге жас ұрпақтың эстетикалық талғамын, шығармашылық ойлауын, ұлттық дүниетанымын және мәдени құндылықтарға құрметін қалыптастырудың маңызды тетігі.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті үшін көркемдік білім беру саласын дамыту – стратегиялық маңызы бар бағыттардың бірі. Университетіміз педагог даярлау ісінде ұлттық құндылықтарды, ғылыми ізденісті, инновациялық әдістемені және халықаралық тәжірибені үйлестіруге ерекше назар аударады. Осы тұрғыдан алғанда, бүгінгі конференция көркемдік білімнің қазіргі ахуалын саралауға, оның цифрлық дәуірдегі жаңа мүмкіндіктерін талқылауға және болашақ даму бағдарларын айқындауға арналған маңызды ғылыми-тәжірибелік алаң болып табылады.

Конференция барысында көркемдік білім берудің мазмұнын жаңарту, білім беру бағдарламаларын жетілдіру, болашақ педагогтердің шығармашылық, кәсіби және цифрлық құзыреттерін дамыту, ұлттық көркем-мәдени мұраны цифрлық кеңістікте сақтау және дәріптеу мәселелері жан-жақты талқыланады деп сенемін. Мұндай мазмұнды пікір алмасулар білім беру сапасын арттыруға, ғылыми ынтымақтастықты нығайтуға және жаңа педагогикалық бастамалардың қалыптасуына жол ашады.

Осы конференцияны ұйымдастыруға атсалысқан Өнер факультетінің ұжымына, ғылыми қауымдастық өкілдеріне, жоғары оқу орындарының профессор-оқытушылар құрамына және барлық қатысушыларға шынайы алғысымды білдіремін.

Баршаңызға шығармашылық шабыт, ғылыми ізденістеріңізге табыс, кәсіби еңбектеріңізге жеміс тілеймін. Бүгінгі конференция көркемдік білім беру саласының дамуына серпін беріп, жаңа идеялар мен нақты нәтижелерге бастайтын маңызды ғылыми алаң болады деп сенемін.

Конференция жұмысына сәттілік тілеймін!

Құрметпен,

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

Басқарма Төрағасы – Ректор

Тілеп Болат Анапияұлы

Құрметті әріптестер, қадірлі ғалымдар, жоғары оқу орындарының оқытушылары, білім беру ұйымдарының басшылары, жас зерттеушілер және конференцияға қатысушылар!

Сіздерді Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Өнер факультеті ұйымдастырып отырған **«Қазақстандағы көркемдік білім: цифрлық дәуір жағдайындағы қазіргі ахуалы мен трансформациялары»** атты Республикалық ғылыми-практикалық конференцияның басталуымен шын жүректен құттықтаймын!

Аталған конференция ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті базасындағы Республикалық оқу-әдістемелік кеңесі жанындағы **«Педагогикалық ғылымдар» білім беру саласындағы оқу-әдістемелік бірлестігінің 2025/2026 оқу жылына арналған жоспарына сәйкес** өткізіліп отыр. Бұл – көркемдік білім беру саласындағы өзекті мәселелерді кәсіби деңгейде талқылауға, ғылыми ой мен педагогикалық тәжірибені ұштастыруға арналған маңызды басқосу.

Конференцияның **«6B014 – Жалпы дамудың пәндік мамандануы бар мұғалімдерді даярлау (Көркем білім)»** бағыты бойынша **«B007 – Көркем еңбек және сызу пәні мұғалімдерін даярлау»** білім беру бағдарламалары тобы аясында ұйымдастырылуы өте орынды. Себебі бүгінгі таңда көркем еңбек, сызу, бейнелеу өнері және дизайн бағыттарында білім беретін болашақ педагогтердің кәсіби даярлығы жаңа мазмұнды, жаңа әдістемені және цифрлық құзыреттілікті талап етеді.

Қазіргі көркемдік білім беру жүйесі тек дәстүрлі көркемдік дағдыларды меңгертумен шектелмейді. Ол – оқушының шығармашылық ойлауын, эстетикалық қабылдауын, жобалық мәдениетін, визуалды сауаттылығын және ұлттық құндылықтарға негізделген көркем дүниетанымын қалыптастыратын күрделі педагогикалық кеңістік. Сондықтан бүгінгі конференцияда көтерілетін мәселелер тек бір пәннің немесе бір білім беру бағдарламасының шеңберіндегі мәселе емес, тұтас көркемдік педагогикалық білім беру жүйесінің болашағына қатысты маңызды тақырыптар деп білемін.

Цифрлық дәуір жағдайында көркемдік білім беру жаңа міндеттермен бетпе-бет келіп отыр. Бір жағынан, біз ұлттық өнердің, дәстүрлі колөнердің, академиялық сурет пен композицияның, сызу мен көркем еңбек пәндерінің іргелі негіздерін сақтауға тиіспіз. Екінші жағынан, білім беру үдерісіне цифрлық технологияларды, графикалық бағдарламаларды, 3D модельдеу, мультимедиялық ресурстар, VR/AR мүмкіндіктері мен инновациялық оқыту әдістерін енгізу қажеттілігі артып келеді. Өнер саласында бұл өте нәзік мәселе: технология құрал болуы керек, ал мазмұн мен көркемдік ой бірінші орында қалуы тиіс. Қысқасы, компьютер қылқаламды алмастырмайды, бірақ жақсы педагогтің қолында ол жаңа шығармашылық кеңістік аша алады.

Осы конференция аясында көркемдік білім берудің қазіргі жағдайы, цифрлық трансформация жағдайындағы мүмкіндіктері мен сын-қатерлері, білім беру бағдарламаларын жетілдіру, болашақ педагогтердің шығармашылық және кәсіби құзыреттерін дамыту, ұлттық көркем-мәдени мұраны цифрлық кеңістікте сақтау және насихаттау мәселелері кеңінен талқыланады деп сенемін.

Өнер факультеті үшін мұндай ғылыми-практикалық іс-шаралардың маңызы ерекше. Себебі факультетіміз көркемдік білім беру, дизайн, музыка, хореография және өнер педагогикасы бағыттарында маман даярлай отырып, ұлттық мәдениет пен заманауи білім беру талаптарын байланыстыратын шығармашылық орта қалыптастыруды мақсат етеді. Бүгінгі конференция осы мақсаттың нақты көрінісі болып табылады.

Осы ретте конференцияға қатысып отырған барлық ғалымдарға, оқытушыларға, білім беру ұйымдарының өкілдеріне, жас зерттеушілерге және ұйымдастыру жұмыстарына атсалысқан әріптестерге шынайы алғысымды білдіремін. Сіздердің баяндамаларыңыз, ғылыми тұжырымдарыңыз бен тәжірибелік ұсыныстарыңыз көркемдік білім беру саласының әдіснамалық және практикалық негіздерін нығайтуға елеулі үлес қосады деп сенемін.

Баршаңызға шығармашылық шабыт, ғылыми ізденістеріңізге табыс, кәсіби еңбектеріңізге береке тілеймін. Конференция жұмысы нәтижелі өтіп, жаңа идеяларға, мазмұнды пікірталастарға және болашақ бірлескен жобаларға жол ашады деп сенемін.

**Құрметпен,
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
Өнер факультетінің деканы, PhD
Байгутов Карим Алимханұлы**

ҚАЗАҚ МИФОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ГРАВЮРА ӨНЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ-МАЗМҰНДЫҚ МОДЕЛІН ӘЗІРЛЕУДІҢ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Байғұтов К.А.

*«Көркем білім» кафедрасының аға оқытушысы, философия (PhD) доктор,
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті*

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ мифологиясы негізінде гравюра өнерін оқытудың құрылымдық-мазмұндық моделін әзірлеудің ғылыми-әдістемелік негіздері қарастырылады. Зерттеу қазіргі көркем білім беру кеңістігіндегі екі өзекті сұраныстың түйіскен нүктесінен туындайды: біріншісі – ұлттық мәдени кодты заманауи педагогикалық технологиялармен сабақтастыру, екіншісі – шығармашылық, сыни ойлау және визуалды интерпретация дағдыларын дамытатын оқыту модельдерін жасау. Зерттеу материалы ретінде мәдениет пен өнер білімін қолдайтын халықаралық құжаттар, Design Thinking бойынша теориялық және эмпирикалық еңбектер, арт-білім, креативті педагогика, гравюра әдістемесі, қазақ мифологиясы мен символикасына арналған ғылыми жарияланымдар талданды. Әдіснамалық негізін жүйелі шолу, мазмұндық-теориялық талдау, салыстырмалы талдау, педагогикалық модельдеу және диагностикалық индикаторларды жобалау құрады. Нәтижесінде қазақ мифологиясының символдық жүйесін, гравюра техникасының көркем-тілдік мүмкіндіктерін және Design Thinking кезеңдерін кіріктіретін құрылымдық-мазмұндық модель ұсынылды. Модель мақсаттық, мазмұндық, процессуалдық және нәтижелік-диагностикалық блоктардан тұрады. Сонымен қатар арнайы курс құрылымы, оқыту принциптері, оқу модульдері, бағалау критерийлері және нәтижені өлшеуге арналған интегралды индекс формуласы берілді. Мақаланың ғылыми жаңалығы – мифологиялық мазмұнды тек иллюстративтік ресурс емес, визуалды ойлау мен композициялық шешімнің семантикалық өзегі ретінде қарастыруында; ал практикалық маңызы – көркем білім педагогтерін даярлауда қолдануға болатын дайын модель мен курс логикасын ұсынуында.

Түйін сөздер: қазақ мифологиясы, гравюра өнері, Design Thinking, көркем білім, құрылымдық-мазмұндық модель

Abstract. This article examines the scientific and methodological foundations for developing a structural-content model of teaching the art of printmaking based on Kazakh mythology. The study emerges at the intersection of two pressing demands in contemporary art education: first, the need to integrate the national cultural code with modern pedagogical technologies; second, the need to create instructional models that foster creativity, critical thinking, and visual interpretation skills. The research material included an analysis of international documents supporting culture and arts education, theoretical and empirical works on Design Thinking, and scholarly publications on art education, creative pedagogy, printmaking methodology, Kazakh mythology, and symbolism. The methodological framework of the study consisted of a systematic review, content-theoretical analysis, comparative analysis, pedagogical modeling, and the design of diagnostic indicators. As a result, a structural-content model was proposed that integrates the symbolic system of Kazakh mythology, the artistic and expressive possibilities of printmaking techniques, and the stages of Design Thinking. The model includes target, content, procedural, and result-diagnostic blocks. In addition, the article presents the structure of a specialized course, teaching principles, instructional modules, assessment criteria, and an integral index formula for measuring outcomes. The scientific novelty of the article lies in its interpretation of mythological content not merely as an illustrative resource, but as the semantic core of visual thinking and compositional decision-making; its practical significance lies in offering a ready-to-use model and course logic applicable to the preparation of art education teachers.

Keywords: Kazakh mythology, printmaking art, Design Thinking, art education, structural-content model

Аннотация. В данной статье рассматриваются научно-методические основы разработки структурно-содержательной модели обучения искусству гравюры на основе казахской мифологии. Исследование возникает на пересечении двух актуальных запросов современного художественного образования: во-первых, необходимости интеграции национального культурного кода с современными педагогическими технологиями; во-вторых, потребности в создании моделей обучения, развивающих творческие способности, критическое мышление и навыки визуальной интерпретации. В качестве исследовательского материала были проанализированы международные документы, поддерживающие образование в области культуры и искусства, теоретические и эмпирические труды по Design Thinking, научные публикации по арт-образованию, креативной педагогике, методике преподавания гравюры, казахской мифологии и символике. Методологическую основу исследования составили систематический обзор, содержательно-теоретический анализ, сравнительный анализ, педагогическое моделирование и проектирование диагностических индикаторов. В результате предложена структурно-содержательная модель, интегрирующая символическую систему казахской мифологии, художественно-языковые возможности техники гравюры и этапы Design Thinking. Модель включает целевой, содержательный, процессуальный и результативно-диагностический блоки. Кроме того, представлены структура специального курса, принципы обучения, учебные модули, критерии оценивания и формула интегрального индекса для измерения результатов. Научная новизна статьи заключается в рассмотрении мифологического содержания не только как иллюстративного ресурса, но и как семантического ядра визуального мышления и композиционного решения; практическая значимость состоит в предложении готовой модели и логики курса, которые могут быть использованы в подготовке педагогов художественного образования.

Ключевые слова: казахская мифология, искусство гравюры, Design Thinking, художественное образование, структурно-содержательная модель.

Бұл зерттеу Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті тарапынан қаржыландырылды (грант ЖТН AP25796905, Design Thinking тәсілін қолдану арқылы көркем білімдегі қазақ мифологиясы мен гравюрасын модификациялау)

Kіріспе

Қазіргі білім беру кеңістігінде өнер мен мәдениетті оқыту шеткері, «эстетикалық қосымша» сала ретінде емес, креативтілік, сыни ойлау, инновация және мәдени өзіндік сананы қалыптастыратын базалық бағыт ретінде қайта қарастырылып отыр. UNESCO-ның 2024 жылғы мәдениет және өнер білім беру жөніндегі шеңберлік құжатында мәдениет пен өнер білім беру жүйесінің шығармашылықты, сыни ойлауды және инновацияны дамытудағы іргелі рөлі арнайы көрсетілген [1]. OECD-нің PISA 2022 нәтижелері де креативті ойлауды генерация, бағалау және идеяны жетілдіру қабілеті ретінде қарастырып, оны заманауи білім сапасының өлшенетін құрамдасы ретінде бекітті [2]. Бұл жағдайда көркем білім беру мазмұны техникалық шеберлікпен шектелмеуі тиіс; ол мәдени кодтарды оқуға, символдық бейнелерді түсіндіруге, көркем шешім қабылдауға және проблеманы шығармашылықпен шешуге үйретуі қажет [1; 2].

Осы тұрғыдан алғанда, қазақ мифологиясы көркем білім үшін тек тақырыптық қор емес, ұлттық дүниетанымның күрделі семиотикалық жүйесі болып табылады. Мифологиялық образдар – айдаһар, бәйтерек, тотемдік жануарлар, аспан және жер асты кеңістігінің бейнелері – тек сюжет емес, мәдени мағына тасымалдаушылары. Сондықтан оларды оқыту барысында мазмұндық материал ретінде ғана емес, визуалды-композициялық ойлауды ұйымдастыратын семантикалық өзек ретінде қарастыру қажет [18; 19; 20]. Бұл жерде мәселе мифті «безендіру» емес, мифологиялық құрылымдарды көркем тілге аударуда. Гравюра өнері осы аудармаға ерекше қолайлы, өйткені оның бедер, сызық, қарама-қарсылық, таңбалық ықшамдау, жазықтықтағы драматургия сияқты қасиеттері мифтік образдардың архетиптік қуатын айқындауға мүмкіндік береді [15; 17; 20].

Design Thinking осы процесті әдістемелік жағынан ұйымдастыратын пәрменді негіздердің бірі ретінде көрінеді. Тим Браун Design Thinking-ті адамның қажеттіліктерін технологиялық мүмкіндікпен және өміршең шешіммен түйістіретін дизайнерлік ойлау ретінде сипаттады [3]. Кейінгі зерттеулер бұл тәсілді тек дизайн кәсібінің ішкі логикасы емес, білім беру саласындағы күрделі, анық құрылмаған мәселелерді шешудің итеративті және адамға бағдарланған форматы ретінде таныды [4; 5]. Panke еңбегінде Design Thinking білім беруде ынтымақтастыққа, эмпатияға, прототиптеуге, рефлексияға және балама шешімдер іздеуге негізделген тәсіл ретінде қарастырылса [5], Novak пен Mulvey оның болашақ педагогтер мен нұсқаулық дизайн студенттерінің шығармашылық дағдыларын күшейтуге ықпал ететінін көрсетті [7]. Демек, бұл тәсіл көркем білімде, әсіресе мағыналық және бейнелік интерпретацияны талап ететін салаларда, жай «тренд» емес, құрылымдаушы педагогикалық логика бола алады [3–7].

Соңғы жылдардағы жүйелі шолулар бұл пікірді сандық тұрғыдан да нығайтады. Li мен Zhan K-12 деңгейіндегі 43 жоғары сапалы эмпирикалық зерттеуді талдап, Design Thinking-тің 21 ғасыр құзыреттерін қалыптастыру әлеуетін, әсіресе шағын топ, нақты проблема және тәжірибелік тапсырма жағдайында жоғары екенін көрсетті [8]. Razali және әріптестері 25 жарияланымды қарастырып, Design Thinking оқыту мен үйрену процесін күшейтетінін, бірақ оны енгізуде мұғалім даярлығы, уақыт, бағалау және үдерістің күрделілігі сияқты қиындықтар бар екенін атап өтті [9]. Yu, Yu және Lin жүргізген 2024 жылғы метаталдау 25 эмпирикалық мақала бойынша Design Thinking-тің студент оқуына оң әсері бар екенін ($r = 0.436$; $p < 0.001$) көрсетті; әсер ұзақ мерзімді, шағын топтық және көпсалалы ортада күштірек байқалған [10]. Бұл мәліметтер көркем білімдегі жаңа модельді құруда процестік икемділік пен әдістемелік нақтылықты қатар ұстау қажеттігін аңғартады [8–10].

Алайда Design Thinking-ті өнер біліміне механикалық көшіру де дұрыс шешім емес. Samaniego және әріптестері өнер мен дизайн біліміндегі креативті ойлау жөніндегі 187 зерттеуді талдап, бұл салада тәжірибелік оқу, STEAM, пәнаралық жоба, цифрлық құрал және көркем тәжірибе өнімді болғанымен, олардың барлығы бірдей мәдени мазмұнмен терең байланыса бермейтінін көрсетті [12]. Møller-Skau мен Lindstøl мұғалімдерді даярлауда arts-based learning эмоционалдық бетбұрыс, әрекетке ұмтылыс және қатынас өзгерісі тәрізді нәтижелер беретінін дәлелдеді [13]. Swanzy-Impraim және әріптестері, керісінше, визуалды өнер мұғалімдерінің шығармашылықты мақсат тұтқанымен, іс жүзінде көбіне мұғалім-орталық педагогикаға сүйенетінін байқады [14]. Бұл жерде күлкілі жағдай да бар: құжатта «креативтілік» деп айғайлап жазып қойып, аудиторияда бәрін бірдей көшіруге мәжбүрлеу – педагогикалық оксюморон. Демек, жаңа модель мазмұнды да, әдісті де бір мезетте жаңартуы керек [12–14].

Гравюра өнерін оқыту мәселесінде де ұқсас қайшылық байқалады. Бір жағынан, printmaking шығармашылықты, композициялық ойлауды және материалдық процесті жақсы дамытатын өнер түрі ретінде бағаланады; екінші жағынан, оның техникалық күрделілігі мен қауіпсіздік талаптары салдарынан мектеп пен ЖОО тәжірибесінде жиі шетке ысырылып қалады [15]. Vojvodić пен Sredanović гравюраның балалар мен студенттердің шығармашылығын дамытудағы маңызын атап өтіп, оны оқу жағдайына бейімделген, қауіпсіз және балама әдістер арқылы енгізу қажеттігін көрсетті [15]. Лавуа мен Кейн printmaking-тің нарративтік зерттеудегі мүмкіндігін ашып, оның көпқабатты тәжірибе мен мағынаны визуалды түрде жинақтай алатынын көрсетті; бұл қасиет мифологиялық материалмен жұмыс істеуде айрықша маңызды [22]. Басқаша айтқанда, гравюра – мазмұнды «көрсету» құралы емес, мағынаны таңбалау, қалыңдату және қайта құру тілі [15; 22].

Қазақстандық және түркілік контекстегі зерттеулер бұл бағыттың ғылыми алғышарттары бар екенін дәлелдейді. Қондыбайдың еңбектері қазақ мифологиясын әлем моделінің, космогониялық түсініктің және символдық жүйенің тұтас құрылымы ретінде қарастырады [18]. Тойшанұлы түрік-моңғол мифологиясының образдық сабақтастығын көрсетіп, мифологиялық мотивтердің этномәдени негізін ашады [19]. «Painting education of Kazakh mythology» атты мақалада қазақ мифологиясын кескіндеме және ағаш баспа техникасы арқылы оқытудың мәдени-педагогикалық әлеуеті белгіленген [16]. 2024 жылғы PLoS One мақаласында қазақ мифологиясы мен гравюра техникасын біріктіретін элективті курс студент қызығушылығы мен қатысуын күшейткені

көрсетілді: курсты студенттердің 90%-ы ерікті түрде таңдаған, ал эксперимент нәтижесі 80%-дан жоғары болған [17]. Бұл деректер мәселенің жай теория емес, практикалық әлеуеті бар екенін көрсетеді [16–19].

Сонымен қатар, қолда бар зерттеулердің басым бөлігі үш бағыттың біреуіне ғана ден қояды: не мифологияның мәдени-символдық мазмұнына, не Design Thinking-тің жалпы педагогикалық артықшылықтарына, не гравюра техникасының оқыту әдістемесіне. Ал осы үшеуін – ұлттық мифологиялық мазмұнды, гравюраның таңбалық-көркем тілін және Design Thinking-тің адамға бағдарланған, итеративті педагогикасын – бір құрылымдық-мазмұндық модельге біріктіретін зерттеулер аз. Әсіресе болашақ көркем білім педагогтеріне арналған арнайы курс логикасы, модульдік мазмұны, диагностикалық критерийлері және нәтижелік индикаторлары жеткілікті жүйеленбеген [5; 8; 12; 15–17]. Осы олқылық мақала өзектілігін айқындайды.

Осыған байланысты зерттеудің мақсаты – қазақ мифологиясы негізінде гравюра өнерін оқытудың құрылымдық-мазмұндық моделін әзірлеудің ғылыми-әдістемелік негіздерін айқындау және арнайы курс мазмұны мен диагностикалық жүйесін ұсыну. Зерттеу мынадай сұрақтарға жауап іздейді: 1) қазақ мифологиясы мен гравюра өнерін кіріктіріп оқытудың ғылыми-теориялық тіректері қандай; 2) Design Thinking бұл үдеріске қандай әдістемелік логика береді; 3) құрылымдық-мазмұндық модельдің қандай блоктары болуы керек; 4) арнайы курстың мазмұны, әдістері және нәтижені бағалау критерийлері қалай құрылады?

Бұл мақалада қолданылатын ұғымдар да нақтыланды. Құрылымдық-мазмұндық модель деп біз мақсат, мазмұн, әдіс, әрекет, нәтиже және диагностика блоктарының өзара байланысқан педагогикалық жүйесін түсінеміз [21]. Design Thinking – эмпатия, мәселені нақтылау, идея ұсыну, прототип жасау және сынақтан өткізу кезеңдерін қамтитын итеративті жобалық ойлау [4; 5; 8]. Қазақ мифологиясы – ұлттық дүниетанымда орныққан космогониялық, антропологиялық және символдық образдар жүйесі [18–20]. Гравюра өнері – бедерлі немесе терең баспа принципіне сүйенетін, сызықтық-дақтық контраст пен таңбалық ықшамдауға негізделген көркем техника [15; 17]. Осы анықтамалар зерттеу тілін біріздендіріп, талдауды кең аудиторияға түсінікті етеді.

Әдістер мен материалдар.

Зерттеу дизайн жағынан теориялық-модельдік сипаттағы ғылыми жұмыс ретінде құрылды. Оның негізгі материалы 2008–2025 жылдар аралығындағы халықаралық және қазақстандық 21 дереккөзден тұратын мақсатты корпус болды. Бұл корпус төрт блокқа бөлінді: 1) мәдениет пен өнер білімінің қазіргі стратегиялық құжаттары [1; 2]; 2) Design Thinking-тің теориясы, шолулары, метаталдаулары және білім берудегі қолданылуы [3–11]; 3) өнер, визуалды педагогика, креативті ойлау және printmaking әдістемесіне арналған зерттеулер [12–15; 21; 22]; 4) қазақ мифологиясы мен оны көркем білімде пайдалануға арналған еңбектер [16–20]. Материалдарды іріктеуде екі өлшем басшылыққа алынды: а) тақырыппен тікелей байланыстылығы; ә) педагогикалық модель құруға жарамды теориялық немесе эмпирикалық құндылығы. Жаңа жарияланымдарға басымдық берілді, бірақ мәселенің генеалогиясын ашатын классикалық еңбектер де сақталды [3; 4; 18; 19].

Әдістемелік тұрғыдан жұмыста бірнеше өзара толықтырушы әдіс қолданылды. Біріншісі – жүйелі-мақсатты әдеби шолу. Бұл әдіс мәселенің дисперсті зерттелген бөліктерін бір ғылыми өріске жинауға мүмкіндік берді. Li мен Zhan, Razali және әріптестері, Samaniego және Yu жүргізген шолулар мен метаталдаулар іріктеу логикасын бекітуге көмектесті [8–10; 12]. Екіншісі – тақырыптық контент-талдау. Оның көмегімен дереккөздерден қайталанатын ұғымдық өзектер бөлінді: эмпатия, интерпретация, пәнаралықтық, прототиптеу, рефлексия, символдық мағына, көркем трансформация, қауіпсіз техника, бағалау. Үшіншісі – салыстырмалы талдау. Бұл әдіс халықаралық Design Thinking зерттеулерін қазақстандық мифологиялық және гравюралық материалмен салыстыруға мүмкіндік берді, яғни сыртқы әдіснаманы ұлттық мазмұнға жай көшіру емес, бейімдеу жолын ашты [8; 12; 15–17].

Төртінші әдіс – педагогикалық модельдеу. Бұл мақаладағы негізгі әдіс осы болды, өйткені зерттеудің мақсаты дайын оқыту моделін ұсыну еді. Модельдеу барысында нысанның ішкі құрылымы мақсаттық, мазмұндық, процессуалдық және нәтижелік-диагностикалық блоктарға бөлінді. Мұндай тәсіл қазіргі педагогикалық модельдерге тән және өнер мұғалімдерін даярлау

саласындағы соңғы зерттеулермен үндес келеді [21]. Сонымен қатар құрылымдық-функционалдық талдау қолданылды: әр блоктың қызметі, өзара байланысы және іске асу реті анықталды. Нәтижесінде модель тек сипаттамалық емес, оқу процесіне енгізуге жарамды алгоритмдік жүйе ретінде жобаланды.

Зерттеудің сандық компоненті шектеулі, бірақ мақсатты сипатта болды. Біріншіден, әдеби деректердегі қайталанатын категориялар кодталып, олардың модель құрудағы салмағы белгіленді. Екіншіден, болашақ апробацияға арналған интегралды диагностикалық индекс ұсынылды. Бұл индекс мифологиялық-мәдени түсіну, көркем-техникалық орындау, Design Thinking үдерісін меңгеру және рефлексивті талдау көрсеткіштерін біріктіреді. Сандық блоктың мақсаты – дәл қазір үлкен экспериментті «ойдан шығару» емес, болашақ тәжірибелік тексеруге жарамды өлшеу құралын алдын ала ұсыну. Ғылымда кейде ең пайдалы нәрсе – әдемі цифр емес, дұрыс қойылған өлшем.

Әдістемелік шектеулер де ескерілді. Бұл жұмыс кең ауқымды эксперименттік зерттеу емес, ғылыми-әдістемелік модель құруға бағытталған теориялық зерттеу болғандықтан, оның нәтижелері бірден барлық оқу жағдайына автоматты түрде таратыла алмайды. Сонымен қатар әдебиеттердің бір бөлігі дизайн және жалпы білім беру саласынан алынғандықтан, оларды көркем білім мен қазақ мифологиясы контекстіне бейімдеу қажет болды. Дегенмен дәл осы шектеу зерттеудің артықшылығына да айналды: пәнаралық бейімдеу арқылы модельдің трансферлік мүмкіндігі анықталды. Болашақта оны элективті курс, студиялық пән немесе педагогикалық практика деңгейінде апробациялау орынды [10; 14; 17; 21].

Нәтижелер. Жүргізілген талдау қазақ мифологиясы негізінде гравюра өнерін оқыту моделін әзірлеудің ғылыми-әдістемелік негіздері бес тірекке сүйенуі керек екенін көрсетті: 1) мәдени-символдық мазмұн; 2) визуалды-материалдық трансформация; 3) Design Thinking-тің итеративті логикасы; 4) креативті-педагогикалық орта; 5) нәтижені диагностикалау. Бұл бес тірек кездейсоқ таңдалған жоқ. UNESCO мен OECD құжаттары шығармашылық пен мәдениетті білім сапасының өзегі ретінде белгілейді [1; 2]; Design Thinking жөніндегі зерттеулер адамға бағдарлану, мәселені нақтылау және прототиптеудің маңызын айқындайды [4–10]; өнер педагогикасына арналған еңбектер тәжірибелік, пәнаралық және рефлексивті әрекеттің креативті ойлауды күшейтетінін дәлелдейді [12–15]. Ал қазақ мифологиясы жөніндегі еңбектер мазмұнның семантикалық тереңдігін қамтамасыз етеді [18–20].

Талдау барысында бірінші іргелі қайшылық анықталды: көркем білімде ұлттық мазмұн жиі қолданылғанымен, ол көбіне иллюстративтік деңгейде қалып, студенттің зерттеушілік және жобалық ойлауына сирек айналады. Екінші қайшылық – Design Thinking білім беру дискурсында белсенді таралғанымен, оны өнер пәндерінде, әсіресе гравюра сынды материалдық-тілдік күрделі пәнде қолданудың құрылымдық үлгілері жеткіліксіз. Үшінші қайшылық – гравюра техникасы көркемдік тұрғыдан әлеуетті болғанымен, оны оқытуда қауіпсіздік, материал таңдауы, уақыт және әдістемелік тізбек мәселелері жиі ескерілмейді [9; 15]. Төртінші қайшылық – шығармашылықты дамыту туралы декларациялар нақты бағалау критерийлерімен бекітілмейді [12; 14]. Сондықтан ұсынылатын модель осы қайшылықтарды бір жүйеде шешуге бағытталды.

1-кестеде модельді әзірлеуге негіз болған әдеби блоктар мен олардан шығарылған әдістемелік салдар жинақталды.

1-кесте. Әдеби талдау негізінде айқындалған әдістемелік салдарлар

Әдеби блок	Негізгі тұжырым	Модельге беретін салдары
Мәдениет және өнер білімі жөніндегі стратегиялық құжаттар [1; 2]	Креативтілік, сыни ойлау, мәдени сауаттылық – базалық құзыреттер	Оқытудың нәтижесі тек техника емес, мәдени-интерпретациялық құзырет болуы тиіс
Design Thinking теориясы [3–11]	Эмпатия, мәселені нақтылау, идеялау, прототип, тестілеу маңызды	Сабақ логикасы кезеңдік және итеративті болуы тиіс

Өнер және креативті педагогика [12–14]	Тәжірибелік, пәнаралық, рефлексивті орта шығармашылықты күшейтеді	Сабақта студиялық, жобалық, пікірталастық формат үйлесуі қажет
Printmaking әдістемесі [15; 22]	Техника мағынамен және қауіпсіз тәсілмен ұштасқанда тиімді	Тапсырмалар ағаш баспа, линогравюра, қауіпсіз материал, қолжетімді құралдарға сүйенуі керек
Қазақ мифологиясы және көркем интерпретация [16–20]	Миф – символдық кодтар жүйесі; образдар көпдеңгейлі	Мазмұндық блок символ, архетип, әлем моделі, кейіпкер жүйесімен құрылуы тиіс

1-кестеде көрсетілгендей, модельдің басты ғылыми-әдістемелік өзегі – мазмұн мен әдістің бірлігі. Егер мифология тек мәтіндік түсіндіруде қалса, онда ол көркем-шығармашылық үдеріске айнамайды; егер гравюра тек техникаға айналса, онда ұлттық мазмұн үстірт иллюстрация болып қалады; ал егер Design Thinking тек формальды кезеңдер жиынтығы ретінде қолданылса, онда ол шынайы көркем мәселені ашпайды. Сондықтан модель үш элементті – мифологиялық семантика, гравюраның көркем тілі, итеративті жобалау логикасын – өзара тәуелді жүйе ретінде қарастырады [4; 5; 15; 18].

Ұсынылған құрылымдық-мазмұндық модель төрт негізгі блоктан тұрады.

1) Мақсаттық блок. Бұл блоктың өзегі – болашақ көркем білім педагогтерінің қазақ мифологиясын визуалды тілге аудару, оны гравюра техникасында композициялық және семантикалық тұрғыдан ұйымдастыру, сондай-ақ шығармашылық шешімді жобалық ойлаумен негіздеу қабілетін қалыптастыру. Мақсат мына міндеттерге бөлінеді: а) мифологиялық образдың мәдени мағынасын түсіну; ә) образды графикалық таңбаға және композицияға айналдыру; б) Design Thinking кезеңдері арқылы балама шешімдер ұсыну; в) нәтижені рефлексиялау және дәлелдеу. Бұл құрылым Umralieva және әріптестерінің мақсат–процедура–диагностика логикасымен ұқсас, бірақ біздің модельде мазмұндық өзек ретінде ұлттық мифологиялық код алдыңғы қатарға шығарылады [21].

2) Мазмұндық блок. Мұнда оқу мазмұны төрт қабатқа топтастырылды:

а) мифологиялық білім қабаты – қазақ мифологиясының ұғымдары, әлемнің үш деңгейлі моделі, кейіпкерлер, тотемдік жануарлар, бәйтерек, айдаһар, аспан белгілері, батырлық және өткел мотивтері [18–20];

ә) өнертанулық қабат – гравюра тарихы, ағаш баспа мен линогравюра ерекшелігі, қара-ақ контраст, штрих, ырғақ, фактура, таңбалық ықшамдау [15; 16];

б) жобалық қабат – мәселені көру, пайдаланушы/көрермен перспективасын түсіну, идея генерациясы, эскиз, прототип, тест, редакция [4–8];

в) рефлексивті қабат – шешімді негіздеу, мифологиялық дәлдік пен көркем еркіндік арасындағы тепе-теңдікті бағалау, авторлық пайым қалыптастыру [12; 13]. Осындай төрт қабатты мазмұн бір ғана пәнді емес, мәдениеттану, өнертану, әдістеме және жобалауды түйістіреді.

3) Процессуалдық блок. Бұл блок Design Thinking кезеңдерімен ұйымдастырылды, бірақ олар көркем-педагогикалық мазмұнға бейімделді:

1. Эмпатия және мәдени ену – студент мифологиялық материалды оқып, кейіпкердің немесе символдың дүниетанымдық орнын түсінеді;

2. Мәселені нақтылау – қандай мифтік мағына визуалды тілде жеткізілмек, қандай көркем проблема шешілуі тиіс деген сұрақ қойылады;

3. Идея генерациясы – бірнеше композициялық нұсқа, графикалық шешім, символдық акцент жасалады;

4. Прототип – эскиз, шағын баспа үлгісі, сызықтық-фактуралық ізденіс әзірленеді;

5. Тестілеу және жетілдіру – топтық талқылау, оқытушы пікірі, қайта кесу, қайта композициялау жүреді;

6. Қорытынды баспа және рефлексия – дайын жұмыс көрмелік және педагогикалық тұрғыдан талданады. Бұл кезеңдер Panke, Li & Zhan, Novak & Mulvey және Parker еңбектеріндегі

эмпатиялық, ынтымақтастыққа негізделген, контекстік Design Thinking логикасымен сәйкес келеді [5; 7; 8; 11].

4) Нәтижелік-диагностикалық блок. Бұл блокта күтілетін нәтиже төрт өлшеммен сипатталды: мотивациялық-мағыналық, когнитивтік-символдық, іс-әрекеттік-көркемдік, рефлексивті-талдамалық. Яғни студент тек «жақсы баспа» жасап қана қоймай, мифологиялық образды неге солай тандағанын, қандай символдық шешімге не себепті келгенін, Design Thinking үдерісінің қай тұсында өзгеріс жасағанын түсіндіре алуы керек. Міне, осы жерде «маған ұнады» деңгейінен «мен дәлелдей аламын» деңгейіне көшу басталады.

Ұсынылған модельдің логикасын 1-сурет түрінде мәтіндік схема арқылы көрсетуге болады:

1-сурет. Құрылымдық-мазмұндық модельдің логикасы
 Мақсат → Мифологиялық мазмұн + Гравюра тілі + Design Thinking кезеңдері → Арнайы курс модульдері → Шығармашылық өнім → Диагностика және рефлексия

Осы модель негізінде арнайы курс құрылымы да жасалды. Курс 4 модульге бөлінеді және әр модуль мазмұн, әдіс, өнім және бағалау логикасымен беріледі.

2-кесте. Арнайы курс модульдерінің құрылымы

Модуль	Мазмұны	Негізгі әдістер	Аралық өнім
1-модуль. Қазақ мифологиясының визуалды коды	Әлем моделі, кейіпкерлер, символдар, архетиптер	Мәтіндік талдау, визуалды карта, семантикалық кесте	Символдық карта
2-модуль. Гравюра тілінің негіздері	Қара-ақ қатынас, штрих, бедер, фактура, композиция	Демонстрация, техника сыналасы, шағын жаттығу	Техникалық этюд
3-модуль. Design Thinking және мифологиялық композиция	Эмпатия, define, ideate, prototype, test	Brainstorming, эскиздер, топтық пікірталас	2–3 прототиптік эскиз
4-модуль. Авторлық гравюра және педагогикалық рефлексия	Қорытынды баспа, экспликация, сабақтық қолдану	Студиялық жұмыс, peer-review, презентация	Дайын гравюра + рефлексиялық мәтін

2-кесте көрсеткендей, курс логикасы мазмұннан техникаға, техникадан жобаға, жобадан дайын көркем және педагогикалық өнімге қарай жылжиды. Мұндай тізбек екі қауіптен сақтайды: біріншісі – мифологияны тым теориялық қылып жіберу; екіншісі – техниканы мазмұнсыз жаттығуға айналдыру. Арнайы курс студентті бірден «шеберлікке» емес, мағыналы шешімге жетелейді. Бұл Design Thinking-тің адамға бағдарланған және iterative сипатына, сондай-ақ өнер біліміндегі experiential learning қағидатына сәйкес келеді [8; 12; 13].

Нәтижені бағалау үшін төрт критерий мен олардың көрсеткіштері ұсынылды.

3-кесте. Диагностикалық критерийлер мен көрсеткіштер

Критерий	Көрсеткіштер	Деңгейлік сипаттама
Мотивациялық-мағыналық	Ұлттық мифологиялық материалға қызығушылық, тақырып таңдаудағы ішкі уәж	Төмен – сыртқы уәж; орта – ситуативті қызығушылық; жоғары – тұрақты мағыналық қызығушылық
Когнитивтік-символдық	Мифологиялық образ мағынасын түсіну, символдарды орынды қолдану	Төмен – үстірт тану; орта – жекелеген дәл қолдану; жоғары – жүйелі интерпретация
Іс-әрекеттік-көркемдік	Композиция, техника, штрих, фактура, прототиптен қорытынды өнімге өту	Төмен – техникалық әлсіздік; орта – ішінара бірізділік; жоғары – мағына мен техниканың бірлігі
Рефлексивті-талдамалық	Өз шешімін түсіндіру, қайта қарау, түзету, педагогикалық қолдану мүмкіндігін көру	Төмен – рефлексия әлсіз; орта – сипаттамалық; жоғары – дәлелді, талдамалы

Осы критерийлер негізінде болашақ апробацияға арналған интегралды көрсеткіш ұсынылады:

$$I_{kz} = 0.25M + 0.25K + 0.30A + 0.20R$$

мұндағы I_{kz} – қазақ мифологиясы негізінде гравюраны меңгерудің интегралды индексі;

M – мотивациялық-мағыналық көрсеткіш;

K – когнитивтік-символдық көрсеткіш;

A – іс-әрекеттік-көркемдік көрсеткіш;

R – рефлексивті-талдамалық көрсеткіш.

Салмақ коэффициенттері гравюра пәнінің табиғатын ескере отырып берілді: көркем-іс-әрекеттік бөлік 0.30, өйткені бұл пәнде орындаушылық шешім негізгі өнімге тікелей әсер етеді; ал қалған блоктар 0.20–0.25 аралығында тепе-тең ұсталды. Ұсынылатын интерпретация: 0.00–0.49 – төмен деңгей; 0.50–0.74 – орта деңгей; 0.75–1.00 – жоғары деңгей. Бұл формула дайын статистикалық факт емес, бірақ тәжірибелік тексеруге жарайтын диагностика қаңқасы. Ғылыми тұрғыдан кейде ең ақылды қадам – «осыны өлшеуге болады» деген жерді табу.

Жалпы алғанда, нәтижелер қазақ мифологиясы негізінде гравюра өнерін оқытудың тиімді моделі үш шарт орындалғанда қалыптасатынын көрсетті. Біріншісі – мазмұндық шарт: мифологиялық материал символдық тереңдігімен берілуі керек, жай фабула деңгейінде қалмауы тиіс [18–20]. Екіншісі – әдістемелік шарт: оқыту бірізді репродукция емес, эмпатия–идея–прототип–сынақ–рефлексия циклімен ұйымдасуы керек [4–10]. Үшіншісі – ұйымдастырушылық шарт: қауіпсіз, қолжетімді, кезең-кезеңмен күрделенетін printmaking ортасы құрылуы қажет [15; 17]. Осы үш шарт тоғысқанда ғана ұлттық мазмұн заманауи педагогикалық технологиямен шынайы кірігеді.

Талқылау. Алынған нәтижелер қазіргі халықаралық зерттеулермен бірнеше бағытта үндеседі. Біріншіден, ұсынылған модель Design Thinking-тің білім берудегі негізгі сипаттарын сақтайды: эмпатия, итерация, прототиптеу, ашық мәселе, көпнұсқалы шешім. Бұл Razzouk пен Shute сипаттаған Design Thinking табиғатына, Panke ұсынған білім беру логикасына және Li & Zhan шолуы анықтаған K–12 және кәсіби білімдегі үрдістерге сай келеді [4; 5; 8]. Сонымен бірге біздің модель бұл кезеңдерді өнер сабағына механикалық жапсырмайды, қайта оларды мифологиялық образды графикалық таңбаға айналдыру үдерісіне бейімдейді. Мұндағы басты айырма – «пайдаланушыға бағытталу» ұғымы көркем білімде «көрерменге, мәдени контекстке және образ мағынасына бағытталу» формасына көшеді.

Екіншіден, мақала өнер біліміндегі креативті ойлау жөніндегі соңғы шолуларды нақты ұлттық материалмен толықтырады. Samaniego және әріптестері тәжірибелік оқу, STEAM және цифрлық құралдарды маңызды деп көрсеткенімен [12], олардың шолуында мифологиялық мазмұнды жүйелі қолдану бөлек бағыт ретінде ашылмаған. Біздің зерттеу осы олқылықты толықтырады: мұнда шығармашылық тек идеяның «жаңалығымен» емес, мәдени кодтың дәлдігі мен интерпретациялық тереңдігімен бағаланады. Яғни креативтілік пен мәдени негізділік қарсы ұғымдар емес, бірін-бірі күшейтетін өлшемдер ретінде қарастырылды. Бұл әсіресе ұлттық көркем білім педагогтерін даярлау үшін маңызды, өйткені олар әмбебап креативтілікті ғана емес, мәдени тұрғыдан жауапты креативтілікті қалыптастыруы тиіс.

Үшіншіден, мақала printmaking әдістемесіне қатысты зерттеулермен де диалогқа түседі. Vojvodić пен Sredanović гравюраның білім берудегі орны көбіне техникалық күрделілік салдарынан шектелетінін көрсетті [15]. Осы тұрғыдан алғанда, біздің модель техника мен мазмұн арасындағы тепе-теңдікті сақтауға тырысады: студентке алдымен құрал емес, мағына беріледі; бірақ мағына нақты материалдық шешімге айналмайынша аяқталмайды. Lavoie мен Caine printmaking-тің нарративті жинақтау қабілетін атап өтсе [22], бұл мақала сол мүмкіндікті мифологиялық композицияға көшіреді. Демек, гравюра мұнда тек көркем нәтиже емес, ойлау формасы ретінде түсіндіріледі. Бұл көзқарас оны «шеберханалық техника» мәртебесінен «мазмұнды модельдеу құралы» мәртебесіне көтереді.

Төртіншіден, қазақстандық контекстегі алдыңғы еңбектермен салыстырғанда, ұсынылған модельдің жаңалығы жоғары. «Painting education of Kazakh mythology» мақаласы қазақ мифологиясының кескіндеме және ағаш баспа техникасымен байланысын ашқан [16], ал 2024 жылғы PLoS One зерттеуі қазақ мифологиясы мен гравюра техникасын біріктірген элективті курстың студент қызығушылығын арттырудағы тиімділігін көрсеткен [17]. Алайда бұл еңбектерде құрылымдық-мазмұндық модель, блоктар логикасы, диагностикалық критерийлер және арнайы курс архитектурасы толық жүйеленбеген. Осы мақала сол бағыттағы теориялық жинақтаушы буын қызметін атқарады: бұрынғы зерттеулерде байқалған эмпирикалық әлеует енді тұтас педагогикалық модельге айналдырылды.

Бесіншіден, мақаладағы нәтижелер мұғалім даярлығы мәселесімен тікелей байланысты. Møller-Skau мен Lindstøl arts-based learning арқылы мұғалімдерде эмоциялық, әрекеттік және қатынастық өзгеріс туатынын көрсетсе [13], Swanzy-Impraim және әріптестері визуалды өнер мұғалімдерінің шығармашылық туралы түсінігі мен нақты практикасы арасында алшақтық болатынын байқады [14]. Біздің модель осы алшақтықты азайтуға бағытталған, өйткені ол шығармашылықты абстрактілі ұран ретінде емес, нақты оқу әрекеттеріне бөлінген жүйе ретінде береді: мәтінді оқу, символ картасын құру, эскиз жасау, прототипті талдау, қайта өңдеу, жұмысты дәлелдеу. Мұндай құрылым болашақ педагогке тек шығарманы орындауды емес, оны оқытуға жарамды әдістемелік сценарийге айналдыруды үйретеді.

Алынған нәтижелердің практикалық маңызы бірнеше қырдан көрінеді. Біріншіден, олар элективті курс, студиялық пән немесе диплом алдындағы арнайы семинар мазмұнын құруға негіз бола алады. Екіншіден, модель көркем білім, дизайн және көркем еңбек педагогтерін даярлау бағдарламаларына бейімделе алады. Үшіншіден, диагностика жүйесі болашақ апробацияда студент прогресін өлшеуге мүмкіндік береді. Төртіншіден, ұлттық мазмұнды заманауи әдіспен ұсыну Қазақстан жағдайында мәдени білім мен шығармашылық индустриялар арасындағы

көпірді күшейтеді; бұл UNESCO шеңберлік құжаты белгілеген мәдениет, білім және шығармашылық экономика арасындағы байланыстың логикасымен сәйкес келеді [1].

Сонымен қатар, шектеулер де бар. Ұсынылған модель теориялық синтезге негізделген, сондықтан оның толық жарамдылығы тек нақты оқу аудиториясындағы апробациядан кейін анықталады. Әсіресе салмақ коэффициенттерінің дәлдігі, модуль ұзақтығы, студент топтарының оңтайлы саны және материалдық-техникалық жағдайға тәуелді өзгерістер арнайы экспериментті талап етеді. Yu, Yu және Lin метаталдауы шағын топ, ұзақ мерзім және көпсалалы ортадағы Design Thinking тиімділігін көрсеткенімен [10], осы нәтижелерді қазақ мифологиясы мен гравюра сабақтарына тікелей көшіру сақтықты қажет етеді. Яғни болашақ зерттеу міндеті түсінікті: модельді енді өмірмен тексеру керек. Ғылымда теория мен практика арасындағы көпір өздігінен салынбайды; оны бәрібір аудиторияда, сия иісі шыққан жерде салуға тура келеді.

Қорытынды. Бұл мақалада қазақ мифологиясы негізінде гравюра өнерін оқытудың құрылымдық-мазмұндық моделін әзірлеудің ғылыми-әдістемелік негіздері жүйеленді. Жүргізілген талдау қазіргі көркем білім беруде үш бағыттың – ұлттық мифологиялық мазмұнның, гравюра өнерінің таңбалық-көркем тілінің және Design Thinking-тің адамға бағдарланған итеративті логикасының – өзара кірігуі ғылыми тұрғыдан да, әдістемелік тұрғыдан да негізді екенін көрсетті. Мақаланың негізгі нәтижесі – осы үш бағытты біртұтас педагогикалық жүйеге айналдыратын модельдің ұсынылуы. Ол мақсаттық, мазмұндық, процессуалдық және нәтижелік-диагностикалық блоктардан тұрады және арнайы курс мазмұны, оқыту кезеңдері, бағалау критерийлері арқылы нақтыланды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы бірнеше қырдан көрінеді. Біріншіден, қазақ мифологиясы бұл жұмыста тек тақырыптық фон емес, көркем интерпретацияны ұйымдастыратын семантикалық ядро ретінде қарастырылды. Екіншіден, гравюра техникасы жай қолөнерлік дағды деңгейінде емес, мифологиялық кодты визуалды таңбаға айналдыратын ойлау тілі ретінде талданды. Үшіншіден, Design Thinking-тің жалпы педагогикалық қағидалары көркем білім мен ұлттық мәдени мазмұнға бейімделіп, нақты пәндік модельге түсірілді. Төртіншіден, арнайы курсқа арналған модульдік құрылым мен диагностикалық индекс болашақ эмпирикалық тексеруге дайын құрылым ретінде ұсынылды. Мұндай нәтижелер мақаланы жай теориялық шолу емес, қолданбалы ғылыми-әдістемелік еңбек деңгейіне шығарады.

Зерттеу нәтижелері көркем білім беру практикасы үшін де маңызды. Ұсынылған модель болашақ көркем білім педагогтерін даярлауда ұлттық дүниетанымды заманауи оқыту технологияларымен ұштастыруға мүмкіндік береді. Бұл, бір жағынан, студенттің мәдени тамырын тереңдетсе, екінші жағынан, оны икемді ойлау, бірнеше нұсқа ұсыну, шешімді дәлелдеу, прототиппен жұмыс істеу, рефлексия жасау сияқты қазіргі білім беру талаптарына бейімдейді. Яғни модель ұлттық мазмұнды модернизациялаудың бір үлгісін көрсетеді: дәстүрді мұражайлық күйде емес, әрекет ететін педагогикалық ресурс ретінде қайта іске қосады.

Сонымен бірге бұл жұмыс мәселені толық жашпайды. Керісінше, ол келесі зерттеулерге маршрут сызады. Болашақта ұсынылған модельді жоғары оқу орнының нақты топтарында апробациялау, бақылау және эксперименттік топтармен салыстыру, критерийлердің сенімділігін сараптамалық және статистикалық тәсілдермен тексеру, әртүрлі гравюра техникасының тиімділігін салыстыру, сондай-ақ цифрлық эскиздеу мен аралас медиа мүмкіндіктерін модельге енгізу қажет. Бұдан бөлек, курс нәтижесін тек көркем өнім арқылы емес, педагогикалық трансфер қабілеті арқылы да бағалау орынды: студент өз жасаған әдісті мектепте немесе колледжде қалай қолдана алады? Міне, келесі кезеңнің шынайы сұрағы осы.

Жалпы қорытқанда, қазақ мифологиясы негізінде гравюра өнерін оқытуға арналған құрылымдық-мазмұндық модель ұлттық мәдени кодты, көркем тілдің материалдық мүмкіндігін және заманауи жобалық педагогиканы тоғыстыратын пәрменді ғылыми-әдістемелік шешім ретінде бағалануы мүмкін. Оның теориялық құндылығы – өнер, миф және педагогика арасындағы өзара байланысты жаңаша жүйелеуінде; практикалық құндылығы – арнайы курс, бағалау және оқыту сценаріі үшін қолданбалы негіз беруінде. Осындай еңбектер арқылы көркем білім беру жай «сурет салуды үйрететін» сала емес, мәдени мағына өндіретін интеллектуалдық кеңістікке айналады.

Пайдаланган әдебиеттер тізімі

1. UNESCO Framework for Culture and Arts Education. – Paris : UNESCO, 2024. – 10 p.
2. OECD. PISA 2022 Results. Volume III: Creative Minds, Creative Schools. – Paris : OECD Publishing, 2024.
3. Brown T. Design Thinking // Harvard Business Review. – 2008. – Vol. 86, № 6. – P. 84–92.
4. Razzouk R., Shute V. J. What Is Design Thinking and Why Is It Important? // Review of Educational Research. – 2012. – Vol. 82, № 3. – P. 330–348. – DOI: <https://doi.org/10.3102/0034654312457429>
5. Panke S. Design Thinking in Education: Perspectives, Opportunities and Challenges // Open Education Studies. – 2019. – Vol. 1, № 1. – P. 281–306. – DOI: <https://doi.org/10.1515/edu-2019-0022>
6. Meinel C., Krohn T. (eds.). Design Thinking in Education: Innovation Can Be Learned. – Cham : Springer, 2022. – DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-89113-8>
7. Novak E., Mulvey B. K. Enhancing Design Thinking in Instructional Technology Students // Journal of Computer-Assisted Learning. – 2021. – Vol. 37, № 1. – P. 80–90. – DOI: <https://doi.org/10.1111/jcal.12470>
8. Li T., Zhan Z. A Systematic Review on Design Thinking Integrated Learning in K-12 Education // Applied Sciences. – 2022. – Vol. 12, № 16. – Art. 8077. – DOI: <https://doi.org/10.3390/app12168077>
9. Razali N. H., Ali N. N. N., Safiuddin S. K., Khalid F. Design Thinking Approaches in Education and Their Challenges: A Systematic Literature Review // Creative Education. – 2022. – Vol. 13. – P. 2289–2299. – DOI: <https://doi.org/10.4236/ce.2022.137145>
10. Yu Q., Yu K., Lin R. A Meta-analysis of the Effects of Design Thinking on Student Learning // Humanities and Social Sciences Communications. – 2024. – Vol. 11. – Art. 742. – DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03237-5>
11. Baltador L. A., Grecu V., Panța N. D., Beju A. M. Design Thinking in Education: Evaluating the Impact on Student Entrepreneurship Competencies // Education Sciences. – 2024. – Vol. 14, № 12. – Art. 1311. – DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci14121311>
12. Samaniego M. et al. Creative Thinking in Art and Design Education: A Systematic Review // Education Sciences. – 2024. – Vol. 14, № 2. – Art. 192. – DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci14020192>
13. Møller-Skau M., Lindstøl F. Arts-based Teaching and Learning in Teacher Education: “Crystallising” Student Teachers’ Learning Outcomes through a Systematic Literature Review // Teaching and Teacher Education. – 2022. – Vol. 109. – Art. 103545. – DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103545>
14. Swanzy-Impraim E., Morris J. E., Lummis G. W., Jones A. Exploring Creative Pedagogical Practices in Secondary Visual Arts Programmes in Ghana // The Curriculum Journal. – 2023. – Vol. 34, № 4. – P. 558–577. – DOI: <https://doi.org/10.1002/curj.201>
15. Vojvodić M., Sredanović J. Methodological Aspects of the Implementation of Printmaking in Pre-school, Primary and Secondary Education // Arte, Individuo y Sociedad. – 2020. – Vol. 32, № 2. – P. 451–466. – DOI: <https://doi.org/10.5209/aris.64206>
16. Baigutov K., Seksembaevich M. M., Suyuberdieva A. et al. Painting Education of Kazakh Mythology // Cypriot Journal of Educational Sciences. – 2021. – Vol. 16, № 4. – P. 1956–1975. – DOI: <https://doi.org/10.18844/cjes.v16i4.6064>
17. Baigutov K., Ibragimov A., Gadilbek Kh. A. et al. Evaluating and Redesigning the Teaching Practices of the Kazakh Mythology-Engraving Techniques // PLoS ONE. – 2024. – Vol. 19, № 5. – Art. e0296905. – DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0296905>
18. Қондыбай С. Арғықазақ мифологиясы. – 2-бас., толықт. – Алматы: Арыс, 2024. – 1021 б.
19. Тойшанұлы А. Түрік-моңғол мифологиясы. – Алматы : Баспалар үйі, 2009. – 190 б.
20. Garifullaeva U. A., Momynova B., Saduakassova S. A., Satkenova Zh. B. Symbolic Perception in Kazakh Mythology // Mediterranean Journal of Social Sciences. – 2015. – Vol. 6, № 6 S2. – P. 145–149. – DOI: <https://doi.org/10.5901/mjss.2015.v6n6s2p145>
21. Umrallieva L., Tanirbergenov M., Mussakulov K., Beisenbekov Z., Kerimbai B. Model of Developing Artistic and Creative Cultural Values in Prospective Vocational Education Teachers //

22. Lavoie M., Caine V. *Contemplating Framing: Unpacking the Possibilities of Printmaking in Narrative Inquiry* // *International Review of Qualitative Research*. – 2022. – Vol. 15, № 1. – P. 42–61. – DOI: <https://doi.org/10.1177/1940844721991088>

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.09

ӘОЖ (УДК): 373.642

БОЛАШАҚ КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРДІҢ МАҢЫЗЫ

**Рахметова Н.Б.¹, Жексенбаева С.У.², Абикенова Г.Т.³, Аюша Г.Е.⁴*

**¹ п.ғ.к., профессор м.а. Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті*

² ғылым магистрі., аға оқытушы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

п.ғ.к., профессор м.а. Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,

³ Оқытушы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Аңдатпа. Болашақ мұғалімдердің қарым-қатынас құзыреттіліктерін қалыптастыру іс-әрекет негізінде жүзеге асады. Әрекет іс-қимылдың бірлігі, саналы түрде мақсатқа жетуге бағытталған еркін ниеттілік, белсенділік. Көркем еңбек мұғалімінің педагогикалық іс-әрекетіне кешенді талдау жүргізу қажеттілігі мынаған байланысты болып келеді: оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулу бойынша іс-әрекет пен функциялардың негізгі түрлерін негіздеу; әрбір атап көрсетілген педагогикалық іс-әрекет түріне сәйкес келетін біліктіліктер жиынтығын анықтау; олардың қалыптасу деңгейін бағалау критерийлерін және бақылау-бағалау шараларына қойылатын талаптарды әзірлеу; студенттердің оқу-танымдық және оқу-шығармашылық іс-әрекетін ұйымдастыру жағдайына қойылатын талаптарды даярлау.

Түйін сөздері: іс-әрекет, құзіреттілік, даралық, кәсіби қалыптасу, педагогикалық, шығармашылық.

Аннотация. Формирование компетентности общения будущих преподавателей воплощается на основе деятельности. Единство деятельности – это направленное на достижение цели сознательная активность, свободное желание. Необходимость проведения комплексного анализа деятельности преподавателя технологии связано с обоснованием основных видов функций и деятельности по привлечению учащихся к декоративно-прикладному искусству; определение квалификационных единств, соответствующих всем видам педагогической деятельности; подготовка требований критериям оценки уровня их формирования и контрольно-оценочным мероприятиям; подготовка требований по формированию учебно-познавательной и учебно-творческой деятельности студентов.

Ключевые слова: деятельность, компетентность, талантливость, профессиональное формирование, педагогическое творчество

Abstract. The competence formation of communication of future teachers is embodied on the basis of activity. The unity of activity is aimed on achieving the goal of conscious activities and free desires. The need for a comprehensive analysis of technology activity of the teacher is associated with substantiation of the basic types of functions and activities to attract students to the arts and crafts; definition of the qualifying unities, corresponding to all types of pedagogical activities; training requirements of the evaluation criteria of an assessment of level of their formation and control and evaluation activities; training requirements for the development of educational and informative, educational and creative activity of students.

Keywords: activity, competence, talent, professional formation, pedagogical creativity

Кәсіби әрекет-адамның рухани және материалдық, жеке, қоғамдық қажеттіліктеріне жауап беретін, нәтиже алуға бағытталған адамның белсенді әрекеті. Кәсіби әрекет құрамына жалпы әрекеттің құрамындағы мотивтер, мақсаттар, құралдар, әрекеттің тәсілдері мен түрлері, алынған нәтижелер мен өнімдер енеді. Кәсіби әрекет осыған сәйкес адамнан кәсіби білімді, арнайы дағдылар мен кешенді біліктерді және маңызды кәсіби сапаларды қажет етеді.

Бүгінгі таңдағы қоғам өмірінің барлық саласындағы өзгерістер, қандай саладағы болсын атқарылар істің нәтижеге бағдарлануы еліміздегі білім беру саласына да өз әсерін тигізуде. Мектептегі білім беру ісі заман талабына сай болу үшін педагогикалық ғылымдардың жетістіктерін өз тәжірибелерінде қолдана білетін, шығармашылықпен ойлайтын, өзінің кәсіби қызметіне талдау жасап, дамыта алатын мұғалімдер қажет. Жоғары оқу орындарының алдында тұрған маңызды міндет осы талаптарға сай мұғалімдер дайындау болып отыр. Нәтижеге бағдарланған жаңа білім беру жүйесіне көшу – педагогикалық кадрларды кәсіби дайындаудың мақсатын, мазмұнын және ұйымдастыру технологиясын жаңа белеске көтеріп, одан әрі жақсартуды талап етіп отыр.

Қазіргі заманғы технология пәні мұғалімін кәсіби дайындау деп мұғалім бойына уақыт талабына сәйкес технологиялық, психологиялық – педагогикалық және әдістемелік білім мен біліктер жиынтығын қалыптастыруды түсінеміз.

Кредиттік жүйенің енгізілуіне байланысты білім берудің құрылымы, әдістері біршама өзгерді, оның ерекшелігі – болашақ мамандардың өз бетінше ізденуіне, білімдерін түрлі білім көздерімен толықтыруларына, ақпараттық технологияны жиі пайдалануларына, қарым – қатынас құзыреттіліктерін қалыптастыруға негіз болып отыр.

Құзіреттілік бүкіл білім жүйесін өз білімінің ауқымын, оны игерудің әдістері мен тәсілдерін өзіндік тұрғыдан айқындайтын, қоғам алдындағы өз біліміне деген жауапкершілікті терең түсінетін студентке бағытталуды талап етеді. Құзыреттілік идеясы бойынша студент білімді өздігінен игереді. Бұл ұғым тек танымдық және әрекеттік-технологиялық түсініктерді білдірмей, сонымен бірге мотивациялық, әлеуметтік және тұлғалық ерекшеліктерді меңзейді. Кәсіби құзіреттілік – маманның педагогикалық іс-әрекетті, яғни кәсіби қызметті атқаруға дайындығын көрсететін күрделі қасиеттердің көрсеткіші [1].

Болашақ мұғалімнің мұндай сапаларын қалыптастыру іс-әрекет нәтижесінде жүзеге асады, сондықтан кәсіби-дидактикалық құзыреттілік қалыптастырудың теориялық негіздерінің бірі ретінде біз *іс-әрекет теориясын* алдық. Әрекет – іс-қимыл бірлігі, саналы түрдегі, мақсатқа жетуге бағытталған тікелей жасалатын, еркін ниеттілік, белсенділік.

Н.В. Кузьминаның еңбектерінде педагогикалық іс-әрекеттің психологиялық құрылымына сипаттама беріледі. Ол барлық студенттің педагогикалық мамандыққа бағыттылығын және педагогикалық икемділігін қалыптастыруды педагогикалық меңгерудің маңызды міндеттерінің бірінен санайды. Сонымен қатар маман дайындаудың тиімділігін арттыру үшін студенттерді болашақ кәсіби іс - әрекетінің құрылымына икемдей отырып, мұғалім тұлғасын қалыптастыру үдерісін қарастырады. Педагогикалық қабілетке ол педагогикалық байқампаздық, педагогикалық қиял, педагогикалық такт, назар аударып, көңіл қою және талапшылықты жатқызады [2].

П.Я. Гальперин еңбектерінде іс-әрекеттің психологиялық құрылымы туралы жалпылама көзқарас негізінде педагогикалық іс-қимылдың құрылымы қарастырылады. Олар:

- оқушыларды жасалатын іс-әрекетке ынталандырып, қызығушылығын туғызу;
- мақсатты орындауға дайындық;
- іс-әрекетті жүзеге асыру үшін қажетті білім, біліктерін тексеру;
- іс-әрекеттерді ұйымдастыру;
- білім, білік және дағдыны бекітуге арналған жаттығулар;
- іс-әрекеттің орындалуын бағалау және нәтижесін тексеру, оған онды қарым-қатынас қалыптастыру [3].

Кәсіптік білім беру барысында оқушыларды сәндік-қолданбалы өнеріне баулу арқылы дамыту мәселесін көптеген зерттеушілер зерделеді (С.А.Жолдасбекова, М.Ж.Козыбаков, Б.Т.Ортаев, А.К.Қозыбай, А.Д.Үркімбаева, А.Д.Райымқұлова, В.Е.Алексеев, В.И.Андреев, С.Ю.Губенков және т.б.). Шығармашылық іс-әрекеттің зерттеу нәтижелеріне талдау жасау

негізінде «студенттердің – болашақ технология пәні мұғалімдерінің шығармашылығын дамыту» ұғымын анықтау ретінде келесі мазмұн таңдап алынды: бұл білім алушылардың оқу-шығармашылық іс-әрекетінің заңды, бағыттық және кері дамымайтын өзгерісі; бұл жаңаны жасаудың жекелеген бөлшектерін меңгеруді қарастыратын төменгі формадан жоғары шығармашылық іс-әрекетке – объективтік шығармашылыққа өзгеруі; бұл білім алушылардың шығармашылық іс-әрекетін басқару мен жетілдіру бойынша мұғалімнің іс-әрекет құрылымындағы тиісті өзгерістер.

Зерттеушілер кәсіби дамуды өзін-өзі анықтаудан басталатын және адамның бүкіл кәсіби өмірінде жалғаса түсетін ұзақ үдеріс ретінде қарастырып, оның сатылары мен кезеңдерін атап көрсетеді.

Кәсіби даму нәтижесі жағымды және жағымсыз компоненттерден құралатын, жиынтық әсерді танытатын белгілі бір деңгейге қол жеткізуден құралады. Жағымды компонент тұлғаның бойындағы оң әлеуметтік және кәсіптік маңызды өзгерістермен, оның қалыптасуымен байланысты. Ал жағымсыз компонент тұлғаның бойындағы қажетсіз өзгерістермен, тоқыраумен байланысты. Кәсіби дамуда тағы бір термин «кәсіби қалыптасу» термині қолданылады, ол өз құрамына кәсіби дамудың оң нәтижелерін ғана алады. Қалыптасу дегеніміз – бұл барлық уақытта арнайы құрылған сыртқы жағдайлар мен жеке белсенділік әсерінен едәуір жоғары деңгейге көшу. Қалыптасуды жеке трансформацияларды, жинақталған оң өзгерістерді кәсіби қалыптасудың жаңа сатысын анықтайтын жаңа сапалық жағдайға өтуі ретінде қарастыруға болады (Е.А. Климов, Э.Ф. Зеер).

Маманның кәсіби қалыптасу және даму барысында кәсіби мен кәсіби іс-әрекетін атқаруына байланысты тұлға құрылымындағы сандық және сапалық өзгерістер жинақталады. Жинақталған өзгерістер тұлғаның кәсіби құрылымын қалыптастырады [4].

Мамандарды кәсіби даярлау барысында жеке әдіс, бірақ ол тұлғалық әдіске сай келмейді. «Тұлға» ұғымы сана мен өзіндік сананы тасымалдаушы ретінде адамның әлеуметтік маңызын анықтай отырып, адамның бойындағы барлық алуан түрліліктерді көрсете бермейді. Адамның ішкі қайталанбас маңыздылығы, тұлғаның терең қасиеттері оның даралығынан танылады [5].

Тұлғаны шығармашылық дамытудың заманауи негіздерін адамның өз даралығын жүзеге асыру ретіндегі шығармашылығы туралы түсінік құрайды. «Даралық» ұғымы ұқсамаушылық, бір адамның келесі адамнан айырмашылығы (психикасының, тұлғалық қасиеттерінің ерекшелігі, бұл ерекшеліктер темпераменттен, мінез-құлқынан, қызығушылықтары, қажеттіліктері мен қабілеттері ерекшелігінен танылады), екіншіден, тұлғаның өзіндік болмысы мен бірегейлігі (жалпы психикасының қайталанбас ерекшелігі) [6].

Соған орай, технология мұғалімін оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулу іс-әрекетіне даярлау барысында жеке әдісті жүзеге асыру студенттердің психофизиологиялық ерекшеліктерін, танымдық мүмкіндіктерін, жалпы және арнайы нышандарын, қабілеттері мен мүдделерін, қажеттіліктерін ескеруді, сондай-ақ оқу-кәсіби іс-әрекетінің мазмұны мен тәсілдерін, оқыту формалары мен әдістерінің ерекшеліктерін қарастырады.

Қазіргі әдебиетте іс-әрекеттің құрылымдық бөлімдерін атап көрсетуде алуан түрлі әдістерді пайдалануға байланысты «іс-әрекет» ұғымына берілетін түсініктер көптеп саналады. Іс-әрекеттің айрықша белгілері анықтамаларда берілген: «*іс-әрекет* дегеніміз – бұл қоршаған әлемге деген белсенді қатынастың ерекше адами формасы, пайдалы өзгеріс пен түрленуі оның мазмұнын құрайды», «*іс-әрекет* – шығармашылық өзгеріске, шындық өмір мен өзін-өзі жетілдіруге бағытталған адам белсенділігінің ерекше түрі» [7].

Көркем еңбек мұғалімінің педагогикалық іс-әрекетіне кешенді талдау жүргізу қажеттілігі мынаған байланысты болып келеді: *біріншіден*, оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулумен, оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулу бойынша іс-әрекет пен функциялардың негізгі түрлерін негіздеумен, *екіншіден*, әрбір атап көрсетілген педагогикалық іс-әрекет түріне сәйкес келетін біліктіліктер жиынтығын анықтаумен, олардың қалыптасу деңгейін бағалау критерийлерін және бақылау-бағалау шараларына қойылатын талаптарды әзірлеумен, *үшіншіден*, оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулу іс-әрекетіне даярлау барысында студенттердің оқу-

танымдық және оқу-шығармашылық іс-әрекетін ұйымдастыру жағдайына қойылатын талаптарды даярлаумен байланысты [8].

Педагогикалық іс-әрекеттің құрылымы мен мазмұнын негіздеуге арналған әдебиетке жасалған талдау технология пәні мұғалімінің іс-әрекет құрылымынан оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулу саласында маман ретінде сипаттайтын негізгі құрылымдық компоненттерді атап көрсетуге мүмкіндік берді.

Талдау көрсеткендей, оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулу тұрғысынан алғанда, технология мұғалімінің педагогикалық іс-әрекеті өзіндік ерекшеліктерге ие. Мұның өзі бір жағынан алғанда, техникалық-технологиялық, конструкторлық, көркем, шығармашылық жүйелермен (нысандармен), келесі жағынан, оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баулудың педагогикалық жағдайларымен байланысты. Сондықтан, технология мұғалімінің кәсіби дайындығы екі бағытта жүргізілуі тиіс: бір жағынан педагогикалық шығармашылықты дамыту, келесі жағынан белгілі бір шығармашылық түрін дамыту (көркем, техникалық және т.б.) [9].

«Педагогикалық шығармашылық» – бұл өзінің жаңашылдығымен және өзгешелігімен айрықшаланатын іс-әрекет, ол қайталанбастығымен, бірегейлігімен ерекшеленетін тұлғаны қалыптастыруды (тәрбиелеуді) қарастырады. Педагог іс-әрекетінің практикалық іс-әрекеттегі жаңашылдығы мыналардан көрініс таба алады: мәселені шешудің дәстүрлі емес әдістерінен; жаңа әдістер, формалар, тәсілдер, құралдар мен олардың ерекше үйлесімділігінен; жинақталған тәжірибені жаңа жағдайда тиімді қолдана беруден, жаңа міндеттерге сәйкес белгілі тәжірибені жетілдіру және [10].

Техникалық, көркем және басқа да шығармашылық түрлерінің мақсаты тиісті міндеттерді айқындау мен қалыптастыру және субъективтік немесе объективтік жаңалыққа ие, қоғамдық маңызы зор шешімдерді әзірлеу болып келеді. Жаңа техникалық, көркемдік дизайнерлік және басқа да шешімдер осындай шығармашылық іс-әрекеттің нәтижесі болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Әлімов А.Қ. *Оқытудағы интербелсенді әдіс-тәсілдер. Оқу құрал. Астана, 2014 – 188 б.*
2. Ортаев Б.Т. *Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің технологиялық даярлығын қалыптастыру. - Шымкент: «Әлем» баспаханасы, 2022. - 244 б.*
3. Беркімбаев К.М. *Болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру жолдары // ҚазҰПУ Хабаршы, «Педагогика ғылымдары» сериясы. – 2016. - №2(50). – Б. 19-22.*
4. Зеер Э.Ф. *Психология личностно ориентированного профессионального образования. - Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 2000. - 258 с.*
5. Асқарова Ж.А Иманкулова Л.Б. *Кәсіби білім беру жүйесіндегі ғылыми зерттеу негіздері. Оқу құралы. Қыздар университеті баспасы. А – 2017ж. 9 б.т.*
6. Шрайманова Г.С., Тәжіғұлова Г.О., Утегенова Б.М., Ахметжанова А.А. *"Кәсіби педагогика": Оқу құралы./– Қостанай: Ө.Сұлтангазин атындағы ҚМПУ, 2019. – 122 б.*
7. *Философиялық сөздік. Р.Н. Нұрғалиев, Ғ.Ғ.Ақмамбетов, Ж.М.Әбділдин ж.б. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1996. – Б. 525.*
8. Ергалиева Р.А. *Этнокультурные традиции в современном искусстве Казахстана. – Алматы: НИЦ «Ғылым», 2002. – 183 с.*
9. Иманғалиева Ш.Д., Бекмурзаева Р. *Болашақ мұғалімдердің кәсіби ісәрекетке дайындығын қалыптастырудың педагогикалық шарттары // Ғылымпедагогикалық журнал. – 2018. - №1. – Б. 16-27.*
10. Рахметова Н.Б., Ажыбаева Қ.Б. *Болашақ көркем еңбек пәні мұғалімдерінің шығармашылық жобалар орындау мүмкіндіктер //Абай атындағы ҚазҰПУ. Хабаршы «Педагогика ғылымдары» сериясы. – 2018. - №3 (59). - 153-159 б.*

БІЛІМ МЕН ӨНДІРІСТІҢ ТОҒЫСЫНДА ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ДИАЛОГ КОНТЕКСТІНДЕ МӘДЕНИ ЖОБАЛАУДЫҢ ПӘНАРАЛЫҚ МОДЕЛІН ҚҰРУ

Құдабаева К.И.¹, Айтмұханова П.М.², Калининченко Е.Д.³, Даненова А.⁴

Доцент, педагогика ғылымдарының кандидаты,

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Доцент, педагогика ғылымдарының кандидаты,

Қ.И. Сәтбаева атындағы ҚазҰТУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің докторанты

«Сұлу Қазақстан» сауда белгісі, «Адал зауыты» (ТОО Adal Plant) сату жөніндегі менеджері

Аңдатпа. Мақалада білім беру тәжірибелері мен өндірістік үдерістерді біріктіретін мәдени жобалаудың пәнаралық моделін әзірлеу қарастырылады. Ұсынылған модель визуалды рубрикаларды, стильдердің авторлық тезаурусын және цифрлық платформаларды біріктіру арқылы тұрақты мәдениетаралық диалогты қалыптастыруға және әлеуметтік-экономикалық дамуға бағытталған. Зерттеуде дәстүрлі мәдени кодтар мен инновациялық технологияларды ұштастыруда, білім нәтижелерін бағалаудың ашықтығын қамтамасыз етіп, студенттердің мотивациясын арттыруға және әлеуметтік жауапкершілігін дамытуға мүмкіндік береді. Қазіргі заманғы өндіріс тек кәсіби құзыреттері бар мамандарды ғана емес, мәдени, коммуникативтік және пәнаралық сауаттылығы жоғары мамандарды талап етеді. Қазақстан Республикасының білім экономикасы мен әртараптандырылған экономикалық модельге көшу жағдайында «мектеп – колледж – жоғары оқу орны – өндіріс» жүйесін кадр даярлаудың біртұтас экожүйесіне біріктіру.

Түйін сөздер: білім беру, дизайн, диалог, өндіріс, оқыту.

Аннотация. В статье представлена разработка междисциплинарной модели культурного проектирования, объединяющей образовательные практики и производственные процессы. Модель ориентирована на формирование устойчивого межкультурного диалога и социально-экономическое развитие посредством интеграции визуальных рубрик, авторских тезаурусов стилей и цифровых платформ. Данное сочетание традиционные культурные коды и инновационные технологии, обеспечивая прозрачность оценки результатов обучения, повышая мотивацию учащихся и развивая социальную ответственность. Производство требует специалистов с профессиональной компетенцией, с культурной, коммуникативной и междисциплинарной грамотности. Перехода Республики Казахстан к модели экономики, знаний и диверсифицированной экономики особую значимость приобретает интеграция системы «школа – колледж – вуз – производство» в единую экосистему подготовки кадров, обеспечивающую преемственность компетенций и их востребованность в реальном секторе.

Ключевые слова: образование, проектирование, диалог, производство, подготовка.

Abstract. The article presents an interdisciplinary model of cultural design that integrates educational practices and production processes. The model is aimed at sustainable intercultural dialogue, socio-economic development, the author's thesaurus of styles and digital platforms. Traditional cultural codes and innovative technologies ensure transparent assessment of learning outcomes, enhance student motivation, and develop social responsibility. Specialists with professional competence, cultural, communicative, and interdisciplinary literacy are needed. In the Republic of Kazakhstan, the integration of the “school-college-university-industry” system into a single ecosystem of personnel training is of particular importance in the development of a model of economics, knowledge, and a diversified economy.

Keywords: education, design, dialogue, production, training.

Өзектілігі

Пәнаралық мәдени жобалау қазіргі білім беруді дамытудың перспективті бағыттарының бірі болып табылады және ол гуманитарлық білімдерді, көркемдік-дизайндық тәжірибелерді және педагогикалық технологияларды интеграциялауға бағытталған. Бұл тәсіл болашақ мамандардың кешенді кәсіби ойлауын қалыптастыруға ықпал етеді, соның нәтижесінде олар мәдени және технологиялық әртүрлілік жағдайында тиімді әрекет ете алады.

Мәдени мұраны білім беру бағдарламаларына енгізу саласындағы зерттеулер көрсеткендей, дизайн-білім беру үдерісінде мәдени кодтар мен көркемдік дәстүрлерді пайдалану креативті индустриялардың дамуына және мәдени бірегейлікті нығайтуға ықпал етеді. Атап айтқанда, Л.Нуркушева мен А. Ашимова өз еңбектерінде мәдени мұра элементтерін дизайн білім беру бағдарламаларына енгізуді тұрақты әлеуметтік-мәдени дамудың маңызды факторы ретінде қарастырады [1]. Ал С. И. Дорошенко мен Ю. И. Дорошенко пәнаралық білім беру жобалары білім алушылардың жүйелі ойлауын қалыптастырып, командалық жұмыс дағдыларын дамытуға және күрделі әлеуметтік-өндірістік мәселелерді шешу қабілетін арттыруға мүмкіндік беретінін атап көрсетеді [2].

Қазіргі білім беру және өндірістік салалардың трансформациясы, жаһандану, цифрландыру және білім экономикасының дамуы білім беру жүйесі, мәдени орта және өндірістік тәжірибелер арасындағы өзара әрекеттестіктің жаңа модельдерін қалыптастыруды талап етеді. Дәстүрлі маман даярлау тәсілдері қоғам мен еңбек нарығының қазіргі талаптарына толық сәйкес келмейді, себебі олар көбінесе кәсіби білім мен дағдыларды беруге бағытталған. Ал қазіргі экономика креативті ойлау, мәдениаралық коммуникация және жобалық мәдениетті дамыту қажеттілігін алға тартады.

Осы жағдайларда мәдениеттану, дизайн және педагогикалық технологиялардың әлеуетін біріктіретін пәнаралық модельдерді әзірлеу ерекше маңызға ие. Мұндай модельдер бір жағынан білім беру үдерістерінің стандартталуы мен ашықтығын қамтамасыз етсе, екінші жағынан шығармашылық және инновациялық дамудың қайнар көзі ретінде мәдени әртүрлілікті сақтауға мүмкіндік береді [3].

Демек, әлеуметтік-экономикалық даму мен тұрақты мәдениетаралық диалог жағдайында білім мен өндірістің қиылысында мәдени дизайнның пәнаралық моделін құру тақырыбына арналған мақаланың логикалық-құрылымдық матрицасы жасалды.

Сонымен қатар қазіргі білім беру тәжірибесінде бірқатар қайшылықтар сақталуда. Атап айтқанда, білім беру және өндірістік үдерістерді стандарттау мен унификациялауға ұмтылыс пен мәдени әртүрлілікті, авторлық көзқарастарды және білім алушылардың шығармашылық еркіндігін ескеру қажеттілігі арасында қарама-қайшылық байқалады. Бұл жағдай білім беру нәтижелерін жобалау мен бағалаудың тиімді жүйесін қалыптастыруды қиындатады, себебі ол бір мезгілде объективті, ашық әрі шығармашылық белсенділікті ынталандырушы болуы тиіс.

Осыған байланысты қазіргі цифрлық технологиялар негізінде білім беру мен өндірістік үдерістерді біріктіруге мүмкіндік беретін пәнаралық мәдени жобалау құралдарын әзірлеуге қажеттілік артып отыр.

Зерттеу гипотезасы пәнаралық мәдени жобалаудың визуалды рубрикалар, геймификацияланған құралдар және цифрлық білім беру платформаларын қолдануға негізделген моделі келесі мүмкіндіктерді қамтамасыз етеді деп болжайды:

- білім беру нәтижелерін бағалаудың ашықтығы мен объективтілігін қамтамасыз ету;
- білім беру және өндірістік үдерістерді біртұтас жобалық ортада біріктіру;
- мәдени әртүрлілікті сақтау және мәдениаралық диалогты дамыту;
- әлеуметтік-экономикалық дамуға үлес қосатын, уәжді әрі әлеуметтік жауапты мамандарды даярлау.

Зерттеу мақсаты.

Білім беру тәжірибелері мен өндірістік үдерістерді біріктіретін, әлеуметтік жауапкершілікті арттыратын және мәдениетаралық диалогты тұрақты ететін пәнаралық мәдени жобалау моделін әзірлеу.

Материалдары мен әдістері.

Материалдар: педагогикалық тәжірибелер, мәдени жобалар, әлеуметтік жарнама үлгілері, студенттік жұмыстар.

Әдістері: теориялық талдау (әдебиеттерді салыстыру, концептуалды модельдеу), эмпирикалық зерттеу (анкета, бақылау, эксперттік бағалау), құрылымдық-функционалдық және статистикалық талдау.

Нәтижелері: Визуалды рубрикалар мен геймификацияланған бағалау құралдары жасалды. Авторлық стильдер тезаурусы құрылды (Kazakh, grunge, hi-tech және т.б.). Салауатты өмір салтын насихаттайтын әлеуметтік жарнамаға арналған оқу модульдері әзірленді. Цифрлық білім беру платформасы мен АІ құралдары интеграцияланды.

Талқылау. Бұл модель шығармашылық еркіндік пен стандарттауды үйлестіре отырып, студенттердің мотивациясын арттырады. Дәстүрлі мәдени кодтар инновациялық бағыттармен (hi-tech, психоделика) біріктіріліп, пәнаралық көзқарас қалыптастырады. Дегенмен, академиялық қатандық пен икемділікті теңестіру, әртүрлі мәдени контексттерді ескеру әлі де күрделі міндет.

Қорытынды: Модель білім беру мен өндірісті интеграциялап, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары мамандарды дайындауға ықпал етеді. Цифрлық платформалар мен АІ құралдары тиімділікті арттырады. Жоба халықаралық стандарттарға сәйкес логикалық матрица арқылы басқаруға ыңғайлы. Перспективасы – оқу орындарында апробациялау және аймақтық креативті индустриялармен интеграциялау.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Нуркушева Л., Ашимова А. Интеграция культурного наследия в дизайн-образование и его роль в устойчивом развитии // Вестник культуры и искусства. – 2021. – № 3. – С. 45–52.
2. Дорошенко С. И., Дорошенко Ю. И. Практическое руководство по организации междисциплинарных образовательных проектов. – Москва: Педагогика, 2019. – 184 с.
3. Тельманова А. С., Колесникова П. С. Факторы успешности междисциплинарных проектов в культурной сфере // Современные исследования культуры. – 2020. – № 4. – С. 67–74.
4. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.03.2026 г.). *Economy in Europe*. – Brussels: European Commission, 2019. – 120 p.

МҒТАР (МРНТИ):14.35.07; 67.29.53

ӨОЖ (УДК) 378.147:727.3

ИННОВАЦИЯЛЫҚ СӘУЛЕТ-ДИЗАЙН АРҚЫЛЫ ӨНЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ АРТТЫРУ

Абишева О.Т.¹, Талдыбекұлы Д.²

¹Ғылым докторы PhD, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

²2 курс магистранты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа. Бұл мақалада өнерді оқыту процесінде студенттердің танымдық белсенділігін арттыру мақсатында инновациялық сәулет-дизайн шешімдерін қолдану мәселелері қарастырылады. Қазіргі цифрлық трансформация жағдайында дәстүрлі оқу аудиториялары шығармашылық қабілеттерді толық ашуға қауқарсыз екендігі негізделеді. Зерттеу барысында білім беру кеңістігін ұйымдастырудың заманауи тәсілдері: икемділік, модульдік, жарық пен түс шешімдерінің психологиялық әсері және цифрлық технологияларды интеграциялау талданды. Нәтижесінде, сәулет-дизайн элементтері тек эстетикалық қызмет атқарып қоймай, танымдық процестерді ынталандыратын тиімді педагогикалық құрал бола алатындығы дәлелденген.

Түйін сөздер: сәулет-дизайн шешімдері, танымдық белсенділік, өнерді оқыту, білім беру кеңістігі, эргономика, шығармашылық орта, цифрлық трансформация, инновациялық тәсілдер, интерактивті орта, визуалды экология.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы применения инновационных архитектурно-дизайнерских решений с целью повышения познавательной активности студентов в процессе обучения архитектурного дизайна и изобразительного искусства. Обосновывается, что в условиях цифровой трансформации традиционные учебные аудитории не способны в полной мере раскрыть творческий потенциал. В ходе исследования проанализированы современные подходы к организации образовательного пространства: гибкость, модульность, психологическое воздействие световых и цветовых решений, а также интеграция цифровых технологий. В результате доказано, что элементы архитектуры и дизайна выполняют не только эстетическую функцию, но и являются эффективным педагогическим инструментом, стимулирующим познавательные процессы.

Ключевые слова: архитектурно-дизайнерские решения, познавательная активность, обучение искусству, образовательное пространство, эргономика, творческая среда, цифровая трансформация, инновационные подходы, интерактивная среда, визуальная экология.

Abstract. This article examines the issues of applying innovative architectural and design solutions to increase the cognitive activity of students in the process of teaching art. It is substantiated that in the context of digital transformation, traditional classrooms are not able to fully reveal creative potential. The research analyzes modern approaches to organizing educational space: flexibility, modularity, the psychological impact of light and color solutions, and the integration of digital technologies. As a result, it is proven that architectural and design elements not only perform an aesthetic function but are also an effective pedagogical tool that stimulates cognitive processes.

Keywords: architectural and design solutions, cognitive activity, art education, educational space, ergonomics, creative environment, digital transformation, innovative approaches, interactive environment, visual ecology.

Өзектілігі

Қазіргі таңдағы жоғары білім беру жүйесіндегі парадигмалардың өзгеруі оқу процесін ұйымдастыруға қойылатын талаптарды да жаңартты. Әсіресе, өнер бағытындағы мамандарды даярлауда білім алушылардың танымдық белсенділігі мен шығармашылық еркіндігін қамтамасыз ету басты назарда. Дәстүрлі, қатаң құрылымдалған оқу аудиториялары студенттің визуалды-кеңістіктік ойлауын шектеп, олардың шығармашылық ізденістеріне кедергі келтіруі мүмкін. Осы орайда білім беру кеңістігінің архитектуралық және дизайнылық шешімдері тек физикалық қабықша емес, оқытудың белсенді субъектісіне, яғни «үшінші ұстазға» айналуға. Инновациялық сәулет-дизайн шешімдері арқылы оқу ортасын оңтайландыру – студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырудың, танымдық белсенділігін ынталандырудың және кәсіби құзыреттіліктерін дамытудың өзекті тетігі болып табылады.

Зерттеу мақсаты

Өнер саласында білім алатын студенттердің танымдық белсенділігін ынталандыруға бағытталған білім беру кеңістігінің инновациялық сәулет-дизайн шешімдерін теориялық тұрғыдан негіздеу және оларды тәжірибеде қолданудың тиімді жолдарын айқындау.

Материал және әдістер

Зерттеу барысында педагогика, психология, архитектура және эргономика салаларындағы ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау жасалды. Сонымен қатар, озық шетелдік және отандық өнер академиялары мен университеттерінің білім беру кеңістіктерін ұйымдастыру тәжірибесін бақылау, визуалды-кеңістіктік талдау әдістері қолданылды. Сәулет-дизайн факторларының (жарық, түс, кеңістік геометриясы) адам психологиясы мен когнитивті процестеріне әсерін зерттеу үшін пәнаралық синтез әдісі пайдаланылды.

Нәтижелер мен оларды талқылау

Өнерді оқыту – стандартты емес ойлауды, үнемі шабытты және жоғары концентрацияны талап ететін күрделі танымдық процесс. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, білім беру кеңістігінің дизайны студенттің нейробиологиялық жағдайына тікелей әсер етеді. Танымдық белсенділікті арттыруға ықпал ететін негізгі инновациялық сәулет-дизайн шешімдерін бірнеше бағытқа бөліп қарастыруға болады:

1. *Кеңістіктің икемділігі мен көпфункционалдылығы (Modularity and Flexibility)*. Заманауи өнер студиялары статикалық жиһаздардан бас тартып, трансформер-жиһаздармен жабдыкталуы тиіс. Бұл студенттерге бірнеше минут ішінде жеке жұмыс жасауға арналған оқшауланған аймақтан, топтық жобаларды талқылауға арналған коллаборативті кеңістікке өтуге мүмкіндік береді. Кеңістіктің мұндай динамикасы мидың нейропластиялығын арттырып, жаңа идеялардың генерациялануына түрткі болады.

2. *Жарық дизайны (Lighting Design)*. Өнерді оқытуда жарық ең маңызды құралдардың бірі. Зерттеулер табиғи жарықтың максималды қолданылуы студенттердің шаршауын азайтып, ақпаратты қабылдау жылдамдығын арттыратынын дәлелдейді. Инновациялық шешім ретінде оқу орындарында тәулік уақытына және орындалатын тапсырманың сипатына (мысалы, кескіндеме үшін суық жарық, графика үшін бағытталған жарық) қарай автоматты түрде бейімделетін «ақылды» жарықтандыру (Smart Lighting) жүйелерін орнату ұсынылады.

3. *Колористика және визуалды экология*. Қабырғалар мен интерьер элементтерінің түсі когнитивті процестерді реттей алады. Тым ашық, агрессивті түстер назарды шашыратса, монотонды сұр түстер апатия тудырады. Өнер аудиториялары үшін ең оңтайлы шешім – бейтарап фондық түстерді (ақ, пастельді реңктер) қолданып, акцент ретінде ғана ашық түсті детальдарды қосу. Бұл студенттің назарын өз туындысына шоғырландыруға көмектеседі.

4. *Цифрлық технологиялардың архитектуралық интеграциясы*. Қазіргі өнер тек дәстүрлі материалдармен шектелмейді. Сондықтан білім беру кеңістігінің дизайнына VR/AR аймақтары, интерактивті панельдер және 3D модельдеуге арналған технологиялық хабтар органикалық түрде кіріктірілуі қажет. Архитектуралық тұрғыдан бұл сымдардың жасырылуын, серверлік құрылғылардың шуын оқшаулауды және мультимедиялық проекциялар үшін арнайы жарық жұтатын беттерді қарастыруды талап етеді.

5. *Рекреациялық және инспирациялық аймақтар*. Оқу процесі арасындағы үзілістер когнитивті қалпына келу үшін маңызды. Оқу ғимаратының ішіндегі қысқы бақтар, арт-кафелер, бейресми көрме галереялары сияқты инспирациялық аймақтар студенттердің бейсаналы түрде мәдени тәжірибе алмасуына және шабыттануына жағдай жасайды.

Қорытынды

Қорыта келгенде, өнерді оқытудағы білім беру кеңістігінің дизайны тек жайлылықты қамтамасыз ететін фактор емес, ол студенттердің танымдық белсенділігін тікелей басқаратын стратегиялық құрал. Инновациялық сәулет-дизайн шешімдерін (икеңділік, смарт-жарықтандыру, визуалды экология, технологиялық интеграция) кешенді түрде енгізу арқылы білім беру мекемелері шығармашылық тұлғаны қалыптастыратын экожүйеге айналады. Бұл тәсіл болашақ өнер мамандарының креативті ойлауын дамытып, олардың заманауи еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға тікелей ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Барсукова Н. И. *Дизайн среды образовательных учреждений: теория и практика* / Н. И. Барсукова. – М.: Архитектура-С, 2019. – 216 б.
2. Қалиев А. А. *Жоғары оқу орындарындағы шығармашылық кеңістікті жобалаудың эргономикалық негіздері* / А. А. Қалиев // ҚазҰАУ хабаршысы. Сәулет сериясы. – 2021. – № 3. – 45-52 б.
3. Lippincott, J. K. *Learning spaces: Involving faculty to improve pedagogy* / J. K. Lippincott // *EDUCAUSE Review*. – 2009. – Vol. 44(2). – P. 16-25.

4. Морозов, А. В. *Креативная педагогика и психология: учебное пособие* / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – М.: Академический Проект, 2018. – 560 б.
5. Taylor, A. *Linking Architecture and Education: Sustainable Design for Learning Environments* / A. Taylor. – Albuquerque: University of New Mexico Press, 2019. – 438 p.
6. Barrett, P. *The impact of classroom design on pupils' learning: Final results of a holistic, multi-level analysis* / P. Barrett, F. Davies, Y. Zhang, L. Barrett // *Building and Environment*. – 2015. – Vol. 89. – P. 118-133.
7. Oblinger, D. G. *Learning Spaces: Building and sustaining an environment that fosters creativity* / D. G. Oblinger. – Washington, DC: EDUCAUSE, 2006. – 182 p.
8. Scott-Webber, L. *In sync: Environmental behavior research and the design of learning spaces* / L. Scott-Webber. – Ann Arbor, MI: Society for College and University Planning, 2004. – 156 p.
9. Monahan, T. *Flexible space & built pedagogy: Emerging IT embodiments* / T. Monahan // *Inventio: Creative Thinking about Learning and Teaching*. – 2002. – Vol. 4(1). – P. 1-19.
10. Fisher, K. *Reconfiguring active learning spaces for the digital age* / K. Fisher // *Planning for Higher Education*. – 2010. – Vol. 39(1). – P. 34-45.

МҒТАР (МРНТИ):14.35.07

ӨОЖ (УДК) 378.147:727.3

БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІНДЕ ПОРТРЕТТІ ОРЫНДАУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Келденова К.К.

*Көркем білім кафедрасының қауым.профессоры, философия PhD докторы,
Абай атындағы ҚазҰПУ*

Аңдатпа. Бұл мақалада портретті бейнелеуді оқытудың әдістемелік негіздері мен кезеңдік орындалу жүйесі қарастырылады. Автор портреттік живописьті меңгеру барысында адам басы мен тұлғасының анатомиялық құрылымын, пропорциялық заңдылықтарын, кеңістіктегі орналасуын, жарық пен көлеңке қатынасын, реңдік және түстік шешімдерін дұрыс беру жолдарын талдайды. Сонымен қатар портретті орындау үдерісінде студенттердің натураны тұтас қабылдауы, тұлғаның сыртқы ұқсастығымен қатар ішкі психологиялық болмысын ашу, көркемдік тұтастық пен бейнелік шешімді сақтау мәселелері сөз болады. Зерттеу нәтижесінде портреттік бейнелеуді оқытуда теориялық білім мен практикалық дағдының өзара бірлігінің маңызы айқындалады.

Түйін сөздер: портрет, живопись, әдістеме, бейнелеу өнері, анатомия, рең, түс, пропорция, композиция, көркемдік білім.

Аннотация. В статье рассматриваются методические основы и поэтапная система обучения изображению портрета в процессе освоения живописи. Автор анализирует особенности передачи анатомического строения головы и фигуры человека, пропорциональных закономерностей, пространственного построения, светотеневых отношений, тонального и цветового решения в портретной живописи. Особое внимание уделяется целостному восприятию натуры, раскрытию не только внешнего сходства модели, но и её внутреннего психологического состояния, а также сохранению художественной цельности образа. В результате исследования определяется значимость единства теоретических знаний и практических навыков в обучении портретному изображению.

Ключевые слова: портрет, живопись, методика, изобразительное искусство, анатомия, тон, цвет, пропорция, композиция, художественное образование.

Abstract. This article examines the methodological foundations and step-by-step system of teaching portrait depiction in the process of learning painting. The author analyzes the principles of conveying the anatomical structure of the human head and figure, proportional patterns, spatial construction, light and

shadow relations, as well as tonal and color solutions in portrait painting. Special attention is given to the holistic perception of nature, the ability to reveal not only the external resemblance of the model but also its inner psychological state, and the preservation of the artistic integrity of the image. The study highlights the importance of the unity of theoretical knowledge and practical skills in teaching portrait representation.

Keywords: portrait, painting, methodology, fine arts, anatomy, tone, color, proportion, composition, art education.

Француздың «portrait» (портрет) деген сөзі бейнелеу өнеріндегі адамның сырт келбетін бейнелейтін жанрдың баламасы болып кетті. Дегенмен сырт келбетінің ұқсастығы портреттің ең басты шарты емес. Модельдің сырт келбетін ғана ұқсатып қоймай, оның ішкі және жан дүниесін, мінез-құлық қасиетін де ашып көрсете білу нағыз портрет салушы суретшінің шеберлігі болуы керек. Портреттен белгілі бір қоғам немесе мәдениет ағымының типтік образын айқындайтын қасиет байқалса, онда ол портрет мейлінше құнды жұмыс болып саналады.

Адам басын бейнелеудің мыңдаған жылдар бойы қалыптасқан жолдары бар. Суретші портретті кескіндемелік шешуде адамда өмірдегідей бейнелеу керек, яғни өзінің табиғи жаратылысымен ұқсастылықты және бұған қоса, жазып отырған адамның қайталанбас психологиялық сипаттамасын көрсете білу қажет.

Әр заманда, кезінде сурет өнерін оқып-үйренуде айшықты із қалдырған, тіпті қазірге дейін қасиетін жоймаған методикалық жолдар, жеке суретшілердің жазып кеткен оқулықтары бар. Олардың өзіндік тарихы және бүкіл өнер әлеміне қосқан үлесі ұшан-теңіз. Әрбір реалист-суретші адамды түрлі жағдайларда, бұрылыстарда, қимыл-қозғалыстарда бейнелей білуге тиіс. Адам - суретшілер зейін қоятын және бейнелейтін басты объект. Тұрмыстық, тарихи, батальдық жанрдар картиналарында әрдайым адам көрсетіледі.

Адамда ең басты, ең әсерлі нәрсе оның келбеті және әсіресе бет-жүзі. Сондықтан суретшінің адамды зерттеуі дәстүр бойынша бастың суретін салудан басталады. Суреттегі бас жанды болуы үшін, суретші оны кез-келген еңкейіс-бұрылыстарда бейнелей алуы үшін, ол оның анатомиясын зерттеуге тиіс.

Анатомияны зерттеу суретшіге қандай да болсын адам басы үшін ортақ нәрсе не екені туралы түсінік береді. Бұл салыстыру үшін, миллиондаған басқа да бастардан әрбір жеке адам басын бөлектеп тұратын өзіне тән, жеке-дара ерекшеліктерді анықтау үшін негіз, эталон қызметін атқарады. Ал, адам бастары, шынында да, сан алуан. Бұл жерде жас та, жыныс та, бас сүйектің құрылысының ерекшелігі де әсер етеді. Мәселен, балада бет бөлігі бүкіл бас сүйекпен салыстырғанда біршама кіші, бастың сүйегі нашар дамыған, беті томпақ, жұмсақ, терісі нәзік. Жылдар өткен сайын бет ұзарып, қабақтың және бет-самай сүйектерінің шығыңқы жерлері айқын көрініп, көз ойықтарында қатпарлар пайда бола бастайды. Кәрілік шақта сүйектің шығыңқы жерлері бұрынғыдан да ерекше көрініп, бұлшық еттер болбыр, тері әжімді бола бастайды.. оның үстінде, әр адамда құлақтың, мұрынның, көздің, еріннің өзіне тән ерекшеліктері болады. Мұның бәрін суретші аңғаруға тиіс.

Живописьте адам басын кескіндеуді үйрену оқу тапсырмаларына қойылатын басты талаптардың бірі – салып отырған адамның жеке ұқсастығын таба білу, жеке-дара ерекшеліктерді көрсете білу.

Сондықтан адамды бейнелеуді үйрену көркемсурет факультетінің академиялық сурет және академиялық живопись мамандықтарында негізгі міндеті. Портреттегі күрделі шығармашылық шешімдерге келу үшін, ең алдымен өте шеберлікпен бас және адам фигурасын орындай білу үшін қажет, яғни тұлғаның құрылымының шешімін табу. Тірі тұлғаның құрылымын сала білу, қозғалысын және характерлі пропорциясын, біртұтастығын, тондық қатынастарын және пластикалық көркемдігін көрсету қажет. Осының бәрін студент меңгермейінше, ол тұлғаның жеке ішкі психологиялық жандүниесін портретте бере алмайды. Бас және адам пішінінің живописінің теориялық және практикалық машығын меңгеру ұзақ және күрделі процесс. Тірі тұлғаны кеңістікте орналастыру, бастың пішінінің перспективасын және құрылымын дұрыс орындау, анатомиялық құрылысын, тонмен көлемін беру үлкен тәжірибені қажет етеді. Адам басы мен

тұлғасын бейнелеу міндеті мен процесі басқа жанрлардағыдай (натюрморт, пейзаж) көлемін конструктивті мүсіндеу, көлемі мен материалдық сапасын, кеңістіктегі орнын көрсетуді қажет етеді. Басқа жанрлардағыдай заттардың түстік қатынасын, тұтастай қабылдай, көре білу, айналадағы түстің, тұлғаның түстік мінез- құлқын, ұсақ детальдармен жұмыс істеу кезінде үлкен форманың тұтастығын сақталуы ескеріледі. Анатомияны, үлкен көлемді түспен сомдау, тұлғалық ерекшелігін табу бас пен адам тұлғасын бейнелеудің алғашқы кезеңіндегі міндеттер. Адамның тұлғасын бейнелегенде түстік қатынастарды, қоршаған ортамен, жарықпен байланыстыруды студент үйрену керек. Бас пен адам тұлғасының живописі суреттің тондық техникасын меңгерумен қатар анатомиялық дұрыс, форманың тұтастығы сияқты заңдылық-тармен қатар жүреді. Сонымен қатар жас суретшіге пропорцияны үлкен сезімталдықпен аңғару қажет. Осы мүмкіндіксіз күрделі бас пен адам тұлғасындағы ұқсастықты көрсете алмайды. Адам басының живописі бейнелеудегі процесін оқытуды бірнеше кезеңдерге бөлуге болады.

Реалистік живописьтің құрамдас элементі болып тұлғаны салғанда тондық қатынасты дұрыс беру екенін жоғарыда айтқанбыз. Басты гризайль техникасында орындау болашақта осы міндеттерді живописьтік бейнелеуге оңай көшуге мүмкіндік береді. Тондық қатынасты табуды меңгеру үшін көп еңбектену керек. Ол үшін көптеген жаттығулар орындау қажет. Мысалға: этюд, нобай жасап кеңістіктегі өлшем мен тондарды ажыратып үйрену студенттің күнделікті жаттығуы болу керек.

Сондықтан да портрет өнерін меңгеруді оқыту үрдісін, майлы бояу техникасын меңгеру үрдісі негіздерінде жүргізу барысында, студенттер мынадай міндеттерді орындауы қажет. Портрет салуды бастамас бұрын, салынатын адам бейнесіне ұзақ қарап, портреттің ұқсастығын мейлінше терең беру үшін көріністің ең тиімді тұсын таңдау керек. Портрет салушының көз деңгейінен модельдің басын жоғары орналастыру дұрыс. Басқа түстен сәуленің көлеңке мен жарықтың айқын ара қатынасын қамтамасыз еткені жөн.

Суреттің фонындағы матаның түсі бастың жарық жерінен де қою, қараңғы жерінен ашық болғаны абзал. Бұл мата бояуының қанықтығы бет бояуының түсін дұрыс анықтауға көмектеседі. Көлеңке жақтарын жалпақ және сұйық қылып жазып алғаннан кейін беттің формасын жарықтан көлеңкеге қарай сомдай бастау керек. Жұмыс істеу барысында анатомиялық және перспективалық құрылымды ойластыру, бейнеге жарық пен көлеңкенің дұрыс және барлық портреттік ұқсастығы дәл ашуға керек қатынасты есептеу қажет. Бет бөлшектерін бастың үлкен формасына бағындырып орналастыру дұрыс болады. Құрылымдық орналастыру мен форманың жалпы бейнесінің реңдік қатынасын анықтауды үйрену үшін кішірек форматқа этюд жазған орынды.

Натураға түсіп тұрған жарықтың әр тапсырмада әр түрлі жағдайда болғаны, студенттің өзіндік үй жұмыстарының басты шарты болса, холст жазықтығына құрылымдық шешімді дұрыс қарым-қатынастық сәйкестікпен орналастырса, қойылған мақсатқа жетуге өте үлкен әсерін тигізді. Жұмыс барысында, этюдтың жарық жері мен қараңғы тұсын үнемі салыстырып, реңнің тереңдігін үнемі айқындап отырса ғана портреттің анық та қанық бояу реңін табуға болады. Бастың иық белдеуімен салынған портретін жасауды игеру барысында мойынның және бастың анатомиялық құрылымына, кеуде, омырау бұлшық еттеріне өте маңызды назар аудару керек. Этюдты бас пен дененің өзара байланысын айқындай холст бетіне орналастыру өте орынды. Бұл қойылымды терең фонда, яғни шеберхана қабырғасынан алыс жерге отырғызып, арқалығын қою түсті матамен қабаттаған абзал. Бұл жерде, фонның тереңдегі мен ауа кеңістігінің әсері және натураның реңдік қатынасының дұрыс құрылуына баса назар аудару өте маңызды. Майлы бояу техникасын игеру мен қатар кішірек размердегі этюдтарды акварель бояуымен де сала беру студенттердің шеберлігінің өсуіне үлкен әсерін тигізді. Ең алдымен, қарама- қарсы жарық болу үшін, модель терезе жанына отырғызылады. Бастың формасы барлық бөліктерімен анық көрінуі керек. Осы ұзақ жаттығудан кейін алдында алған білімі, шеберлігі мен машығы бастың формасын тондық мүсіндеуді жеке бөліктермен қоса меңгеру және басты түспен бейнелеу, яғни аяқтау кезеңіне көшуге мүмкіндік береді. Жаттығу мынандай ретпен орындалады. Студенттерге бірінші міндет белгілі, ол ешқандай қиындық туындатпауы тиіс. Бұл жұмыста барлық күш соңғы екі міндетке бағытталады. Нақты бөліктерін таппай және оны жалпыламай портреттің характерін беру мүмкін

емес. Үлкен тондық қатынастарын, бастың жалпы құрылымын және оның бөліктерін тапқаннан кейін, бастың: көз, мұрын, құлақ сияқты бөліктеріне көшеміз. Көзді мүсіндеуге кірісеміз, мысалға көз шұңқырының көлемін, қас пен қарашығының көлеңке-жарығын береміз. Көзді «мүсіндеу» дегеніміз оның да өз көлемі бар, бірнеше жазықтығы бар екенін ұмытпауымыз керек. Сондықтан оларды сызықтар деп қабылдамай, бірнеше жазықтық-тан тұратын форма ретінде қабылдау керек. Жаңа үйреніп жүрген живописші көзді, қасты, кірпікті сызықтар арқылы көрсетіп үлкен қателік жасайды. Мұндай шешім беттің басқа бөліктерімен жұмыс істегенде де байқалады.

Сондықтан үнемі жұмыс кезінде тұлғаны тұтастай көріп қабылдаудың қажет екенін ұғыну қажет. Жұмысын жалпылау, бейнені біртұтастыққа алып келу, жалпылаудың мәні жұмысты көрермен көзіне тұлғаны тұтастай көру мүмкіндігін туындату. Тұтас көру арқылы бастың жазылуын тексереміз, бір жерін жаза түсу, ал бір жерін керісінше басу, көлеңке жердегі форманы көлеңкеге бағындыру, жарық жағын жарыққа, ең қараңғы жері мен ең жарық жылтты(блик) салыстыру. Заттың көлеңке жағы, жарық жағы және фонды жазу кезінде бір тон қайталанбау керек. Соңғы сатысында, бас «мүсінделгеннен», оның характері, қимылы табылғаннан кейін, бет бөлігін композициялық орта етіп, ал қалғанын соған бағындыру үшін соңғы штрихтар жасалады. П.П.Чистяков: «Көзін, қарашығын тірі бейне қарап тұрғандай бар жігермен, ал мұрнын, ернін еркіндікпен жазу керек», - деген. Сондай-ақ қолын да жақсылап жазып, композициялық орта болып тұрған басқа бағындыру қажет. Осындай ережелерді студент меңгермеген жағдайда жаттығуларды қайталау керек. Негізгі білімді, бейімділік пен машықтықты, тонмен бас формасының шешімін таба білуді меңгергеннен кейін - түспен жазуды бастаймыз. Егер жас суретші бейнелеуді тонмен көрсете алмаса, ол қажет түсті қажет жеріне формасын сақтай отырып қоя алмайды.

Енді, форма детальдерінің жеке бөліктерін зерттеп және бастың жалпы формасымен салыстыра отырып, натураның бүтіндігі жоғалып кетпегендігіне ұмытпау керек. Студенттердің арасында жиі кездесетін қателердің бірі - бастың бөліктерімен айналысқанда, олар форманың бүтіндігін ұмытып кетуі мүмкін: жеке детальдар орындалуы өз бетінше жаман емес, бірақ олардың арасында байланыс жоғалып кетеді.

Этюд жазу үстінде реңнің жарықтығы ұқсас жерлерін жұмсақ бояп, көлеңке жерлерін айқын қанық бояумен жазу қажет. Бұл ретте қайта түскен жарыққа баса назар аударған өте маңызды міндет болып табылады. Портретті әр түрлі размерлі қылқаламмен жазу керек және бейнені бүтіндей көріп қабылдауға кедергі келтіретін артық кейбір бөлшектерді құрылымды құрастыру кезінде алып тастау қажет. Сонымен қатар салынған портреттің сырт келбетінің ұқсастығы ғана емес, оның психологиялық тұрпаты, жан дүниесі мен ішкі болмысының ашыла жазылуы үнемі есте ұсталғаны абзал. Этюдтардың барлығы бір деңгейде аяқталуы керек, себебі кей жердің өте детальді жазылуы, ал кей жердің көмескі берілуі жұмысты тұтастай қабылдауға кері әсерін тигізеді. Жалпы майлы бояу техникасын игеру меңгеруді оқыту кезінде теориялық білім берумен қатар тәжірибелік жұмыстың маңызы өте зор екендігі белгілі. Сондықтан да живопись сабағында форманы сомдау мен бірге реңдік қатынастың дәл табылуына ғана назар аудармай, этюдті дұрыс реттілік жазу тәртібімен қатар жұмысты аяқтау барысында дер кезінде тоқтай білу де маңызды шарт болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Зайцев А.С. *Наука о цвете и живописи.* – М., 1986.
2. Беда Г.В. *Живопись: Учебник для студентов педагогических институтов.* – М.: Просвещение, 1986.- 192с., ил.
3. Кибрик Е.А. *Объективные законы композиции в изобразительном искусстве // Вопросы философии.* - № 10, 1966. - С. 103-113.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ МӘДЕНИ МҰРАСЫН САҚТАУДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН ОРНЫ

Ақбаева Ш.А.¹, Бакаиев Р.С.²

¹ «Көркем білім» кафедрасының доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты,
Абай атындағы ҚазҰПУ

² «Көркем білім» кафедрасының аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ

Аңдатпа. Бұл мақала жаһандық цифрландыру жағдайында қазақ халқының мәдени мұрасын сақтаудағы цифрлық технологиялардың рөлін қарастырады. Ол 3D модельдеу, виртуалды мұражайлар, цифрлық мұрағаттар және интерактивті білім беру платформаларын қоса алғанда, материалдық және материалдық емес мәдени мұраны цифрлық құжаттаманың заманауи әдістеріне талдау жасайды.

Дәстүрлі өнерді, сәулет нысандарын, мұражай коллекцияларын, ауызша ауыз әдебиетін сақтау үшін цифрлық технологияларды пайдалануға ерекше көңіл бөлінуде. Мәдени мұраны цифрландыру ұлттық мәдениетке қолжетімділікті кеңейтуге, жастардың салт-дәстүрге деген қызығушылығын арттыруға, Қазақстанның мәдени мұрасының әлемдік ғылыми және білім кеңістігіне интеграциялануына ықпал етеді деген қорытынды жасалды.

Түйінді сөздер: цифрлық технологиялар, мәдени мұра, дәстүр, Қазақстан, цифрландыру, виртуалды мұражайлар, 3D модельдеу, цифрлық мұрағаттар, ұлттық мәдениет

Аннотация. В статье рассматривается роль цифровых технологий в сохранении культурного наследия казахского народа в условиях глобальной цифровизации. Анализируются современные методы цифрового документирования материального и нематериального культурного наследия, включая 3D-моделирование, виртуальные музеи, цифровые архивы и интерактивные образовательные платформы. Особое внимание уделяется использованию цифровых технологий для сохранения традиционного искусства, архитектурных объектов, музейных коллекций и устного народного творчества. Делается вывод о том, что цифровизация культурного наследия способствует расширению доступа к национальной культуре, повышению интереса молодежи к традициям и интеграции культурного наследия Казахстана в мировое научно-образовательное пространство.

Ключевые слова: цифровые технологии, культурное наследие, традиция, Казахстан, цифровизация, виртуальные музеи, 3D-моделирование, цифровые архивы, национальная культура

Abstract. This article examines the role of digital technologies in preserving the cultural heritage of the Kazakh people in the context of global digitalization. It analyzes modern methods of digitally documenting tangible and intangible cultural heritage, including 3D modeling, virtual museums, digital archives, and interactive educational platforms.

Particular attention is paid to the use of digital technologies to preserve traditional art, architectural objects, museum collections, and oral folklore. It is concluded that the digitalization of cultural heritage contributes to expanded access to national culture, increased youth interest in traditions, and the integration of Kazakhstan's cultural heritage into the global scientific and educational space.

Keywords: digital technologies, cultural heritage, tradition, Kazakhstan, digitalization, virtual museums, 3D modeling, digital archives, national culture

Кіріспе бөлім. Қазақ халқының мәдени мұрасына дәстүрлі өнер, сәндік-қолданбалы өнер, ежелгі мүсіндік қорымдар, сәулеттік көне ескерткіштер, ауыз әдебиеті мен ұлттық салт-дәстүр мәдениеті жатады. Өзгелер сияқты бүгінгі таңда қазақ халқы да өзінің рухани-әлеуметтік тіршілігінің өн бойында фольклорлық мұраларды дүниеге әкелу үстінде. Ондай мұраларды

тіліміздің даму процесінен, қол өнері мен бейнелеу өнерінен, салт-дәстүрімізден, музыкамыздан, сөз өнерімізден, ойын-сауықтарымыздан мол ұшыратуға болады. Қысқасы, халық өзінің барша болмысында бір сәт шығармашылық тұғырынан таймақ емес. Халық бар жерде фольклорлық мұраның жасалу процесі тоқтамайды. Ал енді халықтың сол шығармашылық ұмтылыстары тудырып жатқан айғақтар бірыңғай асыл ма немесе жасық па, оны іріктей, жіктей тану біздің көркемдік талғамымыздың мәселесі.

«Қазақтың аса бай ән-күйі шындықты көркем бейнелеуде адамгершілік нәзік сипатымен, саф тазалығымен, өмірге құштар көтеріңкі лебімен және тіршілікпен қойындасып жататын шынайылығымен – халық жаратылысын ерекше асқақ адамгершілікпен толғаған, терең философиялық синтезге толы әсерге бөлейді», - деп көрнекті музыка зерттеушісі Б.В.Асафьев жазған болатын. [1, 5-6 б.]

Эпостарымыз, жыр-жыраулар, сәулет өнері, сын тастар мен петроглифтеріміз, ән-күйлеріміз, қол өнеріміз бен салт-дәстүріміз тарихи ескерткіштер ғана емес, ол біздің өмірбаянымыз бен тарихи құжатымыз. Сонымен бірге бүгінгі заманымыздағы рухани өрістеріміздің баршасына төлтума қасиет дарытатын қайнар бұлақ. Бүгінгі болмысымыздың асылы мен жасығы - неғұрлым артқа шегініп қарасақ айқын көрінеді. Қазіргі рухани толысуымызға ғасырлар қабатын зерделей қарай білуіміз керек. Мәдени үрдіс жаңа сапаға көтерілерде өзінің бастау тегіне ұдайы шығармашылықпен қарауды дәстүр етеді.

Мәдени мұра мен дәстүрдің мағынасы мен адам дамуындағы маңызы ол руханилықтың иесі болып табылатын жанды тұлғаның өздігінен ізденуіне, жаңарып отыруына, өз өмірін шығармашылыққа айналдыруға мүмкіндік береді. Мәдени мұра мен дәстүрлер арқылы адамдар өткен дәуірлердегі құндылықтар туралы тек біліп қана қоймай, оның маңызды және қажетті деген элементтерін өз бойына сіңіріп, өзінің рухани мұратына, мақсатына айналдырып отырады. Осындай жағдайда ғана нағыз рухани сабақтастық болуы мүмкін. Рухани дәстүр адамды қайта түлетуі қажет.

Дәстүр жеке адамдардың жан дүниесіне, көңіл-күйіне де жағымды әсер етіп, қуанышқа бөлейді, оларды қоғамдық талаптарға ұжымдастырып, рухани бірлестіктерге ынталандырады. Дәстүр адамдардың қоғамдағы өзара қарым-қатынастарына әсер етіп, ондағы әлеуметтік, психологиялық ахуалдың жақсаруына жәрдемдеседі. Тарихи, рухани сабақтастық - жалпы дамудың, соның ішінде ғылыми, көркемдік дамудың да объективті заңдылығы болып табылады. Дәстүр мен жаңаның арасындағы сабақтастық жоқ жерде ілгері өрлеу, даму болмайды. Өйткені адамзат баласы тарихи дамудың әр сатысында әдебиет пен көркем өнерді, ғылыми жетістіктерді қайталамайды, керісінше жаңаша қалыптастырып, өзгертіп, жетілдіріп отырады.

Сонымен бірге дәстүр шектеуші қызметін атқарады. "Дәстүр - адамдардың қоғамнан даяр күйінде алатын, өздерінің тәртіптерін жөнге түсіріп және әрекетке келтіріп отыратын тетік болып саналады. Дәстүрді бұзғаны үшін берілген жаза тайпалардың бірлігін сақтауға көмектесетін қорғаушы құрал болып табылады" [2, 55 б.].

XX ғасырдың алғашқы онжылдықтарындағы зерттеулерге қарағанда (В.Чепелев, Н.Марр) көне қазақ ою-өрнектері сақ өнеріне өте жақын. Олардың тұжырымдауынша, әсіресе, сақ дәуіріндегі, мысалы Алтай тауларындағы Пазырық обасынан табылған қазбалардағы нақышталған көне ағаштар мен текемет, сырмақ қалдықтары пластикалық үндестігі жағынан қазақ ою-өрнектерінің табиғи сипатын қайталайтындай. Қазақтар өзіне дейінгі сақ, үйсін, қаңлы, қыпшақ, түркі халықтардың мәдениетіне мирас етті. Ежелгі солтүстік Монғолиядағы атақты Нойын-Ұлы қорғандарының түкті кілемдеріндегі, маталарындағы нақыш үндестігін қазақ текеметіне салынған ою-өрнектерді салыстыра қарастырсақ та осындай ойға қаламыз [3,6 б.], [4].

Ш.Уәлиханов, Фзарре, Е.Херцфельд, А.Попе, С.Дудин, В.Чепелев, С.И.Руденко, В.Кантор, Ә.Марғұлан, Т.Бәсенов, Е.Микульская, А.Медоев, М.Мұқанов, Х.Арғынбаев секілді ғалымдар қазақ халқының дәстүрлі өнерін, соның ішінде осы ою-өрнектің көрініс сипатын тарихи-этнографиялық, өнертанымдық, теориялық жағынан зерттеді. Кеңес үкіметі алғаш құрылып, қазақтың дәстүрлі мәдениеті теориялық, этнографиялық тұрғыда енді меңгеріліп жатқан кезде С.М. Дудин [5,159 б.] зерттеулерімен салыстырғанда В.Чепелев қазақ өрнегінің өз тарихи дамуы бар, ол өзінше дәстүрлі рухани мәдениетпен, дәстүрлі әлеуметтік өмірмен байланысты екендігін

айтады. Ол қазақ халқының шығармашылығының өзіндік тарихы, спецификалық ерекшеліктері бар екендігі сөзсіз дейді [6,7 б].

Бүгінгі күндері жаһандану жағдайында осы мәдени қазыналар мен өнер ошақтарын заманауи цифрлық технологияларды пайдалана отырып сақтау қажеттілігі мен маңыздылығы туындауда. Цифрлық құралдар мәдени мұраның ұзақ мерзімді сақталуын қамтамасыз ететін электрондық деректер қорын, виртуалды реконструкцияларды және интерактивті білім беру ресурстарын құруға мүмкіндік береді.

Соңғы зерттеулер цифрлық технологияларды қолдану мәдени нысандардың сандық қоймаларын құруды жеңілдететінін, тарихи материалдарға қолжетімділікті кеңейтетінін және Қазақстанның мәдени мұрасы бойынша ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттыратынын көрсетеді. Сонымен қатар, цифрлық платформалар кеңірек аудитория мен оқу орындары үшін мәдени ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз етеді. [7]

Мақалада келесі әдістер қолданылды: мәдени мұраны цифрландыру бойынша ғылыми әдебиеттерді талдау; мәдениетті сақтаудың цифрлық технологияларын салыстырмалы талдау; цифрлық платформаларды зерттеудің жүйелік тәсілі; Қазақстанның көркем мұрасына мәдени талдау; және мәдени нысандарды цифрлық модельдеу әдісі.

Негізгі бөлім. Цифрлық мұрағаттар мәдени мұраны сақтаудың негізгі құралдарының бірі болып табылады. Олардың қатарында цифрландырылған мұражай коллекциялары, қолжазбалар, ұлттық ою-өрнектер, дәстүрлі киімдер, сәндік-қолданбалы өнер туындылары бар. Цифрлық деректер қорын құру мәдени нысандардың сақталуын қамтамасыз етеді және оларға зерттеушілер мен студенттердің қолжетімділігін қамтамасыз етеді.

Зерттеулер көрсеткендей, қазақстандық мәдени нысандардың цифрлық репозиторийлерін құру ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттырып, ұлттық мәдени мұраның әлемдік ғылыми қауымдастыққа интеграциялануын жеңілдетеді. [8]

Қазіргі заманғы 3D сканерлеу технологиялары мәдени орындардың, сәулет ескерткіштерінің және мұражай экспонаттарының нақты сандық көшірмелерін жасауға мүмкіндік береді. Бұл модельдер ғылыми зерттеулер, білім беру мақсаттары және виртуалды көрмелер үшін пайдаланылады. 3D технологияларын пайдалану ескерткіштердің цифрлық деректер базасын құруға мүмкіндік беретін және веб-платформалар арқылы оларға қолжетімділікті қамтамасыз ететін Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасын сақтаудың тиімді жолы болып саналады. [9]

Цифрлық технологиялар пайдаланушыларға мәдени мұраны қашықтан зерттеуге мүмкіндік беретін виртуалды мұражайларды құруды жеңілдетеді. Виртуалды көрмелерге мультимедиялық материалдар, интерактивті элементтер және тарихи орындардың цифрлық реконструкциясы кіреді.

Цифрлық контент пен интерактивті көрме технологияларын пайдалану мәдени жәдігерлерді тереңірек түсінуге және Қазақстанның мұражай тәжірибесіндегі тарихи дәуірлердің көрінісін жеңілдетеді. [10]

Цифрлық технологиялар ауызша ауыз әдебиетін, музыкалық дәстүрлерді, ұлттық салт-дәстүрлерді, қолөнер тәжірибесін жазып алуға мүмкіндік береді. Бейне және аудио жазбалар болашақ ұрпақ үшін мәдени дәстүрлердің сақталуын қамтамасыз етеді.

Инновациялық цифрлық стратегиялар, соның ішінде виртуалды шындық пен интерактивті платформалар мәдени мұраны сақтаудың және дәстүрлі мәдениетке қызығушылықты арттырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады. [11]

Цифрлық білім беру ресурстары қазақтың дәстүрлі өнері мен мәдениетін зерттеуді жеңілдетеді. Интерактивті платформалар, мультимедиялық оқу материалдары және виртуалды турлар оқушылардың мотивациясын арттырады және шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Мәдени нысандардың цифрлық үлгілерін пайдалану гуманитарлық пәндерді оқытуды кеңейте отырып, білім беру мен ғылыми зерттеулерде де қолданылуы мүмкін. [12]

Зерттеу нәтижелері цифрлық технологиялар қазақ халқының мәдени мұрасын сақтау мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтетінін көрсетеді. Олар: мәдени нысандарды ұзақ мерзімді сақтауға; интернет арқылы мәдени мұраға қол жеткізу; виртуалды мұражайларды дамыту;

дәстүрлі өнерді сақтау; ұлттық мәдениетті насихаттау; және мәдени мұраны білім беру ортасына біріктіру.

Цифрландыру мәдени құндылықтарды сақтауға ғана емес, жастардың мәдени болмысын қалыптастыруға да ықпал етеді. Заманауи технологияларды пайдалану дәстүрлі мәдениетті заманауи қоғамға қолжетімді жаңа форматта көрсетуге мүмкіндік береді.

Қорытынды бөлім. Қорыта келе, сандық технологиялар қазақ халқының мәдени мұрасын сақтауда маңызды рөл атқарады. Цифрлық мұрағаттар, виртуалды мұражайлар, 3D модельдеу, интерактивті платформаларды пайдалану мәдени қазыналардың ұзақ мерзімді сақталуын қамтамасыз етеді және оларға қолжетімділікті кеңейтеді. Цифрландыру ұлттық мәдениетті насихаттауға, ғылыми зерттеулерді алға жылжытуға және жастардың дәстүрге деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Осылайша, цифрлық технологияларды енгізу қоғамның цифрлық трансформациясы жағдайында қазақстандық мәдени мұраны сақтау мен дамытудың маңызды бағыты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Асафьев Б.В. *О казахской народной музыке* // Затаевич А. В. 1000 песен казахского народа. – Оренбург: Киргизское гос. изд-во, 1925. – С. 5–7.
2. Машанов А. *Өнер мен ғылымның тоғысқан шұғыласы* // Жұлдыз, № 9, 1975.
3. *Казахский народный орнамент* /Вводная статья и прим. к таблицам В.Чепелева; Рисовки художника Е.А.Клодта, М., 1939.
4. Марр Н.Я. *Кавказский культурный мир и Армения.* //Журнал Министерства народного просвещения, 1915.
5. Дудин С.М. *Ковровые изделия Средней Азии, В сборнике: Музей антропологии и этнографии, Т.VII, Л., 1928.], Е.Р.Шнейдер [Шнейдер Е.Р. Казахская орнаментика, //Казахи: Сборник статей антропологического отряда Казахской экспедиций АН СССР. Исследование 1927, Вып. II, Л., 1930, 334 с, (159).*
6. *Казахский народный орнамент* /Вводная статья и прим. к таблицам В.Чепелева; Рисовки художника Е.А.Клодта, М., 1939.
7. Мухамадеева Р., Мухамадеева И., Алкафафи А. *Сохранение культурно-исторического наследия Северного Казахстана с использованием трехмерных технологий* // Журнал постгуманизма. 2025. Т. 5. - № 1. - С. 45-58.
8. Мухамадеева Р., Кайрова С., Толгенова А. *Внедрение цифровизации в процесс сохранения исторического наследия казахской культуры* // Журнал позитивной школьной психологии. 2022. Т. 6. - № 4. С. 1123-1135.
9. Ибраева А., Темирханова А., Жунусов К. *Представление исторического и культурного наследия Казахстана в выставочных проектах* // Журнал тюрковедения. 2025. Т. 7. - № 2. - С. 88-101.
10. Мухамадеева И. *Инновационные цифровые стратегии сохранения культурного наследия Северного Казахстана* // Степная панорама. 2025. Т. 3. - № 1. С. 21-34.
11. Манович Л. *Культурная аналитика.* Кембридж: MIT Press, 2020. - 288 с.
12. Кэмерон Ф., Кендердайн С. *Теоретизация цифрового культурного наследия.* - Кембридж: MIT Press, 2019. - 640 с.

КРЕАТИВНЫЙ ДИЗАЙН: СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ В МОДЕ

Аденова Л.Ж.¹, Ибраимов У.К.²

¹ст.преподаватель, магистр искусствоведения,

²старший преподаватель,

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация. Эта статья охватывает основные тренды креативного дизайна в моде с использованием актуальных исследований и примеров. Цель данной статьи – рассмотреть ключевые тренды в креативном дизайне современной моды, основываясь на актуальных исследованиях и публикациях, в частности: использования экологических материалов, влияния цифровых технологий, гендерно-нейтральная мода, инклюзивность, возвращение ретро-стиля с новой интерпретацией.

Ключевые слова: креатив, тренды, дизайн, современный, экологичный, материалы, мода, бренд, коллекция, устойчивость, одежда, стиль, инновация, цифровизация, технология, эстетика.

Аңдатпа. Бұл мақала өзекті зерттеулер мен мысалдарды қолдана отырып, сәндегі креативті дизайнның негізгі тенденцияларын қамтиды. Бұл мақаланың мақсаты-өзекті зерттеулер мен жарияланымдарға сүйене отырып, заманауи сәннің креативті дизайнындағы негізгі трендтерді қарастыру, атап айтқанда: экологиялық материалдарды пайдалану, цифрлық технологиялардың әсері, гендерлік бейтарап сән, инклюзивтілік, жаңа интерпретациямен ретро стилін қайтару.

Түйін сөздер: шығармашылық, трендтер, дизайн, заманауи, экологиялық таза, материалдар, сән, бренд, коллекция, тұрақтылық, киім, стиль, инновация, цифрландыру, технология, эстетика.

Abstract. This article covers the main trends of creative design in fashion using current research and examples. The purpose of this article is to examine key trends in the creative design of modern fashion, based on current research and publications, in particular: the use of environmental materials, the influence of digital technologies, gender-neutral fashion, inclusivity, the return of retro style with a new interpretation.

Keywords: creativity, trends, design, modern, eco-friendly, materials, fashion, brand, collection, sustainability, clothing, style, innovation, digitalization, technology, aesthetics.

Введение.

Креативный дизайн в моде – это процесс создания уникальных и инновационных решений, отражающих дух времени и социальные изменения. В последние годы мода переживает трансформацию под влиянием технологических достижений, глобальных экологических проблем и изменения восприятия гендерных норм. Дизайнеры все чаще обращаются к устойчивым материалам, цифровым технологиям и инклюзивному подходу в создании одежды.

1. Тренд на экологичность и устойчивую моду. Экологическая осознанность становится главным приоритетом в модной индустрии. Ранее производство одежды характеризовалось огромным количеством отходов, загрязнением окружающей среды и использованием неэкологических материалов. Сегодня же дизайнеры и бренды все больше обращаются к принципам устойчивой моды, используя переработанные ткани, биоразлагаемые материалы и технологии zero-waste.

Одним из ведущих направлений является upcycling – процесс создания новой одежды из уже существующих вещей. Бренды, такие как Stella McCartney, Eileen Fisher и Reformation, активно применяют этот подход в своих коллекциях. Например, Marine Serre создает одежду из переработанных тканей, а Balenciaga использует пластик для создания модных аксессуаров.

Кроме того, экологичный дизайн подразумевает отказ от быстрой моды (fast fashion) и переход к slow fashion – медленному и осознанному потреблению. Это включает в себя выпуск

ограниченных коллекций, создание вещей высокого качества, которые служат дольше, и использование натуральных красителей.

2. *Влияние цифровых технологий.* Современные технологии радикально меняют процесс создания и потребления моды. Одним из главных инновационных трендов является использование 3D-печати. Дизайнеры, такие как Iris van Herpen, создают уникальные наряды с помощью 3D-моделирования, что позволяет минимизировать отходы и делать одежду более функциональной.

Еще одним важным направлением является цифровая мода. Такие бренды, как The Fabricant, предлагают полностью виртуальные наряды, которые можно примерять в социальных сетях или использовать в метавселенной. NFT-одежда также становится новым форматом искусства в индустрии моды: такие дома, как Gucci и Dolce & Gabbana, уже выпустили свои цифровые коллекции.

В дополнение к этому активно развиваются технологии дополненной реальности (AR) и искусственного интеллекта (AI). Например, AR позволяет покупателям «примерять» одежду в онлайн-магазинах без необходимости физической примерки, а AI помогает брендам анализировать тренды и создавать персонализированные рекомендации.

3. *Гендерная нейтральность и инклюзивность.* Мода больше не привязана к строгим гендерным нормам. Дизайнеры и бренды осознают важность инклюзивности и создают одежду, подходящую для людей всех гендеров и типов телосложения.

Гендерно-нейтральная мода стремительно набирает популярность. Такие бренды, как Telfar, Eckhaus Latta и Gucci, представляют коллекции, в которых нет четкого деления на мужскую и женскую одежду. Вместо традиционных силуэтов дизайнеры предлагают свободные крои, унисекс-материалы и функциональные элементы.

Инклюзивность проявляется также в расширении размеров и представлении различных типов телосложения на подиуме. Бренды, такие как Savage X Fenty (Рианна) и Chromat, активно приглашают моделей с разными формами тела, включая людей с ограниченными возможностями. Это меняет восприятие красоты и делает моду доступной для всех.

4. *Возвращение ретро-стиля с новой интерпретацией.* Мода циклична, и сейчас мы наблюдаем массовое возвращение трендов 90-х и 2000-х годов. Однако современная интерпретация ретро-стиля отличается использованием новых технологий и свежими подходами к дизайну.

Например, в коллекциях Diesel и Blumarine можно увидеть влияние Y2K-стиля: низкая посадка, блестящие ткани, мини-юбки и яркие аксессуары. В то же время, такие бренды, как Prada и Bottega Veneta, обращаются к минимализму 90-х, используя чистые линии, сдержанную цветовую палитру и лаконичные силуэты.

Еще один тренд – эстетика «нового винтажа». Дизайнеры вдохновляются архивными коллекциями, но адаптируют их под современные реалии. Например, Miu Miu обновляет классические силуэты, сочетая их с современными материалами и технологиями.

Заключение. Современный креативный дизайн в моде сочетает инновации и традиции. Дизайнеры все чаще обращаются к экологичным решениям, внедряют цифровые технологии и поддерживают инклюзивность. В то же время ретро-стиль возвращается, но приобретает новое звучание благодаря современным интерпретациям.

В ближайшие годы можно ожидать еще большего слияния моды и технологий, развития устойчивых методов производства и продолжения борьбы с гендерными стереотипами. Креативный дизайн остается ключевым фактором, определяющим будущее модной индустрии.

Список использованной литературы

1. *Fashion Theory: A Reader*" Автор: Malcolm Barnard. 2007, Великобритания Лондон, Издательство: Routledge с.368 [1.37с.]

2. *Fashion: A History from the 18th to the 20th Century*, Kyoto Costume Institute, 2002 Япония, Токио, Изд: Taschen, с.400 [17.65 с.]

3. *Fashionopolis: The Price of Fast Fashion and the Future of Clothes*, Dana Thomas, 2019 США, Нью-Йорк, Издательство: Penguin Press, с. 336 [7.78 с.]
4. *The Vogue Factor: From Front Desk to Editor*, Kirstie Clements, 2013 Австралия, Мельбурн, Изд: Hardie Grant Books, с. 288 [5.18 с.]
5. *Казахское искусство. "Энциклопедия". Редакционный издательский центр "Білім"* Алматы, 2002, 238, 556, 630 [1.37 с.].

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.09

ӘОЖ (УДК): 004.8

КӨРКЕМДІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Калдыбаева К.А.¹, Крыкбаева С.М.²

¹Қауым.профессор м.а., ҚРСО мүшесі,

²Өнертану ғылымының кандидаты, профессор м.а., ҚРСО мүшесі,
Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Аңдатпа. Бұл мақалада көркемдік білім беру үдерісінде инновациялық технология әдістерін қолдану арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі қарастырылады. Зерттеу барысында интерактивті оқыту, жобалық әдіс, цифрлық білім беру ресурстары, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кіріктірудің мүмкіндіктері талданады.

Түйін сөздер: көркемдік білім беру, инновациялық технологиялар, жасанды интеллект, анимация, ақпараттық технологиялар, интерактивті элементтер, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ), шығармашылық белсенділік.

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема развития творческих способностей учащихся посредством применения методов инновационных технологий в процессе художественного образования. В ходе исследования анализируются возможности интеграции интерактивного обучения, проектного метода, цифровых образовательных ресурсов, информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: художественное образование, инновационные технологии, искусственный интеллект, анимация, информационные технологии, интерактивные элементы, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), творческая активность.

Abstract. This article examines the problem of developing students' creative abilities through the use of innovative technology methods in the process of art education. The study analyzes the possibilities of integrating interactive learning, the project method, digital educational resources, and information and communication technologies.

Keywords: art education, innovative technologies, artificial intelligence, animation, information technology, interactive elements, information and communication technologies (ICT), creative activity.

Қазақстандағы заманауи көркемдік білім беру академиялық дәстүрлердің, ұлттық мәдени мұраның және заманауи халықаралық тенденциялардың үйлесіміне назар аудара отырып, модернизация кезеңінен өтуде. Оқушылар көркемсурет мектептерінен бастап жоғары оқу орындарына дейін этномәдени тәсілдерді және креативтілікке бағытталған жаңартылған білім беру мазмұнын белсенді енгізе отырып барлық даму деңгейлерді қамтиды. Негізгі көркемдік білім берудегі интерактивті әдістер арқылы оқушының шығармашылық қабілетін дамытудың өзектілігі, қоғамдағы қоғамдық-саяси, әлеуметтік, экономикалық өзгерістердің сапасы, рухани-адамгершілік, оқушыларды білімімен, жігерімен, бастамашылығымен және шығармашылық

белсенділігімен анықтау. Бұл тұрғыда оқушы бойындағы шығармашылық бастаулардың дамуы, қоршаған шындықты өзгерту қабілетінің маңызы зор.

XX-XXI ғасырлар тоғысында репродуктивті-педагогикалық білім берудің креативті-педагогикалық парадигмасына көшу жүріп жатқан кезде оқушының рухани қабілеттерін үйлестіруге және дамытуға бағытталған көркемдік білім беруді дамытудың шұғыл қажеттілігі туындайды.

Қазақстан Республикасында оқушылар мен жастардың көркемдік тәрбиесіне үлкен мән берілген. Мемлекеттік құжаттарда көркемдік білім берудің маңызды мақсаты - білім мен мәдениеттің әр түрлі салаларында еркін бағдарлай алатын, әлеуметтік жауапкершілікті және рухани жағынан заманауи шығармашыл тұлғаны қалыптастыру екендігі баса айтылған. Қазақстанның көркемдік білім берудегі басты тенденцияларының бірі - ұлттық мектептің қалыптасқан дәстүрлеріне назар аудару, оған сүйену өскелең ұрпақтың бойында ұлттық сана-сезімді және өз елінің мәдениеті үшін азаматтық жауапкершілік сезімін қалыптастырудың таптырмас факторына айналады. Қазақстандағы көркемдік білім беру ұлттық дәстүрлерімен негізделеді. Мысал ретінде, қазақ әдебиетінің классигі, ойшыл, композитор Абай Құнанбаев ол жас ақындарды, аудармашылар мен музыканттарды әдеби әңгімелер мен музыкалық кештер, философиялық пікірталастар түрінде оқытудың өзіндік жүйесін құрды, онда табиғатқа сәйкестік, қол жетімділік, берілетін білімнің ғылыми негізділігі қағидалары жүзеге асырылды. Бұл көрнекті ұстаз өз жүйесіндегі ұлттық ерекшеліктері мен қазақтардың рухани және мәдени өмірінің ерекшеліктерін сақтай білді. Бұл мақалада біз жаңашыл көркемдік білім мен тәрбиені жеке тұлғаны дамытудың мақсатты, жүйелі түрде ұйымдастырылған процесі, оның ішінде туған елдің мәдениетін, оған тән нормалар мен құндылықтар жүйесін дамытуды түсінуге негізделеміз; өнердегі сұлулықты қабылдау және түсіну дағдыларын дамыту, эстетикалық көзқарастарды, сезімдерді, талғамды, сұлулықты жасау қажеттіліктерін тәрбиелеу, сонымен қатар мәдениетке ұқыпты және жауапкершілікпен қарауды дамыту; мәдениеттер диалогына ашықтық және сауатты мәдениетаралық қарым-қатынасты жүзеге асыру үшін қажетті дағдылардың болуы. Қазақстан Республикасының көркемдік білім беру тарихының әр түрлі аспектілері

С.Қ.

Бейсенбаев, Қ.Б. Жарықбаев, А.С. Ғалымжанов және басқалардың еңбектерінде келтірілген. XX ғасырдағы Қазақстанның көркемдік білімінің көрнекті қайраткерлерін М.Әуезов, А.Жұбанов, А. Сыдықов, Г. Сабиров және т.б. атауға болады. Қазақстанның көркемдік білімі, тұтастай алғанда, теорияда да, тәжірибеде де айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді. Әрине, соңғы кездері Қазақстан Республикасында көркемдік білім беруді дамытудың негіздерін анықтау бойынша ауқымды ғылыми-зерттеу және тәжірибелік жұмыстар жүргізілуде. Қазақстанның көркемдік білім беру дәстүрлеріне сүйену; тәжірибе алмасуға және рухани-адамгершілік және эстетикалық құндылықтардың мәдени интеграциясына дайын болу; сананың экологиялық тазалығы; басқа мәдениеттердің көркемдік тәжірибесін шығармашылықпен игеру; білім беру үдерісіне дамытушылық тәсілді жүйелі түрде енгізу, оның ішінде педагогикалық кадрларды кәсіби даярлау мен жетілдіруді модельдеу, мәдени-ағартушылық ортаны құру, оқушылардың шығармашылық дамуына *инновациялық технологияларды* белсенді қолдану, ұтқырлықты ынталандыру және ойлаудың икемділігі; шығармашылық жұмыстарды құру стратегияларын терең түсіну процестері; ұлттық мәдениетке және басқа халықтардың мәдениетіне танымдық қызығушылық.

Қазіргі уақытта көркем білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды белсенді қолдануға жұмыс істеудің сапалы жаңа деңгейіне шығаруға, бәсекеге қабілеттілікті арттыруға, жеке тұлғаның, қоғамның, мемлекеттің талаптарына барынша сәйкестікті қамтамасыз етуге арналған ауқымды өзгерістер жалғасуда. Мектептің көркем білім беру процесі, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың инновациялық технологияларын енгізу, бұл күрделі және көп қырлы жұмыстың жаңа кезеңін жүзеге асыру көзделген. Біз оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың инновациялық технологиялары жүйесі саласында зерттеу жүргізетін болсақ, зерттеу мақсаты оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың инновациялық технологиялары бойынша, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімді инновациялық технологияларын теориялық негіздеу, әзірлеу және енгізу болып табылады. Олар эксперименттік зерттеуді жүзеге асыру үшін, оқушылардың шығарма-

шылық әлеуетінің келесі компоненттерін-мотивациялық, интеллектуалды, креативті, әлеуметтік, сыртқы мотивация танымдық және белсенділік қабілеттерін диагностикалау әдістерін таңдауымыз керек. Технология мен көркем еңбек сабақтарында және сабақтан тыс жұмыстарда оқушылардың шығармашылық қабілеттерін табысты дамыту үшін инновациялық технологиялар жүйесін әзірлеп оны барынша пайдалану. Инновациялық технологиялар жүйенің құрылымдық компоненттері тиімді педагогикалық инновациялық технологиялар болып табылады: компьютерлік қолдау, проблемалық, дамытушылық, эвристикалық оқыту, конкурстар, квесттер, дизайнерлік көрсетілімдер, дәрістер, тренингтер, жасөспірімдердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған жүйелер. Сонымен қатар сабақтың міндетті компоненттерінде шығармашылық тапсырмалар болуы керек, оларды мұқият таңдау оқушылардың іс-әрекетінің мазмұнына деген ынтасы мен қызығушылығына ықпал ету керек [1,115б.].

Көркемдік білім берудегі инновация әдістері жасанды интеллектті пайдалана отырып, интерактивті элементтерді әзірлеумен жасанды интеллектті қолдана отырып, интерактивті элементтерді дамыту да оқушының инновациялық шығармашылық қабілетін дамытуға өте зор үлесін қосады. Сонымен қоса жасанды интеллект (AI) және ақпараттық технологияларды (АТ) пайдалана отырып, көркемдік білім беруде интерактивті элементтерді құрудың өзекті әдісі болып табылады. Оқушылардың АТ саласындағы білімін, іскерлігін және дағдыларын дамыту, сондай-ақ оқушыны инновация технологияларына оқытудың тиімділігіне қол жеткізу өзекті мәселелердің бірі. Ол үшін көркем шығармаларды редакциялауды, генерациялауды және талдауды автоматтандыру, жеке білім беру траекторияларын әзірлеу үшін жасанды интеллектті қолдану әдістерінің пайдасы зор. Сондықтан оқушылардың көркем шығармашылық әлеуетін дамытуға және оқушылардың инновациялық ойлауын қалыптастыруға жасанды интеллекттің әсеріне ерекше назар аударылады. Оқытуды дараландыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту және білім беру үдерісінің тиімділігін бағалау үшін технологияларды қолдану әдістемесі ұсынылады. Жаңа көркем жанрларды құру үшін АТ және AI мүмкіндіктері қарастыруға болады [2,87б.].

Инновациялық оқыту, генеративті модельдер және арнайы цифрлық платформалар арқылы оқушылардың кәсіби және көркемдік құзыреттілігін дамыту үшін жекелендірілген оқу бағдарламаларын, нұсқаулықтарды, көрнекі мазмұнды және басқа құралдарды жасауға болады. Бұл зерттеудің өзектілігі цифрлық дәуірде көркемдік білім беруде инновациялық тәсілдерді әзірлеу және енгізу қажеттілігімен анықталады. Бұл мақала оқушылардың шығармашылық өсуін ынталандыру, оқу үдерісін дербестендіру және өнер туындыларын жасау мен интерпретациялаудың инновациялық әдістерін қалыптастыру мақсатында көркемдік білім беруде жасанды интеллектті қолданудың негізділігі мен әлеуетін зерттеуге арналған болғандықтан, мақсатқа жету үшін негізгі мәселелер қарастыруға болады: көркем білім беру және көркемдік контекстегі «жасанды интеллект» ұғымының мәні мен эволюциясы; көркемдік пәндерді оқытуда жасанды интеллект пен ақпараттық технологияларды интеграциялау әдістері; оқытуды дараландырудағы және оқушылардың шығармашылығын дамытудағы жасанды интеллекттің мүмкіндіктері; көркемдік білім беруде қолданылатын нақты цифрлық құралдар мен платформаларға шолу; оқушылардың шығармашылық үдерісі мен кәсіби дайындығына жасанды интеллекттің әсерін бағалау; цифрландыру және технологиялық прогресс жағдайында көркемдік білім беруді дамытудың перспективалық бағыттарын анықтау. Көркемдік білім берудегі ақпараттық технологиялардың жасанды интеллектінің инновациялық мүмкіндіктері жасанды интеллект және ақпараттық технологиялар көркемдік білім беру саласында инновациялық тәсілдерді ұсынады. AI жүйелерінің көмегімен бейімделген оқу материалдарын, интерактивті бағдарлама-ларды және оқушыларға арналған шығармашылық жобаларды жасауға болады. Бұл технология-лар тек оқушыларды шығармашылыққа ынталандыру емес сонымен қатар олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға да көп көмегі бар. Сол сияқты АТ көмегімен өнер сабақтарын цифр-лық форматта беруге болады. Мысалы, *компьютерлік графика, анимация, цифрлық өнер және дизайн* сияқты салалар оқушыларды заманауи әдістерді үйретуге мүмкіндік береді. Интерактивті бағдарламалар арқылы оқушылар өз шығармашылығын еркін жеткізе алады, бұл көркемдік білім берудің тиімділігін арттырады. Кейбір авторлар AI-ға ақыл-ойдың болуын талап ететін мінез-құлықты көрсететін компьютерленген жүйенің анықтамасын береді. Басқалары AI-ны күрделі

мәселелерді ұтымды шешуге немесе шарттарға қарамастан өз мақсаттарына жету үшін тиісті шараларды қабылдауға қабілетті жүйе ретінде анықтайды. Цифрлық технологиялардың, атап айтқанда, жасанды интеллекттің дамуына байланысты заманауи көркемдік білім беруде терең өзгерістер жасауға болады. АТ-ның қарқынды өсуін ескере отырып, оқу үдерісін жекелендіруге, оны интерактивті етуге және шығармашылық ойлауды тиімді дамытуға қабілетті қуатты құрал ретінде AI-ға қызығушылықтары да артады. Қарқынды дамып келе жатқан жасанды интеллект технологияларының ішінде генеративті алдын-ала дайындалған транс-форматор моделінде жұмыс жасайтын жасанды интеллекттің генеративті модельдері ерекше орын алады. (Generative Pre-trained Transformer, GPT). Сонымен қатар, ең танымал модель chatGPT, GEMINI, MathGPT, YandexGPT болды, оның табиғи тілді өңдеуге арналған қуатты құралдары бар (Natural Language Processing, NLP).

Компьютер көмегімен компьютерлік графика, анимация, цифрлық өнер және дизайн жасау бағдарламаларды атай кететін болсақ:

Adobe Illustrator

Affinity Designer

FireAlpaca

Inkscape

MediBang

Clip Studio Paint

AI түстерді, композицияны және стильдерді талдау сияқты өнердің әртүрлі салаларында көмектеседі. Оның көмегімен мұғалімдер жеке оқытуға негізделген тәсілдерді жасай алады.

Мысалы, AI оқушылардың шығармашылық жұмыстарын талдайды және оларға көмек пен кеңес береді. Шығармашылық жұмыстың тиімділігін арттыру AI негізіндегі бағдарламалар арқылы жаңа идеялар мен тұжырымдамаларды жасауға, генеративті өнер және машиналық оқыту технологиялары сияқты ынталандыруы мүмкін. Сонымен қатар, AI оқушылардың жұмысын бақылауға және олардың жұмысын жақсарту бойынша ұсыныстар беруге мүмкіндік береді. Тұлғаға бағытталған көркем білім беруді жүзеге асыруда жасанды интеллектті қолдану әр оқушының жеке қажеттіліктеріне сәйкес білім беру стратегияларын қалыптастыруға бағытталған. Мысалы, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін ескере отырып, оқыту әдістері автоматты түрде өзгеруі мүмкін. Көркемдік білім берудегі инновациялық тәсілдер мен жасанды интеллект оқушылардың шығармашылық қабілетін ашуға, өнердің жаңа түрлерін зерттеуге және оқуды тиімдірек етуге көмектеседі. Олар өнер мұғалімдері үшін жаңа мүмкіндіктер жасайды және оқушыларды жаңашыл ойлауға және шығармашылықпен жұмыс істеуге үйретеді. Эскиздер, концепт-арт және коллаждар жасау үшін қолданылады; классикалық көркемдік дағдылары жоқ оқушыларға мәнерлеу мүмкіндіктерін ашады. Әдістемелік база педагогикадан, ақпараттық технологиялардан және цифрлық өнерден алынған білімдерді, сондай-ақ қолданыстағы білім беру тәжірибелерін талдауды біріктіреді [3,55 б.].

Қорытындылай келе, көркемдік білім беруде инновациялық технология әдістерін тиімді қолдану – оқушының шығармашылық қабілетін дамытудың маңызды тетігі болып табылады. Қазіргі білім беру үдерісінде цифрлық ресурстар, интерактивті платформалар, жобалау әдісі, проблемалық оқыту, STEM және AR/VR технологиялары сияқты заманауи құралдар оқушының қиялын ұштап, еркін ойлауына, өзіндік көзқарасын қалыптастыруына мүмкіндік береді [4,126.]. Инновациялық әдістер дәстүрлі оқыту жүйесін толықтыра отырып, білім алушының белсенділігін арттырады, дербес ізденісін қолдайды және шығармашылық бастамаларын жүзеге асыруға жағдай жасайды. Әсіресе көркем еңбек, бейнелеу өнері, дизайн, музыка сабақтарында цифрлық графика, анимация, мультимедиялық жобалар дайындау сияқты әрекеттер оқушылардың эстетикалық талғамын дамытып, заманауи талаптарға сай құзыреттілігін қалыптастырады.

Сонымен қатар, инновациялық технологиялар оқушының тек шығармашылық қабілетін ғана емес, сыни ойлауын, коммуникативтік дағдыларын, ақпараттық сауаттылығын да жетілдіреді. Мұндай тәсілдер білім алушыны дайын үлгіні қайталаушы емес, жаңа идея тудырушы, ізденімпаз, шығармашыл тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған. Демек, көркемдік білім беруде инновациялық технологияларды жүйелі әрі мақсатты қолдану – бәсекеге қабілетті, рухани дамыған, шығармашылық әлеуеті жоғары тұлға тәрбиелеудің басты шарттарының бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Иванченко. В. Н. Көркем білім берудегі инновациялар. Оқушылардың жалпы және қосымша білімі [Мәтін] / 2011. - 352 б.

2. Самигова Г.А. «Көркемдік білім берудегі инновациялар: жасанды интеллектті қолдана отырып интерактивті элементтерді дамыту» Ақпараттық қоғам: білім, ғылым, мәдениет және болашақ технологиялар. 9-шығарылым ("Интернет және қазіргі қоғам" XXVIII Халықаралық бірлескен ғылыми конференциясының материалдары, IMS-2025, Санкт-Петербург, 23-25 маусым, 2025 ж. Ғылыми Мақалалар жинағы).

3. Морхат П.М. «Жасанды интеллект» терминінің құқықтық анықтамасы мәселесі бойынша // Мәскеу қалалық педагогикалық университетінің хабаршысы. Серия: Заң ғылым-дары. 2018. № 2(30). 74-80 беттер.

МҒТАР (МРНТИ): 14.01.11

ӘОЖ (УДК): 37.022

AI МҮМКІНДІКТЕР ОҚУШЫЛАРДЫҢ ИМПУЛЬСТЕРІН ВИЗУАЛИЗАЦИЯЛАУДАҒЫ БИОМЕТРИЯЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БЕЙІМДЕУ

Тоққұлиева У.К.

Кәсіптік білім кафедрасының аға оқытушысы, магистр,

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Аңдатпа. Өнер технологиялық жетістіктермен қатар дамып келе жатқан өзін-өзі көрсету құралына айналды. Физиологиялық сигналдарды пайдалану арқылы шығармашылық кескіндеме көркемдік процеске тікелей әсер етеді. Ол көркем эмоцияларды зерттеуге және білдіруге инновациялық тәсіл ұсынады, студенттердің ішкі эмоционалдық күйлері мен кескіндеменің визуалды көрінісі арасындағы алшақтықты жояды. Бұл зерттеу биометриялық кескіндемені шығармашылық процеске біріктіру арқылы зерттейді. Шығармашылық кескіндемеде эмоцияны тану үшін биосенсорлық деректерді пайдалану интеллектуалды жүйелердегі көркемдік процесті кеңейтеді. Пайдаланушылардың эмоционалдық және физикалық күйлерін білдіретін визуалды компоненттерді жинау үшін нақты уақыттағы биосенсорлық деректерді пайдаланатын шығармашылық кескіндеме жүйесі әзірленді. Көркемдік сенсорлық деректер шуды жою үшін медианалық сүзгіні пайдаланып алдын ала өңделеді. Содан кейін ерекшеліктер толқындық түрлендіру (WT) арқылы алынады. Бұл зерттеу биосенсорлық деректерді пайдаланып

шығармашылық кескіндемеде эмоцияны тану үшін оңтайландырылған терең сенім желісін (IRO-FDBN) ұсынады. Шығармашылық модель эмоцияны тану модельден тыс екенін көрсетеді. Көркемдік тәсіл көрермендерге көркем шығармалармен терең деңгейде жұмыс істеуге мүмкіндік беретін визуалды және эмоционалдық кері байланыстың үздіксіз үйлесімін көрсетеді. Бұл биосенсорлық деректерді шығармашылық процеске енгізу, көркемдік зерттеулерді дамыту және тиімді мазмұнды әзірлеу үшін негіз болып табылады.

Түйін сөздер: биометриялық кескіндеме; биосенсор; шығармашылық процесс; визуалды өнерді оңтайландырылған икемді терең сенім желісі (IRO-FDBN)

Аннотация. Искусство стало средством самовыражения, развивающимся вместе с технологическим прогрессом. Используя физиологические сигналы, творческая живопись напрямую влияет на художественный процесс. Она предлагает инновационный подход к исследованию и выражению художественных эмоций, преодолевая разрыв между внутренним эмоциональным состоянием студентов и визуальным представлением картины. В данном исследовании рассматривается биометрическая живопись путем ее интеграции в творческий процесс. Использование данных биосенсоров для распознавания эмоций в творческой живописи расширяет художественный процесс в интеллектуальных системах. Разработана система творческой живописи, которая использует данные биосенсоров в реальном времени для сбора визуальных компонентов, представляющих эмоциональное и физическое состояние пользователей. Сенсорные данные об искусстве предварительно обрабатываются с помощью медианного фильтра для удаления шума. Затем признаки извлекаются с помощью вейвлет-преобразования (ВП). В этом исследовании предлагается оптимизированная глубокая сеть доверия (IRO-FDBN) для распознавания эмоций в творческой живописи с использованием данных биосенсоров. Творческая модель показывает, что распознавание эмоций выходит за рамки модели. Художественный подход демонстрирует органичное сочетание визуальной и эмоциональной обратной связи, позволяя зрителям взаимодействовать с произведениями искусства на продвинутом уровне. Это основа для включения данных биосенсоров в творческий процесс, продвижения художественных исследований и разработки эффективного контента.

Ключевые слова: биометрическая живопись; биосенсор; творческий процесс; гибкая сеть глубокого доверия, оптимизированная для визуального искусства (IRO-FDBN)

Annotation. Art has become a means of self-expression that has evolved along with technological advances. By using physiological signals, creative painting directly influences the artistic process. It offers an innovative approach to explore and express artistic emotions, bridging the gap between students' internal emotional states and the visual representation of the painting. This study explores biometric painting by integrating it into the creative process. Using biosensor data for emotion recognition in creative painting extends the artistic process in intelligent systems. A creative painting system is developed that uses real-time biosensor data to collect visual components that represent users' emotional and physical states. The artistic sensory data is pre-processed using a median filter to remove noise. Then, features are extracted using wavelet transform (WT). This study presents an optimized deep belief network (IRO-FDBN) for emotion recognition in creative painting using biosensor data. The creative model shows that emotion recognition is beyond the model. The artistic approach demonstrates a seamless combination of visual and emotional feedback that allows viewers to engage with artworks on a deeper level. This is a foundation for incorporating biosensory data into the creative process, advancing artistic research, and developing effective content.

Keywords: biometric painting; biosensor; creative process; visual art optimized flexible deep trust network (IRO-FDBN)

Биометриялық кескіндеме – бұл биосенсорлар алған физиологиялық ақпаратты шығармашылық үдеріске біріктіретін инновациялық және шығармашылық әдіс. Оқушылардың эмоционалдық жай-күйі жүрек соғуының жиілігін, ми толқындарының белсенділігін (ЭЭГ), терінің гальваникалық реакциясын және тіпті тыныс алу сипатын қоса алғанда, параллель сигналдарды өлшейтін биосенсорлармен көрсетіледі. Оларды бағдарламалық алгоритмдермен

бөлгеннен кейін бұл сигналдар түстер, өрнектер және пішіндер сияқты көрнекі компоненттердің қалпына келтіріледі [1]. Жүрек соғуының жиілігі, терінің өткізгіштігі және ми толқындарының белсенділігі сияқты физиологиялық ақпаратты оптикалық компоненттерге айналдырып, биометрикалық деректер көркемдік экспрессияны жақсартады. Осы қарым-қатынас арқылы оқушылардың ішкі эмоцияларын көрсететін сезімдері мен шығармашылық жұмыстарын динамикалық экстернализациялайды. Ол шабыт пен визуалды өнер білімі арасындағы қарым-қатынас арқылы көркемдік рәсімдердің эмоциялық жағдайын зерттеудің жаңа әдісін ұсынады [2]. Биосенсорлар жүрек соғуының жиілігі және ми белсенділігі сияқты физиологиялық ақпаратты қадағалау және оларды белсенді визуалды өнердің алмасу үшін эмоцияларды бір уақытта ашылу кезінде пайдаланылады. Бұл жүйе оқушылардың эмоциялық жағдайын тез сипаттап, көркемдік өнер шығармашылығын дамытуды күшейтеді. Ол эмоциялар мен технологияларды біріктіріп, оқушыларды шығармашылық өнерге жетелейді [3]. Оқушыларға визуалды білім беру контекстінде барған сайын бағаланатын негізгі дағды - шығармашылық, ол оқушылардың оқу барысында шығармашылық идеялар мен шешімдерді тудыру қабілетін білдіреді. Бұл қабілет білімді инновациялық түрде қолдану үшін өте маңызды, осылайша жаңа нәтижелерге қол жеткізуге және нақты әлемдегі мәселелерді шешуге ықпал етеді. Мұғалім-дердің оқыту әдістері, құралдары мен тәсілдері оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Жасанды интеллект мұғалімдерді қайталанатын тапсырма-лардан босатады және оқушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімделген сараланған және жекелендірілген оқу құрылымдарын ұсынады, олардың шығармашылық ойлауды зерттеу және жаңа идеялар тудыру қабілетін тиімді дамытады. Сондықтан білім беруде жасанды интеллектті пайдалану оқушылардың шығармашылық идеяларды тудыру қабілетіне әсер ететін механизм-дерді зерттеуде үлкен практикалық және теориялық маңызға ие. Шығармашылық өнердің теориясы оқушылардың назарын шоғырланған және қызығушылық танытқан кезде көбірек ресурстарды жұмылдыратынын көрсетеді. Оқуға қатысу оқушылардың ішкі мотивациясы мен сыртқы қатысуының маңызды көрсеткіші болып табылады. Мұғалімдердің жеке кері байланыс, интеллектуалды бағалау және белсенді оқуды ынталандыру арқылы жасанды интеллектті тиімді пайдалануы оқушылардың қатысуын барынша арттырып, оларды шығармашылық тапсырма-ларға қатысуға ынталандыра алады. Жасанды интеллектті пайдалану мен оқушы шығармашы-лығы арасындағы байланыста оқуға қатысудың рөлін көрсетеді [4].

Визуалды өнер теориясына сәйкес, мұғалімдердің жасанды интеллект дағдылары сыныпта ресурстарды пайдалануға әсер ететін маңызды кәсіби ресурс болып саналады. Визуалды өнері жасанды интеллект сауаттылығы мұғалімдерге бетпе-бет оқуды жақсарту үшін жасанды интеллект құралдарын сыни тұрғыдан бағалауға, пайдалануға және бейімдеуге мүмкіндік беретін дағдыларды білдіреді. Бұған жасанды интеллекттің (ЖИ) әлеуеті мен шектеулерін түсіну, оны оқыту тәжірибесіне енгізу және оқушылардың ЖИ дағдылары мен сыни ойлауын дамыту кіреді. Визуалды өнерді зерттеуде біз болашақ мұғалімдердің ЖИ сауаттылығы туралы түсініктерін тікелей өлшеуге емес, талдауға назар аударамыз. Оқушылар визуалды өнердің процестерін үлгілерін интеллектуалды сенсорлық жүйелерді жасау үшін үнемі дамып келе жатқан жасанды интеллектті (ЖИ) пайдалану шынайы интеллектке қол жеткізудің тиімді жолы болып табылады. Мұғалімдер әртүрлі икемді сенсорлардың сыртқы ақпарат пен деректерді жинау мүмкіндігін ғана емес, сонымен қатар қоршаған ортаны, материалдық санаттарды және объектінің атрибуттарын сурет салу, оқу, ойлау арқылы қабылдау мүмкіндігін де қамтиды [5].

Визуалды өнер теориясында сурет салу мақсаттарына жетуге көмектесетін ресурстарды жинауға, сақтауға және қорғауға бейім екенін көрсетеді. Жасанды интеллектті (ЖИ) өнер оқу ортасына біріктіру арқылы мұғалімдер оқушыларға бай оқу ресурстарын, икемді оқыту әдістерін және олардың оқуға деген қызығушылығын оятатын жеке қолдау көрсете алады. ЖИ негізіндегі интеллектуалды оқыту жүйелері оқушылардың ілгерілеуі мен қажеттіліктеріне негізделген жеке кері байланыс пен ұсыныстар бере алады, бұл олардың қызығушылығын оятады және олардың мотивациясын сақтайды. Визуалды өнер білім беруде жасанды интеллектті пайдалану білім беру ресурстарының қолжетімділігі мен тиімділігін жақсарта алады, осылайша оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыра алады.

Біріншіден, өнерді зерттеуге негізінен белгілі бір аймақтар мен білім беру деңгейлеріндегі оқушыларды ұсынғандықтан, үлгіні таңдау тұрғысынан шектеулер бар [6]. Визуалды өнердің нәтижелері жалпылануына шығармашылық зерттеулер әртүрлі елдерден, білім беру деңгейлерінен (мысалы, бастауыш және орта білім беру) және білім салаларынан келген оқушылар кіруі керек, бұл нәтижелердің сенімділігін тексеру және әртүрлі білім беру контексттеріндегі жасанды интеллект көмегімен оқытудың әсеріндегі айырмашылықтарды зерттеу үшін қажет.

1-сурет. Өнер және жасанды интеллект: оқушылар шығармашылығының жаңа дәуірі

Екіншіден, өнер және жасанды интеллект: оқушылар шығармашылығының зерттеу көлденең деректерді талдауға негізделген, әсіресе жасанды интеллект көмегімен оқытудың оқушылардың шығармашылығына ұзақ мерзімді әсерін дәл анықтауға көмектеседі. Жасанды интеллект көмегімен оқыту ортасындағы оқушылардың ұзақ мерзімді нәтижелерін бақылау үшін бойлық зерттеу жобаларын пайдалана алады немесе жасанды интеллект көмегімен оқытудың шығармашылыққа әсер ету механизмдерін дәлірек зерттеу үшін эксперименттік және араласу зерттеулерін пайдалана алады [7]. Визуалды өнерде, сұхбаттар мен сыныптағы бақылау-лар сияқты сапалық әдістердің үйлесімі жасанды интеллект көмегімен оқытудың оқушылардың оқу тәжірибесі мен шығармашылық дамуына қалай әсер ететінін жақсы түсінуге әкелуі мүмкін.

*2-сурет. Жасанды интеллект өнерінің болашағы:
Шығармашылықты сандық түрде елестетуге болады.*

Әрбір өнер туындысын көрмес бұрын оқушыларға оның шығу тегі (компьютер жасаған немесе адам жасаған) және екі еселенген егжей-тегжейлі ақпарат берілді. Содан кейін олардан өнер туындыларын бірнеше жұмыстарды бағаланады. Оқушылардан өз сезімдерін айта отырып, өнерге деген сезімдерін оятқысы келетін эмоциялар және оқушылар оларды қалай жасау керек екенінің эмоциялары туралы түсініп алуға тырысты.

Сондықтан, зерттеу цифрлық өнермен эмоционалды байланыс орнату мүмкіндігінің эмпирикалық дәлелдерін ұсынады. Компьютер жасаған өнер туындыларымен кездескенде эмоциялар мен ниетті сезінетін сияқты. Дегенмен, олар адам жасаған кезде, тіпті олардың цифрлық шығу тегі туралы хабардар болған кезде де, қарқынды эмоциялар туралы хабарлады және өнер туындыларын оң бағалады. Сондықтан, бұл нәтижелер адам жасаған өнер мен цифрлық өнер арасындағы эмоционалды әсердегі нәзік, бірақ маңызды айырмашылықтарды көрсетеді. Бұл көрермендер қабылдаған цифрлық өнердің ерекше сипаттамаларын көрсетуі мүмкін.

3-сурет. Жасанды интеллект арқылы жасалған цифрлық абстракциялық сурет

Визуалды өнердің әдіснамалық бейімділік (ЖӘБ) ықтималдығын азайту үшін біз ЖӘБ сынағын жүргіздік. ЖӘБ әртүрлі конструкциялардың өлшемдері арасында бөлінген жүйелі дисперсияны білдіреді, бұл конструкциялардың өздеріне емес, деректерді жинау әдісіне байланысты. Шығармашылық өнердің зерттеуде біз ЖӘБ анықтау үшін әлеуметтік ғылымдарда кеңінен қабылданған әдіс – тест сынағын қолдандық. Бұл тесттің нәтижелері бізге конструкция-лар арасындағы байқалған қатынастар айнымалылар арасындағы нақты қатынастарды дәл көрсететінін және олардың бір ғана негізгі фактормен түсіндірілмейтінін тексеруге мүмкіндік береді. Бұл тест нәтижелеріміздің сенімділігі мен жарамдылығын нығайтуға бағытталған. Визуалды өнердің физиологиялық ақпаратты бақылау және оны белсенді визуалды үлгілерге айналдыру арқылы эмоцияларды бір мезгілде анықтау үшін қолданылады. Шығармашылық жүйе көркемдік эмоцияларды күшейтеді, оқушылардың өздерінің эмоционалды күйлерін тез сипаттауға мүмкіндік береді. Көркемдік өнер технологияны біріктіру арқылы иммерсивті тәжірибе жасайды, бұл оқушылардың аудиториясы арасындағы байланысты нығайтады [8]. Физиологиялық ақпаратты оптикалық шығысқа үздіксіз картаға түсіру машиналық оқыту (ML) және сигналдарды өңдеуді қоса алғанда, күрделі биометрия көркемдік өнер технологияларының арқасында мүмкін болады. Бұл тәсіл эмоцияларды бірегей бағалауды және динамикалық көркем шығармаларды айтарлықтай жекешелендіруді ұсынады. Ол шығармашылық процесті жоғары дәлдікпен және бейімделумен белсенді және эмоционалды түрде тартымды тәжірибеге айналдырады [9].

4-сурет. Шығармашылық салалардағы жасанды интеллект

Визуалды өнер кескіндеріндегі эмоцияларды талдаудың маңыздылығын зерттеу, бояулар-дың эмоционалды күйлерді талдау және сипаттау болды. Жасанды интеллектте визуалды өнердің эмоционалды өзгерістермен байланысты физиологиялық күйлерді талдау арқылы биометриялық көркем шығармалардың дәлдігі мен эмоционалды байлығын арттыру. IRO-FDBN жүйесі жасанды интеллекттің визуалды өнерді өңдеуде уақыт өте келе жақсартылған өнімділікті көрсетті, әрбір итерациямен жоғары дәлдікке, F1 ұпайына, дәлдікке және еске түсіруге қол жеткізді. Шығармашылық жұмыстардың, үлгілерін өңдеу уақыты жоғары тиімділікті көрсетті, бұл оны эмоционалды күйлер көркемдік жасау процесінде маңызды рөл атқаратын динамикалық шығармашылық кескіндер сияқты бір мезгілде қолдануға жарамды етті [10]. Ұсынылған IRO-FDBN жүйесі шығармашылық кескіндердегі эмоцияларды анықтау қиындық-тарын жеңеді. IRO шамадан тыс сәйкестендіруді азайту және ажыратымдылықты жақсарту арқылы шығармашылық

үлгінің өнімділігін жақсартады. Визуалды өнерде шығармашылық жұмыстарды өңдеуге және бейімдеуге мүмкіндік береді, бұл эмоцияларды дәл және өзгермелі тануды жеңілдетеді. Визуалды өнер тану әдістері сенімдірек және тиімдірек бола түседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ibsen, M., Rathgeb, C., Fink, T., Drozdowski, P. and Busch, C., 2021. Impact of facial tattoos and paintings on face recognition systems. *IET Biometrics*, 10(6), pp.706-719.
2. Saeed, U., 2021. Facial micro-expressions as a soft biometric for person recognition. *Pattern Recognition Letters*, 143, pp.95-103.
3. Hasnine, M.N., Bui, H.T., Tran, T.T.T., Nguyen, H.T., Akçapınar, G. and Ueda, H., 2021. Students' emotion extraction and visualization for engagement detection in online learning. *Procedia Computer Science*, 192, pp.3423-3431.
4. Özkara, C. and Ekim, P.O., 2022, September. Real-time facial emotion recognition for visualization systems. In *2022 Innovations in Intelligent Systems and Applications Conference (ASYU)* (pp. 1-5). IEEE.
5. Lin, Y., Yang, G., Ze, Y., Zhang, L., Xing, B., Liu, X. and Lyu, R., 2024. The Impact of Motion Features of Hand-drawn Lines on Emotional Expression: an Experimental Research. *Computers & Graphics*, 119, p.103897.
6. Morse, K.F., Fine, P.A. and Friedlander, K.J., 2021. Creativity and leisure during COVID-19: Examining the relationship between leisure activities, motivations, and psychological well-being. *Frontiers in Psychology*, 12, p.609967.
7. Gnacek, M., Broulidakis, J., Mavridou, I., Fatoorechi, M., Seiss, E., Kostoulas, T., Balaguer-Ballester, E., Kiprijanovska, I., Rosten, C. and Nduka, C., 2022. emteqpro—fully integrated biometric sensing array for non-invasive biomedical research in virtual reality. *Frontiers in virtual reality*, 3, p.781218.
8. Kim, H., Lee, K., Jo, G., Kim, J.S., Lim, M.T. and Cha, Y., 2020. Tendon-inspired piezoelectric sensor for biometric application. *IEEE/ASME Transactions on Mechatronics*, 26(5), pp.2538-2547. <https://doi.org/10.1109/TMECH.2020.3041877>
9. Persiani, S.G., Kobas, B., Koth, S.C. and Auer, T., 2021. Biometric data a real-time measure of physiological reactions to environmental stimuli in the built environment. *Energies*, 14(1), p.232. <https://doi.org/10.3390/en14010232>

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.09

ӘОЖ (УДК): 373.1.02

КӨРКЕМ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ

Манасов Б.А.

«Дизайн» кафедрасының аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ,

Аңдатпа. Бұл мақалада көркем білім жүйесінде оқытудың заманауи әдістері мен тәсілдері қарастырылған. Автор жаһандану мен модернизация жағдайында көркем білім жүйесінде оқытудың кейбір ерекше аспектілерін қарастырады. Оқытудың әртүрлі тәсілдері мен әдістерінің нақты мысалдары олардың сипаттамаларымен бірге берілген.

Болашақ көркем білім пән мұғалімдерінің кәсіби дамуы үшін жеке тұлғаның белгілі бір қасиеттерінің маңыздылығы атап өтіледі. Авторлар оқушылардың жеке қасиеттерін дамытудағы көркем білімді оқытудың кең мүмкіндіктеріне назар аударады. Сонымен қатар, мақалада жеке тұлғаның үйлесімді дамуына кедергі келтіретін және тиімді шешімдерді талап ететін жалпы білім беру үдерісіндегі өзекті мәселелер талданады.

Түйін сөздер: көркем білім, шығармашылық, оқыту, әдіс, тәсіл, технологиялар, кәсіби

Аннотация. В данной статье рассматриваются современные методы и подходы к преподаванию в системе художественного образования. Автор анализирует некоторые специфические аспекты преподавания в системе художественного образования в контексте глобализации и модернизации. Приводятся конкретные примеры различных методов и подходов к обучению, а также их характеристики.

В статье подчеркивается важность определенных личностных качеств для профессионального развития будущих учителей художественного образования. Авторы обращают внимание на широкие возможности преподавания художественного образования в развитии личностных качеств учащихся. Кроме того, в статье анализируются актуальные проблемы общеобразовательного процесса, препятствующие гармоничному развитию личности и требующие эффективных решений.

Ключевые слова: художественное образование, творчество, преподавание, метод, подход, технология, профессионализм

Abstract. This article examines contemporary teaching methods and approaches in art education. The author analyzes some specific aspects of teaching in art education in the context of globalization and modernization. Specific examples of various teaching methods and approaches, as well as their characteristics, are provided.

This article emphasizes the importance of certain personal qualities for the professional development of future art teachers. The authors draw attention to the broad potential of art education teaching for developing students' personal qualities. Furthermore, the article analyzes current issues in the general education process that hinder harmonious personal development and require effective solutions.

Keywords: art education, creativity, teaching, method, approach, technology, professionalism

Kіpіcne. Жалпы білім беретін мекемелердегі оқу-тәрбие процесінің нәтижелі болуы оқытудың заманауи әдістерін енгізуге тікелей байланысты. Өнер, біршама ерекше болса да, ерекшелік емес. Жаһандану дәуірінде оқытудың дәстүрлі әдістері қоғам сұранысын толық қанағаттандыра алмайды, өйткені олар белгілі бір салада маңызды білім мен дағдыларды меңгеруді жетілдіруге жеткіліксіз.

Сондықтан көркем білім саласы жаңа ағымдарға сай түрленіп келеді. Көркем еңбек пәнінің оқыту әдістерін, оқытудың педагогикалық шеберлігін, көркемдік психология негіздерін терең білу ғана емес, сонымен қатар пән аясында оқу, тәрбие процесін ұйымдастырудың принциптерін түсінуді және ең маңыздысы заманауи педагогикалық технологиялар мен әдіс-тәсілдерді жүзеге асыру талап етіледі.

Мектептерде көркем білімді оқытудың басты мақсаты – адамгершілік-эстетикалық тәрбие беру, шығармашылық даралықты дамыту, теориялық білім мен практикалық тәжірибе арқылы оқушыларды өнерге баулу. Демек, бұл пән мектеп оқушыларының рухани баюының іргетасы деп айтуға болады. Оқытуға кешенді көзқарастың болмауы оқу процесін басқа пәндерді оқытуда өтелмейтін тұлғалық дамудың бірқатар бірегей мүмкіндіктерінен айырады. Сондықтан білікті кадрларды табу үшін мақсатты жұмыс жүргізу қажет.

Мұғалімдер өздерінің кәсіби қызметінде өздерінің құзыреттілігі мен біліктілігін арттыру үшін оқытудың озық тәжірибесіне сүйену керек, бұл олардың болашақ кәсіби өсуіне ықпал ететіні сөзсіз. Мұғалімдердің сабақта оқушылардың танымдық және шығармашылық іс-әрекетіне бағыт-бағдар беретінін ескере отырып, олардың кәсіби-педагогикалық дайындығын қалыптастыру маңызды:

- шығармашылық ойлау қабілеті, өйткені креативті ойлайтын мұғалім әр оқушыға жеке көзқараспен материалды беру формасын әртараптандыруға, тиімдірек оқу-тәрбие үдерісі үшін стандартты емес идеялар мен тәсілдерді тудыру мүмкіндігін қамтамасыз етуге және қажет болған жағдайда туындайтын білім беру міндетінің шешімін салыстырмалы түрде тез табуға мүмкіндік береді;

- жеке қасиеттер, оның ішінде гуманизм, балаларға деген сүйіспеншілік, эмпатия, қарым-қатынас дағдылары, өзін-өзі жетілдіру, күйзеліске төзімділік, бейімделу және т.б.;

- максималды нәтижеге жету үшін уақыт пен ресурстарды өнімді бөлуге, оқу процесін барынша тиімді ұйымдастыруға көмектесетін ұйымдастырушылық дағдылар;
- үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеуге ұмтылу және т.б.

Автордың пікірінше, балалардың өзіндік санасын дамытуда көркемдік және оқу іс-әрекеті маңызды рөл атқарады. Көркем еңбек – адамзат мәдениетінің негізін құрайтын мектеп бағдарламасындағы маңызды пән. Көркем еңбек сабағында оқушылардың тұтас дүниетанымы қалыптасады.

Көптеген ресейлік және шетелдік зерттеушілер көркемдік өнердің тұлғаны дамыту контекстіндегі маңыздылығы туралы жазған. Өнердің адам өміріндегі маңызы туралы XIX ғасырдағы орыс суретшісі Николай Ге: «Өнер туындысы – адам рухының ең жоғары туындысы, ол өмір береді, адамды кемелдендіреді», - деп түсіндірді. [4, 16] Бұдан бейнелеу өнерінің әлеуметтік-мәдени тұлғаны дамытудың маңызды құралдарының бірі екені сөзсіз деген қорытынды жасауға болады.

Өкінішке орай, бүгінгі күні көркемдік және шығармашылық салаларға байланысты кәсіби қызмет туралы түсінік өзінің кәсіби қасиеттері мен әлеуетін жоғалтуда. Бұл тенденция жалпы білім беретін оқу орындарындағы бейнелеу өнері мұғалімдеріне қойылатын талаптардың, кеңірек айтқанда, көркемдік білім берудің жалпы мазмұнының төмендеуінен көрінеді. Тағы бір мәселе – мұғалімдердің жұмыс орындарын қаржыландыру мен жабдықтың жеткіліксіздігі.

Оқыту әдістерін талдау және бөлу кезінде терминді анықтау маңызды. Оқыту әдісі дегеніміз - мұғалімнің мақсатына жетуге бағытталған оқушылардың оқу-танымдық әрекетінің принциптері мен әдістерінің жиынтығы. «Әдіс» терминінің өзі гректің «methodos» - «зерттеу жолы» немесе «үйрету» сөзінен шыққан - бір нәрсеге: нәтижеге, мақсатқа немесе шындыққа апаратын жол дегенді білдіреді. Мектептерде көркем еңбек пәнінен білімінің іргетасы дәстүрлі оқыту әдісіне, өз кезегінде көпжылдық педагогикалық тәжірибеге негізделгені белгілі.

Сонымен көркем білімді оқытудың дәстүрлі әдістеріне оқытудың бейнелеу, сөздік, практикалық әдістері жатады. Оқытудың көрнекі әдістері бейнелеу және сәндік өнерді оқытуда ақпаратты қабылдаудың көрнекі арнасын белсендіреді. Вербальды әдістер қарым-қатынас арқылы мұғалімнен оқушыға үлкен көлемдегі ақпаратты жылдам беруге мүмкіндік береді. Көркем білімді оқытудың практикалық әдістері оқушылардың практикалық іс-әрекетіне негізделеді және бейнелеу дағдылары мен дағдыларын дамытады.

Бүгінгі күн шындығында бейнелеу өнерін оқытудың дәстүрлі әдісі тиімсіз болып саналады. Бұл тұжырымды келесі дәлелдермен дәлелдеуге болады. Дәстүрлі әдістің негізгі кемшілігі, оның жүйелі сипатына қарамастан, студенттер әрқашан әртүрлі мақсаттар мен мәселелерге бейімделе алмайтын формулалық білімді игереді.

Сонымен қатар, оқыту қатаң оқулық нұсқауларына сәйкес жүргізіледі. Мұғалім оқушының жеке басына, оның күшті және әлсіз жақтарына назар аудармайды, осылайша дараланған тәсілдің шешуші принципін жоғалтады. Мұғалімдер оқушылардың қажеттіліктеріне қарай ең тартымды және тиімді оқыту әдістерін таңдауы керек. Дәстүрлі оқытудың тағы бір елеулі кемшілігі - оқушылардың сабақта ынталылығы.

Қазіргі білім беру мұғалімдерден дәстүрлі оқыту әдістерін елемеуді талап етпейді. Оның орнына олар өздерінің оқу бағдарламаларын инновациялық әдістермен және шығармашылық көзқараспен өзгертуі керек, өйткені бүгінгі ұрпақтың ойлауы мүлде басқа, демек, оқуға деген мотивациялары да әртүрлі.

Көркемдік білімді оқытудың қазіргі әдістері басқа тәсілді қолданады; олар оқу дағдыларын дамытуға көмектеседі, жағымды эмоционалды әсер етеді, нәтижесінде білімді тереңірек және ұзаққа созылады.

Көркем білімді оқытудың қазіргі әдістері басқа тәсілді қолданады; олар оқу дағдыларын дамытуға көмектеседі, жағымды эмоционалды әсер етеді, нәтижесінде білімді тереңірек және ұзаққа созылады.

Олай болса, бүгінгі орыс мектептерінде көркем білімді оқытудың заманауи әдістерін қарастырайық. Мысалы, арт-терапия әдістерін оқытуда қолдану өнімді жаңалық болып табылады. Арт-терапия тек дамытушылық сипатта ғана емес, сонымен қатар, ең бастысы, оқушылардың жеке және психологиялық ерекшеліктерін бағалаудың диагностикалық құралы ретінде қызмет етеді.

Топтық арт-терапияны қамтитын сабақтар достық, қауіпсіздік және қолдаудың жағымды атмосферасын жасайды, маңызды әлеуметтік дағдыларды дамытады және тұлғааралық қарым-қатынасты жақсартады. Бұл оқыту әдісінің оң психотерапиялық және емдік әсерлері де назар аударарлық: оқушылардың эмоционалдық жағдайы жақсарады, жағымсыз эмоциялар босатылады.

Педагогика саласындағы арт-терапия саласындағы жетекші мамандардың бірі, педагогика ғылымдарының докторы Л.Д. Лебедеваның пікірінше: «Арт-терапияның педагогикалық негіздері педагогика талаптарына жауап беретін бастапқы ережелер ретінде мұғалімнің білім берудегі тиімді және перспективалы жаңалығы болып табылады» [2, 17].

Құм терапиясы – шығармашылық пен өзін-өзі ашудың негізі ретінде құм мен құммен бояу әдістерін қолданатын арт-терапияның бір түрі. Құм терапиясын оқу процесіне енгізу - бұл жеке тәжірибе мен эмоцияларды құмға беруге, содан кейін алынған өнер нысанын талдауға және түсіндіруге қабілетті заманауи әдіс. Балалар психотерапевті Дора Калф өзінің ғылыми еңбектерінде бейнелеу өнеріне деген бұл тәсілді былайша сипаттады: «Құммен салынған суретті психикалық күйдің кейбір аспектілерінің үш өлшемді бейнесі ретінде түсінуге болады».

«Құм жәшігінде бейсаналық мәселе драма сияқты ойналады; конфликт ішкі әлемнен сыртқы әлемге ауысып, көрінетін болады» [3, 21].

Ресейде ғана емес, көптеген басқа елдерде де табысты болған бейнелеу өнерін оқытудың интерактивті әдісі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Интерактивті әдіс студенттер арасындағы өзара әрекеттесу және міндетті кері байланыс принципіне негізделген.

Мұндай сабақта мұғалім ғылыми көмекші қызметін атқарып, әрбір оқушының бастамашылық танытуына қажетті жағдай жасайды. Жеткізу тұрғысынан оқыту форматтары жобалық әрекеттерді, ойынға негізделген сабақтарды (жарыстар, рөлдік ойындар, викториналар және т.б.) және миға шабуыл сессияларын қамтиды. Қорыта айтқанда, сабақтың алуан түрлілігі мен алуан түрлілігі мұғалімнің қиялына, шеберлігіне байланысты.

Көркемдік тұрғыда ойлаудың әртүрлі формаларын белсендіру заманауи технологияларды, әртүрлі цифрлық құралдарды және платформаларды қолдану арқылы мүмкін болады. Мысалы, көркемдік білім беру цифрлық өнер бағдарламалық қамтамасыз етуді енгізу арқылы мүмкін болады. Көрермендерге дүние жүзіндегі мұражайларда сақталған әлемдік өнер туындыларын зерттеуге мүмкіндік беретін виртуалды шындық технологиясы оқушылардың жаңа білім алуға деген қызығушылығын арттырады.

Заманауи білім беру жүйесінде экран арқылы ақпаратты жеткізудің кеңінен енгізілуі оның оқушының сезім мүшелеріне жан-жақты әсер етуімен байланысты. Мультимедиа өзінің айқындылығы мен иммерсивті әсерімен, сондай-ақ ұсынылған көрнекі ақпараттың кеңдігімен маңызды білім беру әлеуетін ұсынады [1, 9].

Педагогикалық тәжірибеде инновация маңызды рөл атқарады. Мультимедиялық технологияларды (ДК, интерактивті тақта, мультимедиялық проекторлар) пайдалану қазіргі уақытта инновациялық оқытудың маңызды құралы болып табылады. Бұл әдіс өте перспективалы; ол оқу процесін мүлдем жаңа деңгейге көтеретіні сөзсіз, сондықтан ғылыми қауымдастықтың одан әрі зерттеуін талап етеді.

Қорытынды. Қорыта келе, көркем білімді оқыту бойынша көркемдік, әрі кәсіптік білім беру күрделі мәселелер кешенімен сипатталады. Қорыта айтқанда, көркемдік білімді оқытуда заманауи әдістемелер мен педагогикалық әзірлемелерді табысты қолдану бәсекеге қабілетті мамандардың қалыптасуына ықпал етеді. Жалпы білім беретін мектептерде осы мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін барынша қолайлы жағдай жасаған жөн болар еді деп білеміз.

Көркемдік білім беруде қолданылатын заманауи әдістер мен тәсілдер дәстүрлі көркем өнер білімін алмастыра алмайтынын, бірақ оларды пайдалану көркемдік арнайы пәндерді оқытудың тиімділігін қамтамасыз ететінін айта кеткен жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Захарченко, I. N. Мультимедиялық экспозициялар контекстіндегі өнердің цифрлық презентациялары: қабылдау мәселелері // Ресей мемлекеттік гуманитарлық университетінің хабаршысы. Серия: Әдеби сын. Тіл білімі. Мәдениеттану. - 2017. - No 6 (27). - Б. 107-113
2. Л.Д.Лебедева. Арт-терапия тәжірибесі: тәсілдер, диагностика, сабақтар жүйесі. - Санкт-Петербург: Реч. - 2003. - 256 б.
3. Калжф, Д.М. Құмды ойын терапиясына кіріспе / D. M. Kaljf // Құмды ойын терапиясы журналы. - 1991. No 1. - Т. 1
4. LitLife: Ғылыми электронды кітапхана: Веб-сайт. - Мәскеу, 2016. URL: <https://litlife.club> (қолданылған: 24.03.2025). – Мәтін: электронды

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.09

ӘОЖ (УДК): 37.022

КРЕАТИВТІ ОЙЛАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ӨНЕР МЕН НЕЙРОПЕДАГОГИКАНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ

Шажабаетова Ж.А.

*Көркем білім кафедрасының аға оқытушысы, магистр,
Абай атындағы ҚазҰПУ*

Аңдатпа. Мақалада жоғары білім беру жүйесінде білімалушылардың креативті ойлауын дамытуда өнер мен нейропедагогиканың интеграциясының маңызы қарастырылады. Зерттеу барысында нейропедагогиканың теориялық негіздері мен оның білім беру үдерісіндегі рөлі талданды. Сонымен қатар, білім алушылардың эмоциялық, бейнелік және ассоциативтік ойлауын дамытудағы ықпалы айқындалды. Эксперименттік жұмыс «Көркем білім» және «Еңбекке баулу және кәсіпкерлік негіздері» мамандықтарының студенттері арасында жүргізілді. Нәтижелер көрсеткендей, оқу үдерісіне өнер элементтерін енгізу білім алушылардың когнитивтік белсенділігі мен креативті ойлау деңгейін арттырды.

Түйін сөздер: креативті ойлау, нейропедагогика, өнер, шығармашылық, когнитивтік даму.

Аннотация. В данной статье рассматривается значение интеграции искусства и нейропедагогики в развитии креативного мышления обучающихся в системе высшего образования. В ходе исследования проанализированы теоретические основы нейропедагогики и ее роль в образовательном процессе. Также выявлено влияние искусства на развитие эмоционального, образного и ассоциативного мышления обучающихся. Экспериментальная работа проводилась среди студентов специальностей «Художественное образование» и «Трудовое обучение и основы предпринимательства». Результаты показали, что внедрение элементов искусства в учебный процесс способствует повышению когнитивной активности и уровня креативного мышления обучающихся.

Ключевые слова: креативное мышление, нейропедагогика, искусство, когнитивное развитие, творчество.

Abstract. This article examines the importance of integrating art and neuropedagogy in developing creative thinking among students in higher education. The study analyzes the theoretical foundations of neuropedagogy and its role in the educational process. It also identifies the impact of art on the development of students' emotional, imaginative, and associative thinking. The experimental study was conducted among students majoring in Art Education and Labor Training and Entrepreneurship. The results showed that incorporating art elements into the learning process enhances students' cognitive activity and creative thinking levels.

Keywords: creative thinking, neuropedagogy, art, cognitive development, creativity.

Кіріспе. Қазіргі жоғары білім беру жүйесінде креативті ойлау – білім алушылардың кәсіби құзыреттілігінің негізгі компоненттерінің бірі. Инновациялық экономика жағдайында стандартты

білім жеткіліксіз, сондықтан білім беру үдерісінде шығармашылық қабілеттерді дамыту қажеттілігі артып отыр. Осы тұрғыда нейропедагогика мен өнердің интеграциясы ерекше маңызға ие.

Аталған үрдістер мен талаптар Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы мемлекеттік құжаттарында да өз көрінісін тапқан. Қазақстан Республикасында білім беру жүйесі креативті ойлау, тұлғаның жан-жақты дамуы және оқытудың заманауи тәсілдерін енгізу қағидаттарына негізделген. Аталған бағыттар бірқатар нормативтік-құқықтық құжаттарда бекітілген. Ең алдымен, «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы білім беру жүйесінің басты мақсаты ретінде тұлғаның интеллектуалдық, шығармашылық және жеке қабілеттерін дамыту қажеттілігін айқындайды. Бұл норма креативті ойлауды қалыптастырудың мемлекеттік деңгейде маңызды міндет ретінде белгіленгенін көрсетеді [1].

Білім берудің барлық деңгейлеріне арналған мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарында (МЖМБС) білім алушылардың жан-жақты дамуына, олардың әлеуетін ашуға және шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасау қажеттілігі көрсетілген. Аталған стандарттар білім беру мазмұнының тек академиялық біліммен шектелмей, тұлғалық және шығармашылық дамуға бағытталуын талап етеді [2].

Міндеттелген талаптарды тиімді жүзеге асыру білім беру үдерісіне заманауи ғылыми бағыттарды енгізуді қажет етеді. Солардың бірі – нейропедагогика. Нейропедагогика (ағылш. neuroeducation, educational neuroscience) - білім беру материалының кез келген түрін игеру үдерістерін пайдалана отырып, мидың дамуы арқылы ми қызметін оңтайлы ұйымдастыруға қатысты деректер, когнитивтік неврология білімін пайдалана отырып, қолданбалы нейроғылым деректеріне негізделген тәрбие теориясы мен технологиясы туралы ғылым [3].

Сонымен, нейропедагогика – оқыту үдерісінде адамның ми қызметінің ерекшеліктеріне негіздей отырып білім беруде ұйымдастыруды зерттейтін ғылыми бағыт болса, өнер - көркем образдар жүйесі арқылы адамның дүниетанымын, ішкі сезімін, жан дүниесіндегі құбылыстарды бейнелейтін қоғамдық сана мен адам танымының формасы екені белгілі [4]. Яғни, өнер - білім алушылардың эмоциялық, бейнелік және ассоциативтік ойлауын дамытуға ықпал етеді. Осы екі бағытты біріктіру білім берудің тиімділігін арттырудың заманауи жолы болып табылады.

Зерттеудің мақсаты – жоғары оқу орындарында білім алушылардың креативті ойлауын дамытуда өнер мен нейропедагогиканың интеграциясының тиімділігін ғылыми тұрғыдан негіздеу.

Әдеби шолу. Білім беру жүйесінде креативті ойлауды дамыту білім алушылардың тұлғалық және кәсіби қалыптасуының маңызды бағыты болып табылады. Осы бағытта нейропедагогика мен өнердің интеграциясы ерекше өзектілікке ие. Нейропедагогика оқыту үдерісін адамның ми қызметінің заңдылықтарына негіздей отырып ұйымдастыруды қарастырады және білім алушылардың ақпаратты қабылдау, өңдеу және қолдану ерекшеліктерін түсіндіреді.

Мәселен, А.Р. Лурияның нейропсихология саласындағы зерттеулерінде адамның жоғары психикалық функциялары мидың әртүрлі аймақтарының өзара байланысы арқылы жүзеге асатыны көрсетілген. Ғалым ойлау, ес, зейін сияқты үдерістердің жүйелі және динамикалық сипатта болатынын атап өтеді. Креативті ойлаудың кешенді табиғатын түсіндіреді, себебі шығармашылық әрекет бірнеше когнитивтік үдерістердің бір уақытта іске қосылуын талап етеді [5].

Я.А.Тункун өзінің мақаласында нейропедагогика ми жартышарларының қызметіне ерекше назар аударылатындығын баяндады. Зерттеулер көрсеткендей, сол жақ жартышар логикалық және аналитикалық ойлауға жауап берсе, оң жақ жартышар бейнелік, эмоциялық және интуитивті ойлаумен байланысты. Дәстүрлі білім беру жүйесі көбіне сол жақ жартышарды дамытуға бағытталған, ал бұл білім алушылардың шығармашылық әлеуетін толық ашуға мүмкіндік бермейді. Осыған байланысты оқытуда екі жартышардың да қызметін қатар дамыту қажеттілігі туындайды [6].

Осы тұрғыда өнердің маңызы ерекше. Өнер арқылы оқыту білімалушылар эмоциясын, қиялын және бейнелік ойлауын белсендіреді. Музыка, бейнелеу өнері, театр сияқты шығармашылық әрекеттер ақпаратты көпсезімді түрде қабылдауға мүмкіндік береді және мида жаңа

нейрондық байланыстардың қалыптасуына ықпал етеді және өз кезегінде креативті ойлаудың дамуына жағдай жасайды.

А.Бергсонның философиялық еңбектерінде шығармашылық өмірдің негізгі қасиеті ретінде қарастырылады. Оның пікірінше, шынайы даму алдын ала дайын үлгілерге емес, жаңа идеялар мен формалардың пайда болуына негізделеді. А.Бергсон интуицияны танымның маңызды түрі ретінде қарастырып, адамның шынайы болмысты тереңірек түсінуіне мүмкіндік беретінін атап өтеді. Бұл көзқарас өнердің білім беру үдерісіндегі рөлін түсіндіреді, өйткені өнер көбіне интуитивті және бейнелік қабылдауға негізделеді [7].

Олай болса, нейропедагогикада дифференциалды оқыту қағидасы да маңызды орын алады. Әрбір білім алушының когнитивтік ерекшеліктерін ескере отырып, әртүрлі оқыту әдістерін қолдану ұсынылады және оқыту үдерісінде өнер элементтерін енгізу студенттердің жеке ерекшеліктерін ескеруге және олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді.

Зерделенген теориялық тұжырымдарды тәжірибе жүзінде тексеру мақсатында эксперименттік жұмыс жүргізілді.

Материалдар мен әдістер. Зерттеу барысында оқу үдерісіне өнер элементтерін енгізу арқылы студенттердің когнитивтік белсенділігі мен креативті ойлау деңгейін анықтау мақсатында тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді. Зерттеуге «Көркем білім» және «Еңбекке баулу және кәсіпкерлік негіздері» мамандықтарының студенттері қатысты.

Зерттеу әдістері ретінде ғылыми әдебиеттерге талдау, педагогикалық бақылау, салыстырмалы талдау және педагогикалық эксперимент қолданылды. Сонымен қатар студенттердің шығармашылық жұмыстарын бағалау және диагностикалық тапсырмалар орындалды.

Эксперимент үш кезеңде ұйымдастырылды:

1. Анықтау кезеңі.
2. Қалыптастыру кезеңі.
3. Қорытынды бақылау кезеңі.

Анықтау кезеңінде студенттердің бастапқы деңгейі (когнитивтік белсенділік және креативті ойлау) диагностикаланды. Қалыптастыру кезеңінде оқу үдерісіне өнер элементтері енгізіліп, шығармашылық және жобалық тапсырмалар жүйесі қолданылды. Қорытынды кезеңде бастапқы және соңғы нәтижелер салыстырылды.

Білім алушыларға келесі тапсырмалар ұсынылды:

- тақырыпты көркем түрде бейнелеу (сурет, схема, коллаж);
- проблемалық жағдаятты бірнеше тәсілмен шешу;
- салыстыру және талдау тапсырмалары;
- шағын жобалар дайындау және қорғау.

Зерттеу барысында Дж. Гилфорд пен Е. Торренстің креативті ойлау теориялары, сондай-ақ Л.С. Выготский мен Ж. Пиаженің когнитивтік даму тұжырымдары әдіснамалық негіз ретінде қолданылды.

1-Кесте. Эксперимент барысында студенттердің дамуы келесі критерийлер бойынша бағаланды:

№	Критерийлер	Сипаттамасы
1	Когнитивтік белсенділік	Сабәққа қатысу, қызығушылық, сұрақ қою
2	Идея ұсыну	Жаңа, тың шешімдер ұсыну
3	Шығармашылық	Ойдың ерекшелігі, бейнелік ойлау
4	Тапсырманы орындау	Өз бетінше және сапалы орындау
5	Коммуникация	Өз ойын жеткізу, қорғау

2-Кесте. Студенттердің даму деңгейі үш деңгей бойынша анықталды

Деңгей	Сипаттамасы
Жоғары	Шығармашылық ойлау дамыған, бірнеше шешім ұсынады, белсенді

Орта	Тапсырманы орындайды, бірақ идеялары шектеулі
Төмен	Қызығушылығы төмен, дайын үлгімен жұмыс істейді

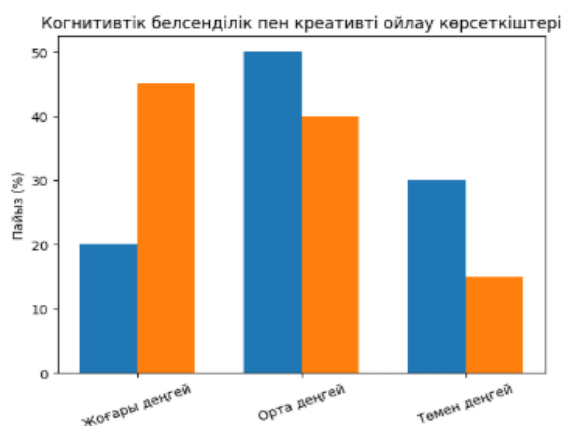
Нәтижелер және талқылау. Зерттеу нәтижелерін талдау студенттердің когнитивтік белсенділігі мен креативті ойлау деңгейінде оң өзгерістер болғанын көрсетті.

Эксперименттің бастапқы кезеңінде когнитивтік белсенділік пен креативті ойлау бойынша студенттердің 20%-ы жоғары деңгейде, 50%-ы орта деңгейде, 30%-ы төмен деңгейде анықталды. Алынған көрсеткіштер зерттеуге қатысушылардың басым бөлігінде оқу әрекетіне қызығушылық болғанымен, олардың танымдық бастамашылдығы, өз бетінше талдау жасауы және белсенді қатысуы жеткілікті дәрежеде қалыптаспағанын байқатады (кесте-3).

3-Кесте. Эксперимент нәтижелері

<i>Көрсеткіш</i>	<i>Бастапқы (%)</i>	<i>Қорытынды (%)</i>
Жоғары деңгей	20%	45%
Орта деңгей	50%	40%
Төмен деңгей	30%	15%

Қалыптастыру кезеңінен кейін жоғары деңгейдегі көрсеткіш 45%-ға дейін өсті, орта деңгей 40%-ды құрады, ал төмен деңгей 15%-ға дейін азайды. Бұл өзгерістер оқу үдерісіне өнер элементтерін жүйелі енгізу студенттердің сабаққа қызығушылығын күшейтіп, олардың белсенді әрекетке қосылуына, тапсырмаларды саналы түрде орындауына және өз ойын еркін білдіруіне ықпал еткенін дәлелдейді (сурет-1).

Сурет-1. Когнитивтік белсенділік және креативті ойлау деңгейлерінің өсу динамикасы

Қорытынды кезеңде Жоғары деңгей көрсеткіші 20%-дан 45%-ға дейін өсіп, когнитивтік белсенділік пен креативті ойлаудың артқанын көрсетеді. Орта деңгей 50%-дан 40%-ға төмендеген, бұл білім алушылардың бір бөлігінің жоғары деңгейге өткенін білдіреді. Төмен деңгей 30%-дан 15%-ға дейін азайып, оқу нәтижелерінің жақсарғанын дәлелдейді. Нәтижелер студенттердің шығармашылық ойлауының икемділігі артқанын, идеялар саны мен сапасы жақсарғанын, сондай-ақ оқу мазмұнын көркем тәсілдер арқылы тереңірек меңгере бастағанын айқындайды.

Алынған мәліметтерді салыстырмалы түрде қарастырғанда, екі көрсеткіш бойынша да жоғары деңгейдің 25 пайыздық өсімі және төмен деңгейдің 15 пайыздық кемуі байқалды. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың тиімділігін көрсететін маңызды белгі болып табылады. Әсіресе, когнитивтік белсенділіктің артуы студенттердің оқу тапсырмаларын орындаудағы дербестігін, сабақтағы ынтасын және талдамалық әрекетін күшейткенін білдіреді. Өз кезегінде креативті ойлаудың жоғарылауы олардың стандартты емес шешімдер ұсынуға, оқу міндеттерін

шығармашылық тұрғыда қайта құруға және пән мазмұнын жаңаша қабылдауға бейімделгенін көрсетеді.

Нәтижелерді ғылыми тұрғыдан түсіндіруде Дж. Гилфордтың дивергентті ойлау теориясы мен Е. Торренстің шығармашылық қабілетті дамытуға қатысты тұжырымдары маңызды орын алады. Эксперимент барысында берілген ассоциациялық, бейнелік, проблемалық және жобалық тапсырмалар студенттердің ой икемділігін, ой шапшаңдығын және тың идея табу қабілетін дамытуға ықпал етті. Сонымен қатар Л.С. Выготскийдің дамыта оқыту идеясы мен Ж. Пиаженің танымдық даму теориясы негізінде қарастырғанда, арнайы ұйымдастырылған шығармашылық орта білім алушылардың ішкі мүмкіндіктерін белсендіруге және олардың танымдық әрекетін жаңа деңгейге көтеруге жағдай жасағаны байқалды.

Осылайша, зерттеу нәтижелері оқу үдерісінде өнер элементтерін қолданудың педагогикалық тұрғыдан тиімді екенін дәлелдейді. Өнерге негізделген тапсырмалар студенттердің танымдық қызығушылығын арттыра отырып, олардың креативті ойлауын, өздігінен шешім қабылдау қабілетін және оқу материалына саналы қатынасын дамытуға мүмкіндік береді. Сондықтан мұндай тәсілді болашақ мамандарды даярлау жүйесінде қолдану олардың кәсіби құзыреттілігін жетілдірудің және тұлғалық әлеуетін дамытудың тиімді жолдарының бірі ретінде қарастыруға болады.

Қорытынды. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, креативті ойлауды қалыптастыруда өнер мен нейропедагогиканың интеграциясы тиімді педагогикалық құрал болып табылады. Теориялық талдау барысында нейропедагогика адамның ми қызметінің ерекшеліктеріне негізделген оқыту тәсілдерін ұсынатыны, ал өнер білім алушылардың эмоциялық, бейнелік және ассоциативтік ойлауын дамытуға ықпал ететіні анықталды.

Зерттеу барысында білім алушылардың оқу мотивациясының артқаны, сабаққа белсенді қатысуы күшейгені және шығармашылық тапсырмаларды орындауға қызығушылығы жоғарылағаны байқалды. Сонымен қатар, олар өз ойын еркін жеткізуге, жаңа идея ұсынуға және тапсырмаларды стандартты емес жолмен шешуге бейімделе бастағаны анықталды.

Жалпы алғанда, өнер мен нейропедагогиканың интеграциясы білім беру үдерісін жаңғыртып, білім алушылардың танымдық, эмоционалдық және шығармашылық дамуына оң әсер ететін тиімді бағыт ретінде қарастырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы 27 шілде № 319-III (01.01.2024 ж. өзгерістер мен толықтырулармен).
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы.
3. Клетантович, И. П. Нейропедагогика: предмет исследования / И. П. Клетантович, В. Г. Степанов // *Фундаментальные исследования*. – 2015. – № 2 (ч. 11). – С. 2464–2468.
4. Қазақ энциклопедиясы. – Алматы, 2006. – 704 б. -ISBN 9965-9908-4-0.
5. Лурия, А. Р. Основы нейропсихологии. – М.: Академия, 2003.
6. Тункун Я. А. Основы нейропедагогики: история, теория и практика // *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. 2008. №73-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovy-neyropedagogiki-istoriya-teoriya-i-praktika> (дата обращения: 27.03.2026).
7. Бергсон А. *Творческая эволюция* / Пер. с фр. В. Флеровой; Вступ. ст. И. Блауберг. — М.: ТЕРРА-Книжный клуб; КАНОН-пресс-Ц, 2001. - 384 с. - (Канон философии). ISBN 5-275-00390-0

БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЕРДІҢ ЭСТЕТИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Иманбакиев Е.А.

*Көркем білім кафедрасының аға оқытушысы, магистр
Абай атындағы ҚазҰПУ*

Аңдатпа. Ғылыми мақала бейнелеу өнерінің әлеуметтік педагогика бағытында оқитын студенттердің эстетикалық мәдениетін дамытуға әсерін зерттеуге арналған. Мақала әлеуметтік педагогтардың кәсіби қызметіндегі эстетикалық мәдениеттің рөлін теориялық талдауды қамтиды және негізгі құзыреттерді қалыптастыру үшін білім беру процесіне бейнелеу өнерін енгізудің теориялық аспектілерін қарастырады.

Түйін сөздер: болашақ әлеуметтік педагог, эстетикалық мәдениет, бейнелеу өнері.

Аннотация. Научная статья посвящена изучению влияния изобразительного искусства на развитие эстетической культуры студентов, обучающихся по направлению социальная педагогика. Статья включает теоретический анализ роли эстетической культуры в профессиональной деятельности социальных педагогов и рассматривает теоретические аспекты внедрения изобразительного искусства в образовательный процесс с целью формирования ключевых компетенций.

Ключевые слова: будущий социальный педагог, эстетическая культура, изобразительное искусство.

Abstract. The scientific article is devoted to the study of the influence of fine arts on the development of aesthetic culture of students studying in the field of social pedagogy. The article includes a theoretical analysis of the role of aesthetic culture in the professional activities of social educators and examines the theoretical aspects of the introduction of fine art into the educational process in order to form key competencies.

Keywords: future social pedagogue, aesthetic culture, fine arts.

Қазіргі білім беруді демократияландыру, ізгілендіру негізінде әлемдік өркениетке ұмтылатын қоғамда педагогтердің білім, білік, дағдылары мен кәсіби мәдениеттілігінің жоғары болуына ерекше талаптар қойылады. Сондай-ақ университеттің білім беру процесінде (болашақ әлеуметтік педагогтерді даярлау аспектісінде) студенттің жеке басының эстетикалық даму проблемасы ерекше әлеуметтік мәнге ие, себебі көркемдік-эстетикалық қызмет жоғары мәдениетті, шығармашылықпен жұмыс істейтін кәсіби әлеуметтік педагогты қалыптастырудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мәселенің өзектілігі студенттік ортада мәдени және жалпыадамзаттық құндылықтардың тасымалдаушысы ретінде болашақ әлеуметтік педагогтерді даярлау сапасына қоғамның өсіп келе жатқан талаптарымен анықталады.

Сонымен қатар, қазіргі заманғы жоғары мектеп педагогикасында студенттердің кәсіби және мәдени дайындығында диспропорция байқалады. Педагогикалық жоғары оқу орындарының негізгі күш-жігері тек пән мұғалімін даярлауға бағытталған, ал жеке даму, студенттердің негізгі мәдениетін қалыптастыру міндеттері ішінара ғана шешіледі. Қалыптасқан жағдайда іске асырылмаған мүмкіндіктерді іздеу болашақ әлеуметтік педагогтің кәсіби қалыптасуы және оның эстетикалық мәдениетін дамыту үшін университеттің білім беру және тәрбие әлеуетін пайдалану тұрғысынан маңызды рөл атқаруы мүмкін.

Болашақ әлеуметтік педагогтің эстетикалық мәдениеті – эстетикалық білім, біліктер мен дағдылар жүйесінің қалыптасуы және оларды болашақ кәсіби қызметте қолдану қабілетінде көрінетін динамикалық интегративті жеке білім берумен түсіндіріледі. Педагогикалық мамандық контекстінде эстетикалық мәдениет өзінің эстетикалық әлеуетін іске асыруға және дамытуға

қабілеттілік пен дайындықты ғана емес, сонымен қатар әр түрлі оқу және сабақтан тыс іс-әрекеттерде дамып келе жатқан тұлғаның эстетикалық дамуының әдістемелік әдістерін меңгеруді де қамтиды.

Эстетикалық мәдениетті қалыптастыру мәселесіне Ю.Б. Боров, А.И. Буров, М.А. Верб, А.А. Веремьев, Л.С. Выготский, Д.Б. Кабалевский, М.С. Каган, Н.И. Киященко, Б.Т. Лихачев, В.Ф. Мартынова, Б.М. Неменский, Л.П. Печко, В.К. Скатерщиков, В.А. Сухомлинский сынды ғалымдар зерттеу жұмыстарын арнаған. Зерттеу жұмыстары жүргізілсе де, тұлғаның эстетикалық мәдениетін қалыптастыру мәселесі әлі де ғалымдардың назарын өзіне аударып отыр. Бүгінгі күні ғалымдар тұлғаның эстетикалық мәдениетінің мазмұны, құрылымы, бағалау критерийлері мен дамыту жолдарын анықтауға қатысты зерттеулерді жүргізуде.

Елімізде де эстетикалық мәдениетті қалыптастыру жолдарын зерттеп, әртүрлі ғылыми тәжірибелер жүргізген ғалымдар аз емес. М.Х. Балтабаев [1], Қ.Е. Ералин, С.А. Ұзақбаева [2], Б. Алмұхамбетов, С. Жолдасбекова, Ұ.М. Әбдіғабарова, Ш. Құлманова, Р. Дүйсенбінова, Қ. Ибраева және т.б. ғалымдар эстетикалық мәдениетті ұлттық сәндік-қолданбалы өнер арқылы, ұлттық музыка арқылы дамыту мәселелерін қарастырған. Б. Қазыханова, Қ.Ж. Нұрланова, Н. Шаханова, К. Қаракөзова, А. Қасабеков, Ж. Алтаев, Н. Джандильдин, А. Сейдімбек, Қ.Жарықбаев, С. Қалиев, Қ. Бөлеев және т.б. ғалымдар эстетикалық мәдениетті қазақ халқының рухани-дүниетанымдық мәдениеті, ұлттық психологиялық ерекшеліктері тұрғысынан зерттеген.

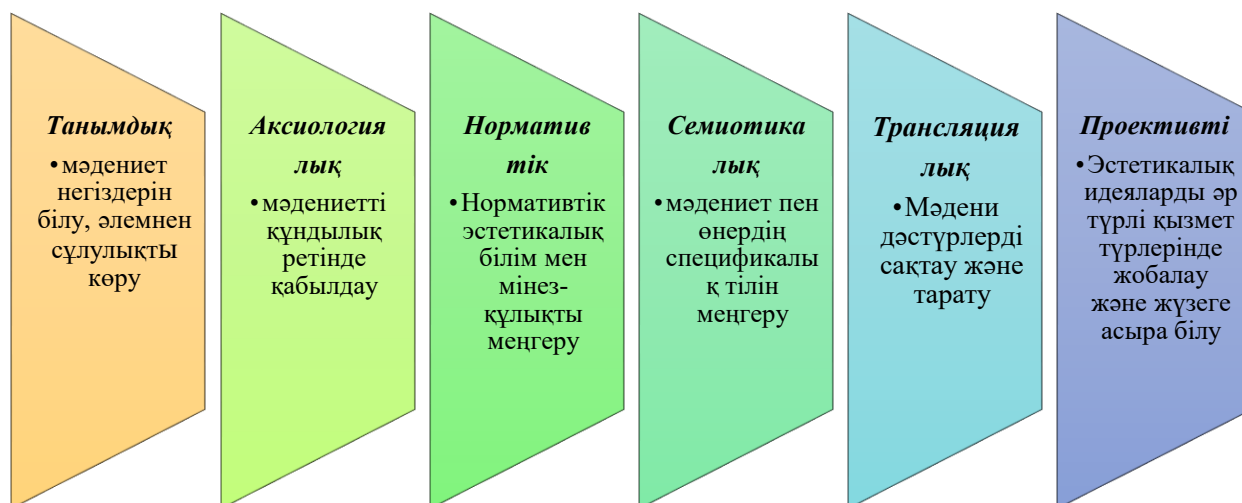
Р.А. Куренкова эстетикалық мәдениет ұғымын адам баласының тіршілік әрекетінің барлық түрлерінен қуаныш алуы мен эмоционалды-сезімтал қасиеттерді бастан кешу мен рухани ләззат алудың мақсатқа бағыттылығының белгілі бір әлеуеттік деңгейі ретінде сипаттайды [3].

Студенттің болашақ әлеуметтік педагог ретіндегі эстетикалық мәдениеті танымдық, аксиологиялық, нормативтік, семиотикалық, трансляциялық, проективті функцияларды атқарады (1-сурет).

Танымдық функция студенттердің эстетикалық ойлау кеңістігін (ұғымдар, пайымдаулар жүйесі) дамытуды көздейді. Сондай-ақ оқу процесінде болашақ әлеуметтік педагогтің сұлулық әлемі мен өнер туындыларының (әдебиет, поэзия, музыка, кескіндеме, мүсін) тарихы, олардың қоғамдағы рөлі мен дамуына әсері, мамандардың көзқарастары мен бағалауларымен танысуына мүмкіндік береді. Көркемдік-эстетикалық білім болашақ әлеуметтік педагогтің жеке басының шығармашылық даралығы ретінде өнерге, өзіне, айналасына, адамдарға, табиғатқа, еңбекке эстетикалық қарым-қатынасы қалыптастыруына негіз болады.

Эстетикалық мәдениеттің *аксиологиялық функциясы* болашақ әлеуметтік педагогтердің оқу, көркем шығармашылықпен айналысу, әлеуметтік педагогикалық қызметті ұйымдастыру барысында қоршаған ортаға, өнер туындыларына, қарым-қатынасқа, мінез-құлыққа құндылық ретіндегі көзқарасты қалыптастыруға ықпал етеді.

Эстетикалық мәдениеттің *нормативтік функциясы* қоғамдағы адамдардың қарым-қатынасын нақты этикалық ережелер мен мінез-құлық нормаларына негізделуін реттейді. Болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық мәдениетін білім беру бағдарламаларындағы арнайы пәндерсіз дамыту мүмкін емес, педагогикалық жоғары оқу орындарындағы «Қарым-қатынас психологиясы», «Сөйлеу мәдениеті», «Педагогикалық шеберлік» және т.с.с. пәндер эстетикалық мәдениеттің нормативтік функциясының жүзеге асуына ықпал етеді.

1-сурет. Болашақ әлеуметтік педагогтің эстетикалық мәдениетінің функциялары

Мәдениет әлемін тану үшін оның спецификалық тілін меңгеру қажет, мысалы музыка әлеміндегі ноталық сауаттылық, көркем туындылардың бағыттары, шығу тарихы, кезеңдері және т.с.с. ақпараттарды білу эстетикалық мәдениеттің *семиотикалық функциясын* сипаттайды. Бұл білімнің негізі отбасында қаланып, негізгі және қосымша білім беру жүйесінде дамиды, университетте тереңдетіледі.

Болашақ әлеуметтік педагог эстетикалық мәдениетті тасымалдаушы ғана емес, сонымен бірге өткен мен болашақ арасына көпір ретінде мәдени дәстүрлерді жеткізуші болып табылады. Себебі, аға ұрпақпен жинақталған, өңделген, мәні айқындалған шығармашылық тәжірибе болашақ ұрпаққа берілуі қажет. Сабақтастықтың бұзылуы мәдени дәстүрлердің жоғалуына алып келмес үшін эстетикалық мәдениеттің *трансляциялық функциясы* жүзеге асады.

Проективті функция болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық идеяларды әр түрлі қызмет түрлерінде жобалау және бейнелеу қабілетін қамтиды. Ол алдын-ала әлеуметтік педагогикалық әрекетті, нақты білім беру жағдайындағы оқиғалардың мүмкін болатын бағытын түзетуді қамтамасыз етеді.

Болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық мәдениетін қалыптастыру мәселесін шешудің маңызды құралдарының бірі – өнер, атап айтқанда бейнелеу өнері. Бейнелеу өнерінің өзіндік ерекшелігі оның тақырыбына, мазмұнына, әлеуметтік функциясына және шындықты көрсету тәсіліне байланысты.

Бейнелеу өнері арқылы болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық мәдениетін қалыптастырудың өзекті міндеті – олардың эстетикалық мәнін түсіне отырып, бейнеленген заттарды эмоционалды түрде қабылдау қабілетін дамыту. Бейнеленген заттарды эмоционалды-эстетикалық қабылдау визуалды қабылдаудың, ең алдымен, олардың эстетикалық мазмұнын білдіретін заттардың – пропорционалдылық, көлемдік формалар мен беттердің пропорционалдығы, икемділік, объектінің сызықтары мен контурларының әсемдігі, жарық көлеңкесі мен реңктерінің үйлесімділігі ерекшеліктеріне бағытталуын болжайды.

Бейнелеу өнерінің барлық түрлері графика, живопись, мүсін, сәндік қолданбалы өнер, сәулет өнері – эстетикалық мәдениетті қалыптастырудың құралы бола алады. Бейнелеу өнері негізінде қоршаған ортаның әсемдігімен танысу, көркем өнер туындыларын түсініп сезіну, оның образдық мазмұнын қабылдау, өнер тілін меңгеру болашақ әлеуметтік педагогтердің байқампаздығын, қиялын, сезімін дамытып, эстетикалық талғамын қалыптастырады.

В.С. Кузиннің пікірінше [4], білім алушылардың бейнеленген заттарды эстетикалық тұрғыдан қабылдау қабілетін қалыптастыруда білім алушының тәжірибесін, қызығушылықтары мен қоршаған шындыққа қатынасын ескере отырып, қабылдауда белгілі бір көзқарасты дамыту маңызды.

Сурет салу – бұл тұлғаның өзін сезінуге және түсінуге, өз ойлары мен сезімдерін еркін білдіруге, конфликттерден арылуға, өзімен өзі болуға, армандар мен қалауларын еркін білдіруге мүмкіндік беретін шығармашылық әрекет. Бейнелеу өнері білім алушылардың санасында қоршаған орта мен әлеуметтік шындықтың көрінісі ғана емес, сонымен бірге оған деген көзқарасының көрінісін модельдеу құралы бола алады [5].

В.И. Костиннің ойынша, білім беру және тәрбие процесінде бейнелеу өнерінің педагогикалық әлеуетін пайдалану білім алушылардың санасына айтарлықтай әсер етуі мүмкін, өйткені бейнелеу өнерінің мазмұнында көркемдік, танымдық және еңбек принциптері біріктіріліп, әртүрлі шығармашылық қызығушылықтарды қалыптастырудың маңызды құралы ретінде қарастырылады [6].

Педагогтар мен психологтар тұлғада өнермен қарым-қатынас кезінде ерекше сезімдер оялатынын анықтады. Өнерден туындаған эмоциялар тұлғаны жоғары рухани құндылықтармен таныстырып, олардың қабілеттерін дамытады және сана көкжиегін кеңейтеді. Бейнелі идеялар қалыптасып, ойлау, қиял дамиды. Мұның бәрі болашақ педагогтердің кәсіби қызметінде қабылданған сұлулықты жеткізуге, өздеріне ұнаған заттар мен құбылыстарды түсіруге деген ұмтылысын тудырып, өз тәжірибелерін әріптестерімен бөлісуге деген ынтасын оятады. Бір сөзбен айтқанда, шығармашылық ойлауы дамып, мәселені креативті шешуіне септігін тигізеді.

Болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық мәдениетін бейнелеу өнері арқылы қалыптастыру үшін оларды бейнелеу өнерінің туындыларымен таныстыру маңызды деп санаймыз. Суреттердегі, мүсіндердегі, сәулет өнеріндегі және қолданбалы өнер туындыларындағы бейнелердің жарықтығы, экспрессивтілігі эстетикалық тәжірибені тудырып, эстетикалық талғамды оятады, сондай-ақ өмір құбылыстарын тереңірек қабылдауға және суретте, модельдеуде, қосымшаларда өз әсерлерінің бейнелі көріністерін табуға көмектеседі.

Бейнелеу өнері негізінде қалыптасқан эстетикалық мәдениет болашақ әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметін бірқатар әлеуметтік педагогикалық мәселелерді шешуіне ықпал етеді. Эстетикалық мәдениет пен бейнелеу өнерін қолдана отырып, әлеуметтік-педагогикалық мәселелерді шешу әлеуметтік педагогикалық қызмет объектілерімен өзара әрекеттесудің инновациялық әдістерін құруды және олардың жеке қасиеттерін дамытуды қамтиды (2-сурет).

Болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық мәдениетін бейнелеу өнері арқылы қалыптастыру кешенді жұмыстарды қажет етеді. Осы тұста, студенттердің эстетикалық мәдениетін бейнелеу өнерінің интеграциясы негізінде қалыптастыруға байланысты бірнеше ұсыныстар жасағымыз келеді:

- рекреациялар мен аудиторияларды көркем графикалық безендіру негізінде ЖОО-да ашық динамикалық эстетикалық орта құру, студенттерді әртүрлі эстетикалық бейнелеу өнері қызметіне қосу үшін жағдайлар жасау;

- оқу процесіне «болашақ әлеуметтік педагогтің эстетикалық мәдениеті», «әлеуметтік педагогикалық қызметте бейнелеу өнерін тиімді пайдалану» элективті курстарына апробация жасап, енгізу;

- мәдени мұражайларға, көрмелерге, концерттерге, суретшілермен, акындармен, жазушылармен, әртістермен кездесулер түрінде студенттермен әлеуметтік-мәдени практикум ұйымдастыру және өткізу;

- болашақ әлеуметтік педагогтердің сұранысы мен қалауларына қарай, бейнелеу өнері шығармашылығы қабілеттерін дамытуды қамтамасыз ететін «ArtVibes: Студенттік шығармашылық экспрессиясы» үйірмесін ұйымдастыру;

- «Болашақ әлеуметтік педагогтің көркем шығармашылық сандығы» веб-сайтын немесе каналын құрып, қажетті ақпараттар легімен бөлісіп отыру.

2-сурет. Әлеуметтік педагогикалық мәселелерді бейнелеу өнері негізіндегі эстетикалық мәдениет арқылы шешу жолдары

Осылайша, болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлаудың оқу-тәрбие процесінде бейнелеу өнері құралдарын оңтайлы қолдану студенттердің эстетикалық мәдениетін қалыптастырудың тиімді құралы бола алатынын айтқымыз келеді. Біздің ойымызша, жоғары оқу орнының профессорлық-педагогикалық құрамы болашақ әлеуметтік педагогтің толыққанды эстетикалық мәдениетін дамыту арқылы оның болашақта рухани бай, шынайы эстетикалық қасиеттерді, адамгершілік тазалықты және жоғары зияткерлік әлеуетті біріктіретін тұлға болып қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Зерттеу жұмысының негізінде болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық мәдениетін қалыптастырудағы бейнелеу өнерінің маңызы зор екендігі туралы қорытынды жасауға болады. Жұмыстың нәтижелері студенттердің кәсіби құзыреттілігін арттыру мақсатында бейнелеу өнерін

әлеуметтік педагогиканың білім беру бағдарламаларына біріктіру бойынша практикалық ұсыныстарды әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Балтабаев М.Х. *Народно-музыкальное творчество казахов как средства эстетического воспитания студенческой молодежи: автореф. ... канд. пед. наук.* – Алма-Ата, 1986. – 48 с.
2. Ұзақбаева С.А. *Халықтық педагогикадағы эстетикалық тәрбие: пед. ғыл. докт. дис. ... автореф.* – Алматы, 1993. – 46 б.
3. Куренкова Р.А. *Эстетика: учеб. для студ. высш. учеб. заведений.* - М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. - 368 с.
4. Кузин, В.С. *Изобразительное искусство.* // В.С.Кузин, Э.И. Кубышкина. – М.: Дрофа, 2011 г. – 126 с.
5. Головнева, Е.В. *Изобразительное искусство как средство эстетического воспитания школьников* / Е.В. Головнева, Г.М. Синдикова, Г.Х. Синагулова//*Фундаментальные исследования: сб.статей.* – 2005. – С.678 – 682.

МҒТАР (МРНТИ): 14.25.07

ӨОЖ (УДК): 37:615.851

АРТ-ТЕРАПИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Шаханбаев М.Н.

аға оқытушы, педагогика ғылымдарының магистрі

Қожас Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

Аңдатпа. Бұл мақалада арт-терапия элементтерін білім беру үдерісінде қолданудың ғылыми-теориялық негіздері мен практикалық маңызы жан-жақты талданады. Қазіргі білім беру кеңістігінде білім алушылардың эмоционалдық саулығын сақтау, психологиялық тұрақтылығын қамтамасыз ету және шығармашылық әлеуетін дамыту маңызды міндеттердің бірі болып отыр. Осы тұрғыда арт-терапия тұлғаға бағытталған оқытудың тиімді құралы ретінде қарастырылады.

Түйін сөздер: арт-терапия, білім беру, эмоциялық даму, шығармашылық, психологиялық қолдау, педагогикалық инновация.

Аннотация. В статье всесторонне рассматриваются теоретические основы и практическая значимость применения элементов арт-терапии в образовательном процессе. В условиях современной системы образования особую актуальность приобретает задача сохранения эмоционального благополучия обучающихся, обеспечения их психологической устойчивости и развития творческого потенциала. В этом контексте арт-терапия выступает как эффективный инструмент личностно-ориентированного обучения.

Ключевые слова: арт-терапия, образование, эмоциональное развитие, творчество, психологическая поддержка, педагогическая инновация.

Abstract. This article examines the theoretical foundations and practical significance of implementing art therapy elements in the educational process. In contemporary education systems, increasing attention is being paid to maintaining students' emotional well-being, ensuring psychological stability, and fostering creative potential. In this context, art therapy is considered an effective tool within a student-centered learning approach.

Keywords: art therapy, education, emotional development, creativity, psychological support, pedagogical innovation.

Қазіргі білім беру жүйесінде тұлғаның тек академиялық білімін дамыту жеткіліксіз екендігі педагогика және психология ғылымдарында кеңінен негізделген. Білім алушылардың эмоционалдық саулығы, психологиялық тұрақтылығы мен әлеуметтік бейімделуі олардың оқу жетістіктеріне, танымдық белсенділігіне және тұлғалық дамуына тікелей әсер етеді. Эмоциялық күйзеліс пен мазасыздық оқу мотивациясының төмендеуіне әкелетіні бірқатар зерттеулерде дәлелденген. [1] Сондықтан қазіргі білім беру кеңістігінде тұлғаның когнитивтік дамуымен қатар, оның эмоциялық мәдениетін қалыптастыру маңызды бағыттардың бірі болып отыр.

Осы тұрғыда арт-терапия әдістері білім беру жүйесінде өзекті педагогикалық технология ретінде қарастырылуда. Арт-терапия ұғымы Батыс психологиясында арнайы бағыт ретінде қалыптасқанымен, оның теориялық-әдіснамалық алғышарттары қазақстандық ғалымдардың еңбектерінде тұлғаның эмоциялық дамуы, шығармашылық әрекет және өнер арқылы тәрбиелеу мәселелері аясында жан-жақты негізделген.

Қазақстандық психология ғылымының негізін қалаушылардың бірі Қ. Жарықбаев тұлғаның психикалық дамуын ұлттық мәдени орта, тәрбие және шығармашылық іс-әрекетпен тығыз байланыста қарастырды. Ол эмоциялық процестердің танымдық белсенділікке ықпал ететінін атап көрсетіп, көркемдік әрекетті тұлғаның ішкі жан дүниесін байытудың маңызды факторы ретінде бағалады [2]. Бұл тұжырым арт-терапияның білім беру үдерісіндегі психологиялық-педагогикалық негізін айқындайды.

Сонымен қатар Т.Тәжібаев еңбектерінде тұлғаның эмоциялық тұрақтылығы мен мінез-құлық мәдениетінің оқу жетістігіне әсері қарастырылған. Ғалым эмоциялық реттелудің маңызын айта отырып, шығармашылық тапсырмалар арқылы тұлғаның өзін-өзі тану қабілетін дамытуға болатынын көрсетеді [3]. Бұл идея арт-терапия элементтерін сабақ құрылымына енгізудің ғылыми алғышарттарын толықтырады.

Ж. Аймауытов шығармашылық пен өнердің тәрбиелік маңызын ерекше атап өткен қазақ зиялыларының бірі. Оның пайымдауынша, өнер баланың сезім әлемін байытып, мінез-құлқын қалыптастырады және рухани дамуына ықпал етеді [4]. Бұл көзқарас арт-терапияның тұлғаға бағытталған тәрбиелік әлеуетімен үндеседі.

Ал С. Қалиев ұлттық этнопедагогика контекстінде халықтық өнер мен дәстүрлі мәдениетті тәрбиелік құрал ретінде қарастырып, көркемдік тәрбиенің тұлға қалыптастырудағы рөлін негіздеген [5]. Арт-терапия әдістерін ұлттық өнер элементтерімен ықпалдастыру білім беру мазмұнын мәдени тұрғыдан байытып, білім алушылардың рухани құндылықтарын нығайтады.

Осылайша, арт-терапия термині тікелей қазақстандық ғылымда арнайы бағыт ретінде кейінірек дамығанымен, оның теориялық негіздері ұлттық психология, этнопедагогика және көркемдік тәрбие туралы еңбектерде қаланған. Бұл ғылыми тұжырымдар арт-терапия әдістерін білім беру жүйесінде тұлғаның эмоциялық саулығын сақтауға және шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған инновациялық педагогикалық технология ретінде қолдануға мүмкіндік береді.

Арт-терапия – тұлғаның эмоционалдық күйін реттеу, ішкі жан дүниесін тану және шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған психологиялық-педагогикалық әдіс. Оның теориялық негіздері психоанализ, гуманистік психология, экзистенциалдық бағыт және мәдени-тарихи тұжырымдамалармен тығыз байланысты. Арт-терапия шығармашылық әрекетті тұлғаның өзін-өзі тану құралы ретінде қарастырып, вербалды емес формада эмоцияларды білдіруге мүмкіндік береді.

Ресейлік ғылыми мектепте арт-терапия мәселесі жан-жақты зерттелген. А. И. Копытин арт-терапияны клиникалық және білім беру тәжірибесінде қолданудың теориялық және әдістемелік негіздерін жүйеледі [6]. Оның еңбектерінде арт-терапия тұлғаның эмоционалдық күйін түзетуге, ішкі шиеленісті төмендетуге және бейімделу мүмкіндіктерін арттыруға ықпал ететін әдіс ретінде сипатталады. Сонымен қатар ол арт-терапияны психологиялық қолдау қызметінің құрамдас бөлігі ретінде қарастырады.

Е.А. Медведева арт-терапиялық технологияларды білім беру мекемелерінде қолдану ерекшеліктерін талдай отырып, олардың оқушылардың әлеуметтік-психологиялық бейімделуіне

оң әсерін дәлелдейді. Автор арт-терапияның топтық формалары коммуникативтік дағдыларды дамытуға және сенімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік беретінін атап көрсетеді [7].

Қазақстандық ғылыми-педагогикалық ой-пікірде де арт-терапияның теориялық алғышарттары ұлттық психология және этнопедагогика тұрғысынан қарастырылады. Қ. Жарықбаев тұлғаның эмоциялық дамуын ұлттық мәдени орта мен тәрбиелік ықпалдың нәтижесі ретінде бағалап, шығармашылық әрекеттің психологиялық маңызын ерекше атап өткен. Бұл тұжырым арт-терапияның мәдени сәйкестік қағидасымен үйлеседі.

Арт-терапияның теориялық негіздерінің бірі – Л.С. Выготскийдің мәдени-тарихи теориясымен сабақтас. Выготский шығармашылық әрекетті тұлғаның психикалық дамуының маңызды шарты ретінде қарастырған. Оның «жақын даму аймағы» тұжырымдамасы шығармашылық тапсырмалар арқылы тұлғаның әлеуеттік мүмкіндіктерін кеңейтуге болатынын дәлелдейді [8]. Арт-терапия үдерісінде педагог білім алушыға бағыт-бағдар беріп, оның шығармашылық дербестігін қолдайды.

Коллаж жасау әдісі рефлексиялық ойлауды және символдық бейнелеуді дамытады. Білім алушылар түрлі визуалды элементтерді біріктіру арқылы өз ойы мен сезімін құрылымдайды. Бұл тәсіл әсіресе гуманитарлық пәндерде, кәсіби бағдар беру сабақтарында және тұлғалық даму тренингтерінде тиімді. Коллаж жасау барысында студенттер өз құндылықтарын, болашақ жоспарларын немесе оқу тақырыбына қатысты көзқарасын бейнелік формада көрсетеді.

Топтық сурет салу жаттығулары коммуникативтік дағдыларды дамытуда маңызды рөл атқарады. Ортақ композиция құру үдерісінде қатысушылар бір-бірінің пікірін тыңдап, келісімге келуді үйренеді. Бұл әдіс топшілік сенімділік атмосферасын қалыптастырып, әлеуметтік-психологиялық кедергілерді азайтады. Әсіресе инклюзивті білім беру жағдайында топтық арт-жұмыстар әртүрлі қабілет деңгейіндегі білім алушыларды біріктіріп, өзара қолдау мәдениетін қалыптастырады.

Көркемдік білім беру саласында арт-терапия элементтері кәсіби құзыреттілікті дамытумен қатар, эмоционалдық мәдениетті қалыптастыруға ықпал етеді. Болашақ суретші немесе дизайнер үшін шығармашылық еркіндік пен ішкі сезімді бейнелеу қабілеті маңызды. Осы тұрғыдан алғанда, арт-терапиялық жаттығулар студенттердің авторлық стилін қалыптастыруға және эстетикалық талғамын жетілдіруге көмектеседі.

Сонымен қатар арт-терапия элементтері тек өнер пәндерінде ғана емес, басқа да оқу бағыттарында қолданылуы мүмкін. Мысалы, әдебиет сабағында кейіпкердің эмоционалдық күйін сурет арқылы бейнелеу, тарих сабағында тарихи оқиғаны символдық композиция түрінде көрсету немесе жаратылыстану пәндерінде табиғи құбылыстарды визуалды метафора арқылы түсіндіру білім мазмұнын тереңірек меңгеруге мүмкіндік береді. Мұндай интеграцияланған тәсілдер білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқу материалын есте сақтауды жеңілдетеді. Терапиялық көрме – арт-терапия үдерісінде жасалған шығармашылық жұмыстарды ұсыну арқылы қатысушылардың эмоциялық күйін тұрақтандыруға, өзін-өзі тануына және ішкі жан дүниесін еркін білдіруіне мүмкіндік беретін арнайы ұйымдастырылған психологиялық-педагогикалық кеңістік. Мұндай көрме эстетикалық бағалау мақсатында емес, ең алдымен тұлғаның эмоционалдық тәжірибесін өңдеуге, шығармашылық әлеуетін ашуға және қолдаушы орта қалыптастыруға бағытталады. Көрме барысында әрбір жұмыс сынға алынбай, автордың ішкі сезімінің көрінісі ретінде қабылданады, бұл қатысушылардың өзіне деген сенімін арттырып, психологиялық қауіпсіздік сезімін қалыптастырады. Терапиялық көрме білім беру ұйымдарында эмоционалдық мәдениетті дамытуға, коммуникативтік дағдыларды жетілдіруге және ұжымда жағымды психологиялық ахуал орнатуға ықпал етеді.

Құммен сурет салу – арт-терапияның вербалды емес, проективті әдістерінің бірі ретінде тұлғаның ішкі эмоциялық күйін бейнелеуге және психологиялық шиеленісті төмендетуге мүмкіндік беретін тиімді тәсіл болып табылады. Бұл әдіс тактильдік сезімдер арқылы баланың немесе ересек адамның ішкі тәжірибесін сыртқа шығаруға жағдай жасап, эмоциялық реттелу мен өзін-өзі тану үдерісін жеңілдетеді.

Ресейлік психолог Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева құм терапиясын символдық бейнелер арқылы тұлғаның бейсаналық мазмұнын зерттеудің және психологиялық түзетудің құралы ретінде

қарастырады [9]. Ғалымның пікірінше, құммен жұмыс жасау адамның қорғаныш механизмдерін әлсіретіп, қауіпсіз ортада ішкі мәселелерін шығармашылық формада көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ресейлік зерттеуші А.И. Копытин арт-терапия әдістерінің ішінде құм терапиясының эмоциялық шиеленісті азайтуда және коммуникативтік дағдыларды дамытуда жоғары тиімділігін атап көрсетеді.

Қазақстандық ғылыми еңбектерде құммен сурет салу мәселесі арт-терапия және психологиялық қолдау аясында қарастырылады. Қ. Жарықбаев еңбектерінде тұлғаның эмоциялық дамуы мен шығармашылық әрекеттің психологиялық маңызы негізделсе бұл тұжырым құммен сурет салудың білім беру үдерісіндегі дамытушылық әлеуетін түсіндіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қазіргі қазақстандық зерттеулерде арт-терапиялық әдістер, соның ішінде құммен жұмыс істеу, бастауыш мектеп оқушыларының эмоциялық тұрақтылығын қалыптастыру құралы ретінде сипатталады.

Білім беру тәжірибесінде құммен сурет салу сабақты релаксациялық жаттығумен бастауға, рефлексия кезеңінде эмоциялық күйді бейнелеуге немесе инклюзивті сыныптарда вербалды емес қарым-қатынас құралы ретінде қолдануға болады. Бұл әдіс оқушылардың зейінін шоғырландырып, ұсақ моториканы дамытады және ішкі күйзелісті азайтады.

Арт-терапия тек эмоционалдық қолдау құралы ғана емес, сонымен қатар шығармашылық және сыни ойлауды дамытудың тиімді тәсілі болып табылады. Мандала салу, коллаж жасау, құммен сурет салу, топтық шығармашылық тапсырмалар сияқты әдістер зейінді тұрақтандырып, рефлексия жасау қабілетін қалыптастырады, коммуникативтік дағдыларды жетілдіреді. Бұл тәсілдер әсіресе көркемдік білім беру саласында, сондай-ақ бастауыш және орта буында оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруда жоғары нәтижелер көрсетеді.

Сонымен қатар, арт-терапия элементтері инклюзивті білім беру жағдайында ерекше маңызға ие. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін вербалды емес тәсілдер арқылы өзін білдіру мүмкіндігі олардың әлеуметтік бейімделуіне және эмоционалдық реттелуіне оң әсер етеді. Арт-терапиялық жаттығулар топтық жұмыста өзара түсіністік пен толеранттылық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Болашақ зерттеулерде арт-терапияны цифрлық ортада қолдану мүмкіндіктерін жан-жақты қарастыру өзекті болып табылады. Сандық технологиялар арқылы интерактивті сурет салу платформалары, виртуалды галереялар, онлайн-рефлексия құралдары білім беру үдерісін жаңа деңгейге көтере алады. Сонымен бірге, арт-терапияның тиімділігін эмпирикалық тұрғыда дәлелдейтін ұзақ мерзімді зерттеулер жүргізу, әдістемелік нұсқаулықтар әзірлеу және педагог кадрлардың кәсіби даярлығын жетілдіру маңызды бағыттардың бірі болып саналады.

Қорытындылай келе, арт-терапия элементтерін білім беру жүйесіне жүйелі түрде енгізу тұлғаның үйлесімді дамуын қамтамасыз ететін, эмоционалдық тұрақтылықты нығайтатын және шығармашылық әлеуетін арттыратын инновациялық педагогикалық технология ретінде ерекше мәнге ие. Бұл бағытты ғылыми-әдістемелік тұрғыдан жетілдіру қазіргі білім беру жүйесінің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. *Выготский, Л. С. (1983). Собрание сочинений: В 6 т. Т. 3. Проблемы развития психики. Педагогика.*
2. *Жарықбаев, Қ. Қазақ психологиясының тарихы / - Алматы : Қазақстан, 1996. - 160 с. : б.*
3. *Тәжібаев Т. Жалпы психология : оқу құралы. - Алматы: Қазақ университеті, 1993. - 240 с*
4. *Аймауытов, Ж. (1995). Психология. Рауан.*
5. *Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы. – Алматы: Білім, 2003. - 280 б.*
6. *Копытин А. И. Теория и практика арт-терапии - Питер, 2002. — 368 с: ил.*
7. *Медведева Е.А., Левченко И.Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: учеб. для студентов сред. и высш. пед. учеб. заведений. -- М. : Academia, 2001. - 246 с.*
8. *Зинкевич-Евстигнеева, Т. Д. (2002). Практикум по песочной терапии. Речь.*

АРТ-ТЕХНОЛОГИЯЛАР – ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЕРДІ КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Оханова Ы.Н.

*Көркем білім кафедрасының оқытушысы, магистр
Абай атындағы ҚазҰПУ*

Аннотация. Мақалада әлеуметтік педагогтарды кәсіби даярлау процесінде арт-технологияларды қолданудың рөлі мен тиімділігі қарастырылады. Зерттеу болашақ әлеуметтік педагогтерге білім беру және оларды оқыту әдістемесінің қазіргі тенденцияларын талдауға негізделген.

Түйін сөздер: арт-технология, әлеуметтік педагогтерді даярлау, кәсіби даярлау.

Аннотация. В статье рассматривается роль и эффективность использования арт-технологий в процессе профессиональной подготовки социальных педагогов. Исследование основано на анализе современных тенденций методики обучения и обучения будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: арт-технология, подготовка социальных педагогов, профессиональная подготовка.

Abstract. The article examines the role and effectiveness of the use of art technologies in the process of professional training of social educators. The research is based on an analysis of current trends in teaching methods and training of future social educators.

Keywords: art technology, training of social educators, professional training.

Бүгінгі қоғамның әлеуметтік-мәдени дамуының қарқындылығы, білім беру кеңістігін модернизациялау динамикасы әлеуметтік-педагогикалық бейіндегі мамандарды даярлауға жаңа талаптар қояды. Мемлекеттің жоспарлы іс-шараларының нәтижелілігі, адами ресурстардың сапасы және инновациялық жобаларды іске асырудағы әлеуметтік институттардың әлеуеті, жас ұрпақтың белсенді азаматтық ұстанымы, өзекті мәселелерді шешу жөніндегі әлеуметтік бастамаларды іске асыруға дайындығы олардың кәсіби құзыреттілігіне байланысты.

Әлеуметтік-экономикалық дамудың ауқымды жобалары аясында әлеуметтік сала, білім беру мамандарын кәсіби даярлау қоғам өмірінің әлеуметтік-өндірістік салаларының кадрлық әлеуетін сапалы мазмұнды жаңарту, өзін-өзі дамытатын білім беру жүйелерін құру, әртүрлі қоғамда адам ресурстарының мәдени көбеюін қамтамасыз ету мәселесі ретінде өзекті болып отыр. Қазіргі уақытта кәсіптік білім берудің өзекті міндеті – білім беру кеңістігін дамытуға, мемлекеттік-қоғамдық көзқарасты іске асыруға, басым әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешуде әлеуметтік институттарды интеграциялауға, кәсіби жәрдемдесуге қабілетті мамандарды даярлау болып табылады.

Әлеуметтік педагог – әртүрлі әлеуметтік-мәдени ортада балалармен тәрбие жұмысын ұйымдастырушы маман. Әлеуметтік педагог жеке тұлғаның психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін, мінез-құлқындағы ауытқуды анықтай отырып, қоршаған ортаны зерттейді және балаға уақытында әлеуметтік көмек пен қолдау көрсетеді [1].

Қазіргі таңда отбасының, мәдениет, спорт мекемелерінің, қосымша білім беру жүйесінің, оқушылардың бейіндік оқыту базасына айналатын өндірістік кәсіпорындардың білім беру әлеуетін арттыру қажеттілігі айқындалып, білім берудің жаңа модельдері мен тетіктері күшіне енген кезде әлеуметтік педагогтер институты да ерекше сұранысқа ие.

Уақыт өте келе әлеуметтік педагогтің жеке басының ұтқырлығына, оның коммуникативтік әлеуетіне, қазіргі заманғы менеджмент негіздерін меңгеруіне, жеке тұлғаны әлеуметтік оңалтудың психологиялық-педагогикалық технологияларын білуіне, отбасын әлеуметтік педагогикалық

сүйемелдеуге, өмірлік өзін-өзі анықтау жағдайларында жеке адамға қолдау көрсетуіне ерекше талаптар қойылады. Әлеуметтік педагогтің кәсіби құзыреттілігінің маңызды сипаттамаларының қатарында тұлғаның бейімделу, білім беру қабілеттеріне, оның шығармашы-лығына, бастамашылығына, тиімді әлеуметтік-педагогикалық модельдерді жобалау және іске асыру қабілетіне байланысты компоненттер едәуір күшейтілген.

Әлеуметтік педагогты даярлау мен кәсіби қызметтің қазіргі теориясы мен практикасының жағдайы жоғарыда көрсетілген әлеуметтік-мәдени дамудың объективті талаптарынан ауытқып жатады. Нарықтық экономикаға көшу кезінде әлеуметтік-өндірістік саланың дағдарыстық жағдайында, әлеуметтік педагогтің шынайы функцияларына мән бермеу және оған өзге міндеттерді жүктеу, оның қызметін білім беру мекемесінің кеңістігімен ғана шектеу әрекеттері байқалды. Мұндай тәжірибе әлеуметтік педагогикалық мәселелерді шешпейтіні анық, сондықтан жағдайды өзгертудің негізгі шарты – студенттерді әлеуметтік-педагогикалық қызметке даярлау жүйесін жаңғырту болып табылады.

Аталған проблема тұрғысынан ерекше назар аударуға лайық тәсілдердің бірі – әлеуметтік педагогтарды арт-технологиялар арқылы кәсіби қызметке дайындау. Арт-технологияларды педагогикалық теория мен практикаға қарқынды енгізу ХХ ғасырдың 90-шы жылдарынан басынан бастап әлеуметтік педагогтар институтының дамуымен қатар жүрді. Екеуінің уақытпен сәйкестенуі кездейсоқ емес, себебі әлеуметтік педагогтердің негізгі рөлі ашық әлеуметтік-педагогикалық жүйелердің дамуы болса, жеке тұлғалардың шығармашылығын арттыру міндеті арт-технологияның келуімен шешілді.

Әлеуметтік педагог маманына сұраныстың артуы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлаудың талаптарын арттырды, ал арт-технологиялардың әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлаудағы тиімділігі біршама зерттеушілердің қызығушылығын арттырды.

Әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау мәселесі ХХ ғасырдың 90 жылдарынан бастап қарастырыла бастады. В.А. Сластенин [2], И.Ф. Исаева, А.И. Мищенко сынды орыс ғалымдары әлеуметтік педагогтердің кәсіби құзыреттілігінің жалпы сипаттамасын негіздеді, ғалымдар маманның құзыреттілігін – оның кәсібилігін сипаттайтын тиісті қызметті жүзеге асыруға теориялық және практикалық дайындығының бірлігі ретінде көреді. Одан бөлек, Л.В. Мардахаев [3][4], Е.А. Овчаров [5] сынды ғалымдарда әлеуметтік педагогикалық қызметке маман даярлау мәселесін жан-жақты зерттеп, болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлаудың тиімді жолдарын ұсынған.

В.А. Сластениннің анықтамасына сәйкес, әлеуметтік педагогтердің кәсіби құзыреттілігі – әлеуметтік педагогикалық қызмет процесінде кәсіби-педагогикалық функциялардың сәтті орындалуын қамтамасыз ететін жеке қасиеттердің жиынтығы ретінде қарастырылады.

В.Г. Бочарова [6] әлеуметтік педагогтердің маңызды кәсіби құзыреттіліктеріне:

- жағдайды дұрыс қабылдау;
- қарым-қатынас орнатуға дайындық;
- жағдайға рефлексия жасау: ағымдағы процесті қайта құру, содан кейін жасалған немесе орындалмағанның дұрыстығын растауды жатқызады.

Сондай ол мамандарды оқытудың когнитивті (білім беру және оларды ұтымды талқылау); прагматикалық (жұмыс әдістерін оқыту, мінез-құлық тренингі); эмоционалды (өзін-өзі тану, жеке тәжірибенің рефлексиясы) деңгейлерін жіктеп, әлеуметтік педагог орындайтын көптеген рөлдерге (делдал, адвокат, көмекші, психотерапевт, тәлімгер, конфликтолог, сарапшы, қоғам қайраткері) баса назар аударады, оның кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптардың ерекшелігін анықтайды.

Елімізде әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау мәселесін А.А. Булатбаева, А.К. Мынбаева, Ш.Т. Таубаева, З.Б. Мадалиева [7], А.С. Мағауова [8] [9], Ұ. Қыякбаева және т.б. [10], І.Р. Халитова және т.б. ғалымдар зерттеп, отандық әлеуметтік педагогикалық ғылымның дамуына үлкен үлес қосқан.

Кәсіби іс-әрекетке даярлау мәселесін зерттеушілердің бірі Н.Д. Хмель өз зерттеулерінде белгілі бір кәсіпке ие адамның кәсіби әрекетке даярлығын мотивациялық-құндылықтық, мазмұндық және іс-әрекеттің компоненттердің тұрақты бірлігі ретінде анықтады [11]. Әлеуметтік

педагогтің кәсіби даярлығы осы аталған үш компонентті меңгеру нәтижесінде толыққанды жүзеге асады.

Әлеуметтік педагогтердің ғана емес, жалпы педагогтердің кәсіби іс-әрекетке даярлығын Н.Д. Хмельден бөлек, Никитенкова Л.В., Хан Н.Н., Абенова Ш.Н., Есенова М.И., Неустроева Н.А., Жақсылыкова Н.Е., Жүкенова К.А. сынды қазақстандық зерттеушілер тұтас педагогикалық процесс тұжырымдамасының негізінде зерттеген.

Қазіргі заманғы зерттеулерді талдау негізінде әлеуметтік педагогтарды даярлау процесінде арт-технологияларды қолданудың әлеуметтік-педагогикалық алғышарттарын атап өту қажет. Арт-технологияларды қолданудың қалыптасуы мен даму үдерісі XX ғасырда пайда болған уақыттан бастап, тұлғаның ішкі күйін және оның дамуына әсерін зерттеу үшін өнерді емдік және диагностикалық мүмкіндіктерін пайдалану идеяларын алға тартты. Арт-технологияны арт-терапия негізінде қарастырып, өнермен емдеуді алғаш жүргізген Адриан Хилл болды. Кейіннен АҚШ-да Маргарет Наумберг психоналитикалық бағдарламаларды құру арқылы өнерді терапиялық мақсатта пайдаланды. Алғашында медицинада, кейіннен психотерапияда пайдаланылған арт-технологиялар бірте-бірте психологияға, педагогикаға, одан әрі олардың салаларына да ене бастады.

Арт-технология – бұл білім беру процесінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әр түрлі өнер түрлерінің формалары, әдістері мен құралдарының жиынтығы. Арт-технологиялар көркем және шығармашылық технологиялар деп те аталады, бұл оқытушының білімі, дағдылары мен іс-әрекетінің жиынтығы, сондай-ақ білім алушының жеке басына бағытталған көркемдік шығармашылық құралдары ретінде де қарастырылады. Педагогикалық контексте арт-технологиялар арт-педагогика саласында қарастырылып, әртүрлі өнер түрінің құралдарымен оқыту және тәрбиелеуді сипаттайды.

Дегенмен, арт-технология ұғымын арт-терапия ұғымынан ажыратып алу өте маңызды. Себебі, олардың ұқсастықтары болғанымен, қолдану құралдарына қарай олар әртүрлі мәселелерді шешеді. Арт-терапия психологиялық түзетуге және емдеуге бағытталған болса, арт-технологиялар жеке тұлғаның дамуы мен оның білімінің мақсаттарына жетуге және міндеттерін шешуге ықпал етеді.

Отандық ғалым А.К. Мынбаева, А. Смайлованың зерттеулерінде, арт-технология – бұл өзін-өзі көрсетуге және тұлғаның дамуына ықпал ететін көркем шығармашылықтың әдістері, тәсілдері мен техникалар жүйесі ретінде анықталады. Ал А.Б. Айтбаева, Г.А. Қасен «арт-техникалар – өнермен психологиялық-педагогикалық әсер ету әдістері, өзін-өзі көрсетудің бір түрі (сурет қана емес, сөйлеу, қозғалыс, музыка, дыбыс, әртүрлі, соның ішінде ағаш немесе саз сияқты табиғи материалдармен жұмыс істеу)» деп сипаттайды.

С.В. Старикова өз зерттеуінде студенттерді әлеуметтік-педагогикалық қызметке дайындау кезінде арт-технологияларды іске асырудың ерекшеліктерін:

а) екі жақты интерпретацияның өзара тәуелділігі – болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың өзіндік құралы ретінде және әлеуметтік-педагогикалық практикада қолдану үшін игерілген кәсіби қызмет әдісі ретінде;

ә) интроверт, даралық, жақындық диалектикасында көркемдік шығармашылық пен әлеуметтік ұтқырлықтың ерекшеліктері, экстраверт, коммуникативтілік, әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметінің ерекшелігі талап ететін тұлғаның көшбасшылық қасиеттері ретінде;

б) әлеуметтік-педагогикалық жағдайларды көркемдік түсіндіруде, кәсіби құндылық көзқарастарының көркемдік бейнелерінде әрекет етуде, әлеуметтік-педагогикалық қызмет модельдерін жобалауда көрінетін іске асырылатын арт-технологиялар мазмұнын кәсіби бағдарлау ретінде қарастырады.

Арт-технологиялар арқылы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың базалық инварианты студенттерде арт-педагогика және арт-терапия, білім беру, профилактикалық, түзету, әлеуметтік-терапевтік, дамытушылық, диагностикалық құралдар ретінде көркемдік-шығармашылық технологиялардың әлеуеті туралы идеяларды қалыптастыруды; арт-технологияларды қолдану салаларымен танысуды қамтиды; әлеуметтік-педагогикалық жұмыста арт-технологияларды қолданудың ғылыми-технологиялық негіздеріне оқыту,

эртүрлі жас топтары бар эртүрлі әлеуметтік институттар жағдайында арт-технологияларды іске асыру біліктері мен дағдыларын қалыптастыру; сондай-ақ студенттердің кәсіби қызметте өзін-өзі жүзеге асырудың жеке кеңістігін қалыптастыру мотивациясы мен дағдыларын дамытуды көздейді.

Одан бөлек, болашақ әлеуметтік педагогтарды арт-технологиялар құралдарымен кәсіби даярлаудың негізі әлеуметтік-педагогикалық қызметтегі тәжірибеде студенттерді когнитивті-интеллектуалды, коммуникативті, эмоционалды-мотивтік, жеке тұлғаның процессуалдық-операциялық компоненттері, жеке арт-ты іске асыру қажеттілігі арасындағы байланыста өнердің эртүрлі түрлерімен қатысудың рухани-адамгершілік тәжірибесін дамытуға ықпал ететін кәсіби бағдарланған көркемдік-шығармашылық қызметке қосуды көздейді.

Болашақ әлеуметтік педагогтерді арт-технологиялар арқылы кәсіби даярлау мақсатын жүзеге асыру үшін студенттерге бағытталған жұмыс мынадай кезеңдерді қамтуы тиіс:

- Арт-технология ұғымына кіріспе және оның әлеуметтік педагогикада қолданылуы туралы білім беру;

- Әлеуметтік педагогикадағы арт-технология түрлеріне талдау жасау;
- Арт-технологияларды әлеуметтік интервенцияларға интеграциялау моделін құру;
- Арт-технология әсерін бағалау және мониторингілеу;
- Арт-технологияға негізделген жобалық, қорытынды жұмыс жасау;
- Студенттердің арт-технологиялық білімге рефлексия жасауы.

Жоғарыда келтірілген кезеңдердің дұрыс орындалуы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауда арт-технологияларды қолдану тәжірибесін ұғындырып қана қоймай, студенттер көркемдік әдістер арқылы жеке тұлғалармен тиімді қарым-қатынас жасау және әлеуметтік мәселелерді шешу үшін қажетті дағдыларды алады.

Қорытындылай келе, болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауда арт-технологияларды қолдану жан-жақты және терең кәсіби дамуға көптеген мүмкіндіктер береді. Бұл инновациялық әдістеме әлеуметтік педагогикалық салада құзыретті және эмоционалды дайындалған мамандарды қалыптастыруға ықпал етеді. Әрі қарайғы зерттеулер мен практикалық сынақтар арт-технологияларды оқу бағдарламаларына біріктірудің оңтайлы тәсілдерін анықтауға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Касымова Р.С. *Әлеуметтік педагогтың жұмыс технологиясы: Оқу құралы.* Алматы: ҚазҰУ, 2020. – 200 б.

2. Слостенин В. А. *О моделировании образовательных технологий // Наука и школа.* - 2000. - № 4. - С.50-56.

3. Мардахаев Л.В. *Социальная педагогика: педагогика становления и развития личности : учебник для студентов средних и высших учебных заведений, магистрантов и аспирантов / Л.В. Мардахаев.* – Москва; Берлин: Директ-Медиа, 2019. – 260 с.

4. Мардахаев Л.В. *Педагогическая культура социального педагога, ее сущность и содержание /Л.В. Мардахаев// ЦИТИСЭ: Электронный научный журнал.* –2020. –№ 3(25). –С. 300-313.

5. Овчаров Е. А. *Специальность - социальная педагогика // Высшее образование в России -* №4. - С. 101, 1994.

6. Бочарова В. Г. *Социально-педагогическая деятельность как научная категория.* - М.: ИПСР РАО, 2002.

7. Bulatbayeva A.A., Mynbayeva A., Taubayeva Sh., Madaliyeva Z. *Experience of Designing Of Educational Training Programs of Social Pedagogues: Comparative Analysis //The Social Sciences. Medwell journals* – 2016. – No11(16).

8. Магауова А.С. *Опыт формирования компетенций социальных педагогов в использовании социальной терапии в инклюзивном образовании // Понятийный аппарат педагогики и образования: сборник научных трудов / отв. ред. М.А. Галагузова.* – Екатеринбург: [б. и.], 2020. – Вып. 12. – 327-333.

9. Мағауова А.С., Махамбетова Ж.Т. *Деятельность социального педагога в условиях инклюзивного образования: учебно-методическое пособие.* – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 188 с.

10. Қыякбаева Ұ., Иниятова А., Асанханова Ж., Шырынбаева Қ., Сураншиева М. Әлеуметтік педагогтің жасөспірім-дермен тұрғылықты мекен-жайы бойынша жүргізілетін жұмысы // *Педагогика және психология.* – 2020. – 1(42). – 109-115.

11. Хмель Н.Д. *Теоретические основы профессиональной подготовки учителя: Автореф. канд. дис. Киев, 1986.*

МҒТАР (МРНТИ): 14.29.27

ӘОЖ (УДК): 37.036

ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ ТЕРАПИЯСЫ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Ибраева К.С.

*Көркем білім кафедрасының аға оқытушысы, магистр,
Абай атындағы ҚазҰПУ*

Аңдатпа. Мақалада есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық қабілетін бейнелеу өнері терапиясы арқылы дамыту мәселесі қарастырылады. Қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың жеке мүмкіндіктерін ашу, эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру және әлеуметтік ортаға бейімделуіне жағдай жасау маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Есту қабілеті бұзылған оқушылардың сөйлеу және тыңдау арқылы қарым-қатынас жасау мүмкіндіктері шектеулі болғандықтан, олардың өзін-өзі танытуында көрнекі, бейнелік және шығармашылық әдістер ерекше орын алады. Осы тұрғыдан алғанда, бейнелеу өнері терапиясы оқушылардың ішкі сезімдерін, ойларын, эмоцияларын еркін жеткізуге мүмкіндік беретін тиімді педагогикалық-психологиялық құрал ретінде сипатталады.

Түйін сөздер: есту қабілеті, арт-терапия, бейнелеу өнері, шығармашылық қабілет, инклюзивті білім, ерекше білім беру, эмоционалдық даму.

Аннотация. В статье рассматривается проблема развития творческих способностей учащихся с нарушением слуха средствами арт-терапии изобразительного искусства. В условиях современного инклюзивного образования одной из важных задач является раскрытие индивидуальных возможностей детей с особыми образовательными потребностями, формирование их эмоциональной устойчивости и создание условий для социальной адаптации. Поскольку возможности общения у учащихся с нарушением слуха посредством речи и слухового восприятия ограничены, особое значение приобретают наглядные, образные и творческие методы самовыражения. В связи с этим арт-терапия изобразительного искусства рассматривается как эффективное психолого-педагогическое средство, позволяющее учащимся свободно выражать свои чувства, мысли и эмоции.

Ключевые слова: нарушение слуха, арт-терапия, изобразительное искусство, творческие способности, инклюзивное образование, особые образовательные потребности, эмоциональное развитие.

Abstract. The article examines the development of creative abilities of students with hearing impairment through visual art therapy. In the context of modern inclusive education, one of the key tasks is to reveal the individual potential of children with special educational needs, to develop their emotional stability, and to create conditions for their social adaptation. Since students with hearing impairment have limited opportunities for communication through speech and auditory perception, visual, figurative, and creative methods of self-expression become especially important. In this regard, visual art therapy is

considered an effective psychological and pedagogical tool that enables students to freely express their feelings, thoughts, and emotions.

Keywords: hearing impairment, art therapy, visual arts, creative abilities, inclusive education, special educational needs, emotional development.

Kipicne. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды қолдау маңызды орын алады. Бұл балалардың ішінде есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық дамуы өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Қазіргі кезде білім беру жүйесі инклюзивті білім беру қағидаттарына негізделіп, ерекше қажеттіліктері бар балалардың қоғамда белсенді түрде өмір сүруі үшін барлық мүмкіндіктерді жасауға бағытталған. Есту қабілеті бұзылған оқушылардың тілдік және коммуникациялық мүмкіндіктері шектеулі болғанымен, олардың шығармашылық әлеуеті жоғары. Есту қабілеті бұзылған оқушылар өздерінің эмоцияларын, ойларын сөзбен емес, көрнекі тәсілдермен жеткізе алады. Сондықтан, шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін бейнелеу өнері терапиясы (арт-терапия) әдісінің маңызы зор. Арт-терапия – есту қабілеті бұзылған балалардың психоэмоционалдық дамуын қолдайтын және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытатын ерекше әдіс.

Зерттеу мақсаты – есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық қабілеттерін бейнелеу өнері терапиясы арқылы дамыту. Зерттеу мақалада арт-терапияның теориялық негіздері, оның есту қабілеті бұзылған балаларға әсері, сондай-ақ, шығармашылық дамуын бақылау нәтижелері қарастырылады.

Әдебиетке шолу. Есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық дамуы жайлы бірнеше шетелдік және қазақстандық зерттеулер жүргізілген. Есту бұзылысы бар балалардың тілдік қарым-қатынасында қиындықтар болғанымен, көрнекі қарым-қатынас дағдылары жақсы дамиды. Шетелдік авторлардың зерттеулері бойынша, арт-терапия есту қабілеті бұзылған балалардың эмоционалдық тұрақтылығын нығайтуға, олардың ішкі сезімдерін бейнелеу арқылы шығармашылық мүмкіндіктерін арттыруға үлкен ықпал етеді. Мысалы, А.К. Taylor (2020) арт-терапияның есту қабілеті бұзылған балалар үшін маңызды екенін және олардың шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуда көмек беретінін атап өткен. Сонымен қатар, М. Silver (2018) өз еңбегінде арт-терапияның бала психологиясына әсерін зерттеген.

Қазақстандық ғалымдар да осы мәселені зерттеп, бейнелеу өнері терапиясының ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы тиімділігін көрсеткен. Дубровинская Е.И., Одинцова Е.С. (2024) бейнелеу өнері арқылы балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуда арт-терапияның рөлін зерттеп, оның психологиялық қолдау көрсетуде маңызды құрал екендігін айтқан.

Зерттеу әдісі. Зерттеу барысында салыстырмалы талдау, педагогикалық бақылау және креативті тапсырмалар әдістері қолданылды. Зерттеу барысында есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық қабілеттері арт-терапия әдістері арқылы бағаланды. Оқушыларға бейнелеу өнері бойынша түрлі шығармашылық тапсырмалар берілді, оларды орындау барысында балалардың эмоциялары мен шығармашылық қабілеттері бақыланды. Тапсырмалардың бірі – оқушыларға сурет салу тапсырмасы берілді, мұнда олар «Менің армандарым», «Менің әлемім» сияқты тақырыптар бойынша сурет салды. Сонымен қатар, оқушыларға мүсіндеу және коллаж жасау сияқты тапсырмалар ұсынылды.

Зерттеу нәтижесінде бейнелеу өнері терапиясы балалардың шығармашылық және эмоционалдық қабілеттерін дамытқанын көрсетті. Арт-терапияның әсері есту қабілеті бұзылған балалардың өзара қарым-қатынасын нығайтуға, ішкі сезімдерін білдіруге мүмкіндік берді.

Нәтижелер. Зерттеу барысында есту қабілеті бұзылған оқушылардың бейнелеу өнері терапиясы арқылы шығармашылық қабілеттері қалай дамығаны зерттелді. Зерттеу жұмысы арнайы мектептердегі есту қабілеті бұзылған оқушылардың қатысуымен өткізілді. Әрбір оқушыға шығармашылық тапсырмалар мен арт-терапия әдістері ұсынылып, олардың орындау барысы бақыланды. Тапсырмалар балалардың эмоцияларын және шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға бағытталған еді.

Бірінші тапсырма ретінде оқушыларға сурет салу ұсынылды. Бұл тапсырманың мақсаты – балалардың шығармашылық қабілеттерін байқап, эмоцияларымен байланыс орнату болды.

Балаларға белгілі бір тақырып бойынша сурет салу тапсырылды, мысалы, «Менің армандарым» немесе «Менің әлемім». Берілген тапсырма арқылы балалар өздеріне не ұнайтынын, қорқыныштарын, армандарын көрсетуге тырысты. Әрбір бала сурет салу барысында түс тандауда, композицияны құруда өзіндік ерекшеліктерін байқатты. Оқушылардың суреттерін талдай отырып, олардың ішкі дүниелерін көруге және түсінуге мүмкіндік алдық. Олардың жұмыстары эмоцияның, қуаныштың немесе үрейдің әртүрлі түстері мен формалары арқылы көрініс тапты.

Екінші тапсырма ретінде мүсіндеу ұсынылды. Бұл тапсырма балаларға өз ойларын, сезімдерін пластикалық материалдар арқылы бейнелеуге мүмкіндік берді. Мүсіндеу процесі арқылы оқушылар кеңістікке бейнелер жасап, қолмен жұмыс істеу арқылы өздерін еркін сезінді. Берілген тапсырма барысында балалар шығармашылық қабілеттерін, фантазияларын көрсету үшін әртүрлі материалдарды қолданды. Мысалы, олар әртүрлі тақырыптарға арналған мүсіндер жасады, олар өздерінің эмоцияларын білдірді.

Коллаж жасау да маңызды әдіс болды. Оқушылар өздері тандаған материалдардан композиция құру арқылы шығармашылық қабілеттерін дамытуда. Бұл әдіс визуалды ойлауды, түрлі текстураларды және форма мен түстерді пайдаланып жұмыс істеуді талап етеді. Коллаж жасау барысында оқушылардың өз идеяларын, көзқарастарын білдіруге деген ұмтылысы байқалды.

Зерттеу барысында алынған мәліметтер бойынша, бейнелеу өнері терапиясы есту қабілеті бұзылған оқушылардың эмоционалдық және шығармашылық дамуын жақсартатыны анықталды. Балалардың шығармашылық жұмыстары олардың ішкі сезімдерін сыртқа шығаруға және өздерін түсінуге мүмкіндік бергенін байқадық. Мысалы, көптеген оқушылар өз жұмыстарында түстер мен формаларды тандауда ішкі сезімдеріне сүйеніп, эмоционалды түрде бай болды. Бұдан басқа, балалардың шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында өздері үшін жаңа әрі тиімді әдістерді іздегені байқалды. Осылайша, бейнелеу өнері терапиясы оқушылардың шығармашылық ойлауын арттыруға, эмоционалдық тұрақтылығын нығайтуға ықпал етеді.

Талқылау. Бейнелеу өнері терапиясы есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызды құрал ретінде қолданысқа енгізілген. Бейнелеу өнері арқылы балалардың сезімдері мен эмоциялары көрнекі түрде бейнеленеді, бұл олардың ішкі дүниесін ашуға мүмкіндік береді. Қазіргі таңда инклюзивті білім беру жүйесі ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдау үшін жаңа әдістер мен тәсілдерді қажет етеді. Осы тұрғыдан алғанда, бейнелеу өнері терапиясы өте тиімді және маңызды әдіс болып табылады.

Бейнелеу өнері терапиясы есту қабілеті бұзылған оқушылардың өз эмоцияларымен қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Бала өз сезімдерін білдіру кезінде өздігінен жұмыс істеп, сол арқылы өзінің ішкі әлеміне тереңірек үңіледі. Арт-терапияның тиімділігі оның эмоцияларды сыртқа шығаруға бағытталғаны және сол арқылы баланың өзін-өзі тану қабілетін дамытуына ықпал ететінімен түсіндіріледі. Бұл әдіс балалардың креативті ойлау қабілетін арттыруға көмектеседі, себебі балалар шығармашылық процеске қатысу арқылы түрлі шешімдер қабылдай алады. Мысалы, түстердің өзара байланысын түсіну, композиция құру, объектілерді бейнелеу барысында олар өзін-өзі тану процесіне көбірек қызығушылық танытады.

Қарым-қатынас дағдыларының дамуында бейнелеу өнері терапиясының маңызды рөл атқаратынын айтуға болады. Оқушылар шығармашылық жұмыстарын бір-бірімен бөлісу, талқылау барысында бір-біріне көмек көрсету арқылы өзара қарым-қатынас дағдыларын дамытады. Өз кезегінде әлеуметтік интеграцияны жақсартады, себебі балалар шығармашылықпен айналыса отырып, бір-бірінің жұмыстарын бағалап, пікір алмасады. Осылайша, бейнелеу өнері терапиясы оқушылардың эмоцияларын тек ішкі деңгейде дамытып қана қоймай, олардың әлеуметтік қарым-қатынасын да нығайтады.

Бейнелеу өнері терапиясының балалар үшін ерекше маңызы бар, өйткені бұл әдіс қолмен жұмыс істейтін шығармашылық тапсырмалар арқылы эмоциялар мен ойларды көрсетуге мүмкіндік береді. Мысалы, есту қабілеті бұзылған оқушылар тек сөздер арқылы өз ойларын жеткізе алмайды, бірақ олар көрнекі құралдарды пайдаланып, өздерінің сезімдерін білдіруде өте жақсы нәтиже көрсетеді. Арт-терапия арқылы олар эмоционалды жақтан дамып, ішкі

тыныштықты және сенімділікті сезінеді. Бұл олардың қоршаған ортаға бейімделу қабілеттерін арттырады.

Есту қабілеті бұзылған балалардың көпшілігі қоғаммен байланыс жасау кезінде қиындықтарға ұшырайды, бірақ бейнелеу өнері терапиясы олардың өзін білдіру тәсілдерін жеңілдетеді, өйткені олар әртүрлі құралдарды пайдалану арқылы ойларын, сезімдерін білдіруге мүмкіндігі болады. Бұл олардың өзін-өзі түсіну және әлеуметтік ортаға бейімделу қабілеттерін арттырады. Бейнелеу өнері терапиясы — бұл тек шығармашылық тәсіл ғана емес, сонымен қатар оқушылардың психологиялық дамуын қалыптастырудың маңызды әдісі болып табылады.

Бейнелеу өнері терапиясы ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың дамуы үшін өте тиімді әдіс болып табылады. Бейнелеу өнері терапия әдісі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, эмоцияларын білдіру қабілетін дамыта отырып, олардың өзін-өзі тану процесін жақсартады. Сонымен қатар, бейнелеу өнері терапиясы әлеуметтік байланыстарды нығайтуға, балалардың өзара қарым-қатынас дағдыларын арттыруға ықпал етеді. Осылайша, арт-терапия ерекше қажеттіліктері бар балалардың жеке тұлғалық дамуында үлкен рөл атқарады.

Қорытынды. Қорытындылай келе, бейнелеу өнері терапиясы есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызды құрал болып табылады. Бейнелеу өнері терапия әдісі балаларға өздерінің ішкі сезімдерін білдіруге, шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға, әлеуметтік дағдыларын нығайтуға мүмкіндік береді. Бейнелеу өнері терапиясы балалардың эмоционалды дамуына, өзін-өзі тануына және қоғамға бейімделуіне ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Taylor, A.K. (2020). Art Therapy for Children with Auditory Impairment. *Journal of Art Therapy*, 45(2), 33-45.
2. Дубровинская Е.И., Одинцова Е.С. (2024). Арт-терапевтические технологии. Психологического развития эмоциональной сферы. Вестник МГУТУ | Серия прикладных научных дисциплин. Вестник МГУТУ
3. Silver, M. (2018). Art Therapy for Emotional Expression. *International Journal of Art Therapy*, 32(4), 150-160.
4. Kovacevic, T. R., & Djokovic, S. T. (2023). Razvoj likovnog izraza gluve i nagluve dece predškolskog uzrasta. *Baština*, 60, 507-525. <https://doi.org/10.1234/bastina.2023.60.507>
5. Bennett, S. (2021). *Art Therapy in Special Education*. London: Routledge.

МҒТАР (МРНТИ):18.15.51

ӘОЖ (УДК): 7.012:004

ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ ГРАФИЧЕСКОМУ ДИЗАЙНУ: ВОЗМОЖНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ГРАФИЧЕСКИХ ИНСТРУМЕНТОВ

Малаева А.А.

*Казахстан. г. Алматы. Казахский Национальный
педагогический университет им. Абая*

Аннотация. Цель: Исследование влияния цифровых инструментов на методику преподавания графического дизайна и анализ их роли в трансформации художественного образования в Казахстане. В статье рассматривается влияние цифровой трансформации на систему художественного образования. Автор анализирует возможности современных графических инструментов, таких как облачные платформы и нейросетевые алгоритмы. Особое внимание уделяется интеграции этих технологий в учебный процесс для повышения эффективности подготовки будущих дизайнеров.

Ключевые слова: графический дизайн, художественное образование, цифровизация, Figma, Adobe Creative Cloud, искусственный интеллект, инновационные методы.

Аңдатпа. Мақсаты: Цифрлық құралдардың графикалық дизайнды оқыту әдістемесіне әсерін зерттеу және олардың Қазақстандағы көркемдік білім беруді трансформациялаудағы ролін талдау. Бұл мақалада цифрлық трансформацияның көркемдік білім беру жүйесіне әсері қарастырылады. Автор бірлесіп жұмыс істеуге арналған бұлтты платформалар мен нейрожелілік алгоритмдер сияқты заманауи графикалық құралдардың мүмкіндіктерін талдайды. Болашақ дизайнерлерді даярлаудың тиімділігін арттыру үшін бұл технологияларды оқу процесіне біріктіруге ерекше назар аударылады.

Түйін сөздер: графикалық дизайн, көркемдік білім, цифрландыру, Figma, Adobe Creative Cloud, жасанды интеллект, инновациялық әдістер.

Abstract. Purpose: To study the influence of digital tools on the methodology of teaching graphic design and analyze their role in the transformation of art education in Kazakhstan. This article examines the impact of digital transformation on the artistic education system. The author analyzes the capabilities of modern graphic tools, such as cloud platforms and neural network algorithms. Particular attention is paid to the integration of these technologies into the educational process to increase the efficiency of training future designers.

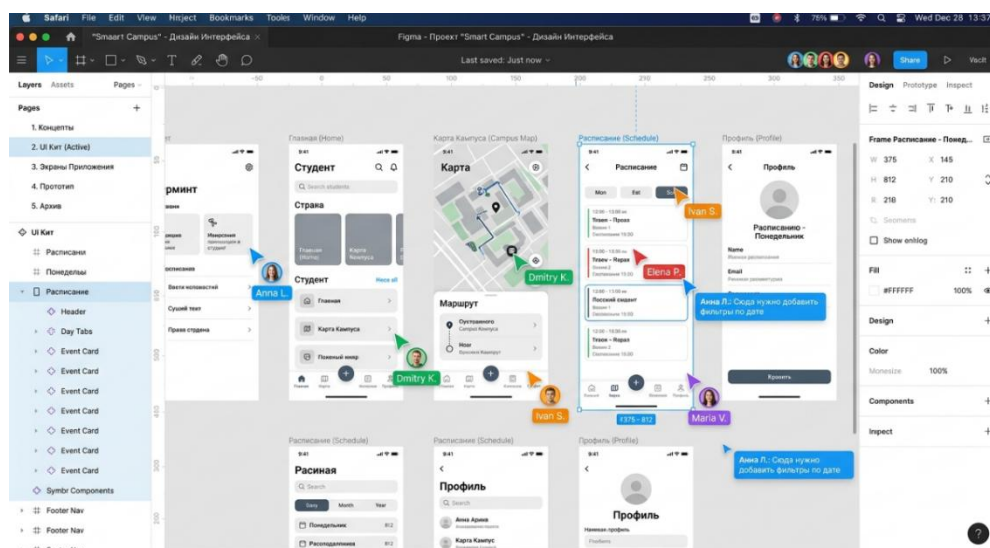
Keywords: graphic design, art education, digitalization, Figma, Adobe Creative Cloud, artificial intelligence, innovative methods.

Введение.

В условиях глобальной цифровизации художественное образование в Республике Казахстан претерпевает значительные изменения. Традиционные методы обучения дополняются и трансформируются под влиянием новых технологических возможностей. Графический дизайн, как одна из самых динамично развивающихся областей визуального искусства, требует от специалистов не только художественного вкуса, но и виртуозного владения современным инструментарием. Актуальность данной работы обусловлена необходимостью поиска баланса между сохранением академических традиций и внедрением инновационных графических решений в образовательную практику.

Анализ современных графических инструментов в образовании

Основным вектором трансформации образовательных программ стало использование облачных технологий. Если ранее обучение ограничивалось локальной работой в стационарных компьютерных классах, то сегодня на первый план выходят инструменты для дистанционного и смешанного форматов. Одним из таких инструментов является платформа **Figma**.

Преимущество таких инструментов заключается в возможности мгновенной обратной связи от преподавателя. В условиях цифровой эпохи это позволяет реализовать концепцию непрерывного менторства, где правки и советы вносятся непосредственно в рабочее пространство студента.

Сравнительная характеристика программного обеспечения

Для эффективного обучения необходимо понимать специфику каждого инструмента. В рамках исследования нами была составлена сравнительная таблица инструментов, наиболее часто используемых в учебном процессе художественных вузов.

Таблица 1. Сравнение графических инструментов для учебных целей

Инструмент	Основное назначение	Доступность для обучения	Роль в индустрии
Adobe Illustrator	Векторная графика, логотипы	Высокая (индустриальный стандарт)	Базовый инструмент дизайнера
Figma	UI/UX дизайн, прототипирование	Бесплатно для образования	Лидер в веб-дизайне
Adobe Firefly (III)	Генерация контента	Интегрировано в пакет Adobe	Вспомогательный инструмент
Blender	3D-моделирование	Бесплатно (Open Source)	Стандарт для 3D-графики

Искусственный интеллект как инновационный метод

Цифровые технологии сегодня включают в себя и алгоритмы искусственного интеллекта. В обучении дизайну ИИ выполняет роль катализатора идей. Студенты используют нейросети для создания мудбордов и поиска композиционных решений на этапе концептуального проектирования. Это не заменяет творческий процесс, а ускоряет техническую рутину, позволяя сосредоточиться на смысле и эстетике произведения.

Заключение

Трансформация художественного образования в условиях цифровой эпохи открывает перед педагогами и студентами беспрецедентные возможности. Интеграция таких инструментов, как Figma и ИИ-сервисы, позволяет подготовить специалистов, конкурентоспособных на международном рынке. Однако важным остается сохранение национальных культурных традиций, которые должны находить свое отражение и в цифровых работах. Будущее дизайна в Казахстане в синергии технологического прогресса и глубокого художественного наследия.

Список использованной литературы

1. Кузнецова, А. Я. Инновационные технологии в дизайне / А. Я. Кузнецова. - М.: Искусство, 2023. - 215 с.
2. Смит, Дж. Цифровой дизайн: учебное пособие / Пер. с англ. - СПб.: Питер, 2022. - 340 с.
3. Терехов, Н. К. Роль искусственного интеллекта в визуальных коммуникациях // Вестник дизайна и технологий. - 2024. - № 2. - С. 45–52.
4. Информационное письмо: Республиканская научно-практическая конференция «Художественное образование в Казахстане: состояние и трансформации в условиях цифровой эпохи». — Алматы: КазНПУ им. Абая, 2026.

МГТАР (МРНТИ):14.35.07

ӨОЖ (УДК): 378:004.8:7

ВНЕДРЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБУЧЕНИЕ ЦИФРОВОМУ РЕДИЗАЙНУ ОБЪЕКТОВ ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ

**Шiao Ваньсин¹, Кожасагулов А.Т.², Зименко А.А.³,
Лю Веньбин⁴, Лу Тяньцзя⁵**

^{1,2,3,4,5} *Казахский национальный педагогический университет имени Абая*

Аннотация. В статье рассматривается использование искусственного интеллекта в обучении цифровому редизайну объектов традиционной культуры. Цель исследования — показать, как ИИ-ассистированное 3D-моделирование может быть встроено в художественно-дизайнерский курс без утраты культурного смысла и авторской рефлексии. Материалом послужили учебные задания, промежуточные версии моделей, промпты, комментарии преподавателя и рефлексивные тексты студентов. Анализ показал, что сочетание культурной интерпретации, генеративного поиска и поэтапной доработки расширяет вариативность решений и повышает качество аргументации.

Наиболее надёжное оценивание обеспечивается системой отслеживаемых учебных доказательств, фиксирующей путь от замысла к результату.

Ключевые слова: искусственный интеллект; 3D-моделирование; традиционная культура; цифровой редизайн; учебные доказательства.

Аңдатпа. Мақалада дәстүрлі мәдениет нысандарын цифрлық қайта жобалауды оқытуда жасанды интеллектті қолдану қарастырылады. Зерттеудің мақсаты — ЖИ көмегімен 3D модельдеуді көркемдік-дизайндық курсқа мәдени мағынаны және авторлық рефлексияны жоғалтпай енгізу жолын көрсету. Материал ретінде оқу тапсырмалары, модельдердің аралық нұсқалары, промпттар, оқытушы пікірлері және студенттердің рефлексиялық мәтіндері алынды. Талдау мәдени интерпретация, генеративті ізденіс және кезеңдік жетілдірудің үйлесуі шешімдердің алуан түрлілігін кеңейтіп, дәлелді түсіндіру сапасын арттыратынын көрсетті. Сенімді бағалау нәтижеден бөлек, оқу үдерісінің ізін көрсететін дәлелдер жүйесіне сүйенеді.

Түйін сөздер: жасанды интеллект; 3D модельдеу; дәстүрлі мәдениет; цифрлық қайта жобалау; оқу дәлелдері.

Abstract. The article examines the use of artificial intelligence in teaching the digital redesign of traditional culture objects. The aim is to show how AI-assisted 3D modeling can be integrated into an art and design course without losing cultural meaning or student reflection. The study draws on learning tasks, interim model versions, prompts, teacher feedback, and reflective texts. The analysis shows that combining cultural interpretation, generative exploration, and staged revision expands solution diversity and improves project argumentation. Reliable assessment is achieved not only through the final model, but through a system of traceable learning evidence that records the path from concept to result.

Keywords: artificial intelligence; 3D modeling; traditional culture; digital redesign; learning evidence.

Актуальность

Цифровая трансформация художественного образования усилила интерес к инструментам, которые позволяют ускорять поиск формы, работать с вариативностью решений и делать учебный процесс более открытым для анализа. В этой связи искусственный интеллект перестаёт быть только внешним технологическим ресурсом и становится частью образовательной среды. Однако для художественно-дизайнерских дисциплин принципиально важно, чтобы внедрение ИИ не сводилось к быстрому получению привлекательного изображения. В обучении цифровому редизайну объектов традиционной культуры результат ценен лишь тогда, когда он опирается на понимание культурного контекста, осознанный отбор символов и аргументированное проектное решение [1–4].

Проблема заключается в том, что в реальной практике преподаватель нередко видит только итоговый рендер или модель, тогда как логика интерпретации источников, история генерации, промежуточные правки и причины отказа от отдельных вариантов остаются скрытыми. В результате становится трудно различать собственный вклад студента, степень осмысленности работы с культурным материалом и качество принятия проектных решений. Поэтому вопрос об использовании ИИ в художественном образовании должен решаться одновременно на двух уровнях: как уровне технологии, так и на уровне педагогически организованного оценивания.

Цель исследования

Цель статьи — показать, как ИИ-ассистированное 3D-моделирование может быть встроено в обучение цифровому редизайну объектов традиционной культуры и какие виды учебных доказательств позволяют оценивать не только готовый результат, но и процесс его формирования. Исследование исходит из предположения, что педагогическая ценность ИИ проявляется сильнее всего тогда, когда он включён в последовательную учебную схему: культурная интерпретация, генеративный поиск, 3D-реализация, итерационная доработка, презентация и рефлексия.

Материалы и методы

Исследование имеет практико-ориентированный характер и опирается на анализ учебных заданий по художественно-дизайнерскому профилю, связанных с цифровым редизайном традиционной культуры. В качестве учебного материала рассматривались визуальные и текстовые источники по культурным объектам, промпты для генеративных систем, промежуточные изображения, версии цифровых 3D-моделей, комментарии преподавателя и сверстников, а также итоговые презентации и рефлексивные тексты обучающихся.

В работе использованы педагогическое наблюдение, сопоставление промежуточных и финальных версий проекта, интерпретация текстовых пояснений и качественный анализ учебных артефактов. Такой набор методов позволяет проследить, как меняется проектное решение на разных этапах и какие следы деятельности действительно фиксируют учебное продвижение. В логике оценивания были выделены пять основных типов доказательств: аналитические заметки по источникам, история промптов и эскизов, версии модели, материалы обратной связи и рефлексивный комментарий автора.

Результаты и обсуждение

Анализ показал, что наиболее продуктивной является пятиэтапная организация работы. Соотношение этапов курса, видов деятельности и ключевых учебных доказательств представлено в таблице 1. На первом этапе студенты проводят культурную интерпретацию объекта: собирают источники, выделяют устойчивые мотивы, семантические акценты и формальные признаки. Именно этот этап снижает риск поверхностной стилизации.

На втором этапе выполняется генеративный поиск: формулируются промпты, сопоставляются несколько вариантов визуализации и проводится первичный отбор направлений дальнейшей работы. Третий этап связан с переводом выбранного замысла в трёхмерную форму. 3D-моделирование выявляет пропорции, пространственные связи и качество детализировки.

Четвёртый этап включает итерационную доработку по замечаниям преподавателя и результатам обсуждения в группе. Пятый этап связан с презентацией и рефлексией. Практика показывает, что наиболее надёжное оценивание возникает тогда, когда преподаватель видит всю цепочку отслеживаемых учебных доказательств, а не только финальную модель [5; 6].

<i>Этап</i>	<i>Задачи преподавателя</i>	<i>Действия обучающихся</i>	<i>Ключевые учебные доказательства</i>
Культурная интерпретация	Организует сбор материалов и анализ культурного контекста.	Выделяют мотивы, значения и формальные признаки.	Список источников, аналитические заметки, таблица культурных элементов.
ИИ-генерация	Показывает принципы составления промптов и отбора результатов.	Создают при помощи ИИ несколько вариантов и сравнивают их.	История промптов, эскизы, мотивированные результаты отбора.
3D-моделирование	Демонстрирует логику моделирования и работу с пропорциями.	Создают цифровую форму и уточняют структуру объекта.	Версии модели, записи о правках структуры.
Итерационная доработка	Даёт обратную связь и организует обсуждение в группе.	Корректируют проект по замечаниям и фиксируют изменения.	Комментарии, основания исправлений, сравнение версий.

Этап	Задачи преподавателя	Действия обучающихся	Ключевые учебные доказательства
Презентация и рефлексия	Организует итоговое представление и обсуждение.	Представляют проектное решение и дают обратную связь по личному опыту.	Финальная модель, проектная экспликация, рефлексивный текст.

Таблица 1. Соотношение этапов курса, видов деятельности и ключевых учебных доказательств.

С педагогической точки зрения можно выделить три устойчивых эффекта предложенной схемы. Во-первых, расширяется поисковое пространство: обучающиеся быстрее переходят от одного варианта к сопоставлению альтернатив. Во-вторых, повышается качество формообразования, поскольку идея рано проверяется в трёхмерной среде. В-третьих, усиливается объяснительная позиция студента: он должен не только показать результат, но и доказать логику его возникновения. Вместе с тем были выявлены и ограничения. Среди них — риск инструментальной зависимости, неравномерный уровень цифровой подготовки и размытость критериев оценивания, если преподаватель заранее не определил минимально необходимый набор доказательств. Поэтому интеграция ИИ требует не ослабления, а, напротив, усиления педагогической структуры курса.

Полученные результаты согласуются с работами, в которых подчёркивается необходимость сочетать технологическую новизну с культурной и рефлексивной составляющей художественного образования [1–4]. Для задач, связанных с традиционной культурой, особенно важно сохранять баланс между генеративной вариативностью и содержательной интерпретацией источников. В этом смысле ИИ-ассистированное 3D-моделирование следует рассматривать не как замену авторского труда, а как средство педагогически управляемого расширения проектного поиска.

Заключение

ИИ-ассистированное 3D-моделирование может эффективно использоваться в обучении цифровому редизайну объектов традиционной культуры при условии, что оно встроено в последовательную художественно-педагогическую систему. Наибольшую ценность представляет не сам факт применения генеративного инструмента, а его связь с культурной интерпретацией, версионной доработкой и рефлексией обучающегося. Предлагаемый подход позволяет сделать процесс обучения видимым и более обоснованным для оценивания. Перспективой дальнейшей работы является уточнение рубрик для разных типов художественно-дизайнерских заданий и проверка модели в других образовательных контекстах.

Список использованной литературы

1. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S., Bannert M., Dementieva D., Fischer F. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education // *Learning and Individual Differences*. 2023. Vol. 103. Art. 102274. DOI: 10.1016/j.lindif.2023.102274.
2. Heaton R., Low J. H., Chen V. AI art education - artificial or intelligent? Transformative pedagogic reflections from three art educators in Singapore // *Pedagogies*. 2024. Vol. 19, No. 4. P. 647-659. DOI: 10.1080/1554480X.2024.2395260.
3. Sanz-Camarero R., Ortiz-Revilla J., Greca I. M. The impact of integrated STEAM education on arts education: a systematic review // *Education Sciences*. 2023. Vol. 13, No. 11. Art. 1139. DOI: 10.3390/educsci13111139.
4. Lim W. N. Innovative digital game-based learning and formative assessment in art education: a systematic review // *International Journal of Art & Design Education*. 2023. Vol. 42, No. 2. P. 290-307. DOI: 10.1111/jade.12456.
5. Wang Y., Jiang X. AI for education: trends and insights // *The Innovation*. 2025. Vol. 6, No. 5. Art. 100872. DOI: 10.1016/j.xinn.2025.100872.

6. Liu D., Tang X., Wang X. Examining the effect of artificial intelligence in relation to students' academic achievement: a meta-analysis // Computers and Education: Artificial Intelligence. 2025. Vol. 8. Art. 100400. DOI: 10.1016/j.caeai.2025.100400.

МҒТАР (МРНТИ)14.07.07
ЭОЖ (УДК): 376.1:615.851.85

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ АРТ-ТЕРАПИИ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА И ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Сарпекова У.Т.

докторант 2 курс по специальности: «8D01416 - Художественное образование, графика и проектирование»

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация. В статье рассматривается педагогический потенциал арт-терапии в развитии творческой активности обучающихся с нарушениями слуха и тяжелыми нарушениями речи. Анализируются возможности арт-терапевтических подходов в системе инклюзивного образования Казахстана. На основе педагогических наблюдений характеризуется эффективность техник, основанных на изобразительной деятельности, музыкально-ритмических упражнениях и декоративно-прикладном творчестве. Работа опирается на законодательную базу инклюзивного образования в Республике Казахстан. Предлагаются обоснованные пути интеграции арт-терапии в специальную педагогическую практику.

Ключевые слова: арт-терапия, творческая активность, нарушения слуха, тяжелые нарушения речи, инклюзивное образование.

Аңдатпа. Мақалада есту қабілеті бұзылған және ауыр сөйлеу бұзылыстары бар оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытуда арт-терапияның педагогикалық әлеуеті қарастырылады. Арт-терапиялық тәсілдердің инклюзивті білім беру жүйесіндегі орны мен мүмкіндіктері талданады. Бейнелеу өнері, музыкалық-ырғақтық іс-әрекет және қол өнері негізіндегі арт-терапиялық техникалардың тиімділігі педагогикалық бақылау нәтижелері арқылы сипатталады. Мақала Қазақстанда инклюзивті білім берудің заңнамалық негіздеріне сүйенеді. Арт-терапияны арнайы педагогикалық тәжірибеге енгізудің тиімді жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: арт-терапия, шығармашылық белсенділік, есту қабілеті бұзылған оқушылар, сөйлеу бұзылысы, инклюзивті білім беру.

Abstract. The article examines the pedagogical potential of art therapy in developing creative activity among students with hearing impairments and severe speech disorders. The possibilities of art-therapeutic approaches within Kazakhstan's inclusive education system are analyzed. The effectiveness of techniques based on visual arts, music-rhythmic activity, and arts and crafts is characterized through pedagogical observation results. The study draws on the legislative framework of inclusive education in the Republic of Kazakhstan. Evidence-based ways of integrating art therapy into special educational practice are proposed.

Keywords: art therapy, creative activity, hearing impairment, severe speech disorders, inclusive education.

Система специального и инклюзивного образования в Казахстане переживает период устойчивой трансформации. Государство последовательно расширяет нормативную базу: Закон РК «Об образовании» (2007, с поправками 2021 года) закрепляет право каждого ребенка на равный доступ к образованию независимо от состояния здоровья [1], а Государственная программа развития образования и науки на 2020–2025 годы определяет инклюзию как одно из

стратегических направлений реформы [2]. В этом контексте вопрос о педагогических инструментах, реально работающих с детьми, имеющими сенсорные и коммуникативные нарушения, приобретает не абстрактный, а сугубо практический характер.

Дети с нарушениями слуха и тяжелыми нарушениями речи (ТНР) сталкиваются с двойным барьером: ограниченность вербальных каналов восприятия и трансляции информации затрудняет не только учебный процесс, но и эмоциональную социализацию, формирование образа «Я», выстраивание отношений со сверстниками. Традиционные методы обучения, ориентированные на слухоречевую активность, вынужденно адаптируются - однако адаптация нередко сводится к упрощению задач, а не к поиску альтернативных путей развития. Между тем именно творческая деятельность способна выступать полноправным каналом познания и самовыражения там, где слово недоступно или затруднено.

Арт-терапия как направление возникла на стыке психоанализа и художественной практики в середине XX века (М. Наумбург, Э. Крамер), однако ее педагогическое измерение формировалось постепенно и сегодня является самостоятельной областью специальной педагогики. В отечественной науке данная проблематика разрабатывается в работах казахстанских исследователей: Мухамбетова А.Б. изучает арт-терапевтические практики в условиях специальных учреждений образования [3]; Жиенбаева Н.Б. рассматривает терапию творческим самовыражением как ресурс психолого-педагогического сопровождения детей с ОВЗ [4]; Саипова К.Д. анализирует условия применения визуальных техник в коррекционной работе с детьми, имеющими нарушения слуха [5]. Эти работы свидетельствуют о нарастающем исследовательском интересе, хотя систематического описания педагогических механизмов арт-терапии применительно к данной категории обучающихся пока недостаточно.

Принципиальная ценность арт-терапии в рассматриваемом контексте - в ее полимодальности. Изобразительная деятельность, пластика, ритм, цвет, фактура материала задействуют тактильный, зрительный, кинестетический каналы восприятия. Для ребенка с нарушением слуха вибрационно-ритмические компоненты арт-терапии создают своеобразный «обходной путь» к эмоциональному и эстетическому опыту. Для ребенка с ТНР возможность выражать внутреннее состояние через образ, а не через слово снижает коммуникативную тревожность и открывает пространство для подлинного диалога с педагогом и группой.

Важно подчеркнуть: арт-терапия в педагогике не тождественна арт-терапии в клинической психологии. Педагогический потенциал метода состоит прежде всего в том, что художественная деятельность организуется целенаправленно - для решения образовательных и воспитательных задач: развития произвольного внимания, пространственного мышления, моторной координации, навыков взаимодействия, эстетического восприятия. Именно такое понимание лежит в основе настоящей статьи.

Цель работы - описать педагогический потенциал арт-терапии и обосновать практические условия его реализации в работе с обучающимися, имеющими нарушения слуха и ТНР, в контексте задач художественного образования в Казахстане.

В педагогической практике с данной категорией обучающихся арт-терапия реализуется через три основных направления: изобразительное (живопись, графика, коллаж), декоративно-прикладное (лепка, работа с природными материалами, текстиль) и музыкально-ритмическое (вибрационные упражнения, ритмопластика, звуковая живопись). Каждое из них соотносится с определенными педагогическими задачами и опирается на сохраненные каналы восприятия ребенка.

Изобразительные техники проще всего организовать на практике. Монотипия, акварель «мокрым по мокрому», работа с пятном и силуэтом не требуют словесных объяснений - педагог показывает, ребенок смотрит и пробует. Коллаж хорош тем, что ребенок сам выбирает материал, сам решает, как его расположить - это и есть работа образного мышления в действии. Саипова К.Д. отмечает, что регулярные занятия изобразительными техниками у детей с нарушениями слуха заметно улучшают концентрацию внимания и снижают импульсивность реагирования [5].

Декоративно-прикладное направление опирается на тактильный опыт, который у детей с сенсорными нарушениями часто становится основным способом познания. Лепка из глины и

соленого теста, плетение, работа с берестой и войлоком развивают мелкую моторику, пространственное воображение и умение доводить начатое до конца. Жиенбаева Н.Б. обращает внимание на особую роль традиционных казахских материалов в этой работе [4] - и это действительно важный момент: работа с войлоком или берестой включает ребенка с ОВЗ в культурный контекст, помогает ему чувствовать себя его частью, а не наблюдателем со стороны.

Музыкально-ритмические техники требуют специального методического оснащения применительно к детям с нарушениями слуха, однако именно они создают уникальный педагогический эффект. Работа с вибрацией (барабаны, tam-tam, деревянные перкуссионные инструменты), ритмопластика под контрастную динамику, «звуковая живопись» - все это активизирует кинестетическую и вибрационно-тактильную чувствительность, формирует ритмическое чувство как основу пространственно-временной организации деятельности. Мухамбетов А.Б. указывает, что включение ритмических компонентов в арт-терапевтическую работу с детьми данной категории существенно расширяет диапазон их эмоционального реагирования [3].

Чтобы арт-терапия работала на практике, важно соблюдать несколько условий. Первое и главное - безоценочность. Здесь не оценивают, правильно нарисовано или красиво. Педагог смотрит на то, как ребенок работал, насколько был включен, что пробовал делать. Для ребенка с ТНР, который в обычной учебной ситуации чаще всего оказывается в позиции не справившегося, это меняет очень многое - он впервые получает опыт того, что у него получается.

Второе условие - занятие должно иметь четкую структуру, но внутри этой структуры ребенок свободен. Стабильное начало и завершение урока особенно важны для детей с нарушениями слуха, которые ориентируются на привычный порядок действий. При этом что именно рисовать, какой материал выбрать, как решить задачу - это остается за ребенком. Такое сочетание дает одновременно ощущение безопасности и пространство для творчества.

Третье условие - все инструкции и обратная связь должны быть видны, а не только слышны. Пиктограммы, карточки с этапами работы, изображения эмоций для обсуждения готового результата - все это позволяет выстроить полноценное общение с ребенком, не опираясь на устную речь.

Таблица 1 - Соотношение арт-терапевтических техник, педагогических задач и ведущих каналов восприятия

Направление	Техника	Педагогическая задача	Ведущий канал восприятия	Особенности применения при нарушениях слуха и ТНР
Изобразительное	Монотипия, акварель, коллаж	Развитие образного мышления, произвольного внимания, эмоциональной саморегуляции	Зрительный, кинестетический	Инструкция - демонстрационная; оценка - безоценочная; опора на визуальный ряд
Декоративно-прикладное	Лепка, плетение, работа с природными материалами	Развитие мелкой моторики, пространственного мышления, волевой регуляции	Тактильный, зрительный	Особенно эффективно при ТНР как компенсаторный канал; использование традиционных казахских материалов (войлок, береста)
Музыкально-ритмическое	Ритмопластика, звуковая живопись,	Развитие ритмического чувства,	Вибрационно-тактильный, кинестетический	Применяются низкочастотные инструменты

	вибрационные упражнения	пространственно-временной организации деятельности, эмоционального диапазона		(барабаны, там-там); опора на телесную вибрацию, а не на слух
Комплексное	Арт-книга, «Книга ощущений», тематический проект	Интеграция опыта, развитие нарративного мышления, социальная презентация	Зрительный, тактильный, кинестетический	Завершенный продукт выступает средством социального взаимодействия без речевого посредничества

Анализ педагогических возможностей арт-терапии

Систематическое применение арт-терапии в работе с рассматриваемой категорией обучающихся позволяет выделить несколько устойчивых педагогических эффектов.

Снижение коммуникативного барьера. Когда ребенок может высказаться через рисунок или поделку, а не через слово, тревожность заметно уходит. Он перестает бояться сказать что-то не так - потому что здесь не надо говорить вообще. Дети с ТНР в такой среде становятся активнее в группе, начинают проявлять инициативу. Жиенбаева Н.Б. называет это снятием «коммуникативной блокады» [4] - и это очень точное определение.

Развитие произвольности и саморегуляции. Любая работа с материалом требует от ребенка последовательности: сначала одно, потом другое, не торопиться, контролировать нажим, довести до конца. Для детей с нарушениями слуха, которым трудно усваивать словесные инструкции, именно такая практическая, пошаговая деятельность становится способом развить умение управлять собой.

Активизация творческой активности. В среде, где никто не оценивает и не исправляет, дети начинают пробовать - отступать от образца, предлагать свои решения, экспериментировать с материалом. Это и есть настоящее творчество, а не просто копирование. Причем чем дольше и регулярнее ведется такая работа, тем это заметнее [6].

Интеграция в культурное пространство. Когда на занятиях используются казахский орнамент, войлок, традиционные техники ремесла - ребенок с ОВЗ оказывается не за бортом культурного контекста, а внутри него, наравне со всеми. Концепция развития образования РК до 2025 года прямо говорит о важности сохранения национальной культурной идентичности [7] - арт-терапия здесь работает на ту же цель.

Диагностическая функция. То, что ребенок создает на занятии, говорит о многом - о его эмоциональном состоянии, уровне тревоги, особенностях мышления. Педагог получает эту информацию естественным образом, без тестов и опросников. Для детей с ТНР и нарушениями слуха, которых сложно протестировать стандартными вербальными методами, это особенно ценно.

При этом на пути к реальному внедрению арт-терапии в казахстанские специальные учреждения есть серьезное препятствие - нехватка педагогов, которые одновременно понимают и дефектологию, и художественную педагогику. Стандарт подготовки учителя художественного труда (6В014-В007) дает знания по изобразительному искусству, но модуля по арт-терапии в коррекционном контексте в нем нет [8]. Это пробел, который педагогическому образованию в Казахстане еще предстоит закрыть.

Таким образом, арт-терапия обладает значительным и пока не в полной мере реализованным педагогическим потенциалом в работе с обучающимися, имеющими нарушения слуха и тяжелые нарушения речи. Ее преимущество - не в замещении традиционных методов, а в создании принципиально иной среды деятельности, в которой сенсорные и коммуникативные ограничения перестают быть барьерами для творческого и личностного развития. Педагогически грамотная

организация арт-терапевтической работы - с опорой на безоценочность, визуализацию, структуру и полимодальность - превращает художественное образование в полноценный ресурс инклюзии.

Список использованной литературы

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 2021 г.). - Астана: Параграф, 2021.
2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы. Утверждена Постановлением Правительства РК от 27 декабря 2019 года № 988. - Нур-Султан, 2019.
3. Мухамбетов А.Б. Арт-терапевтические практики в специальных образовательных учреждениях: теория и опыт применения // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия «Педагогические науки». - 2020. - № 2 (66). - С. 45–52.
4. Жиенбаева Н.Б. Терапия творческим самовыражением как ресурс психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями здоровья // Психология и педагогика в Казахстане. - 2019. - № 1. - С. 33–40.
5. Саипова К.Д. Визуальные арт-терапевтические техники в коррекционной работе с детьми, имеющими нарушения слуха // Специальная педагогика и психология: актуальные проблемы: сборник научных трудов / КазНПУ им. Абая. - Алматы, 2021. - С. 78–85.
6. Есенова Г.Т. Развитие творческой активности детей с особыми образовательными потребностями средствами искусства // Инновации в образовании. - 2022. - № 3. - С. 17–24.
7. Концепция развития образования Республики Казахстан до 2025 года. Одобрена Постановлением Правительства РК от 16 октября 2018 года № 646. - Нур-Султан, 2018.
8. Государственный общеобязательный стандарт высшего образования по специальности 6В014 «Подготовка учителей с предметной специализацией общего развития: В007-Подготовка учителей художественного труда и черчения». - Нур-Султан: МОН РК, 2021.

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.09

ӘОЖ (УДК): 378.02:37.016

БОЛАШАҚ КӨРКЕМ БІЛІМ БЕРУ МАМАНДАРЫН НЕЙРОАРТТЫ ОҚЫТУДА КӘСІБИ ДАЙЫНДАУ

Закирова М.А.

7М01403 – «Көркем еңбек, графика және жобалау» мамандығының

1 курс магистранты

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, әлеуметтік-гуманитарлық
ғылымдар және өнер институтының

Ғылыми жетекші: Ақбаева Ш.Ә.

педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор

Аңдатпа. Бұл мақалада білім берудің цифрлық трансформациясы жағдайында нейроарт бойынша болашақ мамандарды кәсіби қайта даярлаудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Зерттеудің өзектілігі жасанды интеллект технологияларын өнер мен білім беру саласына белсенді енгізуден туындап отыр, бұл мұғалімдер арасында жаңа кәсіби құзыреттіліктерді дамытуды талап етеді.

Бұл зерттеудің мақсаты педагогикалық шарттарды негіздеу және нейроартты оқыту бойынша мамандарды кәсіби қайта даярлау моделін жасау болып табылады. Сонымен қатар мақалада пәнаралық құбылыс ретінде нейроарттың сипаттамалары талданып, мұғалімдерге қойылатын құзыреттілік талаптары анықталып, оқытудың педагогикалық (құрылымдық, мазмұндық және технологиялық) моделі ұсынылған. Зерттеу нәтижелері жасанды интеллектті көркемдік білім

беруге біріктіру шығармашылық ойлауды, цифрлық сауаттылықты және педагогикалық икемділік, дағдылар мен кәсіби құзыреттіліктерді дамытуға ықпал ететінін көрсетеді.

Түйін сөздер: нейроарт, жасанды интеллект, көркемдік білім, кәсіби қайта даярлау, цифрлық педагогика, құзыреттілік

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты профессиональной переподготовки будущих специалистов к обучению нейроискусства в условиях цифровой трансформации образования. Актуальность исследования обусловлена активным внедрением технологий искусственного интеллекта в сферу искусства и образования, что требует формирования новых профессиональных компетенций у педагогов.

Цель исследования - обоснование педагогических условий и разработка модели профессиональной переподготовки специалистов к обучению нейроискусства. В статье анализируются особенности нейроискусства как междисциплинарного феномена, раскрываются компетентностные требования к педагогам, предлагается структурная модель подготовки. Результаты исследования показывают, что интеграция искусственного интеллекта в художественное образование способствует развитию креативного мышления, цифровой грамотности и педагогической гибкости.

Ключевые слова: нейроискусство, искусственный интеллект, художественное образование, профессиональная переподготовка, цифровая педагогика, компетентность

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of professional retraining of future specialists in neuroarts in the context of the digital transformation of education. The relevance of the study stems from the active implementation of artificial intelligence technologies in the arts and education, which requires the development of new professional competencies among teachers.

The aim of this study is to substantiate pedagogical conditions and develop a model for professional retraining of specialists in neuroart teaching. The article analyzes the characteristics of neuroart as an interdisciplinary phenomenon, identifies competency requirements for teachers, and proposes a structural training model. The results of the study demonstrate that the integration of artificial intelligence into art education promotes the development of creative thinking, digital literacy, and pedagogical flexibility

Keywords: neuroart, artificial intelligence, art education, professional retraining, digital pedagogy, competence

Kіріспе. Заманауи білім беру жасанды интеллект технологияларының дамуымен жедел цифрлық трансформацияны бастан кешіруде. Соңғы жылдары AI адам қызметінің әртүрлі салаларына, соның ішінде өнерге белсенді түрде енуде. Бұл көркем шығармашылық пен алгоритмдік технологиялардың синтезін білдіретін жаңа саланың - нейроарттың пайда болуына әкелді.

Нейроарт нейрондық желілерді пайдалана отырып визуалды бейнелерді, музыкалық шығармаларды және басқа өнер түрлерін жасауды қамтиды. Генеративті модельдер сияқты технологиялар көркемдік білім берудегі дәстүрлі тәсілдерді айтарлықтай өзгерте отырып, бірегей көркем туындыларды жасауға мүмкіндік береді.

Бұл нейроартты оқытуға қабілетті кәсіби мамандарды дайындауды қажет етеді. Дегенмен, мұғалімдерді оқытудың дәстүрлі бағдарламалары цифрлық дәуірдің жаңа талаптарына толық жауап бере алмайды. Бұл болашақ мамандарды кәсіби қайта даярлау моделін жасауға бағытталған зерттеулердің өзектілігін көрсетеді.

Негізгі бөлім. Жасанды интеллектінің білім беруге интеграциясы қазіргі педагогика ғылымында белсенді түрде зерттелуде. Көптеген авторлар AI жекелендірілген оқытуға және жаңа құзыреттіліктерді дамытуға мүмкіндік беретін білім беру процесін түрлендіру мүмкіндігіне ие екенін атап өтеді.

Педагогика, психология және өнертану саласындағы зерттеулерге жүгінетін болсақ, бүгінде жалпы орта мектептердің көркем білім мен эстетикалық тәрбие беру үдерісінде оқушылардың көркемдік шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін цифрлық технологияларды пайдаланудың

маңыздылығы мен цифрлық құралдардың білім алушылардың көркем бейнелеу мүмкіндіктерін кеңейтетінін атап өтіледі.

Нейроарт ұғымы өнерді, информатиканы және когнитивтік ғылымды біріктіретін пәнаралық құбылыс ретінде қарастырылады. Сонымен қатар көптеген ғылыми еңбектерді нейроарттың кәсіби құзыреттіліктерді оқыту мен дамытудың жаңа әдіс тәсілдерін талап ететіні атап өтіледі.

Мұғалімнің кәсіби дамуы ғылыми зерттеулерде де маңызды орын алады. Көптеген зерттеушілер цифрлық құзыреттілік, сыни ойлау және инновациялық дағдыларды дамыту қажеттігін атап өткен болатын.

Жалпы енді зерттеудің әдістемелік негізіне келер болсақ, олар төмендегі бағыттарды өзіне қамтиды. Олар:

- 1) құзыреттілікке негізделген тәсіл;
- 2) жүйелік тәсіл;
- 3) пәнаралық көзқарас.

Ал зерттеудің әдістеріне, ғылыми әдебиеттерді талдау, оқу процесін модельдеу, педагогикалық бақылау мен практикалық тәжірибені жалпылау.

Білім беру контексіндегі нейроарттың мәнін анықтайтын болсақ, мұнда нейроарт ол - нейрондық желілерді пайдалануға негізделген жаңа өнер өрісі. Оған мыналар кіреді: AI көмегімен кескіндерді құру, сандық өнер объектілерін жасау және шығармашылық процесте алгоритмдерді тиімді қолдану мүмкіндігі.

Оқу процесінде нейроартты шығармашылық ойлау, бейнелеу мәдениеті мен цифрлық сауаттылықты дамыту құралы ретінде пайдалануға болады. Осыған орай, біздер өз зерттеуімізде болашақ мамандарды кәсіби қайта даярлау үдерісінде педагогикалық модельде көрсетуді жөн көрдік.

Модельдің құрылымдық, мақсатты әрі мазмұндық компоненттерінің негіздеріне: нейроарт құзыреттіліктерін дамыту, цифрлық және педагогикалық сауаттылықты дамыту, жасанды интеллект негіздері, сандық өнер және нейроартты оқыту әдістемесі болып табылатынын атап кетуге болады. Сонымен қатар кәсіби қайта даярлау үдерісінде педагогикалық модельде кәсіби қайта даярлау үдерісінде педагогикалық моделдің технологиялық компонентіне генеративті нейрондық желілер, сандық платформалар, интерактивті білім беру орталары енеді.

Зерттеуімізде болашақ мамандарды кәсіби қайта даярлау үдерісінде педагогикалық моделдің қорытынды нәтижелік компонентінде болашақ кәсіби құзыреттіліктерді дамыту, нейроартты үйретуге дайындықтың маңыздылығы мен оқыту әдістемесі қамтылады. Осыған орай, зерттеудің қорытынды нәтижесі төменде (Кесте – 1) көрсетілген.

Кесте - 1.

№	Компонент	Көрсеткіші
1	Когнитивті	AI және өнер саласындағы білім
2	Практикалық	Нейроартты құру мүмкіндігі
3	Педагогикалық	Оқыту қабілеті
4	Цифрлық	AI құралдарын меңгеру

Нәтижелер оқу үдерісіне нейроартты енгізу жаңа кәсіби құзыреттіліктерді дамытуға ықпал ететінін көрсетеді. Нейроартты білім беру тәжірибесіне біріктіру жаңа перспективаларды ашары анық, бірақ өзіне педагогикалық тиімді әдістер мен тәсілдерді бейімдеуді талап етеді. Негізгі алғы шарт ол бүгінде білім мен тәрбие беру үдерісіне AI технологияларын тиімді пайдалана алатын мұғалімдерді кәсіби тұрғыда дайындау болып табылады.

Қорытынды

Осылайша, нейроарт бойынша болашақ мамандарды кәсіби тұрғыда қайта даярлау үрдісінде заманауи білім беруді дамытудың ең маңызды әрі қажетті бағыты болып табылатыны анықталуда. Біздермен әзірленген педагогикалық модель болашақ мамандарды қажетті құзыреттіліктерді

тиімді дамытуға және оқу мен тәрбие беру үдерісін цифрлық дәуір сұранысына бейімдеуге мол мүмкіндік берері анық деген сенімдеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Holmes, W., Bialik, M., Fadel, C., *Artificial Intelligence in Education - Promises and Implications for Teaching and Learning*, Center of Curriculum Redesign, USA, №2. 2019. ISBN-13: 978-1-794-29370-0. 39 p.
2. Luckin, Rosemary, *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. UCL IOE. Institute of Education Press: London, UK. - 2018. ISBN: 1782772510. 167 p.
3. Selwyn, N. *Education and Technology: Key Issues and Debates* / N. Selwyn. - London: Bloomsbury Academic, №3. 2017. - 248 p.
4. Редекер К. *Европейская рамка цифровой компетентности педагогов (DigCompEdu)* / К. Редекер. - Люксембург: Изд. Европейского союза, №1. 2017. - 95 с.
5. Мишра П., Келер М. *Технологическое педагогическое содержание знаний (Траск): модель знаний учителя* // *Teachers College Record*. - 2006. - Т. 108, № 6. - С. 1017-1054.
6. Ertmer, P. A. *Teacher Beliefs and Technology Integration Practices: A Critical Relationship* / P. A. Ertmer, A. T. Ottenbreit-Leftwich // *Journal of Research on Technology in Education*. - 2015. - Vol. 47, №3. - P. 159-169.
7. Tondeur, J. *Preparing Pre-service Teachers to Integrate Technology in Education: A Synthesis of Qualitative Evidence* / J. Tondeur, J. van Braak, G. Sang, J. Voogt, P. Fisser, A. Ottenbreit-Leftwich // *Computers & Education*. - 2012. - Vol. 59, №1. - P. 134-144.
8. Крумсвик Р. *Цифровая компетентность в системе подготовки учителей и школах Норвегии* // *Högre utbildning*. - 2016. - Т. 6, № 1. - С. 35- 46.
9. Браун С. *Цифровое искусство и обучение: теория и практика* / С. Браун. - Лондон: Routledge, №4. 2019. - 210 с.
10. Дэвис А. *Визуальная культура: хрестоматия* / А. Дэвис. — Лондон: SAGE Publications, 2018. — 312 с.
11. Миллер А. И. *Художник в машине: мир творчества, управляемого ИИ* / А. И. Миллер. — Кембридж: MIT Press, 2019. — 280 с.
12. Anderson, T. *Art Education Today: Contexts, Policies and Practices* / T. Anderson. — London: Routledge, 2018. — 240 p.
13. Уилсон Б. *Преподавание искусства в цифровую эпоху: проблемы и возможности* / Б. Уилсон. — Нью-Йорк: Routledge, 2019. — 220 с..
14. Jones, K. *AI and Creativity: Exploring the Future of Human and Machine Collaboration* / K. Jones. — New York : Routledge, 2021. — 256 p..

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.07

ӨОЖ (УДК): 378.147:004.8:7.01

**ЭФФЕКТЫ ИНТЕГРАЦИИ ИНСТРУМЕНТОВ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА
В КУРСЫ ИННОВАЦИОННО-ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В ВЫСШЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ:
РОЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОНТЕКСТНОЙ АДАПТАЦИИ**

Лу Тяньцзя¹, Байгутов К.А.², Зименко А.А.³,

Лю Вэньбинь⁴, Шао Ваньсин⁵

^{1,2,3,4,5} *Казахский национальный педагогический университет имени Абая*

Аннотация. В статье анализируются 45 занятий в 16 учебных группах, проведённых 7 преподавателями Чанчуньского автомобильного профессионально-технологического университета в августе 2025 – феврале 2026 гг. Показано, что использование инструментов ИИ повышает учебную вовлечённость не само по себе, а при условии достаточной профессионально-контекстной адаптации содержания курса. При высокой адаптации совокупная вовлечённость

достигла 89,7%, тогда как при низкой составила 44–50%. Предлагаются три направления совершенствования: тематическая переориентация, создание цифровой кейс-базы и задачная интеграция ИИ.

Ключевые слова: искусственный интеллект; инновационно-предпринимательское образование; профессиональный контекст; вовлечённость студентов; высшее профессиональное образование.

Аңдатпа. Мақалада 2025 жылғы тамыз бен 2026 жылғы ақпан аралығында Чанчунь автомобиль кәсіптік-технологиялық университетінің 7 оқытушысы өткізген 45 сабаққа талдау жасалады. Нәтижелер AI құралдарының әсері мазмұн студенттердің кәсіби контекстімен тығыз байланысқан жағдайда ғана күшейетінін көрсетті. Жоғары бейімделу кезінде жиынтық белсенділік 89,7%-ға жетті, ал төмен бейімделу кезінде 44–50% деңгейінде қалды. Осы негізде тақырыптық қайта байлау, цифрлық кейс-база және тапсырмаға негізделген AI интеграциясы ұсынылады.

Түйін сөздер: жасанды интеллект; инновациялық-кәсіпкерлік білім; кәсіби контекст; студенттердің белсенділігі.

Abstract. The paper analyses 45 observed lessons in 16 classes taught by 7 instructors at Changchun Automotive Professional and Technological University from August 2025 to February 2026. The findings show that AI tools improve student engagement only when course content is sufficiently aligned with students' professional context. High alignment produced 89.7% composite engagement, while low alignment remained at 44–50%. Three practical directions are proposed: topic re-anchoring, a digital case base, and task-driven AI integration.

Keywords: artificial intelligence; innovation and entrepreneurship education; professional context; student engagement; higher vocational education.

1. Постановка проблемы

Интеграция инструментов искусственного интеллекта в высшее образование стала одной из ключевых линий современной образовательной политики [1; 2]. Однако в курсах инновационно-предпринимательского образования для высшей профессиональной школы практический эффект внедрения ИИ остаётся неравномерным: одни группы демонстрируют устойчивый рост вовлечённости, тогда как в других ИИ остаётся лишь демонстрационным элементом. Поэтому центральный вопрос исследования формулируется не как «работает ли ИИ вообще?», а как «при каких условиях он действительно усиливает учебную активность студентов».

Теоретической опорой выступают идеи ситуативного обучения [3], а также исследования, подчёркивающие необходимость глубокой связи предпринимательского образования с профессиональной подготовкой [4; 5]. Исходная гипотеза состояла в том, что эффект ИИ в курсах инновационно-предпринимательского образования опосредуется степенью профессионально-контекстной адаптации содержания: чем яснее студент видит связь темы с будущей специальностью, тем выше вероятность, что цифровой инструмент будет воспринят как средство решения значимой профессиональной задачи.

2. Теоретическая рамка

Теоретической базой исследования выступает подход ситуативного обучения, согласно которому осмысленное усвоение знаний происходит внутри практики, значимой для самого обучающегося [3]. Для курсов инновационно-предпринимательского образования в высшей профессиональной школе это означает, что цифровой инструмент не может оцениваться вне связи с профессиональной траекторией студента. ИИ повышает интерактивность, ускоряет поиск решений и расширяет пространство идей, однако не устраняет автоматически разрыв между абстрактным учебным содержанием и будущей специальностью.

Исследования в области предпринимательского образования также показывают, что слабый эффект курса нередко связан не с нехваткой технологий, а с недостаточной встроенностью

содержания в профиль подготовки [4; 5]. Поэтому в статье используется рамка двойного действия: интеграция ИИ рассматривается как необходимое, но недостаточное условие, а профессионально-контекстная адаптация - как фактор, определяющий, превращается ли цифровая активность в устойчивую учебную вовлечённость.

3. Материалы и методы

Эмпирическую основу составили структурированные карты наблюдения за 45 занятиями в 16 учебных группах Чанчуньского автомобильного профессионально-технологического университета (август 2025 – февраль 2026 гг.). В выборку вошли направления интеллектуального производства, машиностроения, технологий ЧПУ, диагностики и обслуживания автомобилей, автомобильного дизайна, мехатроники, промышленных роботов, логистики, бухгалтерского учёта, искусственного интеллекта и Интернета вещей.

Дополнительно были проведены краткие педагогические интервью с 7 преподавателями. Все преподаватели подтвердили использование ИИ на занятиях: для генерации вопросов, анализа кейсов, демонстрации вариантов решения и поддержки проектной работы. Для анализа занятия были разделены на три группы по степени связи темы с профессиональным контекстом студентов: группа А — высокая адаптация (8 занятий), группа В — средняя адаптация (4 занятия), группа С — низкая адаптация (33 занятия). Композитная вовлечённость рассчитывалась на основе долей высокововлечённых и умеренно вовлечённых студентов.

Карта наблюдения включала блоки показателей, связанных с посещаемостью, уровнем вовлечённости, атмосферой занятия, характером взаимодействия, типом учебных действий и типичными откликами студентов. Для сопоставления результатов использовался совокупный показатель вовлечённости, учитывавший долю высоко- и умеренно вовлечённых студентов, а также отдельно фиксировалась доля труднововлекаемых обучающихся как индикатор предельной эффективности занятия.

Все 45 занятий были распределены на три группы по степени связи темы с профессиональным контекстом студентов: группа А - высокая адаптация (8 занятий), группа В - средняя адаптация (4 занятия), группа С - низкая адаптация (33 занятия). Такая группировка позволила сопоставить не просто наличие ИИ-инструментов, а различие педагогического эффекта при разной степени содержательной релевантности курса будущей специальности.

4. Результаты и обсуждение

Результаты показали выраженный модерационный эффект профессионально-контекстной адаптации. В группе А, где тема занятия была непосредственно связана с будущей профессиональной деятельностью студентов, совокупная вовлечённость достигла 89,7%, а доля труднововлекаемых студентов снизилась до нуля. В группе В при средней адаптации суммарная вовлечённость составила 51–57%. В группе С, где связь темы с будущей специальностью оставалась слабой или неочевидной, совокупная вовлечённость колебалась в пределах 44–50%, а доля труднововлекаемых составляла 33–44%.

Особенно показателен случай группы преподавателя Жэнь Цзяоу по направлениям «промышленные роботы» и «мехатроника». Несмотря на двухлетний уровень подготовки, который в целом демонстрировал более низкие показатели, в этой группе доля труднововлекаемых студентов составила лишь 7%. Ключевое объяснение связано с тем, что тема «вопрос, мышление и ИИ» напрямую соотносилась с цифровыми профессиональными перспективами студентов.

Обратный пример дала группа автомобильного дизайна: при посещаемости 100% совокупная вовлечённость составила только 44,7%, а доля труднововлекаемых достигла 35%. Это показывает, что поведенческая дисциплина не тождественна глубокой когнитивной вовлечённости. Если ИИ встроен лишь в демонстрационный режим и не поддерживает решение профессионально релевантной задачи, его эффект быстро ограничивается фактором новизны [6–8].

В группе С, где профессиональная связь темы оставалась слабой или неочевидной, использование ИИ не обеспечивало выхода за пределы демонстрационного интереса. Даже при наличии цифровых инструментов студенты нередко воспринимали занятие как внешнее по

отношению к собственной профессиональной подготовке, поэтому совокупная вовлечённость удерживалась на уровне 44-50%, а доля труднововлекаемых студентов достигала 33-44%.

Наиболее убедительное внутреннее сравнение дало наблюдение за группой преподавателя Жэнь Цзяоу по направлениям «промышленные роботы» и «мехатроника». Несмотря на двухлетний уровень подготовки, эта группа показала одну из лучших картин вовлечённости: при высокой предметной релевантности темы доля труднововлекаемых студентов составила лишь 7%. Тем самым подтверждается, что решающее значение имеет не формальный статус программы, а то, насколько ИИ включён в решение узнаваемой профессиональной задачи.

Таблица 1. Сравнение групп по степени профессионально-контекстной адаптации и учебным эффектам

Группа	Связь темы с профессиональным контекстом	Число занятий	Совокупная вовлечённость	Доля труднововлекаемых студентов
А	Высокая: тема занятия прямо связана со специальностью и будущими задачами студентов	8	89,7%	0%
В	Средняя: связь просматривается, но требует дополнительных пояснений преподавателя	4	51–57%	единичные случаи
С	Низкая: тема представлена в общем виде и слабо соотнесена со специальностью	33	44–50%	33–44%

Примечание. Отдельный внутренний контрольный пример — группа Жэнь Цзяоу по направлениям «промышленные роботы» и «мехатроника», где доля труднововлекаемых студентов составила лишь 7% благодаря высокой предметной релевантности темы.

Полученные данные позволяют уточнить механизм влияния ИИ в курсах инновационно-предпринимательского образования. На когнитивном уровне цифровой инструмент усиливает интерес тогда, когда студент видит в нём средство анализа, проектирования и проверки решений, связанных с будущей профессией. На уровне организации задания максимальный эффект возникает там, где ИИ используется не для иллюстрации уже готового материала, а для сравнения альтернатив, критической оценки вариантов и доработки собственных проектных идей.

Одновременно результаты показывают границы эффекта новизны. В ряде групп первоначальный интерес к ИИ-демонстрации не превращался в устойчивую интеллектуальную активность, если за технологическим элементом не следовала содержательная профессиональная задача. Следовательно, сама по себе цифровизация курса не гарантирует повышения вовлечённости и требует педагогического проектирования профессионального контекста.

5. Практические выводы

Для повышения результативности курсов инновационно-предпринимательского образования ИИ следует внедрять не как внешнее техническое дополнение, а как часть профессионально значимой логики задания. Во-первых, каждая тема курса должна быть переориентирована на вопрос: «как цифровые инструменты уже изменяют данную профессию?». Во-вторых, для разных профессиональных кластеров целесообразно сформировать специализированную цифровую кейс-базу. В-третьих, ИИ необходимо переводить из режима демонстрации в задачный режим: генерация исходного варианта, его критическая оценка, сравнение альтернатив и профессионально-контекстная проверка со стороны студентов.

В практическом плане это означает необходимость синхронного проектирования трёх компонентов: содержания темы, профессионального кейса и способа применения ИИ. Если технология подключается уже после разработки универсального курса как внешнее дополнение, её влияние быстро исчерпывается эффектом новизны. Если же ИИ с самого начала встроен в

решение профильной задачи, он становится инструментом профессионального мышления и усиливает образовательный результат.

6. Заключение

Исследование подтвердило, что эффективность интеграции ИИ в курсы инновационно-предпринимательского образования в высшей профессиональной школе определяется не только наличием цифрового инструмента, но и степенью его профессионально-контекстной встроенности. При одинаково подтверждённом использовании ИИ именно высокая адаптация содержания обеспечила максимальную вовлечённость студентов. Следовательно, для проектирования современных курсов важно синхронно разрабатывать содержание, задания и сценарии использования ИИ, ориентированные на реальные профессиональные практики обучающихся.

Теоретическая значимость работы состоит в уточнении рамки «интеграция ИИ × профессионально-контекстная адаптация» для анализа курсов высшей профессиональной школы. Практическая значимость связана с возможностью использовать данную рамку при переработке программ инновационно-предпринимательского образования для различных профессиональных кластеров. Ограничения исследования определяются опорой на наблюдение за 45 занятиями и педагогические интервью; в дальнейшем целесообразно дополнить такой дизайн анализом учебных продуктов студентов и более длительным отслеживанием динамики вовлечённости.

Список использованной литературы

1. Центральный комитет Коммунистической партии Китая, Государственный совет КНР. Программа-план строительства сильной образовательной державы (2024–2035) [ЭБ/ОЛ]. Министерство образования Китайской Народной Республики, 2025-01-19.
2. Министерство промышленности и информатизации КНР и др. План реализации специальной акции «Искусственный интеллект + производство» [ЭБ/ОЛ]. Государственное управление данных КНР, 2026-01-09.
3. Lave J., Wenger E. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 138 p.
4. Хуан Чжаосинь, Чжао Гоцзин, Тан Вэньцзе. Трансформация и развитие предпринимательского образования в вузах в эпоху массового предпринимательства и инноваций [Ж]. *Исследования в области образования*. 2015. Т. 36(7). С. 34–39.
5. Ван Чжаньжэнь. Целостная концепция трансформации представлений об инновационном и предпринимательском образовании в высшей школе [Ж]. *Исследования высшего образования Китая*. 2015. № 7. С. 75–78. DOI: 10.16298/j.cnki.1004-3667.2015.07.019.
6. Zepke N., Leach L. Improving student engagement: Ten proposals for action. *Active Learning in Higher Education*. 2010. Vol. 11(3). Pp. 167–177. DOI: 10.1177/1469787410379680.
7. Xia J., Yuizono T., Wang T.-Y., Kim E. Intangible Cultural Heritage Course Design in the Digital Age and Its Effects of Interdisciplinary Workshop. *Education Sciences*. 2024. Vol. 14(3). Art. 325. DOI: 10.3390/educsci14030325.
8. Zhang A., Gong Y., Chen Q., Jin X., Mu Y., Lu Y. Driving Innovation and Sustainable Development in Cultural Heritage Education Through Digital Transformation. *Sustainability*. 2025. Vol. 17(1). Art. 314. DOI: 10.3390/su17010314.

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БОЛАШАҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Сатаева А.С.

7M01403 – «Көркем еңбек, графика және жобалау» мамандығының

1 курс магистранты

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Ғылыми жетекші: Ақбаева Ш.Ә.

педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор

Аңдатпа. Бұл мақалада қазіргі қоғамның цифрлық трансформациясы жағдайында болашақ өнер мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту қарастырылады. Ол сандық технологиялар-дың көркемдік білім беру жүйесіне әсерін талдап, болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыретті-лігінің негізгі компоненттерін анықтайды.

Цифрлық құзыреттілікті дамытуға, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқу үдерісіне енгізуге және оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттыруға ерекше көңіл бөлінеді. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерін даярлау жүйесін цифрлық білім беру ортасының заманауи талаптарына сай жаңғырту қажет деген тұжырым жасалды.

Түйін сөздер: көркемдік білім, кәсіби құзыреттілік, болашақ мұғалім, цифрлық трансформация, цифрлық технологиялар, педагогикалық білім, цифрлық білім беру ортасы

Аннотация. В статье рассматриваются особенности формирования профессиональной компетентности будущих преподавателей художественного образования в условиях цифровой трансформации современного общества. Анализируется влияние цифровых технологий на систему художественного образования и раскрываются основные компоненты профессиональ-ной компетентности будущего педагога.

Особое внимание уделяется развитию цифровой компетентности, интеграции информа-ционно-коммуникационных технологий в образовательный процесс и формированию творческого потенциала студентов. Делается вывод о необходимости модернизации системы подготовки будущих преподавателей художественного образования с учётом современных требований цифровой образовательной среды.

Ключевые слова: художественное образование, профессиональная компетентность, будущий преподаватель, цифровая трансформация, цифровые технологии, педагогическое образование, цифровая образовательная среда

Abstract. This article examines the development of professional competence in future art teachers in the context of the digital transformation of modern society. It analyzes the impact of digital technologies on the art education system and identifies the key components of professional competence in future teachers

Particular attention is paid to developing digital competence, integrating information and communication technologies into the educational process, and fostering students' creative potential. It is concluded that the training system for future art teachers needs to be modernized to meet the modern requirements of the digital educational environment

Keywords: art education, professional competence, future teacher, digital transformation, digital technologies, pedagogical education, digital educational environment

Kіріспе. Қазіргі қоғам адам өмірінің іс жүзінде барлық аспектілеріне әсер ететін ақпараттық технологиялар мен цифрландыру процестерінің қарқынды дамуымен сипатталады. Цифрлық трансформация әсер ететін маңызды салалардың бірі – білім беру жүйесі. Білім берудің цифрлық трансформациясы инновациялық технологияларды, цифрлық білім беру ресурстарын, оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа формаларын енгізуді көздейді.

Осы жағдайларда цифрлық білім беру ортасында тиімді жұмыс істеуге қабілетті мұғалімдерді даярлаудың рөлі артып келеді. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту ерекше маңызды, өйткені көркемдік білім беруде көркем бейнелеудің дәстүрлі формалары мен заманауи цифрлық технологияларды біріктіреді.

Цифрлық технологиялардың дамуы көркем шығармашылық, білім беру және қарым-қатынас үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Қазіргі суретшілер мен педагогтар цифрлық графиканы, компьютерлік анимацияны, сандық кескіндемені және мультимедиялық технологияларды белсенді түрде пайдаланады. Демек, болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерін даярлау сандық құралдар мен оқыту әдістерін меңгеруді қамтуы тиіс.

Бұл мақаланың мақсаты ол – болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігінің құрылымын талдау және оларды кәсіби даярлау үдерісіндегі цифрлық технологиялардың рөлін анықтау. Кәсіби құзыреттілік қазіргі педагогика ғылымындағы негізгі ұғымдардың бірі болып табылады. Ол кәсіби қызметте табысты жұмыс істеуге қажетті білім, білік, дағды, құндылық бағдарлар мен кәсіби сапалардың жиынтығын қамтитын маман тұлғасының кешенді сапасы ретінде қарастырылады.

Көркемдік білім беру жағдайында болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі жан-жақты және өзара байланысты бірнеше компоненттерді қамтиды. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің кәсіби дайындығының негізгі құрамдас бөліктерінің бірі – көркемдік-шығармашылық құзыреттілік. Бұл бейнелеу өнерінің негіздерін меңгеруді, көркемдік техника мен материалдарды білуді, шығармашылық ойлауды дамытуды талап етеді.

Болашақ мұғалімдер сызу, кескіндеме, композиция, сәндік-қолданбалы өнер, дизайн дағдыларына ие болуы керек. Сонымен қатар, көркемдік талғамды, эстетикалық қабылдауды, өз ойын шығармашылықпен жеткізе білуді дамыту өте маңызды.

Педагогикалық құзыреттілікке педагогика мен психологияны білу, сонымен қатар оқытудың әртүрлі әдістері мен технологияларын қолдана білу жатады. Болашақ ұстаздар оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыра білуі, оқушыларды шығармашылық іс-әрекетке баулу, оқуға қолайлы жағдай туғызу керек.

Мұғалімнің оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, эстетикалық ойлауын дамытып, өнерге деген қызығушылығын арттырудың маңызы ерекше.

Әдістемелік құзыреттілік оқу процесін жоспарлау, оқу бағдарламаларын құрастыру және бейнелеу өнерін оқытуда әр түрлі әдістемелік тәсілдерді қолдана білуге қатысты.

Болашақ мұғалімдер оқытудың заманауи әдістерін жетік меңгеруі, дидактикалық материалдарды әзірлеуі, көрнекі құралдарды пайдалануы және оқушылардың оқу нәтижелерін бағалауы қажет.

Білім берудің цифрлық трансформациясы – ақпараттық-коммуникациялық технологияларды білім беру жүйесіне енгізу процесі. Ол оқытудың тиімділігін арттыруға, білім беру мүмкіндіктерін кеңейтуге және заманауи білім беру ортасын құруға бағытталған.

Көркем білім беруде цифрлық технологиялар көркем шығармашылық пен оқудың жаңа түрлерін ашуда. Сандық құралдарды пайдалану дәстүрлі өнерді оқыту әдістерін айтарлықтай кеңейтеді.

Қазіргі білім беру мекемелері келесідей технологияларды белсенді түрде енгізуде. Олар:

1. Цифрлық графика;
2. Компьютерлік анимация;
3. 3D модельдеу;
4. Виртуалды көрмелер мен галереялар;
5. Мультимедиялық білім беру ресурстары.

Бұл технологияларды қолдану оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және көркем ойлаудың жаңа түрлерін дамытуға ықпал етеді.

Сонымен қатар, цифрлық білім беру ортасы әлемдік өнер ресурстарына, мұражайларға, галереяларға және білім беру платформаларына қолжетімділікті қамтамасыз етіп, көркемдік білім беру мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді. Білім беруді цифрландыру жағдайында цифрлық құзыреттілік болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудың маңызды құрамдас бөлігіне айналуға.

Цифрлық құзыреттілік кәсіби мәселелерді шешу үшін ақпараттық технологияларды тиімді пайдалана білуді қамтиды. Ол сандық құралдарды, бағдарламалық қамтамасыз етуді және онлайн ресурстарды меңгеруді қамтиды.

Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдері үшін цифрлық құзыреттілік келесі дағдыларды қамтиды. Олар:

1. Графикалық редакторларды қолдану;
2. Сандық иллюстрациялар мен анимацияларды жасау;
3. Мультимедиялық презентацияларды әзірлеу;
4. Онлайн білім беру платформаларын пайдалану;
5. Қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру.

Цифрлық технологияларды қолдану мұғалімдерге интерактивті оқу материалдарын жасауға, онлайн сабақтар өткізуге, студенттер жұмыстарының виртуалды көрмелерін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Медиа сауаттылық пен цифрлық ақпаратты сыни тұрғыдан бағалау қабілетін дамыту да оқытудың маңызды бөлігі болып табылады. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту әртүрлі педагогикалық әдістер мен технологиялар арқылы жүзеге асады.

Ең тиімді әдістерге мыналар жатады:

Жобаға негізделген әрекеттер. Жобалық іс-әрекеттер оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытады және практикалық дағдыларын дамытады. Жобалық жұмыс арқылы студенттер цифрлық технологияларды пайдалана отырып, көркем жобалар жасай алады.

Тәжірибеге бағытталған оқыту. Болашақ өнер педагогтарын дайындауда практикалық іс-әрекеттер басты рөл атқарады. Студенттер шығармашылық тапсырмаларды орындайды, көрмелерге қатысады, көркем жобаларды жүзеге асырады. Сандық білім беру ресурстарын пайдалану. Оқу процесінде цифрлық оқу материалдарын, онлайн курстарды, виртуалды мұражайларды, мультимедиялық презентацияларды пайдалануға болады.

Педагогикалық тәжірибе. Педагогикалық тәжірибе студенттерге алған білімдері мен дағдыларын өмірдегі білім беру жағдайында қолдануға мүмкіндік береді. Білім беруді цифрландыру көркем білім беруді дамытудың жаңа перспективаларын ашады. Заманауи технологиялар инновациялық білім беру бағдарламаларын жасауға, әртүрлі өнер түрлерін біріктіруге, көркем шығармашылықтың мүмкіндіктерін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Перспективті бағыттардың бірі ол сандық кескіндеме, анимация, интерактивті дизайн және мультимедиялық жобаларды қамтитын цифрлық өнерді дамыту. Сонымен қатар, цифрлық орта білім беру мекемелері мен мәдениет ұйымдары арасындағы халықаралық ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді. Алдағы уақытта көркемдік оқытудың дәстүрлі әдістерін заманауи цифрлық технологиялармен үйлестіре алатын мұғалімдерді даярлау ерекше маңызға ие болмақ.

Қорытынды. Осылайша, цифрлық трансформация көркемдік білім беру жүйесіне және болашақ ұстаздарды дайындауға айтарлықтай әсер етуде. Заманауи бейнелеу өнері мұғалімдері көркемдік-шығармашылық, педагогикалық, әдістемелік және цифрлық құзыреттіліктерді қамтитын бірқатар кәсіби құзыреттіліктерге ие болуы керек.

Цифрлық технологияларды оқу үдерісіне кіріктіру оқытудың инновациялық әдістерін дамытуға жағдай жасайды, оқушылардың шығармашылық әлеуетін кеңейтеді, көркемдік білім беру сапасын арттырады.

Осыған орай, цифрлық білім беру ортасының талаптарын ескере отырып, болашақ өнер мұғалімдерін даярлау бағдарламаларын жаңғырту білім беру мекемелерінің алдында тұрған маңызды міндет болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Ә. Білім беру жүйесін жаңғырту мәселелері. – Астана, 2018.
2. Кастельс М. Ақпараттық қоғам. – Мәскеу: Жоғары мектеп, 2016.
3. Вербицкий А.А. Компетентный подход в образовании. – Москва: Высшая школа, 2017.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результат образования. – Москва, 2016.
5. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя. – Санкт-Петербург, 2018.

6. Полат Е.С. *Современные педагогические и информационные технологии в системе образования*. – Москва, 2020.
7. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии*. – Москва, 2019.
8. Хуторской А.В. *Компетентностный подход в образовании*. – Москва, 2017.
9. Роберт И.В. *Информационные технологии в образовании*. – Москва, 2018.
10. Selwyn N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. – London: Bloomsbury, 2017.

МҒТАР (МРНТИ):14.33

ӘОЖ (УДК): 37(045)

КӨРКЕМ БІЛІМ БЕРУДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ СЫНИ ОЙЛАУЫН СТИЛИЗАЦИЯ ӘДІСІ ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТІМЕН ЖЕТІЛДІРУ

Г.Ш. Тогабаева¹, А.Қ. Қозыбай², Е.Т. Байқұлаков³

¹2 курс докторанты

²п.ғ.д., профессор

³2 курс докторанты

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа. Мақала заманауи көркем білім беруде студенттердің сыни ойлау дағдыларын стилизация әдісімен қалыптастырудың инновациялық түрлері қарастырылады. Мақалада стилизация әдісін жасанды интеллект технологияларының байланысы арқылы оқыту әдістемесін трансформациялау қажеттілігі айқындалады. Мұнда студенттің шығармашылық субъектілігін сақтай отырып, визуалды ақпаратты талдау, іріктеу және қайта өңдеу құралы ретінде «Өзіндік ой – ЖИ – Стилизация» үштік моделі ұсынылады. Мақалада ЖИ ресурс-тарының стилизация процесіндегі генеративті мүмкіндіктері мен студенттердің концептуалды шешім қабылдау қабілетіне әсері талданады. Мұнда студенттердің визуалды ақпаратты талдау, интерпретациялау және трансформациялау дағдыларын қалыптастыру жолдары көрсетіледі.

Түйін сөздер: көркем білім беру, сыни ойлау, стилизация, жасанды интеллект, цифрлық трансформация, креативтілік.

Аннотация. В статье рассматриваются инновационные подходы к развитию навыков критического мышления студентов посредством метода стилизации в современном художественном образовании. Работа посвящена концептуальному обновлению методики обучения на основе внедрения инструментов искусственного интеллекта в педагогическую практику. Автором предлагается трёхкомпонентная модель «Собственная идея – Искусственный интеллект – Стилизация», выступающая инструментом анализа, отбора и переработки визуальной информации при сохранении творческой субъектности обучающегося. В работе анализируются генеративные возможности ИИ в процессе стилизации и их влияние на способность студентов к принятию самостоятельных концептуальных решений. Особое внимание уделяется развитию навыков аналитического разбора, интерпретации и творческой трансформации визуального контента в цифровой среде.

Ключевые слова: художественное образование, критическое мышление, стилизация, искусственный интеллект, цифровая трансформация, креативность.

Abstract. The article explores innovative approaches to developing students' critical thinking skills through the method of stylization in contemporary art education. The study examines the conceptual modernization of teaching methodologies based on the integration of artificial intelligence tools into pedagogical practice. The author introduces a tripartite model – “Original Concept – Artificial Intelligence – Stylization” – designed as a framework for analyzing, selecting, and transforming visual information while preserving the student’s creative subjectivity. The paper analyzes the generative potential of AI within the stylization process and its influence on students' capacity to make independent conceptual

decisions. Particular emphasis is placed on cultivating skills in the analytical review, interpretation, and creative transformation of visual content in a digital environment.

Keywords: art education, critical thinking, stylization, artificial intelligence, digital transformation, creativity.

Kipicne

Заманауи көркем білім беру саласының басым бағыты білім алушының шығармашылық әлеуетін дамыту және сыни ойлау дағдыларын арттыру. Цифрландыру дәуірінде бұл үдеріс ақпараттық технологияларды тиімді пайдалана отырып, студенттердің эстетикалық талғамын жүйелі түрде қалыптастыруға және оларды шығармашылық белсенділікке бағыттауға арналған өзекті мәселелердің бірі болып отыр.

Мемлекет басшысының 2024 жылғы бағдарламалық сұхбатында атап өткеніндей, қоғамдық қатынастар жүйесінде креативті ойлау әлеуеті мен еңбек этикасының доминантты рөлін бекіту – ұлттық бәсекеге қабілеттілікті арттырудың басты шарты ретінде айқындалған [1].

Бұл заманауи білім беру әлеуетін саяси айқындайтын маңызды тұжырым болып табылады. Көркем білім беру үдерісіне стилизация әдісі мен жасанды интеллект мүмкіндіктерін интеграциялау арқылы студенттердің танымдық белсенділігін арттыру – мақаланың негізгі *өзегі* мен *мақсатын* айқындайды. Бұл тәсіл болашақ мамандардың талдау қабілеті мен өзіндік көркемдік шешім қабылдау деңгейін сапалы жаңа жолға бағыттайды.

Негізгі бөлім

Цифрландыру дәуірінде көркем білім беру жүйесі білім алушылардың академиялық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар ақпаратты сыни тұрғыдан өңдеу қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс. Бұл тұрғыда стилизация – нысанның басты белгілерін іріктеп, оны жаңа көркемдік формаға айналдыру процесі ретінде сыни ойлаудың жоғары деңгейін талап етеді. Жалпы, көркем өнерде стилизация үдерісінің эстетикалық табиғаты мен құрылым функциялары қандай?

Стилизация өнерінің бастауы ежелгі дәуірден қолданыс алғанымен, оның айқын көркемдік форма ретіндегі тұжырымдамасы XVII-XVIII ғасырлардағы Барокко мен Рококо стильдерінің эстетикалық жүйесінде көрініс тапты. Осы кезеңдегі суретшілердің шығармашылық ізденістері стилизацияның пластикалық мүмкіндіктерін жаңа қырынан ашып көрсетті. Ал, бұл бағытты дербес академиялық пән ретінде қалыптастыруда Строганов училищесінің рөлі ерекше. Атап айтқанда, 1898 жылы бірегей суретші-модернист М.А. Врубельдің педагогикалық қызметке келуімен «Өсімдіктерді стильдеу» және «Стилизациялау жаттығулары» секілді арнайы курстар оқу бағдарламасына енгізіліп, пәннің әдістемелік іргетасы қаланды [2].

Стилизация ұқсату мен көркемдік безендірудің бір түрі ретінде қарастырылады. Ол объектінің бейнесін белгілі бір стильдік ерекшеліктерге сәйкес қайта өңдеу арқылы жүзеге асады. Стилизацияның негізгі екі түрі ажыратылады: сыртқы формалық (беттік) стилизация және сәндік стилизация [3].

Стилизация процесінде элементтердің ықшамдалуы нысанның бастапқы бейнесін өзгертіп, оған шартты сипат беру. Бұл дәстүрлі көркемдік форманы абстрактілі көрнекі таңба ретінде қайта жасауға болады.

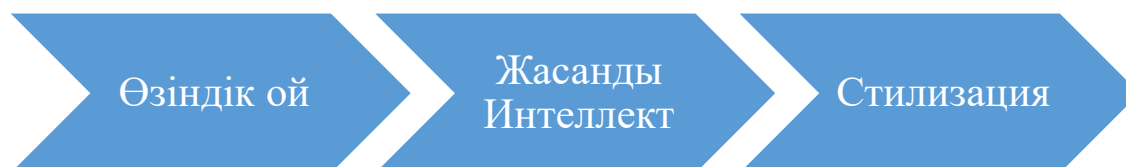
Осылайша, стилизация кез келген нысанның бейнелік құрылымын анықтау мен жинақтау арқылы трансформациялаудың күрделі интеллектуалды процесі ретінде сипатталса, қазіргі таңда бұл үдеріс жаңа технологиялық өлшемге ие болуда. Атап айтқанда, соңғы жылдары ЖИ ресурстарының өнер саласына белсенді енуі стилизациялаудың дәстүрлі әдістерін кеңейтіп, студенттер үшін жаңа концептуалды мүмкіндіктермен қатар, маңызды этикалық-эстетикалық мәселелерді де алға тартуда.

Алайда, дәстүрлі оқыту әдістері күрделі ұғымдарды тиімді жеткізуде жиі қиындықтарға тап болады, бұл өнерді оқыту процесін жетілдіру үшін жасанды интеллектті қолдану қажеттілігін айқындайды [4].

Зерттеу нәтижелері

Көркем білім беру практикасында креативтілік өнер туындыларын жасау процесінде бірегей идеяларды қалыптастыру, жаңа тұжырымдамаларды білдіру және дәстүрлі емес шешімдерді табу қабілеті ретінде анықталады[5].

Демек, стилизация әдісін ЖИ ресурстарымен ұштастыру көркем білім берудегі академиялық кедергілерді жоюға мүмкіндік береді, себебі бұл синтез студенттердің жаңа тұжырымдамаларды модельдеу қабілетін арттырады. Ал, жасанды интеллектпен стилизациялау процесіндегі көмекші құрал ретінде студенттің өзіндік креативтілігін шектемей, керісінше, оған дәстүрлі емес интерпретациялар жасауға және авторлық бірегей идеяларды жүзеге асыруға жаңа кеңістік ашады. Осылайша, аталған компоненттердің өзара байланысы нәтижесінде үштік біртұтас жүйе қалыптасады, оны келесі 1-суретте ұсынамыз.

1-сурет. Үштік модель сұлбасы

Жалпы, үштік моделін студенттің шығармашылық процесінде кезең-кезеңімен көрсететін болсақ 1 кесте.

Кесте 1- Қайтымды байланыс шеңбері

Компонент	Атқаратын рөлі	Күтілетін нәтиже
Өзіндік ой	Сыни ойлау, және авторлық шешім.	Бірегей, концептуалды өнер туындысы
ЖИ (AI)	Түрлі генерация және визуалды эксперимент.	Дәстүрлі емес идеялар мен жылдам прототиптеу.
Стилизация	Аналитикалық талдау және форманы жеңілдету.	Нысанның көркемдік бейнесін терең түсіну.

Қайтымды байланыс шеңбері 1 суретке сәйкес үштік модель негізінде қарастырылды. Мұндағы модель арқылы студенттердің өзіндік ойлауын, жасанды интеллект көмегімен және стилизация әдісі арқылы, олардың білімдерін қорытуға бағытталған тұжырымдамасы қалыптасады. Бұл тұжырымдаманы келесі жіктеулер арқылы талдаймыз:

1. *Студент (Өзіндік ой)* - стилизация мақсатын қояды.
2. *ЖИ* - осы мақсатқа сәйкес визуалды қатарды ұсынады.
3. *Стилизация* - әдісі арқылы студент бұл қатарды техникалық өңдеуден өткізеді.
4. *Нәтиже сыни ойлау* арқылы түпкілікті идея ретінде бекітіледі.

Жалпы, ұсынылған үштік модель студенттің жасанды интеллект ресурстарымен дайын визуалды контентті пассивті тұтынушыдан, оны стилизациялау әдісі арқылы белсенді түрде қайта өңдейтін және сыни тұрғыдан бағалайтын креативті субъектіге айналуын қамтамасыз етеді. Бұл тәсіл көркем өнерде оқыту практикасына бірегей идеяларды қалыптастырудың жаңа әдіснамасын енгізіп, студенттердің өзіндік ой-түйіні мен эстетикалық талғамын заманауи технологиялар арқылы шыңдауға мүмкіндік береді.

Осылайша, студенттер өнер мен дизайн негіздерін оқыту түрлерін меңгере отырып, тақырыптың мәнін және ондағы әдісінің мазмұнын түсіне білуі тиіс[6].

Демек, көркем білім беру саласында білімгерлердің әртүрлі оқыту әдістерінің мәнін ұғына білуі, әсіресе стилизация әдісін меңгеру барысында ерекше маңызды болып табылады. Бұл үдеріс өз кезегінде білімгерлердің талдау, салыстыру және қорытынды жасау дағдыларын жетілдіріп, олардың сыни ойлау қабілетінің дамуына ықпал етеді. Сонымен, жасанды интеллект құралдарын

стилизациялау әдісімен ұштастыру студенттерге дайын өнімді төмен тұтынудан бас тартып, оны сыни тұрғыдан интерпретациялауға және бірегей авторлық жобалар жасауға мүмкіндік беру.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, стилизация әдісін білім беру үдерісіне интеграциялау студенттердің сыни ойлау жүйесін трансформациялаудың негізгі құралы болып табылады. Жасанды интеллект ресурстарын қолдану арқылы көркем шығарманың мазмұны мен формасын стилизациялау процесі білім алушылардың аналитикалық дағдыларын қалыптастырып қана қоймай, логикалық үйлесімділікті айқындауға және креативті оқыту барысында дербес шығармашылық шешімдер қабылдау қабілетін сапалық жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президентінің ресми сайты. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Egemen Qazaqstan» газетіне берген сұхбаты, 03.01.2024. «Қасым-Жомарт Тоқаев: Прогрессивті ұлт ретінде біз тек алға қарауымыз керек!» [Электрондық ресурс]. URL: <https://www.akorda.kz/ru/prezident-respubliki-kazahstan-kasym-zhomart-tokaev-kak-progressivnaya-naciya-my-dolzny-smotret-tolko-vpered-302415#> (қол жеткізген күні: 15.03.2026)
2. <http://www.baget1.ru/applied-arts/stylization-applied-arts.php>
3. Туляганова Шахноза Эркабаевна СТИЛИЗАЦИЯ В ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ // Проблемы педагогики. 2021. №1 (52). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/stilizatsiya-v-izobrazitelnom-iskusstve> (дата обращения: 13.03.2026).
4. Zlateva, A. (2025). Artificial Intelligence in Art Education: Transforming Visual Arts Training. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 13(2), 481–489. <https://doi.org/10.23947/2334-8496-2025-13-2-481-489>
5. Sattar, G., Rustemova, S., & Nebessayeva, Z. (2025). Socially interactive approaches and digital technologies in art education: Developing creative thinking in students during art classes. *Education Sciences*, 15 <https://doi.org/10.1515/edu-2025-0096>
6. Фан, С., и Ли, Дж. (2023). Методы интерактивного обучения на основе искусственного интеллекта для повышения качества образования в области искусства и дизайна в высших учебных заведениях. *Прикладной искусственный интеллект*, 37 (1). <https://doi.org/10.1080/08839514.2023.2225907>

МҒТАР (МРНТИ): 18.31.31

ӘОЖ (УДК): 75

КЕСКІНДЕМЕДЕГІ АҒЫМДАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

Қайдаров М.У.

Көркем білім кафедрасының доценті, Абай атындағы ҚазҰПУ

Аңдатпа. Мақалада көшпенділердің ойлау ерекшелігі мен мәдениеті қамтылумен модернизм философиясына салыстырмалы шолу берілген. Әсіресе В.В.Кандинскийдің «Өнер-дегі рух бейнесі туралы» еңбегіне, оның «Ішкі қажеттілік қағидаларының» ерекшеліктеріне ерекше назар аударылған, ол көшпенділердің бейнелеу өнерімен және олардың дүниеге көзқарасымен салыстыра қарастырылады.

Түйін сөздер: модернизм, кескіндеме, абстракционизм, көшпенділер мәдениеті, өнер философиясы, көркемдік ойлау

Аннотация. В статье предлагается компаративный обзор философии модернизма с образом мышления и культуры кочевников. Особое внимание уделяется к труду В.В.Кандинского «О духовном в искусстве», в особенности о его «Принципе внутренней необходимости» и сравнивая его с изобразительным искусством кочевников и их отношение к бытию.

Ключевые слова: модернизм, живопись, абстракционизм, культура кочевников, философия искусства, художественное мышление

Abstract. The article offers a comparative review of the philosophy of modernism, taking into account the thinking and culture of nomads. Particular attention is paid to the work of V.V. Kandinsky “Concerning the spiritual in art”, in particular on his “Principle of internal necessity” and his ability to the visual art of nomads and their perception.

Keywords: modernism, painting, abstractionism, nomadic culture, philosophy of art, artistic thinking

Дүние жаралғаннан бері адам баласы өзін қоршаған ортаның әдемілігі мен келеңсіздігін, өзінің ішкі жан айқайын әртүрлі формада бейнелеп көрсетіп келеді. Қоғам дамуына қарай өнердің барлық түрі өзгерістер мен жаңаруға ұшырағанындай, бейнелеу өнерінде де заманына қарай оның дамуы мен шырқау кезеңі болады. Бір кездері Еуропа суретшілерінің шеберхана-ларында (нақты айтқанда ХҮІІІ ғасыр) кескіндеменің классикалық бейнелеу түрі шырқау биігіне жетсе, уақыт өте келе ойшыл суретшілердің бағыт-бағдар беруі арқасында бейнелеу өнері қоғамның жоғын жоқтайтын үлкен күшке, құралға айналды. Соның айғағы ретінде ХІХ ғасыр-дың аяғы мен ХХ ғасырдың басында Еуропа өнерінде «Модернизм» деген ұғым пайда болды.

Жалпы өнердің даму сатысы бойынша талдайтын болсақ, импрессионистердің өмірге келуін классикалық өнерден қол үзбей, ХҮІІІ ғасырға дейін сақталып келген, Еуропа бейнелеу өнерінде жаңаша көзқарас қалыптастырған Эдгар Манеден бастауға болады.

«Модернизм» өнерде кескіндемеге ғана қозғау салып қойған жоқ, өнердің барлық түріне де әсерін тигізді. Мысалы театр, кино өнеріне, әдебиет пен музыкаға үлкен өзгерістер әкелді. Дәл осы кезеңде өнердегі көптеген модернистік ағымдардың келуіне жол ашқан импрессионизмнің орны ерекше. ХІХ ғасырдың 80-шы жылдары Францияда импрессионизм идеясы пайда болды. Француз тіліндегі «impressin» деген сөздің мағынасы «әсер» дегенді білдіреді. Импрессионист суретшілер өздерінің өмірдегі көзқарастары мен әлем жаратылысының мың құбылған қас-қағым сәттерін қарапайым және әсерлі етіп көрсетуге күш салды. Осы ағымдағыларға ХҮІІІ ғасырдың ортасында құрылған Париж Корольдігінің кескіндеме және мүсін академиясы барынша қарсылық білдіріп бақты. Академия классикалық орындалуы мен сюжеті жағынан классикалық канонға келмеген шығармаларды жыл сайын астанада болатын көрмеге қабылдамай отырды. Қабылдайтын комиссияның мүшесіне тек қана академияның мұғалімдерін бекітетін. Өз заманынан оқ бойы озық тұрған бұл суретшілер 1874 жылдың сәуір айында Париждегі Капуцин бульварында ресми емес көрме ұйымдастырады. Бұл көрмеге 30-ға жуық живописьтің жас шеберлері қатысады. Әрине бұлардың бәрі академияның салонына суреттері қабылданбаған суретшілер болатын. Көрмеге қатысушылар ол кезде көпшілікке аса танымал суретшілер емес еді. Олар Клод Моне, Камилль Писаро, Поль Сезанн, Альфред Сислей, Эдгар Дега, Огюст Ренуар және т.б. суретшілер. Көрмеге қойылған суретшілердің шығармалары дәстүрлі классикалық живопиське төңкеріс жасап жіберді. Жаңадан құрылған импрессионистер үшін тарихи сюжеттерден гөрі, күнделікті өмірдің шындығы мен қарапайым адамдардың шынайы өмірін бейнелеген сурет әлдеқайда құнды болып есептеледі. Олар өздерінің күнделікті өмірден алған әсерін кенепке ерекше техникалық тәсілде еркін орындауға тырысты. Дегенмен де дәстүрлі классикалық живописьтен қанша алшақ кетсе де, импрессионистер өздерінің алдындағылардан қалған мұрадан бас тартқан жоқ. Импрессионистер шығармаларына Кубс, Делакруа, Констебель және басқа суретшілер мен классикалық живопись мектебінің өкілдері үлкен әсерін тигізді. Кейін импрессионистердің шығармаларын өнер танушылардың зерттеп, талдауы живописьтегі жаңа ағымдардың жаңа тұрғыда дамуына негіз болды. Әсіресе, импрессионизм, постимпрессионизм және модернизмге үлкен түрткі болды. Осы бағыттардың ішіндегі постимпрессионизм бағытының бір саласы – кубизм, 1900 жылдары Францияда өз бетімен дүниеге келді. Бұл ағымның қалыптасуына аса көп күш-жігер жұмсаған және негізгі өкілдері П.Пикассо, Ж. Брак деп айтылады. ХІХ ғасырдың аяғы мен ХХ ғасырдың басында өмір сүрген француз ақыны Гийом Аполинер өнердің осы ағымы жөнінде былай дейді: «Өнер көзге көрінген шындықтан ауысып, элементтерге жаңа үйлесім туғызады. Тек ол суретшілердің жасауы мен шындыққа күш береді».

Модернизмнің экспрессионизм және дадаизм, абстракционизм мен кубизм, футуризм мен сюрреализм бағыттары әлемнің әр елдерінде пайда болды. Және бұл ағымдар бір-біріне ұқсамайтын ерекшеліктерімен өнер тарихында өшпес орын алды. Белгілі модернизм тарихшысы М.Рейналдың сөзімен айтсақ: «Қозғалыс тізбектегі реакция сияқты. Кубизм фовизмге қарсы, неопластизм футуризмге қарсы, дадаизм экспрессионизмге қарсы, т.с.с. Расында олар бірінен бірі шығады, бірімен бірі байланысты, бүтін нәрсе құрайды» (1 б).

Сырттай әртүрлі болғанымен модернизмнің даму сатысы, белгілі бір ішкі заңдылықтарды бірыңғай логикалық схемаға бағынады. Модернизмнің ішкі айқын қарсылығы қатып қалған классикалық үрдіске қарсы шығуы және де өмір шындығын көшіруден, жаңғыртудан бас тартулары еді. Модернист ағымының суретшілерін біріктірген негізгі ойды абстракционист К.Раушанбергтің сөзінен толық түсінуге болады: «Мен ешқандай философиялық ой айтқым келмейді және біздің уақытты түсіндіргім келмейді. Керісінше раманың ішінде картинада әлемді жасағым келеді», - дейді.

Авангардизм ағымының алға қойған мақсаты бұрынғы классикалық үлгіден бас тартып, орныққан эстетикалық өлшемге қарама қайшы жаңа өнер жасауынан, соған ұқсас немесе басқаша модернистік ағымдар пайда болды. Олар дадаизм, экспрессионизм, фовизм және футуризм. Олардың басын біріктірген мазмұнға қарағанда формасы бай классикалық өнерден бас тартулары. Осы ағымның өкілдерінің қажымай-талмай ізденулері бейнелеу өнерінде жаңа көзқарас қалыптастырды. Кубизмнің жалғасы экспрессионизм мен футуризмді абстракционизм деуге немесе затсыз өнер деуге болады. Бұл құбылыс XX ғасырдың басында, 1920 жылдардың аяғы, 1930 жылдардың бас кезінде туылып, бөлек дербес бағыт алады. Алғашқы абстрактылы өнер өмірдің нағыз шындығын бұрмалап көрсетсе, кейін оны мүлдем бұзды. Ақырында өмірдің нағыз шындығы өнердің объектісі сияқты мүлдем жоғалды. Осындай образ арқылы, шынайлықтан қашу арқылы абстракционист суретшілер өздерін қоршаған әлемнің объективті шындығын әсермен қабылдауларын кенепке көрсетуге мүмкіндік алады.

Лирикалық абстракционизмнің өкілі, орыс суретшісі Василий Кандинский 1912 жылы өзінің «Рухани өнер туралы» жұмысында абстрактылы живописьті «Ішкі қажеттілік» деп атайды. Өрісті өнер еркіндікті қалайды, ішкі қажеттіліктен туындаған өнер ғана өміршең болады. Нақты айтқанда, жанның айнасындағы көріністерді тұншықтырмай, еркін көрсете- айта білу.

Табиғаттағы нысандардың бәрі осы көрініске кедергі жасайды. Сондықтан барлық нысаннан бас тарту керек. Василий Кандинский «Ішкі қажеттілікті» үш түрге бөледі. Мысалы, көркемдік, дәстүр, тұлға деп. Оның пайымдауынша, тұлғалықтың көрінісі – адамның жан-дүниесінде болу керек болса, дәстүр жаңашыл рухты бейнелеуі тиіс. Ал көркемдік арқылы автор өнердің мәнін түсінеді дейді. XX ғасырдың ортасында затсыз өнер түрі әлемнің түкпір түкпіріне тарады. Суретші абстракционистердің рухани еркіндікті көрсетуі мен дүниені өздерінше сезініп, әлемнің жаратылысын түсінуге ұмтылуы негізгі мотивіне айналды. Бұл дегеніміз тылсым дүниенің құпиясын түсінуге, рухани тазаруға түскен суретшінің жан айқайы. Мұндай биіктікке жету үшін өнер адамына өзін қоршаған ортадағы алдамшы нәрселерден мүлдем бас тарту керек. Сонда ғана таза өнер туары сөзсіз.

Ал енді осы Еуропада ұзақ жылдар, ғасырлар бойы дамыған өнердегі көзқарастарды дала мәдениетінен іздеп көрсек. Әрине көшпенділердің мәдениетін отырықшы кәрі еуропаның өркениетті мәдениетімен салыстыру оғаштау көрінуі мүмкін.

Жоғарыда айтып өткендей Еуропада модернизмнен бастау алған өнердің дамуы мен ізденістері қандай жолмен әлемдік өнер тарихында ойып орын алды? Осы жолда олар нені іздеді, қандай тығырықтарға тап болды? Василий Кандинскийдің «Ішкі қажеттілік» деп отырғаны дала мәдениетінің, жалпы жер бетіндегі ұлттардың өз бет бейнесін, ұлттығын сақтау жолындағы арпалысы емес пе? Өйткені далалықтардың ойлау жүйесінде қоршаған ортаны, табиғатты бәз қалпында сақтай отырып, еркіндікте өмір сүру заңдылықтары «Ішкі қажеттілік» емес пе? Көшпенділердің ежелгі даму мәдениетінен бастап, күні бүгінге дейінгі дүниені тұтас көру, еркін ойлау, абсолюттік таным мен көзқарасты көруге болады.

Көшпенділердің ғарышты, дүниені тануында тіршілік атаулының бәрі қозғалыста болады, бәрі бір-бірімен жалғасып жатқан мәңгілік иесі дейді. Далалықтар мынау өмірді жалған өмір деп

қарау арқылы кез келген затты белгімен таңбамен көрсету арқылы абстрактілі ойлауға, көрсетуге тырысқан. Жалған дүниені көшіруден бас тартқан. Ал өнердің тек еркін ойдың, еркіндіктің арқасында дамитындығын әлемдік өнер тарихынан көреміз. Мысалыға, П.Пикассо, Ж. Брак, Амедео Модильяни өнерде өз жолдарын табу үшін Африкалық маскілер мен мүсіндерден сүйеніш тапса, Матисс шығыстың ою-өрнегі мен текемет, алаша, құрақ – көрпешеден, дала мәдениетінен өздеріне арқау іздеп тапты. Олар өнердегі жолдарын көп ізденіс арқылы тауып, осылай жаңалық жасады. Осы тұрғыда, ойымызды саралай келе, өнерді жасау үшін ұлттық өнердің алғашқы формасына арқа сүйенеріне көзіміз жетеді. Қандай да бір ұлт өзінің бастапқы дүние танымы мен қолөнерін, мәдениетін, тілін, дінін сақтамаса тұтастығы мен ұлттығынан айрылып қана қоймайды, өзге ұлттың өнерінен демеу іздейді. Өзін іздейді. Осы құндылықтарды, көзінің қарашығындай сақтай отырып, бағалай білген өнер адамы, өнерде адаспай өз жолын табары хақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Рычкова Ю.В. *Энциклопедия модернизма* –М.:Издательство ЭКСМО пресс., 221 стр.
2. Байжігітов Б. «Бейнелеу өнерінің теориялық мәселелері» - Ақтөбе: «А-полиграфия» ЖШС, жс. 240 бет.

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.09

ӨОЖ (УДК): 37.036:745.5

**КӨРКЕМ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҰЛТТЫҚ КИІЗ БҰЙЫМДАРЫН ЖАСАУДЫҢ
ТӘРБИЕЛІК МӘНІ**

Күмісбекова М.Б.

2 курс докторанты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Ғылыми жетекші: Ақбаева Ш.Ә.

Педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ халқының дәстүрлі киіз бұйымдарының көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұны көркем білім беру контекстінде қарастырылады. Зерттеудің өзектілігі жаһандану жағдайында ұлттық мәдени құндылықтарды сақтау және оларды білім беру үдерісіне кіріктіру қажеттілігімен негізделеді. Мақаланың мақсаты – киіз бұйымдарының көркемдік және символдық ерекшеліктерін талдау арқылы олардың тәрбиелік әлеуетін айқындау.

Зерттеу барысында теориялық талдау, салыстырмалы-мәдениеттанулық және педагогикалық әдістер қолданылды. Киіз бұйымдарының композициялық құрылымы, ою-өрнек жүйесі мен түстік символикасы талданып, олардың эстетикалық және тәрбиелік маңызы анықталды. Нәтижесінде киіз өнерін оқу үдерісіне енгізу студенттердің эстетикалық талғамын қалыптастыруға, ұлттық сана-сезімін дамытуға және шығармашылық ойлау қабілетін жетілдіруге ықпал ететіні дәлелденді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы киіз өнерінің символдық мазмұнын көркем білім беру теориясымен байланыстыра қарастыруында және оны тәрбиелік ресурс ретінде негіздеуінде көрінеді. Жұмыстың практикалық маңыздылығы ұлттық қолөнерге негізделген оқыту әдістерін жетілдіруге және көркем білім беру мазмұнын байытуға бағытталған ұсыныстармен сипатталады.

Түйінді сөздер: киіз бұйымдары, ұлттық өнер, көркем білім беру, эстетикалық тәрбие, ою-өрнек, сәндік-қолданбалы өнер.

Аннотация. В данной статье рассматривается художественно-эстетическое и символическое содержание традиционных войлочных изделий казахского народа в контексте художественного образования. Актуальность исследования обусловлена необходимостью сохранения национальных культурных ценностей в условиях глобализации и их интеграции в образовательный процесс. Целью статьи является выявление воспитательного потенциала войлочных изделий посредством анализа их художественных и символических особенностей.

В ходе исследования использованы методы теоретического анализа, сравнительно-культурологический и педагогический подходы. Проанализированы композиционная структура войлочных изделий, система орнамента и цветовая символика, определено их эстетическое и воспитательное значение. В результате доказано, что внедрение войлочного искусства в образовательный процесс способствует формированию эстетического вкуса студентов, развитию национального самосознания и творческого мышления.

Научная новизна исследования заключается в рассмотрении символического содержания войлочного искусства в контексте теории художественного образования и обосновании его как воспитательного ресурса. Практическая значимость работы определяется разработкой рекомендаций по совершенствованию методов обучения на основе национального декоративно-прикладного искусства и обогащению содержания художественного образования.

Ключевые слова: войлочные изделия, национальное искусство, художественное образование, эстетическое воспитание, орнамент, декоративно-прикладное искусство.

Abstract. This article examines the artistic-aesthetic and symbolic content of traditional felt crafts of the Kazakh people within the context of art education. The relevance of the study is determined by the need to preserve national cultural values in the context of globalization and to integrate them into the educational process. The aim of the article is to identify the educational potential of felt crafts through the analysis of their artistic and symbolic features.

The study employs theoretical analysis, comparative cultural and pedagogical methods. The compositional structure, ornament system, and color symbolism of felt crafts are analyzed, and their aesthetic and educational significance is determined. The results demonstrate that the integration of felt art into the educational process contributes to the development of students' aesthetic taste, national identity, and creative thinking.

The scientific novelty of the study lies in considering the symbolic content of felt art in connection with the theory of art education and substantiating it as an educational resource. The practical significance of the work is defined by the development of recommendations aimed at improving teaching methods based on national decorative and applied arts and enriching the content of art education.

Keywords: felt crafts, national art, art education, aesthetic education, ornament, decorative and applied arts.

Kipicne.

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-мәдени өзгерістер көркем білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып отыр. Білім беру үдерісінде тұлғаның тек кәсіби біліктілігін ғана емес, оның рухани-адамгершілік, эстетикалық және ұлттық санасын қалыптастыру маңызды орын алады. Осы тұрғыдан алғанда көркем білім беру жас ұрпақтың дүниетанымын кеңейтіп, шығармашылық қабілетін дамытатын, мәдени құндылықтарды бойына сіңіретін маңызды педагогикалық құрал болып табылады.

Ұлттық өнер – халықтың тарихи тәжірибесін, дүниетанымын, эстетикалық талғамын жинақтаған мәдени мұра [1, 2]. Қазақ халқының дәстүрлі киіз бұйымдары көшпелі өмір салтымен тығыз байланысып, тұрмыстық қажеттілікті өтеумен қатар, терең көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұнға ие болды [3, 5].

Жаһандану жағдайында ұлттық мәдени құндылықтарды сақтау және оны білім беру жүйесіне кіріктіру өзекті мәселелердің бірі болып отыр [7, 9]. Осыған байланысты киіз бұйымдарының тәрбиелік мүмкіндіктерін педагогикалық тұрғыда талдау ғылыми тұрғыдан өзекті болып табылады.

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-мәдени өзгерістер көркем білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып отыр. Білім беру үдерісінде тұлғаның тек кәсіби біліктілігін ғана емес, оның рухани-адамгершілік, эстетикалық және ұлттық санасын қалыптастыру маңызды орын алады. Осы тұрғыдан алғанда көркем білім беру жас ұрпақтың дүниетанымын кеңейтіп, шығармашылық қабілетін дамытатын, мәдени құндылықтарды бойына сіңіретін маңызды педагогикалық құрал болып табылады.

Ұлттық өнер – халықтың тарихи тәжірибесін, дүниетанымын, эстетикалық талғамын жинақтаған мәдени мұра. Қазақ халқының дәстүрлі киіз бұйымдары көшпелі өмір салтымен тығыз байланысып, тұрмыстық қажеттілікті өтеумен қатар, терең көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұнға ие болды. Киізден жасалған сырмақ, текемет, тұскиіз сияқты бұйымдарда ұлттық ою-өрнек, түс үйлесімі мен композиция арқылы халықтың табиғатқа, өмірге, адам мен қоғамға деген көзқарасы көрініс табады. Бұл ерекшеліктер киіз бұйымдарының тәрбиелік әлеуетін арттырып, оларды көркем білім беру процесінде тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда жаһандану жағдайында ұлттық мәдени құндылықтарды сақтау және оны білім беру жүйесіне кіріктіру өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Көркем білім беру барысында киіз өнерінің көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұнын зерделеу студенттердің эстетикалық талғамын қалыптастырып қана қоймай, ұлттық сана-сезімін, мәдени сәйкестігін және шығармашылық ойлауын дамытуға ықпал етеді. Осыған байланысты киіз бұйымдарының тәрбиелік мүмкіндіктерін педагогикалық тұрғыда талдау ғылыми тұрғыдан өзекті болып табылады.

Мақсат, міндеттер. Киіз бұйымдарының көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұнын ашып, олардың көркем білім берудегі тәрбиелік маңызын айқындау. Киіз бұйым-дарының мәдени және көркемдік ерекшеліктерін сипаттау; ою-өрнек пен символиканың тәрбиелік мәнін талдау; көркем білім беру үдерісінде киіз өнерін қолданудың педагогикалық мүмкіндіктерін анықтау.

Материалдар мен әдістер. Зерттеу жұмысының материалдық базасын қазақ халқының дәстүрлі киіз бұйымдары құрады. Атап айтқанда, сырмақ, текемет, тұскиіз, басқұр және киіз кілем үлгілері талдау нысаны ретінде алынды. Материалдар қатарында ғылыми әдебиеттер, этнографиялық зерттеулер, сәндік-қолданбалы өнер каталогтары, музейлік экспонаттар сипаттамалары және көркем білім беру бағдарламалары пайдаланылды. Сонымен қатар көркем білім беру үдерісінде қолданылатын оқу-әдістемелік құралдар мен практикалық сабақ үлгілері зерттеу материалы ретінде қарастырылды.

Зерттеу барысында кешенді ғылыми әдістер жүйесі қолданылды.

Теориялық әдістер:

- ғылыми әдебиеттерге жүйелі талдау жасау;
- мәдениеттанулық және өнертанулық дереккөздерді салыстырмалы талдау;
- ою-өрнек пен түстік символиканың мазмұнын интерпретациялық талдау.

Салыстырмалы-мәдениеттанулық әдіс арқылы киіз бұйымдарының көркемдік құрылымы мен символдық жүйесі ұлттық мәдени код контексінде қарастырылды.

Педагогикалық әдістер:

- көркем білім беру үдерісін бақылау;
- студенттердің шығармашылық жұмыстарын талдау;
- практикалық сабақ барысындағы әрекеттерді сараптау.

Аналитикалық әдіс киіз бұйымдарының композициялық құрылымын, симметрия, ырғақ, пропорция және түс үйлесімін анықтауға бағытталды. Ою-өрнек пен түстік символиканың мазмұнын интерпретациялық талдау өнертанулық және мәдениеттанулық зерттеулерге сүйене отырып жүргізілді [1, 5]. Сонымен қатар ою-өрнек элементтерінің мағыналық жүктемесі семиотикалық тұрғыдан талданды [2, 3].

Зерттеу сапалық сипатта жүргізілді. Алынған деректер мазмұндық талдау арқылы өңделіп, киіз өнерінің көркем білім берудегі тәрбиелік әлеуетін айқындауға негіз болды.

Нәтижелер мен талқылаулар. Зерттеу барысында киіз бұйымдарының көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұны көркем білім беру үдерісінде маңызды тәрбиелік әлеуетке ие екені анықталды [4, 10]. Талдау нәтижесінде киіз өнерінің композициялық құрылымы, ою-өрнек жүйесі және түстік символикасы студенттердің эстетикалық талғамын қалыптастыруға және ұлттық сана-сезімін дамытуға ықпал ететіні айқындалды.

Қазақ халқының дәстүрлі мәдениетінде киіз бұйымдары тұрмыстық қажеттілікті өтеумен қатар, рухани және көркемдік мәнге ие болғаны белгілі. Зерттеу нәтижелері киіз бұйымдарының тек материалдық мәдениет нысаны ғана емес, ұлттық дүниетанымды бейнелейтін символдық жүйе екенін көрсетті [1, 3]. Сырмақ, текемет, тұскиіз сияқты бұйымдардың композициялық құрылымы симметрия, ырғақ және тепе-теңдік қағидаларына негізделгені анықталды.

Ою-өрнек жүйесіне жүргізілген талдау «қошқармүйіз», «сыңармүйіз», «түйетабан», «ирек» сияқты өрнектердің мағыналық жүктемесі молшылық, тұрақтылық, өміршендік және қозғалыс идеяларын білдіретінін дәлелдеді [2, 5]. Бұл символдар студенттердің ұлттық мәдени кодты түсінуіне мүмкіндік береді.

Түстік шешімдерге жасалған сараптама ақ, қара, қызыл, қоңыр түстердің символдық мазмұны тәрбиелік ықпалға ие екенін көрсетті. Түстердің үйлесімді қолданылуы эмоционалдық қабылдауды күшейтіп, көркемдік әсерді арттыратыны байқалды.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, киіз бұйымдарын оқу үдерісіне енгізу студенттердің шығармашылық ойлауын дамытуға, көркемдік талғамын қалыптастыруға және этномәдени сәйкестігін нығайтуға жағдай жасайтыны анықталды [4, 9]. Практикалық сабақтар барысында ою-өрнек құрастыру және композиция жасау әрекеттері білім алушылардың дербестігін арттырып, шығармашылық белсенділігін күшейтетіні байқалды.

Осылайша алынған нәтижелер киіз өнерін көркем білім беру жүйесінде тәрбиелік және мәдени-танымдық ресурс ретінде қарастырудың ғылыми негізді екенін көрсетеді.

Қазақ халқының дәстүрлі мәдениетінде киіз бұйымдары тұрмыстық қажеттілікті өтеумен қатар, рухани және көркемдік мәнге ие болған. Көшпелі өмір салтына бейімделген қазақ қоғамында киіз табиғи ортаға үйлесімді, қолжетімді әрі көпфункционалы материал ретінде кеңінен пайдаланылды. Киіз үйдің жабдықтары, тұрмыстық және сәндік бұйымдар халықтың күнделікті өмірінің ажырамас бөлігіне айналып, ұлттық мәдениеттің айрықша белгісі ретінде қалыптасты.

Киіздің дәстүрлі тұрмыстағы маңызы оның жылу сақтау, төзімділік және экологиялық тазалық қасиеттерімен тығыз байланысты. Жүннен жасалған киіз бұйымдары табиғи климаттық жағдайларға бейімделіп, көшпелі халықтың өмір сүруіне қолайлы орта қалыптастырды. Сонымен қатар киіз бұйымдары отбасылық береке, тұрмыстық жайлылық пен эстетикалық үйлесімділікті қамтамасыз ететін мәдени құрал ретінде бағаланды.

Қазақтың киізден жасалған бұйымдарының түрлері сан алуан. Сырмақ пен текемет – үй ішін сәндеуге және жылу сақтауға арналған негізгі төсеніштер болса, тұскиіз – қабырғаға ілінетін сәндік әрі символдық мәні бар көркем туынды. Сонымен бірге басқұр, киіз кілемдер, дорба, қоржын секілді туындылар да тұрмыстық әрі эстетикалық қызмет атқарды. Әрбір осындай бұйымның пішіні, өрнегі мен түс үйлесімі оның қолданылу мақсатына сәйкес айқындалып, белгілі бір көркемдік жүйеге бағындырылды.

Киіз өнері ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырған дәстүрлі шығармашылық тәжірибенің нәтижесі болып табылады. Киіз басу, ою-өрнек салу, түсті үйлестіру тәсілдері отбасы ішінде, әсіресе әйелдер арқылы жас ұрпаққа үйретіліп отырған. Бұл үдеріс тек қолөнер шеберлігін меңгерту ғана емес, сонымен қатар ұлттық құндылықтарды, еңбекке баулу мен эстетикалық тәрбиені қалыптастырудың маңызды тетігі қызметін атқарды. Осылайша киіз туындылары қазақ мәдениетінде материалдық мәдениет нысаны ретінде ғана емес, рухани-тәлімдік мәні бар көркем мұра ретінде орнықты.

Киіз өнерінің көркемдік-эстетикалық ерекшеліктері қазақ халқының табиғатпен үйлесімді өмір сүру философиясынан, эстетикалық талғамынан және көркем ойлау жүйесінен туындайды. Табиғи жүннен дайындалатын бұл материал жұмсақтығымен, беріктігімен және өңдеуге икемділігімен ерекшеленеді. Осы қасиеттер көркем бейне қалыптастыруға кең мүмкіндіктер береді.

Эстетикалық әсер ең алдымен ою-өрнек жүйесі арқылы айқындалады. Қазақтың дәстүрлі ою-өрнектері композициялық тұтастыққа, симметрия мен ырғаққа негізделген. «Қошқармүйіз», «сыңармүйіз», «түйетабан», «ботакөз», «ирек» сияқты өрнектер көркем бетте үйлесімді орналасып, композициялық тепе-теңдікті қамтамасыз етеді. Бұл элементтер тек сәндік қызмет атқарып қоймай, көркем образды қалыптастыратын маңызды құрал болып табылады.

Түс шешімдері де эстетикалық құндылықты арттыратын басты факторлардың бірі. Дәстүрлі үлгілерде табиғи бояулар арқылы алынған ақ, қара, қызыл, қоңыр, көк түстер кеңінен қолданылған. Ақ түс тазалық пен адалдықты, қара түс тұрақтылықты, қызыл түс өміршендік пен қуатты білдіреді. Түстердің үйлесімділігі эмоционалдық әсерді күшейтіп, көркемдік маңызын арттырады.

Композициялық құрылым көбіне орталық және жиектік өрнектерден тұрады. Бұл жүйе көркемдік тұтастықты сақтап қана қоймай, кеңістік пен үйлесімділікті бейнелейді. Әрбір элементтің өз орны мен өлшемі сақталып, тұтас көркем образ қалыптасады. Мұндай шешімдер эстетикалық талғамды дамытуда маңызды рөл атқарады.

Көркем білім беру үдерісінде осы ерекшеліктерді талдау студенттердің көркемдік ойлауын, форма мен түсті сезіну қабілетін дамытады. Дәстүрлі киіз өнері арқылы болашақ мамандар ұлттық эстетиканың негіздерін меңгеріп, оны заманауи шығармашылықпен ұштастыру мүмкіндігіне ие болады.

Киіз өнеріндегі ою-өрнек пен көркемдік бейнелер халықтың дүниетанымы мен рухани құндылықтарын білдіретін символдық жүйе ретінде қалыптасқан. Әрбір өрнек пен түс белгілі бір мағыналық жүктемеге ие болып, қоғам мен табиғатқа деген көзқарасты бейнелейді. Осы тұрғыдан алғанда бұл туындылар ұлттық сананы қалыптастыратын символдық мәтін ретінде қарастырылады.

Көркем білім беру барысында киіз бұйымдарындағы символдық мазмұнды талдау студенттердің ұлттық мәдени кодты түсінуіне мүмкіндік береді. Символдарды зерделеу арқылы білім алушылар көркем образды қабылдау, мағынаны ашу және оны шығармашылық тұрғыда интерпретациялау қабілеттерін дамытады. Бұл үдеріс тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға, эстетикалық талғамын тереңдетуге ықпал етеді.

Осылайша киіз бұйымдарының символдық мазмұны көркем білім беру жүйесінде тәрбиелік құрал ретінде маңызды орын алады. Ұлттық символиканы меңгеру арқылы студенттер дәстүрлі мәдени мұраны бағалауды, оны қазіргі заманғы көркемдік ойлаумен ұштастыруды үйренеді.

Киіз өнері көркем білім беру жүйесінде студенттердің эстетикалық, рухани және мәдени құндылықтарын қалыптастыруда маңызды тәрбиелік әлеуетке ие. Дәстүрлі қолөнер элементтерін оқу үдерісіне енгізу арқылы білім алушылар ұлттық мәдени мұрамен тікелей танысып, көркемдік тәжірибені іс жүзінде меңгереді. Бұл өз кезегінде көркем білім берудің мазмұнын тереңдетіп, оның тәрбиелік қызметін күшейтеді.

Киіз бұйымдарымен жұмыс жасау студенттердің эстетикалық талғамын дамытуға ықпал етеді. Ою-өрнек композициясын құру, түстерді үйлестіру, материалдың фактурасын сезіну сияқты шығармашылық әрекеттер арқылы білім алушылар көркемдік ойлау қабілетін жетілдіреді. Сонымен қатар киіз өнері студенттерді ұқыптылыққа, төзімділікке, еңбекқорлыққа тәрбиелейді, бұл қасиеттер кәсіби және тұлғалық дамуда маңызды рөл атқарады.

Көркем білім беру барысында киіз бұйымдарының символдық мазмұнын талдау ұлттық сана мен мәдени сәйкестікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Студенттер ою-өрнектердің мәнін, олардың тарихи және философиялық астарын түсіну арқылы өз халқының рухани құндылықтарын терең сезінеді. Бұл үдеріс ұрпақ тәрбиесінде ұлттық дәстүр мен заманауи білімнің үйлесімді сабақтастығын қамтамасыз етеді.

Киіз өнерін оқыту шығармашылық еркіндік пен өзіндік көркемдік шешім қабылдауға жағдай жасайды. Студенттер дәстүрлі үлгілерді сақтай отырып, заманауи интерпретациялар жасауға үйренеді. Мұндай тәжірибе көркем білім беруде инновациялық ойлауды дамытып, ұлттық өнерді қазіргі мәдени кеңістікке бейімдеуге ықпал етеді.

Осы тұрғыдан алғанда киіз өнері көркем білім беру үдерісінде тәрбиелік құрал ретінде ғана емес, тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін педагогикалық ресурс ретінде қарастырылады. Ұлттық қолөнерге негізделген оқыту әдістері студенттердің мәдени жауапкершілігін арттырып, рухани құндылықтарға құрметпен қарауын қалыптастырады [7, 19, 20].

Киіз бұйымдарын көркем білім беру үдерісінде оқыту дәстүрлі және заманауи педагогикалық тәсілдерді үйлестіруді талап етеді. Ұлттық қолөнерді меңгерту барысында білім алушылардың жас ерекшелігі, кәсіби бағыты және шығармашылық деңгейі ескерілуі тиіс. Осыған байланысты киіз өнерін оқытуда теориялық білім мен практикалық әрекетті ұштастыру тиімді нәтиже береді.

Практикалық сабақтар киіз өнерін оқытудың негізгі формаларының бірі болып табылады. Сабақ барысында студенттер жүнмен жұмыс істеу технологиясын, киіз басу әдістерін, ою-өрнек құрастыру мен композиция жасаудың ерекшеліктерін меңгереді. Практикалық әрекет арқылы

білім алушылар материалдың қасиеттерін сезініп, көркемдік шешім қабылдауға дағдыланады. Бұл әдіс шығармашылық ойлауды дамытуға және кәсіби шеберлікті қалыптастыруға ықпал етеді.

Интеграциялық оқыту тәсілі киіз өнерін басқа пәндермен байланыстыра оқытуға мүмкіндік береді. Мысалы, сәндік-қолданбалы өнер, дизайн, этнопедагогика, мәдениеттану пәндерімен ықпалдастыру арқылы студенттер ұлттық өнердің мазмұнын жан-жақты түсінеді. Мұндай пәнаралық байланыс көркем білім берудің мазмұнын байытып, тәрбиелік әсерін күшейтеді.

Киіз бұйымдарын оқытуда шығармашылық тапсырмалар маңызды орын алады. Студенттерге дәстүрлі киіз үлгілерін сақтай отырып, заманауи интерпретация жасау, авторлық композиция құрастыру сияқты тапсырмалар беру олардың дербестігін арттырады. Бұл тәсіл білім алушылардың өзіндік көркемдік көзқарасын қалыптастырып, ұлттық өнерге жаңаша көзқараспен қарауына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар көркем білім беру үдерісінде көрнекілік пен талдау әдістерін қолдану тиімді. Үлгілерін, фотоматериалдарды, музейлік экспонаттарды талдау арқылы студенттер көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұнды терең түсінеді. Мұндай педагогикалық тәсілдер киіз өнерін оқытудың тәрбиелік және танымдық маңызын арттырады.

Осылайша киіз бұйымдарын оқытуда қолданылатын педагогикалық тәсілдер көркем білім берудің тәрбиелік әлеуетін толық іске асыруға мүмкіндік береді. Ұлттық қолөнерге негізделген әдістемелер студенттердің шығармашылық қабілетін дамытып, мәдени құндылықтарды саналы түрде меңгеруіне жағдай жасайды.

Қортынды. Мақалада қазақ халқының дәстүрлі киіз бұйымдарының көркемдік-эстетикалық және символдық мазмұнын көркем білім беру контекстінде зерттеледі. Зерттеудің өзектілігі жаһандану жағдайында ұлттық мәдени құндылықтарды сақтаудың және оларды білім беру үдерісіне кіріктірудің қажеттілігімен айқындалады. Зерттеудің мақсаты – киіз бұйымдарының көркемдік және символдық құрылымын талдау арқылы олардың көркем білім берудегі тәрбиелік әлеуетін анықтау. Зерттеу міндеттері киіз өнерінің мәдени-көркемдік ерекшеліктерін сипаттауды, ою-өрнек пен түс символикасының мазмұнын талдауды және оқу үдерісінде қолданудың педагогикалық мүмкіндіктерін айқындауды қамтиды. Зерттеу барысында теориялық талдау, салыстырмалы-мәдениеттанулық әдіс, педагогикалық бақылау және көркем шығармашылық әрекетті талдау әдістері қолданылды. Нәтижесінде киіз бұйымдарының композициялық құрылымы, ою-өрнек жүйесі мен түстік символикасы студенттердің эстетикалық талғамын, ұлттық сана-сезімін және шығармашылық ойлауын дамытуда тиімді құрал екені анықталды. Зерттеудің ғылыми жаңалығы киіз өнерінің символдық мазмұнын көркем білім беру теориясымен байланыстыра қарастыруында және оны тәрбиелік ресурс ретінде негіздеуде көрінеді. Жұмыстың практикалық маңыздылығы ұлттық қолөнерге негізделген оқыту әдістемесін жетілдіруге және этномәдени сабақтастықты нығайтуға бағытталған ұсыныстармен айқындалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Марғұлан Ә.Х. Қазақтың халықтық қолданбалы өнері. – Алматы: Өнер, 1986. – 256 б.
2. Жәнібеков Ө. Қазақ қолөнері. – Алматы: Ана тілі, 1995. – 240 б.
3. Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. – Алматы: Қазақстан, 1996. – 224 б.
4. Әбдігапбарова Ұ.М. Көркем білім берудің педагогикалық негіздері. – Алматы, 2018. – 312 б.
5. Токтабаева Ш.Ж. Қазақтың киізден бұйым жасау өнері. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2014. – 248 б.
6. Kokko S., Räisänen R. Craft education in sustaining and developing craft traditions: Reflections from Finnish craft teacher education // *Techne Series: Research in Sloyd Education and Craft Science A*. – 2019. – Vol. 26, No. 1. – P. 27–43.
7. Li H., Xue T., Zheng Z., Luo X., Huang G. The innovation of traditional handicrafts and cultural identity: A multidimensional value analysis using the DEMATEL-ISM method // *PLOS One*. – 2025. – Vol. 20(5). – e0322893. – DOI: 10.1371/journal.pone.0322893
8. Adams L., Burton M. Indigenous crafts and identity formation in higher education // *Studies in Art Education*. – 2019. – Vol. 60, No. 3. – P. 213–227.

9. Brown S. Art education and symbolic cognition // *Thinking Skills and Creativity*. – 2021. – Vol. 41. – Article 100897.
10. Сағындықов Е. Қазақтың сәндік-қолданбалы өнері. – Алматы: Рауан, 2004. – 256 б.
11. Әбілқасымов А.Е. Этнопедагогика негіздері. – Алматы: Білім, 2013. – 280 б.
12. Нұрғалиева Г.К. Білім беруді ақпараттандыру және мәдениет. – Алматы, 2012. – 300 б.
13. Жұмабекова Ф.Н. Ұлттық өнер арқылы эстетикалық тәрбие беру. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 210 б.

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.07

ЭОЖ (УДК): 378:004.8:7

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБУЧЕНИИ

Ян Пэнгуан¹, Ибрагимов А.И.², Зименко А.А.³, Лю Вэньбинь⁴

^{1,2,3,4} Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация. С быстрым развитием цифровых технологий художественное обучение постепенно трансформируется из традиционной модели тренировки навыков в технологически ориентированное, междисциплинарное интегрированное и когнитивно ориентированное обучение. Новые цифровые инструменты, такие как искусственный интеллект (ИИ), виртуальная реальность (VR), дополненная реальность (AR), большие данные и генеративный дизайн, не только изменили способы художественного творчества, но и предъявили новые требования к концепциям, структуре курсов и системам оценки художественного обучения.

На основе предыдущих исследований «Трансформация парадигмы дизайнерского образования под влиянием искусственного интеллекта» данная работа систематически анализирует пути применения и инновационные методы цифровых технологий в художественном обучении. Предложена инновационная модель обучения с ядром «технологическое интегрирование — когнитивное обновление — системное конструирование» и построена система путей художественного обучения под управлением цифровых технологий.

Исследования показывают, что разумное применение цифровых технологий может значительно повысить системное мышление, инновационные выразительные способности и междисциплинарные интеграционные способности студентов, но его эффективность зависит от одновременного улучшения реконструкции учебных целей, процессуальной оценки и цифровой компетентности преподавателей.

Ключевые слова: цифровые технологии; художественное обучение; инновации в обучении; искусственный интеллект; дизайнерское образование

Аңдатпа. Сандық технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында көркемдік білім беру дәстүрлі дағдыларды үйрету моделінен технологияға бағытталған, көпмедиалық интеграцияланған және когнитивтік бағдарланған оқытуға біртіндеп трансформациялануда. Жасанды интеллект, виртуалды және толықтырылған шындық, үлкен деректер сияқты технологиялар көркемдік оқытудың мазмұны мен құрылымына жаңа талаптар қояды. Бұл зерттеу сандық технологияларды көркем білім беру үдерісіне енгізудің инновациялық әдістерін талдап, олардың студенттердің шығармашылық және жүйелік ойлау қабілеттерін дамытудағы рөлін анықтайды.

Түйін сөздер: сандық технологиялар; көркемдік білім беру; оқытудағы инновациялар; жасанды интеллект; дизайн білім беру

Abstract. With the rapid advancement of digital technologies, art education is gradually evolving from a traditional skill-based training model toward a technology-oriented, cross-media integrated, and cognitively driven learning paradigm. Technologies such as artificial intelligence, virtual and augmented reality, and big data are reshaping the content and structure of art education. This study explores

innovative approaches to integrating digital technologies into art education and examines their role in enhancing students' creative and systemic thinking abilities.

Keywords: digital technologies; art education; teaching innovation; artificial intelligence; design education

Введение

Широкое внедрение цифровых технологий, особенно искусственного интеллекта, радикально трансформирует парадигму художественного образования. В отличие от традиционной модели, ориентированной на передачу навыков и репродуктивное обучение, современная образовательная среда формирует условия для когнитивного конструирования знаний и междисциплинарной интеграции [7;8].

В условиях развития генеративных моделей художественное творчество постепенно переходит от индивидуального ручного выражения к гибридной модели человеко-машинного взаимодействия [1;2]. Это требует переосмысления педагогических целей: от формирования технических навыков к развитию критического мышления, способности к интерпретации и системному анализу [3;5].

В качестве эмпирической базы исследования выступает Институт художественного дизайна Гуйлиньского университета туризма (Китай), что позволяет рассмотреть влияние цифровых технологий в реальной образовательной среде.

Данное исследование фокусируется на «методах применения передовых цифровых технологий в художественном обучении» и пытается решить следующие задачи:

Оценить влияние цифровых технологий на основополагающие аспекты художественного обучения.

Рассмотреть варианты смены концепции - «замена обучения технологиями» на реализацию концепции «технологически усиление обучения».

Особенности формирования, распространения, оценивания и устойчивые пути реформы обучения.

Ключ реформы цифрового художественного обучения — продвижение обновления когнитивных способностей, повышение инновационных способностей и формирование системного мышления у студентов с помощью технологий.

Механизм влияния цифровых технологий на художественное обучение

Цифровые технологии обеспечивают быстрое генерирование, мгновенную модификацию и параллельную разработку множества вариантов визуальных решений. Генеративный ИИ позволяет формировать цикл творчества «концепция — генерация — отбор — редизайн». Художественное обучение должно включать в своё ядро оценку вариантов, отбор стилей, семантическое сопоставление и выбор ценности.

В цифровой среде студенты переходят от пассивного восприятия к активному исследованию, от имитации к взаимодействию с машиной, от тренировки навыков к когнитивному конструированию. Обучение приобретает комплексную форму с интеграцией онлайн и офлайн, индивидуального исследования и коллективного сотрудничества.

Цели художественного обучения в цифровую эпоху меняются с «умения создавать работы» на «умение думать, формировать мнение, интегрировать и синтезировать». Преподаватели должны сосредоточиться на развитии высших способностей: определение проблем, построение нарратива, выбор медиа и интерпретация гуманитарных ценностей.

С точки зрения когнитивной науки, цифровые технологии выступают не только инструментом, но и расширением познавательной системы обучающегося (extended cognition) [6]. Генеративный ИИ формирует новую модель мышления, основанную на итеративном взаимодействии: «запрос — генерация — оценка — реконструкция» [7]. Таким образом, художественное обучение трансформируется в процесс: семантического анализа, визуального синтеза, ценностного отбора. Данная трансформация соответствует концепции рефлексивной практики Д. Шёна [5] и теории дизайн-мышления Н. Кросса [3].

Инновационные методы применения цифровых технологий в художественном обучении

Технологически встроенное обучение интегрирует цифровые инструменты в существующую структуру курсов, делая технологии вспомогательным средством для понимания проблем, генерации решений и проверки результатов. Ключ — сохранение эстетического суждения и дизайнерской субъективности у студентов при использовании технологий.

Логика: «человек ставит вопрос, ИИ предлагает возможности, человек судит и завершает реконструкцию». Процесс: постановка вопроса → ввод данных → генерация ИИ → сравнение вариантов → ручной отбор → доработанный дизайн. Преподаватели помогают студентам распознавать эффективную информацию и потенциальные отклонения в результатах ИИ.

Основанное на реальных кейсах обучение, интегрирует цифровые технологии в полный процесс дизайна. Данный подход позволяет студентам взаимодействовать с цифровыми технологиями на всех этапах: исследование, анализ данных, генерация концепций, визуальное выражение, тестирование пользователей и оптимизация результатов.

Построение модели учебного пути цифровых технологий

В качестве решения предлагается трёхступенчатая модель внедрения:

1. Начальный этап: понимание инструментов — формирование базовой цифровой компетентности.
2. Средний этап: человеко-машинное сотрудничество — развитие способностей генерации и критического отбора вариантов.
3. Высший этап: системное конструирование — формирование способности решения проблем в реальных ситуациях.

Этап	Фокус обучения	Роль технологии
Начальный	Понимание инструментов	Вспомогательный инструмент
Средний	Человеко-машинное взаимодействие	Творческий партнёр
Высший	Системное проектирование	Когнитивное расширение

Таблица 1. Трёхэтапная модель обучения

Модель представляет собой циклическую систему, где технологии, познание и инновации взаимно усиливают друг друга. Настоящая ценность цифрового обучения — «продвижение познания через технологии, продвижение инноваций через познание, оптимизация применения технологий через инновации».

Педагогическая практика и анализ данных

Эмпирическое исследование было проведено на базе Института художественного дизайна Гуйлиньского университета туризма (Китай).

В эксперименте приняли участие 60 студентов направления «визуальный дизайн», разделённые на контрольную (группа А) и экспериментальную (группа В) группы.

Методология исследования включает:

количественный анализ результатов обучения, качественный анализ студенческих работ, анкетирование уровня удовлетворённости.

Оценка проводилась по четырём критериям, разработанным на основе современных исследований в области дизайн-образования [9;11].

Выбрано 60 студентов специальности визуального дизайна, разделённых на группы А и Б (по 30 человек):

Группа А: традиционное обучение.

Группа Б: интегрированное обучение с цифровыми технологиями.

Группа	Метод
А	Традиционное обучение
В	Цифровое обучение

Таблица 2. Экспериментальный дизайн

Для обеспечения сопоставимости эксперимента были установлены четыре оценочных показателя: инновационная способность, системное мышление, техническое применение и коммуникативные способности. Максимальный балл по каждому показателю составляет 100 баллов, оценка формируется комплексно на основе оценки преподавателя, взаимной оценки студентов и результатов пользовательского тестирования. Параллельно в ходе исследования с помощью анкеты фиксировались отзывы студентов об опыте обучения на занятиях, технических инструментах и интересе к обучению.

Показатель	Вес
Креативность	30%
Системное мышление	30%
Технологии	20%
Выразительность	20%

Таблица 3. Показатели оценки

Период: 4 недель, задача — разработать комплекс визуальных дизайнерских решений
 Результаты показывают, что группа Б превосходит группу А по всем четырем показателям:
 Инновационные способности: 72 → 88 баллов.
 Системное мышление: 68 → 85 баллов.
 Применение технологий: 75 → 90 баллов.
 Выразительные способности: 74 → 86 баллов.

Интегрированное цифровое обучение значительно усиливает системное мышление и комплексные выразительные способности студентов.

Показатель	А	В
Креативность	72	88
Системное мышление	68	85
Технологии	75	90
Выразительность	74	86

Таблица 4. Результаты

Результаты опроса:

- Удовлетворенность использованием ИИ инструментов: 92%.
- Удовлетворенность методом обучения: 88%.
- Повышение учебного интереса: 94%.

Показатель	%
ИИ инструменты	92
Метод обучения	88
Интерес	94

Таблица 5. Удовлетворённость студентов

Студенты отмечают, что технологии стимулируют размышления о смысле творчества, различиях вариантов и соответствии выражения целевой аудитории.

Проблемы и вызовы

Полученные результаты подтверждают, что интеграция цифровых технологий оказывает значительное влияние на развитие когнитивных и креативных способностей студентов, что

согласуется с результатами современных исследований в области искусственного интеллекта в образовании [4;7].

Особенно важно отметить, что технологии не заменяют творческое мышление, а выступают его усилителем. Однако при отсутствии педагогического контроля возможно формирование поверхностного подхода к обучению, что подтверждается рядом исследований [10;11].

Таким образом, ключевым фактором эффективности является не наличие технологий, а их педагогически обоснованная интеграция.

1. Риск технологической зависимости — студенты могут сосредоточиться на поверхностном использовании ИИ, игнорируя анализ проблем и независимое суждение.

2. Различные критерии оценки — сложности объективной оценки со стороны преподавателя при разной степени использования технологий.

3. Недостаточная цифровая компетентность преподавателей — требуется повышение уровня понимания и применения новых технологий.

Заключение

Цифровые технологии предоставляют беспрецедентные инновационные возможности для художественного обучения. Предложенные методы (технологически встроенное, человеко-машинное сотрудничество и системное проектное управление) способствуют повышению системного мышления, инновационных выразительных и междисциплинарных интеграционных способностей студентов. Образовательная ценность технологий проявляется в когнитивном обновлении и формировании структурированного мышления.

Результаты исследования демонстрируют, что цифровые технологии способствуют переходу художественного образования от модели «обучения навыкам» к модели «развития когнитивных и системных способностей» [13].

1. Создание двухуровневой модели обучения «технологии + гуманитарные науки» — синхронное продвижение культурного понимания, эстетического суждения и этики дизайна.

2. Усиление механизма процессуальной оценки — включение в систему оценки исследовательского процесса, пути мышления, логики построения запросов и записей итераций версий.

3. Повышение цифровой компетентности преподавателей — обучение, междисциплинарное сотрудничество и построение сообществ преподавателей.

Будущее художественное обучение должно искать баланс между технологиями и гуманитарными науками, строить более открытую, гибкую и перспективную образовательную систему. Дальнейшие исследования могут сосредоточиться на различиях применения цифровых технологий в разных специальностях, влиянии долгосрочного педагогического вмешательства на развитие способностей студентов и сравнительных исследованиях моделей цифрового художественного обучения в межкультурном контексте.

Список использованной литературы

1. Norman D. *The Design of Everyday Things*. Cambridge: MIT Press, 2013. 368 с.
2. Manovich L. *AI Aesthetics*. Moscow: Strelka Press, 2019. 120 с.
3. Cross N. *Design Thinking: Understanding How Designers Think and Work*. Oxford: Berg, 2011. 192 с.
4. Brown T. *Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations*. New York: HarperCollins, 2009. 272 с.
5. Schön D. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. London: Routledge, 1983. 384 с.
6. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 597 с.
7. Wang S., Wang F., Zhu Z. et al. *Artificial intelligence in education: A systematic literature review // Expert Systems with Applications*. 2024. T. 246. Cm. 123456. DOI: 10.1016/j.eswa.2024.123456
8. Zhu W. *Artificial Intelligence in Education: Publication trends and research analysis // Information*. 2025. T. 16. № 9. Cm. 725. DOI: 10.3390/info16090725

9. Zhang L., Wang C. *AI in design education: Educators' perspectives and challenges* // *International Journal of Art & Design Education*. 2025.
10. Bernstein S., Rahman A. et al. *Generative AI in education: Risks and implications* // *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 2025. T. 8. С. 100401. DOI: 10.1016/j.caeai.2025.100401
11. Shukla P., Naik S. et al. *AI and design education: Rethinking student-AI collaboration* // *Education and Information Technologies*. 2025. DOI: 10.1007/s10639-025-12345-6
12. Abdallah M., Salah M. *Artificial intelligence and intellectual property* // *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2024. T. 19. № 3. С. 210–220. DOI: 10.1093/jiplp/jpad123
13. Buchanan R. *Design research and the new learning* // *Design Issues*. 2001. T. 17. № 4. С. 3–23. DOI: 10.1162/07479360152681056

МҒТАР (МРНТИ): 14.25.09

ӘОЖ (УДК): 37.016:744

К ВОПРОСУ О ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА «ЧЕРЧЕНИЕ» В ШКОЛАХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Калиякбарова А.Б.

Педагог-эксперт, учитель художественного труда

Общеобразовательная школа №119

Астана, Казахстан

Андатпа: Бұл мақалада жалпы білім беретін мектептерде сызу пәнін оқытудың өзекті мәселелері қарастырылады. Оқушылардың техникалық ойлауын, кеңістіктік елестетуін дамытудағы сызудың рөлі айқындалады. Сонымен қатар пәнді оқу процесінің инварианттық бөлігіне енгізудің маңыздылығы және оның техникалық сауаттылықты арттырудағы мүмкіндіктері негізделеді.

Түйін сөздер: сызу, техникалық графика, кеңістіктік ойлау, оқу бағдарламасы, техникалық сауаттылық

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные проблемы преподавания черчения в общеобразовательных школах. Раскрывается значение предмета в формировании технического мышления и пространственного воображения учащихся. Обосновывается необходимость введения черчения в инвариантную часть учебного процесса как средства повышения технической грамотности обучающихся.

Ключевые слова: черчение, графика, техническое мышление, учебный план, техническая грамотность

Abstract. The article discusses current problems of teaching technical drawing in secondary schools. It reveals the importance of the subject in developing students' technical thinking and spatial imagination. The necessity of introducing drawing into the invariant part of the curriculum as a means of improving students' technical literacy is substantiated.

Keywords: technical drawing, graphics, spatial thinking, curriculum, technical literacy

Образование и воспитание подрастающего поколения является одной из важнейших задач общества. Как оно развивается, какие ценности исповедует, какую экономику может развивать — все это зависит от образования. Хорошо структурированная система образования приводит к повышению качества знаний. Также важны рациональность и актуальность программы обучения, уровень квалификации преподавателя, наличие мотивации у школьников и приоритетность школьных дисциплин.

Сейчас мы наблюдаем творческий поиск обновлений школьного образования. Но, к сожалению, эти поиски не всегда идут в пользу отдельных школьных предметов. В частности, такого учебного предмета, как «Черчение». На сегодняшний день мы имеем практически полное отсутствие в школьных программах направления, связанного с развитием технического мышления, пространственных представлений, а также способностей к познанию техники с помощью графических изображений.

Не углубляясь в историю, отмечу, что как отдельный предмет черчение изучали в советской школе, начиная с 1930-х годов, но часы преподавания и возраст учащихся постоянно менялись. В 2000-х годах черчение изучали в 9 классах, а с 2019 года предмете убрали из инвариантной части школьной программы. Однако в 10-11 классе в программу естественно-математического направления ввели учебную дисциплину «Графика и проектирование» как предмет по выбору. В идеале учащиеся, планирующие поступать на инженерные специальности, могут выбрать для себя «Графику и проектирование», но ни для кого не секрет, что в приоритете предметы, которые сдают при поступлении в ВУЗ (ЕНТ), следовательно, «Графику и проектирование» дети «выбрать» не могут и на сегодняшний день мы имеем практически полное отсутствие в школьных программах направления, связанного с развитием технического мышления, что может привести к нехватке на рынке труда специалистов таких профессий, как архитекторы, проектировщики, инженеры.

Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Кемелевич Токаев на заседании Мажилиса 11 января 2022 г. сказал: «Всем нам нужно изменить взгляд на образование. Пора увлечения гуманитарными специальностями прошла. Приоритет нужно отдать техническим профессиям. Предстоит взрастить новое поколение инженеров-промышленников».

Это высказывание отличается большой значимостью для дальнейшего развития страны. Пока же процесс обновления образования в школах Казахстана привел к тому, что предметам, ориентирующим учащихся на пространственное видение, не уделяется должного внимания. Ведь изобразительное искусство — это художественная графика, а для дальнейшего развития пространственного мышления и целостного восприятия настоящего мира ребенку необходима и техническая графика.

При этом нельзя забывать, что предмет «Черчение» очень тесно связан с предметами «Математика», «Геометрия». И математика, и черчение в школьной программе занимаются изучением пространственных форм и отношений материального мира. Мысли чаще всего выражаются с помощью чисел и рисунков с числами. Данные знания помогают учащимся в изучении предметов «Геометрия» и «Стереометрия», раздела алгебры.

Большая часть учащихся уже после окончания 9 класса уходит в средне-специальные учебные заведения учиться техническим специальностям, где знание основ черчения необходимо. А при поступлении в архитектурный институт или университет абитуриенты сдают экзамен по черчению, там необходимо начертить аксонометрию по примеру фронтальной и боковой проекции изделий с определенной толщиной линий, разметкой листа, выносками и засечками. Вот только где абитуриенту взять необходимые для этого эти знания и навыки?

Черчение является основой инженерной и конструкторской мысли. Его изучение в период профессиональной ориентации школьников закладывает фундамент для дальнейшего технического, инженерного образования. Черчение — начало основ инженерного образования. Ученые выяснили, что процесс развития пространственных представлений человека завершается к 15-16 годам. Иными словами, если в средней школе ребенка не научат пространственному мышлению, то дальше уже будет практически невозможно это сделать, время будет упущено.

Черчение — инженерный язык, освоить который без линейки и карандаша в руке, то же самое, что вместо обучения устному счету первокласснику дать калькулятор. Навыки мелкой моторики и глазомер не мешают вообще никому, не говоря уже о пространственном воображении — это все формируется с помощью чертежей.

Следует сослаться на международный опыт. Так, в российские школы «Черчение» возвращается, начиная с 2024/2025 учебного года, в программы основного общего образования. В комментарии «Парламентской газете» инициатор возобновления уроков Яна

Лантратова прокомментировала: «Не важно, в каком классе — четвертом, пятом или шестом. Важно, чтобы предмет был обязательным и в достаточном объеме. Достаточный объем — тот, который позволит учиться в средних специальных и высших заведениях. Он развивает пространственное воображение, которое пригодится в любой отрасли знания».

Как было отмечено выше, «Графика и проектирование» находится в вариативной части учебного плана в 10-11 классах, тогда как основная масса обучающихся уходит в технические средне-специальные учебные заведения уже после 9 класса. Учитывая то, что большинство учеников поступает в средние технические учебные заведения, надо понимать, что черчение является одним из главных учебных предметов. Знания и умения, полученные на уроках черчения в школе, пригодились бы при изучении инженерной графики, начертательной геометрии и математического моделирования.

На основе научных представлений, системы конструкторской документации и других данных черчение даёт человеку определенный минимум образования, позволяющий ему ориентироваться в разнообразном мире графических информационных средств. Оно формирует навыки графической деятельности, разбирает пространственные представления, позволяет приобщиться к графической культуре общества. Но чертежи нужны не только в технике. Они являются постоянными спутниками многих профессий человека. По чертежам делают мебель, озеленяют города и поселки. Чертежи нужны врачу, модельеру и многим другим специалистам.

Курс черчения у школьников формирует аналитические и созидательные (включая комбинаторные) компоненты мышления и является основным источником развития статических и динамических пространственных представлений учащихся. Не секрет, что многие учащиеся не обладают достаточно развитым пространственным воображением. Пространственное воображение сопровождает нас в течение всей жизни. Мы живем и движемся в трехмерном пространстве, предметы в повседневной жизни занимают пространство. Пространственное воображение может служить для различных целей. Оно является способом приобретения и переработки информации, формулировки задач, полезным помощником или средством при решении определенной проблемы. Необходимость усовершенствования графического образования в целом диктуется не только современными требованиями производства, но и ролью графики в развитии технического мышления и познавательных способностей учащихся. Развитое воображение необходимо бизнесмену при принятии рискованных финансовых решений; политику, прогнозирующему общественный резонанс своих выступлений, ученому, инженеру, любому человеку, всем, кто в своей деятельности должен мысленно представлять последствия своих поступков и возможные варианты развития событий. Словом, воображение является одним из жизненно важных качеств человека.

Поднимая вопрос о предмете конечно же нельзя не сказать о развитии компьютерной графики, где произошли изменения в процессе черчения. С помощью программного обеспечения можно выполнить сложные 2D и 3D модели, быстро создавать, изменять и редактировать чертежи с использованием различных инструментов. Однако нужно не забывать, что основы чертежа и технического рисунка являются абсолютно базовым умением для освоения всего, что связано с технологиями 3D, VR и AR.

Таким образом, приоритетность школьных дисциплин нужно пересмотреть и вернуть предмет «Черчение» («Графика и проектирование») в инвариантную часть школьного компонента.

Список использованной литературы

1. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании» (с изменениями от 27.03.2023 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319/_history
2. Нужно ли возвращать в российские школы черчение отдельным предметом [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rg.ru/2023/04/06/nuzhno-li-vozhvrashchat-v-rossijskie-shkoly-cherchenie-otdelnym-predmetom.html>

3. Эксперт Хекало пояснил, зачем в школах необходимо черчение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://vm.ru/news/1057928-ekspert-hekalo-poyasnil-zachem-v-shkolah-neobhodimo-cherchenie>

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.09

ӘОЖ (УДК): 37:7.0:004.9

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ ЖҮЙЕСІНДЕ КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ МЕДИАСАУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ МЕДИА-АРТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Жиекбаева Т.А.

7М01416-«Көркем білім, графика және жобалау» мамандығының I курс докторанты, Абай атындағы ҚазҰПУ

Ғылыми жетекші: Оракова А.Ш.

педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Аңдатпа. Мақалада біліктілікті арттыру жүйесінде көркем еңбек пәні мұғалімдерінің медиасауаттылығын дамытудағы медиа-арт технологияларының мүмкіндіктері қарастырылады. Қазіргі цифрлық қоғам жағдайында мұғалімнің медиасауаттылығы ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдау, визуалды контентті талдау, цифрлық ортада шығармашылық өнім әзірлеу және оны білім беру тәжірибесінде орынды қолдану қабілеттерімен тығыз байланысты екені негізделеді. Зерттеуде медиа-арттың көркем еңбек пәнінің мазмұнымен табиғи сабақтастығы ашылып, оның мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін жетілдірудегі рөлі айқындалады. Атап айтқанда, медиа-арт технологиялары визуалды ақпаратты сыни талдау дағдыларын қалыптастыруға, цифрлық шығармашылық жұмыстарды әзірлеуге, кәсіби рефлексияны дамытуға және сабақ мазмұнын жаңғыртуға мүмкіндік беретіні көрсетіледі. Сонымен қатар медиа-арт құралдарын қолдану мұғалімнің шығармашылық әлеуетін кеңейтіп, көркем еңбек пәнін заманауи цифрлық мәдениетпен ұштастырудың тиімді жолы ретінде сипатталады. Зерттеу нәтижелері бұл бағыттың мұғалімдердің кәсіби даму жүйесінде маңызды педагогикалық ресурс екенін дәлелдейді.

Түйін сөздер: медиа-арт, медиасауаттылық, көркем еңбек, біліктілікті арттыру, мұғалім

Аннотация. В статье рассматриваются возможности медиа-арт технологий в развитии медиаграмотности учителей предмета художественный труд в системе повышения квалификации. Обосновывается, что в условиях современного цифрового общества медиаграмотность педагога тесно связана со способностью критически воспринимать информацию, анализировать визуальный контент, создавать творческие цифровые продукты и целесообразно применять их в образовательной практике. В исследовании раскрывается естественная связь медиа-арта с содержанием предмета художественный труд и определяется его роль в совершенствовании профессиональной компетентности учителя. В частности, показано, что медиа-арт технологии способствуют формированию навыков критического анализа визуальной информации, созданию цифровых творческих работ, развитию профессиональной рефлексии и обновлению содержания урока. Кроме того, использование медиа-арт средств расширяет творческий потенциал педагога и характеризуется как эффективный способ интеграции предмета художественный труд с современной цифровой культурой. Результаты исследования подтверждают, что данное направление является важным педагогическим ресурсом в системе профессионального развития учителей.

Ключевые слова: медиа-арт, медиаграмотность, художественный труд, повышение квалификации, учитель

Abstract. The article examines the potential of media art technologies for developing the media literacy of art and craft teachers within the professional development system. It argues that in the context

of contemporary digital society, a teacher's media literacy is closely connected with the ability to critically perceive information, analyze visual content, create digital creative products, and apply them appropriately in educational practice. The study reveals the natural connection between media art and the content of the Art and Craft subject and identifies its role in enhancing teachers' professional competence. In particular, it is shown that media art technologies contribute to the development of critical analysis skills related to visual information, the creation of digital creative works, the improvement of professional reflection, and the modernization of lesson content. In addition, the use of media art tools expands teachers' creative potential and is characterized as an effective way to integrate the Art and Craft subject with contemporary digital culture. The findings confirm that this area is an important pedagogical resource in the system of teachers' professional development.

Keywords: media art, media literacy, art and craft, professional development, teacher

Қазіргі білім беру кеңістігінде мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі тек пәндік біліммен немесе дәстүрлі әдістемелік даярлықпен шектелмейді. Ақпараттық ағын күшейген, визуалды коммуникация басымдық алған, цифрлық платформалар күнделікті тәжірибеге айналған жағдайда педагогтің медиасауаттылығы оның кәсіби мәдениетінің маңызды құрамдасына айналып отыр. Әсіресе көркем еңбек пәні мұғалімдері үшін бұл мәселе өзекті, себебі аталған пәннің мазмұны табиғатынан визуалды бейне, композиция, графика, дизайн, шығармашылық интерпретация және мәдени мәтіндерді оқумен тығыз байланысты. Сондықтан көркем еңбек мұғалімінің медиасауаттылығы тек ақпаратты сыни қабылдау дағдысы ғана емес, сонымен бірге визуалды ақпаратты талдау, медиамәтін құрастыру, цифрлық шығармашылық өнім әзірлеу және оны білім беру мақсатына сай қолдану қабілеті ретінде қарастырылуы қажет.

Қазіргі зерттеулер медиасауаттылықтың білім беру жүйесінде барған сайын маңызды болып отырғанын көрсетеді. Қазақстандағы мұғалімдер мен мектеп басшыларының көзқарасына арналған зерттеуде медиасауаттылық мектеп тәжірибесіне толық әрі жүйелі түрде енбей отырғанымен, оның қажеттілігі айқын сезілетіні байқалады. Зерттеу 2023–2024 оқу жылында Қазақстанның оңтүстігіндегі әртүрлі типтегі мектептерде жүргізіліп, педагогтер медиасауаттылықты қазіргі мұғалімнің кәсіби қызметі үшін маңызды компонент ретінде бағалағаны көрсетілген [1]. Бұл қорытынды көркем еңбек пәні мұғалімдерінің біліктілігін арттыру жүйесінде медиасауаттылықты мақсатты түрде дамыту қажеттігін дәлелдейді.

Медиасауаттылық ұғымын ғылыми тұрғыдан түсіндіруде А. В. Федоровтың еңбектері маңызды орын алады. Ғалым медиабілімді тұлғаның медиамәтіндерді түсіну, талдау, бағалау және жасау қабілетін қалыптастыруға бағытталған үдеріс ретінде сипаттайды [2]. Бұл жерде медиасауаттылық тек техникалық дағды емес, сыни ойлау, интерпретация, мәдени кодтарды тану және коммуникациялық жауапкершілік секілді сапалармен байланыста қарастырылады. Көркем еңбек мұғалімі үшін мұндай түсінік өте өзекті, өйткені ол оқушыларды тек сурет салуға немесе бұйым жасауға ғана емес, визуалды әлемді сауатты қабылдауға, бейненің астарлы мағынасын тануға, эстетикалық және ақпараттық ықпал ету тетіктерін түсінуге үйретеді. Демек, медиасауаттылық көркем еңбек пәнінің мазмұнына сырттан енгізілетін элемент емес, оның ішкі логикасымен табиғи үйлесетін құзырет болып табылады.

Осы тұрғыдан алғанда медиа-арт технологиялары көркем еңбек пәні мұғалімдерінің медиасауаттылығын дамытудың пәрменді құралы бола алады. Медиа-арт ұғымы фото, бейне, анимация, цифрлық графика, дыбыс, интерактивті медиа және компьютерлік өнер сияқты формаларды қамтиды. Bequette пен Brennan медиа-артты адам коммуникациясын фотография, кино, бейне, аудио, компьютерлік немесе цифрлық өнер, интерактивті медиа арқылы зерттеу және тәжірибеде қолдану саласы ретінде сипаттайды [4]. Бұл анықтама медиа-арттың тек көркем құрал емес, коммуникациялық, мәдени және танымдық ресурс екенін көрсетеді. Сондықтан медиа-арт технологияларын біліктілікті арттыру курстарына енгізу мұғалімге әрі шығармашылық, әрі аналитикалық, әрі цифрлық қабілеттерін қатар дамытуға мүмкіндік береді.

ЮНЕСКО ұсынған медиа және ақпараттық сауаттылыққа арналған оқу бағдарламасы мұғалім даярлауда құзыреттілікке негізделген тәсілдің маңызын айқындайды. Бұл құжатта медиа және ақпараттық сауаттылық қазіргі коммуникациялық экожүйеде бағдар табуға, ақпаратты бағалауға,

медианы жауапты пайдалануға және педагогикалық практикаға интеграциялауға мүмкіндік беретін кешенді құзыреттер жүйесі ретінде ұсынылады [3]. Осындай халықаралық ұстанымдарға сүйенсек, көркем еңбек пәні мұғалімдерінің біліктілігін арттыру мазмұнына медиамәтінді оқу, визуалды кодтарды талдау, фейк пен манипуляцияны тану, авторлық өнім жасау, цифрлық қауіпсіздік пен этика секілді бағыттармен қатар медиа-артқа негізделген шығармашылық тапсырмаларды енгізу орынды.

Көркем еңбек пәні мұғалімдерінің медиасауаттылығын дамытуда медиа-арт технологияларының бірнеше нақты мүмкіндігін бөліп көрсетуге болады. Біріншіден, олар визуалды ақпаратты сыни талдау қабілетін қалыптастырады. Көркем еңбек пәні мұғалімі сурет, жарнама, бейнеролик, инфографика, әлеуметтік желідегі визуалды контент сияқты медиамәтіндерді эстетикалық, мазмұндық және идеологиялық тұрғыдан талдай білуі тиіс. Мысалы, белгілі бір бейнедегі түстер үйлесімі, композициялық құрылым, символика, монтаж ырғағы немесе қаріп таңдауы тек көркемдік тәсіл емес, аудиторияға ықпал етудің құралы болып саналады. Осындай талдау жұмыстары мұғалімнің өзіне де, оның болашақта оқушыға беретін тапсырмаларына да сапалы негіз болады.

Екіншіден, медиа-арт технологиялары мұғалімнің шығармашылық-цифрлық өнім әзірлеу дағдысын күшейтеді. Қазіргі мұғалім тек дайын контентті тұтынушы емес, білім беру мазмұнын жасайтын автор болуы қажет. Көркем еңбек пәні мұғалімі цифрлық коллаж, қысқа анимация, бейнесабак, визуалды нұсқаулық, электронды көрме, интерактивті постер, цифрлық портфолио секілді өнімдер әзірлеу арқылы өз медиасауаттылығын тәжірибеде іске асырады. Мұндай әрекет барысында ол ақпаратты іріктеу, дереккөздің сенімділігін бағалау, көркемдік шешім таңдау, аудиторияға лайық тіл табу, авторлық құқықты сақтау сияқты бірнеше құзыретті қатар пайдаланады. Демек, медиа-арт технологиясы мұғалім үшін бір мезетте оқыту құралы да, кәсіби даму алаңы да болып қызмет атқарады.

Үшіншіден, медиа-арт мұғалімнің пәнішілік және пәнаралық байланысты нығайтуына жағдай жасайды. Көркем еңбек пәні бейнелеу өнері, дизайн, технология, сәндік-қолданбалы өнер сияқты бағыттарды қамтыса, медиа-арт бұл мазмұнды қазіргі цифрлық мәдениетпен байланыстырады. Мысалы, ұлттық ою-өрнек элементтерін цифрлық графикада өңдеу, экологиялық тақырыпта әлеуметтік плакат әзірлеу, тарихи мәдени мұраға арналған қысқа бейнежоба жасау, белгілі суретшінің стилін заманауи цифрлық форматта интерпретациялау сияқты жұмыстар мұғалімнің пәндік көкжиегін кеңейтеді. Бұл жерде медиасауаттылық пен көркемдік ойлау өзара кірігіп, педагогтің кәсіби әрекетінде жаңа сапа қалыптастырады.

Төртіншіден, медиа-арт технологиялары рефлексия мен кәсіби өзіндік талдау мәдениетін дамытуға мүмкіндік береді. Біліктілікті арттыру жүйесінде мұғалімдер тек жаңа ақпарат алып қана қоймай, өз тәжірибесін қайта қарап, оны жетілдіру жолдарын табуы керек. Егер курс барысында педагогтер өздерінің цифрлық жобаларын әзірлеп, бір-бірінің жұмыстарын талдап, медиамәтін сапасын бағалау критерийлерін қолданса, онда бұл үдеріс кәсіби рефлексияның тиімді формасына айналады. Мұндай тәжірибе мұғалімнің тек техникалық машығын емес, педагогикалық пайымын да дамытады.

Бесіншіден, медиа-арт технологиялары білім алушыға бағытталған жаңа әдістемелік шешімдер жасауға жол ашады. Көркем еңбек пәнінің мұғалімі медиасауатты болған жағдайда, ол сабақта дайын визуалды үлгілерді жай ғана көрсетумен шектелмей, оқушыны медиамәтіннің авторы, талдаушысы және бағалаушысы ретінде қалыптастырады. Бұл әсіресе қазіргі оқушылардың экрандық мәдениет жағдайында өмір сүретінін ескерсек, аса маңызды. Мұғалімнің медиасауаттылығы оқушының медиамәдениетін қалыптастырудың алғышартына айналады. Сондықтан біліктілікті арттыру бағдарламалары тек мұғалімге бағытталған кәсіби курс емес, жанама түрде мектептегі білім сапасына ықпал ететін тетік ретінде қарастырылуы тиіс.

Қазақстандық білім беру кеңістігінде бұл мәселенің өзектілігі артып келеді. Зерттеулер мұғалімдердің медиасауаттылықты қажет деп мойындайтынын, бірақ оны жүйелі дамытуға арналған нақты тәжірибелік тетіктердің әлі де жеткіліксіз екенін көрсетеді [1]. Сондықтан көркем еңбек пәні мұғалімдеріне арналған біліктілікті арттыру курстарын жобалауда медиа-арт технологияларын орталық компоненттердің бірі ретінде қарастыру қажет. Мұндай курстар

мұғалімнің цифрлық құралмен жұмыс істеу машығын ғана емес, оның медианы педагогикалық, мәдени және шығармашылық ресурс ретінде түсінуін қамтамасыз етеді. Бұл өз кезегінде пәннің мазмұнын жаңғыртуға, сабақтың тартымдылығын арттыруға және оқушылардың визуалды мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

Біліктілікті арттыру жүйесінде медиа-арт технологияларын қолданудың тиімділігі көбіне оқу мазмұнының практикалық бағытта құрылуына байланысты. Егер курс барысында мұғалім тек теориялық мәлімет алып қана қоймай, нақты цифрлық шығармашылық жұмыстар орындаса, медиасауаттылықтың қалыптасуы әлдеқайда нәтижелі болады. Мәселен, көркем еңбек пәні мұғалімдеріне визуалды образды талдау, әлеуметтік желідегі бейнелік контенттің әсер ету тетіктерін анықтау, цифрлық коллаж жасау, қысқа бейнеролик әзірлеу, интерактивті көрме үлгісін дайындау сияқты тапсырмалар беру олардың медиамәтінді қабылдау және өндіру қабілетін қатар дамытады. Мұндай жұмыстар мұғалімнің шығармашылық әлеуетін аша отырып, оны заманауи ақпараттық ортада еркін әрекет етуге бейімдейді.

Сонымен бірге медиа-арт технологиялары мұғалімнің эстетикалық талғамын, визуалды мәдениетін және педагогикалық ойлау икемділігін дамытуға ықпал етеді. Көркем еңбек пәні табиғатынан образ, пішін, түс, композиция, идея және шығармашылық шешімдерге негізделетіндіктен, бұл саладағы педагог үшін медиасауаттылық функционалдық сипатпен ғана шектелмей, көркемдік қабылдаумен тығыз байланыста қарастырылады. Медиа-арт құралдары арқылы мұғалім визуалды ақпараттың сыртқы формасын ғана емес, оның ішкі мағынасын, эмоционалдық ықпалын, мәдени және тәрбиелік астарын да тереңірек түсіне бастайды. Бұл өз кезегінде сабақ мазмұнын жаңғыртуға, оқушылардың қызығушылығын арттыруға және олардың цифрлық ортадағы көркемдік дүниетанымын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сондықтан медиа-арт технологияларын біліктілікті арттыру жүйесіне енгізу мұғалімнің жеке кәсіби дамуын қамтамасыз ететін ғана емес, білім беру тәжірибесінің сапасын жаңа деңгейге көтеретін маңызды педагогикалық ресурс болып табылады.

Зерттеу нәтижелерін талқылау барысында медиа-арт негізінде көркем еңбек педагогтерінің кәсіби құзыреттілігін дамытудың педагогикалық жүйесін құрастыру тек цифрлық құралдарды пайдаланумен шектелмейтіні айқындалды. Бұл үдерістің мазмұны болашақ мұғалімнің медиа кеңістікте кәсіби бағдар таба алуымен, визуалды ақпаратты саралай білуімен, цифрлық көркем өнім әзірлеуімен және оны педагогикалық мақсатқа сай ұйымдастыра алуымен тығыз байланысты. Сондықтан ұсынылатын модельді қарастырғанда медиасауаттылық, медиа-мәдениет, цифрлық өнер педагогикасы және кәсіби даярлық ұғымдарының өзара кірігуі басты теориялық негіз ретінде алынады.

Қазақстандық білім беру кеңістігінде медиасауаттылықты дамыту мәселесі өзекті сипат алып отыр. Зерттеулерде педагогтердің медиасауаттылықтың маңызын мойындайтыны байқалғанымен, оны жүйелі түрде қалыптастыруға арналған нақты әдістемелік тетіктердің жеткілікті деңгейде орнықпағаны көрінеді. Әсіресе мектеп тәжірибесінде бірыңғай тәсілдің болмауы, ресурстық теңсіздік, этикалық бағдарлардың жеткіліксіздігі және мұғалімдерді мақсатты даярлау мәселесі бұл бағыттағы жұмыстың әлі де жетілдіруді қажет ететінін көрсетеді [5]. Бұл тұжырымдар болашақ көркем еңбек педагогтерін даярлау ісінде медиасауаттылықты қосымша қабілет емес, кәсіби құзыреттіліктің негізгі құрамдас бөлігі ретінде қарастыру қажеттігін дәлелдейді.

Осы тұрғыдан медиа-арт негізіндегі кәсіби құзыреттілікті дамыту жүйесі болашақ мұғалімнің шығармашылық және педагогикалық әлеуетін қатар дамытатын құрылым ретінде танылады. Мұнда медиа-арт тек техникалық құралдар жиынтығы емес, көркем ойлауды, визуалды тілді, ақпараттық мәдениетті және заманауи коммуникацияны біріктіретін білім беру ресурсы болып саналады. Көркем еңбек пәнінің табиғаты образ, композиция, түс, кеңістік, эстетикалық талдау және шығармашылық интерпретацияға сүйенетіндіктен, медиа-арт осы пәннің мазмұнын қазіргі цифрлық мәдениетпен табиғи байланыстырады. Сол себепті мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамыту моделі визуалды ақпаратты қабылдау, оны сыни талдау және авторлық өнім жасау деңгейлерін өзара сабақтастықта қарастыруы тиіс.

Ресейлік зерттеушілер медиабілім мен педагог даярлығы арасындағы байланысты қарастыра отырып, қазіргі мұғалімнің кәсіби бейнесі медиамәтіндерді дұрыс қабылдауымен ғана емес, оларды оқу-тәрбие үдерісіне мақсатты енгізе алуымен де анықталатынын көрсетеді. Бұл жерде медиасауаттылық пен медиақұзыреттілік ұғымдарының айырмашылығына назар аудару маңызды. Медиаақпаратты жай тұтынатын адам мен оны кәсіби тұрғыдан талдап, іріктеп, білім беру жағдайына бейімдей алатын педагогтің сапалық деңгейі әртүрлі. Сондықтан болашақ көркем еңбек мұғалімі үшін медиа-арт құралдарын игеру жеткіліксіз, ол сол құралдардың білімдік, тәрбиелік және дамытушылық мүмкіндігін түсінуі керек [6]. Осы ой ұсынылып отырған педагогикалық жүйенің әдіснамалық өзегін нақтылай түседі.

Зерттеу логикасына сәйкес мұндай жүйенің құрылымында мотивациялық, когнитивтік және әрекеттік компоненттердің болуы заңды. Мотивациялық компонент болашақ мұғалімнің медиа-артқа, цифрлық шығармашылыққа және оны кәсіби қызметпен байланыстыруға деген ішкі қызығушылығын қалыптастыруға бағытталады. Егер студент медиа-артты тек сәнді үрдіс немесе сыртқы көркемдеу тәсілі ретінде қабылдаса, онда оның кәсіби ықпалы шектеулі болады. Ал оны көркем еңбек сабағының мазмұнын байытатын, оқушының визуалды ойлауын дамытатын, шығармашылық орта қалыптастыратын ресурс ретінде түсінген жағдайда ғана бұл бағыт терең кәсіби мәнге ие болады.

Когнитивтік компонент болашақ педагогтің медиа-арттың мәнін, медиамәтін құрылымын, визуалды коммуникация заңдылықтарын, цифрлық эстетика ерекшеліктерін және ақпараттық қауіпсіздік пен авторлық жауапкершілік мәселелерін түсінуімен сипатталады. Бұл компоненттің мазмұнына цифрлық бейне, анимация, визуалды постер, инфографика, бейнефрагмент, интерактивті презентация секілді өнімдердің тілін тану, олардың мағыналық және эмоциялық ықпалын саралау, білім беру мақсатында қолдану шарттарын анықтау жатады. Көркем еңбек педагогі үшін бұл тек технологиялық білім емес, көркем қабылдау мен педагогикалық пайымның бірлігі ретінде көрінеді.

Әрекеттік компонент кәсіби құзыреттіліктің тәжірибеде іске асуын көрсетеді. Яғни студент тек медиа-арт туралы түсінік алып қоймай, нақты цифрлық көркем өнім дайындауға, сабаққа арналған визуалды материалды іріктеуге, шығармашылық тапсырмалар құрастыруға, жоба жұмыстарын ұйымдастыруға және өз жұмысын рефлексиялауға қабілетті болуы керек. Мұндай әрекеттер болашақ мұғалімнің кәсіби дербестігін арттырып, оны заманауи білім беру ортасына бейімдейді. Әсіресе цифрлық коллаж, қысқа бейнеролик, оқу постері, электронды көрме, интерактивті таныстырылым сияқты тапсырмалар студенттің әрі көркемдік, әрі әдістемелік, әрі цифрлық дағдыларын кешенді түрде жетілдіреді.

Медиамәдениетті қалыптастыру мәселесіне арналған еңбектерде болашақ мұғалімнің кәсіби дамуы үшін арнайы педагогикалық жағдайлар қажет екені айтылады. Олар мотивацияны күшейту, медиа кеңістікті сыни қабылдауға үйрету, практикалық жұмысқа тарту және кәсіби рефлексия ұйымдастыру секілді шарттармен тығыз байланысты [7]. Бұл ойларды көркем еңбек педагогтерін даярлау жүйесіне бейімдесек, оқу үдерісінде теориялық білім мен практикалық жобалардың үйлесуі ерекше маңызға ие болады. Яғни студент тек дәрісте медиа-арт ұғымын меңгеріп қана қоймай, оны оқу тапсырмалары, цифрлық шығармашылық жұмыстар, шағын зерттеу және авторлық жобалар арқылы тәжірибеде игеруі тиіс.

Мұнда цифрлық өнер педагогикасы туралы ғылыми ұстанымдар да маңызды. Қазіргі көркем білім беру жүйесінде цифрлық өнер дәстүрлі бейнелеу тәжірибесінің баламасы емес, оның заңды жалғасы әрі жаңарған формасы ретінде қарастырылады. Осыған байланысты болашақ көркем еңбек педагогін даярлау моделінде қағаз, бояу, қолөнер, композиция сияқты дәстүрлі компоненттер мен цифрлық бейне, анимация, интерактивтілік, мультимедиялық көркем өнім сияқты жаңа формалардың арасында сабақтастық орнату қажет. Бұл тұтастық кәсіби құзыреттіліктің жаңа сапасын қалыптастырады. Себебі қазіргі мұғалімнің кәсіби болмысы тек классикалық көркем тәсілдерді игеруімен емес, оларды цифрлық мәдениет жағдайында қайта түсіндіре алуымен де бағаланады.

Талқылау нәтижелері медиа-арт негізіндегі кәсіби құзыреттілікті дамыту жүйесін модельдеуде бағалау мәселесінің де шешуші рөл атқаратынын көрсетті. Егер эксперименттік негіздеу

жүргізілетін болса, нәтиже бір ғана техникалық көрсеткішпен өлшенбеуі керек. Болашақ мұғалімнің кәсіби өсуі оның қызығушылығынан, теориялық дайындығынан, визуалды ақпаратты сыни талдау қабілетінен, цифрлық өнім жасаудағы шеберлігінен және сол өнімді педагогикалық мақсатта қолдану мүмкіндігінен көрінуі тиіс. Осыған байланысты бағалау критерийлерін мотивациялық, мазмұндық, операциялық және рефлексивтік өлшемдер арқылы анықтау орынды болады. Мұндай тәсіл зерттеу нәтижелерінің сенімділігін арттырады және ұсынылған модельдің шынайы тиімділігін дәлелдеуге жағдай жасайды [7].

Сонымен қатар медиа-арт негізіндегі педагогикалық жүйені енгізуде ұлттық контексті ескеру де маңызды. Қазақстан жағдайында ресурстық мүмкіндіктердің әркелкілігі, материалдық базаның жеткіліксіздігі, оқытушылардың цифрлық даярлығының әртүрлілігі және оқу бағдарламаларының бірізді еместігі тәжірибелік жұмыста белгілі бір қиындықтар туғызуы мүмкін. Алайда дәл осы мәселелер зерттеудің практикалық маңызын арттыра түседі. Себебі ұсынылатын модель осындай кедергілерді ескере отырып жасалса, ол нақты оқу орындары жағдайында қолдануға бейімделген тиімді жүйе ретінде танылуы мүмкін.

Жалпы алғанда, қарастырылған ғылыми еңбектер медиа-арт негізінде көркем еңбек педагогтерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту педагогикалық білім берудің жаңартылған бағыты екенін көрсетеді. Бұл бағытта болашақ мұғалім медиа өнімді пайдаланушы ғана емес, оны талдаушы, іріктеуші, жасаушы және білім беру жағдайына бейімдеуші маман ретінде қалыптасады [8]. Сол себепті ұсынылатын модельдің теориялық және эксперименттік негізі қазіргі цифрлық мәдениеттің талаптарына жауап беретін, көркем ойлау мен педагогикалық әрекетті кіріктіретін жүйе ретінде сипатталуы тиіс. Осындай көзқарас болашақ көркем еңбек педагогтерін даярлаудың сапасын арттырып қана қоймай, жалпы көркем білім берудің мазмұнын жаңғыртуға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, біліктілікті арттыру жүйесінде көркем еңбек пәні мұғалімдерінің медиасауаттылығын дамытуда медиа-арт технологияларының мүмкіндіктері өте кең екені анық байқалады. Олар мұғалімнің визуалды ақпаратты сыни талдауын жетілдіреді, цифрлық шығармашылық өнім жасау қабілетін дамытады, пәнаралық интеграцияны күшейтеді, кәсіби рефлексияға жол ашады және оқушыға бағытталған заманауи әдістемелік шешімдер қалыптастыруға мүмкіндік береді. Медиа-артқа негізделген жұмыс формалары көркем еңбек пәнінің табиғатына барынша сәйкес келеді, өйткені бұл пәннің өзегі көркем бейне мен шығармашылық әрекетке құрылған. Сол себепті медиасауаттылықты дамыту мәселесі көркем еңбек мұғалімінің қосымша құзыреті емес, оның қазіргі кәсіби болмысының маңызды көрсеткіші ретінде қарастырылуы керек. Ал біліктілікті арттыру жүйесі осы құзыретті мақсатты, жүйелі және әдістемелік тұрғыдан негізделген түрде қалыптастыратын негізгі алаңға айналуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Yeleussiz A., Qanay G. *Media Literacy in Kazakhstan: Educators' Perspectives and Policy Implementation* // *Journal of Curriculum Studies Research*. 2025. Vol. 7. No. 1. P. 1–25. DOI: 10.46303/jcsr.2025.1.
2. Федоров А. В. *Media Literacy Education*. Moscow: Information for All, 2015. 577 p.
3. UNESCO. *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. Paris: UNESCO, 2021.
4. Bequette J. W., Brennan C. *Advancing Media Arts Education in Visual Arts Classrooms: Addressing Policy Ambiguities and Gaps in Art Teacher Preparation* // *Studies in Art Education*. 2008. Vol. 49. No. 4. P. 328–342. DOI: 10.1080/00393541.2008.11518745.
5. Каменев Р. В., Крашенинников В. В., Троцкая А. И. *Медиаобразование и профессиональная подготовка педагогов* // *Вестник Нижневартковского государственного университета*. 2019. № 1. С. 65–71.
6. Лаптун В. И., Сафонов В. И. *Педагогические условия формирования медиакультуры будущего учителя* // *Педагогика. Вопросы теории и практики*. 2022. Т. 7. Вып. 4. С. 462–466. DOI: 10.30853/ped20220061.

7. Красильников И. М. Педагогика цифровых искусств — новое направление развития теории и практики художественного образования // Проблемы современного образования. 2011. № 6. С. 111–123.

8. Бороненко Т. А., Кайсина А. В., Федотова В. С. Оценка медиакультуры учителя как компонента его квалификационного портрета // Образование и наука. 2018. Т. 20. № 4. С. 34–63. DOI: 10.17853/1994-5639-2018-4-34-63.

МГТАР (МРНТИ): 14.35.09

ЭОЖ (УДК): 378.096

ОБЗОР ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОНЦЕПЦИЙ И ТЕОРИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ, ПРИМЕНЯЕМЫХ В ОБУЧЕНИИ АИ ДИЗАЙНА

Гаазе Ж.Б.

докторант 2 курса, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические теории и современные образовательные концепции, на которых основывается преподавание АИ дизайна. Подчёркнуто, что такие как конструктивизм, дизайн-мышление, человеко-центрированное обучение, арт-педагогические модели интегрировав в художественное образование, могут способствовать развитию этического сознания, креативности и критического мышления. Основываясь на реальных кейсах, включая дизайн одежды с использованием ИИ, исследование интерпретирует, как и какие концепции и теории, интегрированные с ИИ, облегчают преподавателю в подготовке и проведению занятий по дизайну. Показано, что вовлеченность, рефлексия и понимание студентами ИИ как творческого партнёра дают улучшение при объединении с технологическими инновациями. В заключении даются рекомендации по внедрению педагогических моделей, интегрированных с ИИ, открывая новые перспективы.

Ключевые слова: Художественное образование, АИ-дизайн, Искусственный интеллект, Интеграция, Педагогические модели.

Аңдатпа. Бұл мақалада жасанды интеллект дизайнын оқытудың негізін қалайтын педагогикалық теориялар мен заманауи білім беру тұжырымдамалары қарастырылады. Онда конструктивизм, дизайн ойлау, адамға бағытталған оқыту және өнер-педагогикалық модельдер өнер біліміне біріктірілген кезде этикалық сананың, шығармашылықтың және сыни ойлаудың дамуына ықпал ете алатыны атап өтіледі. Жасанды интеллект көмегімен жасалған сән дизайны сияқты нақты әлемдегі жағдайларға сүйене отырып, зерттеу жасанды интеллектпен біріктірілген қандай тұжырымдамалар мен теориялар мұғалімдердің дизайн сабақтарын дайындауы мен өткізуін жеңілдететінін зерттейді. Бұл технологиялық инновациялармен біріктірілген кезде оқушылардың жасанды интеллектті шығармашылық серіктес ретінде тартуы, рефлексиясы және түсінуі артатынын көрсетеді. Мақала жаңа перспективалар ашатын жасанды интеллектпен біріктірілген педагогикалық модельдерді енгізу бойынша ұсыныстармен аяқталады.

Түйін сөздер: Көркем білім беру, жасанды интеллект дизайны, жасанды интеллект, интеграция, педагогикалық модельдер.

Abstract. This article examines pedagogical theories and contemporary educational concepts that underpin the teaching of AI design. It emphasizes that constructivism, design thinking, human-centered learning, and art-pedagogical models, when integrated into art education, can foster the development of ethical awareness, creativity, and critical thinking. Based on real-world cases, including AI-assisted fashion design, the study examines which concepts and theories integrated with AI facilitate teachers' preparation and delivery of design lessons. It demonstrates that students' engagement, reflection, and understanding of AI as a creative partner are enhanced when combined with technological innovations.

The article concludes with recommendations for the implementation of AI-integrated pedagogical models, opening up new perspectives.

Keywords: Art Education, AI Design, Artificial Intelligence, Integration, Pedagogical Models.

В парадигме образования внедрение ИИ находится в стадии непрерывного развития и в полной мере удовлетворяет сегодняшние потребности художественного образования. А именно, ИИ помогает создавать инновационные методики обучения, учитывающие индивидуальные потребности студентов и способствующие развитию творческого мышления. На злободневную тему многие учёные проводят исследования, в частности Meng-Leong How, Wei Loong David Hung рассмотрели два подхода в обучении, основанные на технологиях ИИ, и в обоих случаях студенты смогли достичь целей обучения и продвинуться в своей области [1]. Интеграция ИИ в процессы развития креативности студентов рассматривается авторами Xilin Tang, Jerrod Windham, Benjamin Bush. В исследовании методов, основанных на ИИ и их влияния, учёные выработали модель преобразования дизайн-образования в эпоху ИИ [2]. Исследователи Sáez-Velasco et al. использовали генеративный ИИ для создания иллюстраций и сравнили результаты студентов и специалистов по ИИ. Полученные результаты позволили сделать вывод, что ИИ может быть использован в качестве мотивирующей образовательной стратегии для обучения студентов художественных направлений [3]. Исследования (Zhanguzhinova Meruyert) подтверждают, что интеграция ИИ в образовательные методики также способствует разработке интерактивных сценариев, стимулирующих активное взаимодействие учащихся с образовательным контентом, обогащая творческий процесс учащихся [4]. Полезность инструментов на основе ИИ, от предоставления мгновенной, индивидуальной обратной связи до содействия глобальному сотрудничеству позволяют освободиться от рутинных задач, предоставляя преподавателям и учащимся возможность исследовать сложные и новаторские аспекты дизайна. возможности ИИ подчёркивают его способность содействовать инклюзивности, предоставляя адаптивные функции, адаптированные к уникальным потребностям различных групп учащихся [5]. Эти технологии могут способствовать сотрудничеству и межкультурному обмену, укреплению общественных связей и поощрению уважения к разнообразию. В целом, эффективная интеграция новых технологий в области искусства и гуманитарных наук может способствовать построению более инклюзивных, динамичных и глобально связанных обществ [6].

Результаты эксперимента свидетельствуют об осторожном, но открытом отношении к интеграции искусственного интеллекта (AI) в области художественного образования. Некоторые учёные признают потенциальные преимущества искусственного интеллекта, но предупреждают о серьёзных опасениях относительно его влияния на креативность, авторство и художественное качество [7]. Однако применение технологий по-прежнему сталкивается с такими проблемами, как высокая стоимость оборудования, неравномерный уровень цифровой грамотности преподавателей и недостаточная адаптивность программного обеспечения. Более того, преподаватели склонны изначально неверно понимать технологию, а также ощущается нехватка профессиональных преподавателей. Эти проблемы ограничивают широкое применение и глубокое развитие мультимедийных технологий в образовании в области художественного дизайна. В будущем для постоянной оптимизации системы подготовки специалистов в области дизайна потребуются создание механизма продвижения «три в одном» (оборудование + обучение + стыковка с отраслью), а также изучение путей образовательной интеграции новых технологий, таких как контент, генерируемый искусственным интеллектом (AIGC) и мета вселенная [8]. Технологии ИИ привели к появлению новых процессов обучения, которые требуют от преподавателей различных компетенций для эффективного использования этих технологий. В контексте художественного образования на первый план выходят несколько навыков. Эти навыки основаны на изучении визуально ориентированной среды в рамках визуальной культуры и проектировании качественного учебного процесса [9].

Однако применение этих технологий по-прежнему сопряжено с рядом проблем, таких как не комфортность, высокая стоимость оборудования и недостаточная адаптивность программного

обеспечения. Исследования подчёркивают необходимость обеспечения преподавателей необходимыми навыками и ресурсами для интеграции создания контента на основе ИИ, тем самым развивая воображение студентов. Компетентность педагогов в области интеграции ИИ в значительной степени влияет на способность следующего поколения к инновациям и совместному творчеству с помощью этой технологии. Благодаря вдумчивому изучению и внедрению, учителя могут использовать преобразующий потенциал искусственного интеллекта для стимулирования творчества и инноваций в сфере художественного образования [10]. ИИ также может предоставлять специализированные ресурсы, средства коммуникации и обучения. Это обогащает методы преподавания художественного образования, повышает эффективность обучения, сокращает физический труд и развивает художественные способности учащихся [11].

В сегодняшних реалиях новыми технологиями мы называем: искусственный интеллект (ИИ) и когнитивные вычисления (КК), а также дополненную реальность (AR), виртуальную реальность (VR), смешанную реальность (MR), Интернет вещей (IoT) и блокчейн. Произведения изобразительного искусства являются наиболее сложными и ценными из когда-либо созданных, представляют собой тщательно сконструированные, запоминающиеся изображения и несут историческую и культурную ценность, поэтому пока что серьёзная проблема для ИИ. В этом контексте говорят об использовании ИИ для решения искусствоведческих проблем, постановке новых классов вопросов и разработке богатых стратегий интерпретаций. ИИ могут преобразовывать текстовые описания в привлекательные визуальные эффекты, предоставляя мощные инструменты для концептуального проектирования. Учёные рассматривают практичность этих систем в сценариях проектирования, использование обработки естественного языка (NLP) для анализа моделей использования и интеграции этих знаний в искусство [12].

Художественное образование как часть общей педагогической науки опирается на концепции и теории, отражающие философские, психологические и культурологические подходы к воспитанию и обучению. Основа основ – это гуманистическая педагогика Я.А. Коменского, Ж.-Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци, в художественном образовании акцент на целостное формирование личности через искусство. Культурно – историческая теория Л.С. Выготского, где искусство воспринимается как ведущий культурный инструмент развития мышления и воображения. Здесь мы приведём теорию развивающего обучения, основоположники Л.В. Занков, Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдов и гуманистическую психологию А. Маслоу, К. Роджерс, где искусство рассматривается как путь само актуализации личности. Переходя к современным педагогическим концепциям, отметим компетентностный подход, где искусство направлено на развитие ключевых компетенций, таких как креативность, коммуникация и критическое мышление. Личностно – ориентированная теория, рассматривается уникальность каждого учащегося. Аксиологический подход – искусство как средство приобщения к ценностям культуры для формирования духовно-нравственной основы личности. К инновационным концепциям относят: интегративный подход, соединение художественных дисциплин с другими отраслями знаний; проектно-исследовательский подход, вовлечение в создание собственных проектов; концепция арт-педагогика, использовать искусство как средство коррекции и гармонизации личности; AI дизайн, цифровые технологии, ИИ и новые технологии как инструменты творчества и обучения.

Художественное образование опирается на синтез классических гуманистических идей и современных концепций, позволяющих адаптировать художественное образование к вызовам современного общества.

Анализ современных педагогических концепций, применяемых в обучении AI дизайна показал, что самыми эффективными стали модели, сочетающие креативность и практико-ориентированность вкпе с междисциплинарностью. Особо можно выделить такие:

- Дизайн-мышление (Design Thinking), которое позволяет выстроить процесс проектирования в логике поиска проблем, интерактивного прототипирования. Подход формирует у студентов компетенции в дизайне и развивает креативное мышление.

- Проектно-ориентированное обучение (Project Based Learning), в котором студенты развивают навыки коммуникации и управляют реальными кейсами. Благодаря работе над проектами студенты накапливают материалы для портфолио и приобретают опыт работы.

- Человеко-центрированное ИИ (Human Centered AI), которое формирует критическое мышление и правильное отношение к использованию технологий. Также учитывает этические принципы работы с генеративными системами и AI интерфейсами.

- Интегративная модель (STEAM + AI) позволяет объединить художественное образование с техническими и гуманитарными дисциплинами, что формирует у студентов целостное мировоззрение и междисциплинарные компетенции.

На основе практического исследования, проведенного в стенах Казахского национального педагогического университета им.Абая, авторы предлагают несколько рекомендаций по внедрению ИИ в курсы художественного обучения: во-первых, внедрить проектно-ориентированные задания с использованием инструментов на решение реальных дизайнерских задач. Во-вторых, сразу акцентировать внимание на этическую сторону применения и выработать у студентов ответственность. В-третьих, использовать дизайн-мышление как базовую модель при разработке образовательных программ для наибольшей практической пользы дизайна. Создать междисциплинарные курсы и модули, чтобы AI дизайн интегрировался с искусством, психологией, ИКТ. Применять компетентностный подход для фиксации результатов обучения от простого применения инструментов демонстрации креативных и исследовательских навыков.

Заключение. Успешное обучение AI дизайну предполагает сочетание разных педагогических моделей, таких как конструктивизм, дизайн-мышление, человеко-центрированное обучение, арт-педагогические модели. Практические кейсы демонстрируют, что оптимальна гибридная модель: конструктивизм + проектное обучение (PBL) + AI дизайн, ориентированный на человека, дополненный компетентностным подходом и обязательным модулем по этике. Такое сочетание обеспечивает техническую грамотность и реальные результаты в виде портфолио, которые востребованы на рынке. Дальнейшие эксперименты, анкетирование и интервью могут помочь нам найти способ интегрировать искусственный интеллект в художественное образование и усовершенствовать методы его применения в образовательном процессе.

Список использованной литературы:

1. How, Meng-Leong & Hung, Wei. (2019). *Educational Stakeholders' Independent Evaluation of an Artificial Intelligence-Enabled Adaptive Learning System Using Bayesian Network Predictive Simulations*. *Education Sciences*. 9. 110. 10.3390/educsci9020110.

2. Tang, Xilin & Windham, Jerrod & Bush, Benjamin. (2025). *Pre-AI and post-AI design: balancing human Creativity and AI Tools in the Industrial Design Process*. 100-108. 10.1145/3708394.3708413.

3. Sáez-Velasco, S.; Alaguero-Rodríguez, M.; Delgado-Benito, V.; Rodríguez-Cano, S. *Analysing the Impact of Generative AI in Arts Education: A Cross-Disciplinary Perspective of Educators and Students in Higher Education*. *Informatics* 2024, 11, 37. <https://doi.org/10.3390/informatics11020037>

4. Zhanguzhinova, Meruyert. "Artificial intelligence in education: a review of the creative process of learning students on Art educational programs". *Central Asian Journal of Art Studies*, m. 9, № 2, 2024, c. 289–307. DOI: 10.47940/cajas.v9i2.858

5. Mohd Firdaus Naif Omran Zailuddin, Nik Ashri Nik Harun, Haris Abadi Abdul Rahim, Azmul Fadhli Kamaruzaman, Muhammad Hawari Berahim, Mohd Hilmi Harun and Yuhanis Ibrahim. *P. Redefining creative education: a case study analysis of AI in design courses* *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning* Vol. 17 No. 2, 2024 pp. 282-296 Emerald Publishing Limited 2397-7604 DOI 10.1108/JRIT-01-2024-0019

6. Usca, Nancy & Samaniego, Mariela & Yerbabuena, Carlos & Pérez, Isaac. (2024). *Arts and Humanities Education: A Systematic Review of Emerging Technologies and Their Contribution to Social Well-Being*. *Social Sciences*. 13. 269. 10.3390/socsci13050269.

7. Zlateva, Ani. (2025). *Artificial Intelligence in Art Education: Transforming Visual Arts Training*. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*. 13. 481-489. 10.23947/2334-8496-2025-13-2-481-489.

8. Ming Yao, (2025). *Innovative Applications of Multimedia Technology in Art and Design Education*,

International Journal of Web-Based Learning and Teaching Technologies, Volume 20, Issue 1, 2025, ISSN1548-1093, <https://doi.org/10.4018/IJWLTT.389873>.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1548109325000695>)

9. Bedir, Suzan & Freedman, Kerry. (2024). Integrating Digital Technologies and AI in Art Education: Pedagogical Competencies and the Evolution of Digital Visual Culture. *Participatory Educational Research*. 11. 57-79. 10.17275/per.24.94.11.6.

10. Mayo, Sherry. (2024). Co-creating with AI in Art Education: On the Precipice of the Next Terrain. *Education Journal*. 13. 124-132. 10.11648/j.edu.20241303.15.

11. Wei Tang, Defeng Yu, Tao Zhang, Jiaxue Li, Application of painting style recognition and imitation technology based on deep learning in art education, *Systems and Soft Computing*, Volume 7, 2025, 200400, ISSN 2772-9419, <https://doi.org/10.1016/j.sasc.2025.200400>.

12. Vervana Osama Hanafy, Artificial intelligence's effects on design process creativity: "A study on used A.I. Text-to-Image in architecture", *Journal of Building Engineering*, Volume 80, 2023, 107999, ISSN 2352-7102, <https://doi.org/10.1016/j.jobee.2023.107999>.

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.01

ӘОЖ (УДК): 378

БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕДЕ ДҮНИЕТАНЫМДЫҚ КӨЗҚАРАСТАРДЫ АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Бекова Г.А.

«Көркем білім» кафедрасының аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ,

ҚР Суретшілер Одағының мүшесі

Аңдатпа. Автор мақалада көркем білім мен тәрбие берудің дүниетанымдық мәселелерінің өзекті мәселелерін қарастырған. Білім беру үрдісінде оқушылардың көркем өнердің, көркем мәдениеттің негіздерін сіңіріп, сусындатып, ұлттық білім мен тәрбие беру мәселелерінің бүгінде алатын орны мен маңызын сипаттап, көркем өнер мен рухани мәдениеттің баланы өнерге баулып, дүниетанымдық көзқарастарын арттырудағы маңызын, көркем шығармашылыққа жан жақты дамытудағы тиімді жолдары мен оқытудағы мүмкіндіктерін ашып, анықтап, олардың жас ұрпақтың жан жақты дамуына тигізетін игі әсері жөнінде сөз етеді. Сонымен қатар, автор осы бағытта зерттеу жүргізген шығыс ойшылдарының, алыс-жықын шет мемлекеттердегі бетке ұстар ғалым, зерттеушілердің айтқан нақыл сөздеріне, көптеген әйгілі педагог, психолог, философ, өнертанушы, мәдениеттанушы ғалымдардың, ғылыми еңбектеріне жан жақты, терең талдаулар жасап, көркем білім, тәрбие, дүниетаным, өнер, философия, бейнелеу өнері, эстетика, ұлттық, этнопедагогика, жеке тұлға деген ұғымдарға анықтама беріп өткендігі аңғарылады.

Түйін сөздер: көркем білім, тәрбие, дүниетаным, өнер, философия, бейнелеу өнері, эстетика, ұлттық, этнопедагогика, жеке тұлға.

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные проблемы мировоззренческих проблем художественного образования и воспитания. А также автор рассматривает некоторые вопросы мировоззренческих проблем национального образования и воспитания в учебно-воспитательном процессе, значение и роли художественного искусства и духовной культуре подрастающего поколения, развитие творческих способностей и формирования мировоззренческих взглядов на основе художественного образования и эстетического воспитания. Кроме того, автор, проанализировала известные труды восточных мыслителей, ученых-исследователей дальнего и ближнего зарубежья, педагогов, психологов, философов, искусствоведов, культурологов в этом направлении. А также автор дает определение к таким понятиям как художественное образования, воспитания, мировоззрения, искусства, философии, изобразительного искусства, эстетики, национальной, этнопедагогика, личности.

Ключевые слова: художественное образование, воспитание, мировоззрение, искусство, философия, изобразительное искусство, эстетика, национальная, этнопедагогика, личность.

Abstract. The article deals with actual problems of worldview problems of art education and upbringing. The author also considers some issues of worldview problems of national education and upbringing in the educational process, the importance and role of art and spiritual culture of the younger generation, the development of creative abilities and the formation of worldview views on the basis of art education and aesthetic education. In addition, the author has analyzed the well-known works of Eastern thinkers, researchers from far and near abroad, teachers, psychologists, philosophers, art historians, cultural studies in this direction. The author also defines such concepts as art education, upbringing, worldview, art, philosophy, fine art, aesthetics, national, ethno pedagogics, and personality.

Keywords: art education, upbringing, worldview, art, philosophy, fine art, aesthetics, national, ethno pedagogics, personality
Кіріспе.

Күнделікті өмірде адамдармен қарым қатынас орнатудағы, тұрмыс –салтымызды сақтаудағы ұлттық қалыптасудың көптеген белгілері күннен күнге анық көріне түсуде. Халқымыздың ұлттық санасының оянып, рухани тұрғыда дамуын қайтадан жандануы соңғы кездері жан-жақты сипат алып келеді. Бүгінгі таңда тілін ұмытып, діннен безген жас ұрпақты оң жолға бағыттаудың, оларға тәлім-тәрбие берудің қажеттілігін өмірдің өзі көрсетіп тұр. Ұлттың болашағын ойлаған қазақ зиялылары мен ұстаздар қауымы жастарды халқымыздың ежелден келе жатқан үлгі -өнегесі бойынша тәрбиелеудің қажеттілігіне басты назар аударуда.Сөздің құдіретті күшін қадір тұту, аталы сөзге тоқтау, өнерді жалғастыру дәстүрі де педагогиканың ежелгі қағидасы.

Өнер иесі атанған адамдардың жақсы қасиеттерін бағалау да тарихи мұра ретінде саналған. Халықтың тұрмыста пайдаланып жүрген тамаша ою-өрнектер мен әшекейлері-адам ойы мен қабілетінің зор нәтижесі. Тұрмыс заттарының бетінде бейнеленген бұл өнердің тәрбиелік ерекшелігі әлі толық зерттелген жоқ. Халық: «Баланы-жастан» деп бекер айтпаған. Түрлі отырыстарда, бас қосуларда үлкен адамдардың жақсы ісін, еліне сіңірген еңбегін, мінез-құлқын жастарға үлгі-өнеге еткен. Жаманнан жирендіріп, жақсыға жақындатып отырған.Бала тәрбиесі туралы бабаларымыздың өсиет сөздерінде жастайынан ұл-қыздарының құлақтарына құйып, тәрбие ретінде қолданған. Мысалы: «Баланы ең әуелі мейір-шапағатқа, сонан соң ақыл-парасатқа, ақырында нағыз пайдалы ғылымға баулу»,«Ұл-қызыңды бес жасқа дейін хандай көтер, он беске келгенше құлдай жұмса, одан соң құрбыңдай көріп ақылдас» – деген екен.

Адамның жеке тұлға болып қалыптасу мәселелеріне әлемнің көптеген ойшылдары атсалысты, сан алуан тұжырымдамалар мен анықтамалар беріп, зерттеп, өздерінің ақыл-ойларымен бөлісті. Осыған сәйкес, зерттеу пәні ретінде орта мектеп оқушылардың көркемдік дүниетанымын қалыптастырудың сипаттамасын анықтау мақсатында философиялық, психо-логиялық-педагогикалық еңбектерді қарастырып, зерттеп, оларға талдау жұмыстарын жүргіздік.

Негізгі бөлім.

Ежелгі кезеңдерден бері адамзаттың асылдары мен ойшылдарының көп толғандырған адам мәселесі –қазіргі біздің заманымыздың да ең өзекті мәселесі. Ұлы ғұламалардың, ойшылдардың дүниені танып, білудегі күрделі ұғымдар туралы ойларында келешек өскелең ұрпаққа берілетін сарқылмас мол қазына жатыр.Дүниетанымдық ұғымдардың негізінде ұлттық дүниетаным тұр. Дүниетанымды қалыптастыру мәселесін зерттеуге кірісер алдында, «дүниетаным» феноменінің жалпы алғандағы өзіндік ерекшелігі мен мән-маңызын анықтап алу қажет деп есептейміз. Дүниетанымның анықталуы дүниеге көзқарас, яғни адамның тіршілік болмысынан пайда болған қоғамдық-тарихи құбылысымен тығыз байланыста болады. Адамның әрбір таихи кезеңдерде табиғат, ондағы құбылыстар, өмір, тіршілік, тұрмыс туралы өзіндік көзқарасы, түсінік-пайымдаулары болады. Дүниетаным адам, қоршаған орта,

таиғатқа деген философиялық, ғылыми, саяси, адамгершілік, эстетикалық көзқарастарды білдіреді. Дүниетанымның барлық жүйесінің негізін философиялық көзқарас пен сенім құрайды. Дүниетанымның негізін көне грек философтары Демокрит, Платон, Аристотель салды Одан кейін Ф.Бэкон, Р.Декарт, Дж.Локк, Д.Спиноза, И.Кант, Г.Гегель сияқты ғұлама ғалымдар ары қарай зерттеп, дамытты. Демокрит дүниені тану туралы ауқымды проблемалар көтерді. Оның ойынша, дүниетаным алдымен сезімділіктен бастау алады деп, көрсетті. И.Канттың пікірі бойынша да, дүниетаным – «гетерогенді» жасалым. Дүниетаным қалыптасуына жеке тұлғаның эстетикалық, шығармашылық аспектілерімен өзара қатынастары жайлы, оның ой пікірлері ерекше құнды болып табылады. Осы ойды қолдай және жетілдіре отырып, философтар кейінгі уақытта да жеке тұлғаның дүниетанымдық санасының осы көп жоспарлылығын, «полифониялылығын» (көп дауыстылығын), оның тек теориялық қана емес, сонымен қатар рухани практикалық сипатқа ие екендігін баса айтады.[1]

Дүниетанымның ең негізгі ұғымы – дүние. «Дүние» араб сөзі. Ол көп ұғымдарды білдіреді, ең негізгілері – өмір, тіршілік ретінде түсіндірілсе, енді бірінде қоршаған орта, табиғат, әлем ретінде түсіндіріледі. Дүниетаным құрылымы, ғалымдардың пікіріне сүйенсек, мына түсініктерден тұрады: көзқарастар, білімдер, пікірлер. Көзқарастар белгілі бір ұстанымды бағытты білдірсе, білім жеке адамның қоршаған ортадағы әртүрлі жүйелер мен құбылыстарды бағалауы, қатынасы, ал пікірлер адамға осы көзқарастардың тек дүниетаным мәселелеріне ғана емес, сонымен бірге өзінің өмірлік мақсаттарын қоюы мен жүзеге асуында да мүмкін және мақсатқа сәйкес болатындығы жайлы мәселені шешуге жол береді. Дүниетаным – дүние және тану деп аталатын екі бөлімнен тұрады. Қоршаған ортаны білу – танымға байланысты. Таным – адам санасын дамытудың негізгі және ол арқылы адам өзін қоршаған ортаны игеруге де үйренеді. Дүниетаным ұғымдарының өзегіне ұлттық дүниетаным жатады. Соған сәйкес, шығыс ойшылдары Қорқыт ата, әл-Фараби, Қожа Ахмет Яссауи, Махмұт Қашқари, Жүсіп Баласағұн, Ұлықбек, Абай Құнанбаев, Шоқан Уалиханов, т.б. дүниетаным табиғатын ашуға маңызды үлес қосты. Қорқыт дүниетанымын ел аузында сақталған аңыз әңгімелерден танып білуге болады. М.Әуезов «Қорқыт өлмеудің амалын өнерден табады» деп жазады.[2] Шығыс философы Әбу Насыр әл-Фараби – тарихымыздағы ұлы тұлғаларымыздың бірі. Ол жасаған қорытындының басты түйіні білім, мейірбандық, сұлулық – осы үшеуінің бірлігінде. Ақыл-ой мен білімнің жоғарғы мәнін дәріптей отырып, көркемдік өмір шындығының өзіне тән қасиет ол әлеуметтік өмірдің көкейдегі елесі дей келе көркемдік адамның денесімен рухани жан дүниесінің адамгершілік қасиетінің сұлулығын көрсететін белгі деп санады. Әл-Фараби өзінің «Риторика», «Поэзия өнері туралы», «Бақытқа жол сілтеу» туралы трактаттарында этникалық, көркемдік, дүниетанымдық мәселелерге көңіл бөліп, бақыт, сұлулық, мейірбандық білім категорияларының бағытын көрсетіп, негізін дәлелдеп берген.

Халық философиясы дүниетанымы Асан қайғы, Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би, Бұхар жырау, Махамбет, Шоқан, Ыбырай, Абай, т.б. ұлы тұлғалар ел тағдырын толғаған кемеңгерлер арқылы дамыды. Қазақ ақын жырауларының дүниетанымына талдау жасайтын болсақ, Шалкиіз жырау – дана, ақылдылығын ойлылықтың, көркемдіктің шыңына шыға білген. Дүниетанымның анықталуы дүниеге көзқарас, яғни адамның тіршілік болмысынан пайда болған қоғамдық-тарихи құбылысының байланыста болады. Адамның әрбір таихи кезеңдерде табиғат, ондағы құбылыстар, өмір, тіршілік, тұрмыс туралы өзіндік көзқарасы, түсінік-ұғынулары болады.

Адамзат санасының, дүниетанымының қажетті бөлігі де – осы дүниеге көзқарас болып табылады. Дүниетаным адам, қоғам, таиғатқа деген философиялық, ғылыми, саяси, адамгершілік, эстетикалық көзқарастарды білдіреді. Италияндық ұлы суретші, ғалым, философ Леонардо да Винчи – «Дүниетаным – ақиқатты рухани қажетті игеру жүйесі, тұтастай алсақ білімі мен наным, қоршаған ортаға психологиялық және эстетика-лық көзқарасы» дей келе дүниетанымды қалыптастырумен оны мәдени құбылысқа айналдыруда қосқан үлесі зор болды. «Дүниетаным», «таным» түсініктері «Яссауи дүниетанымы», «Қазақ халқының дүниетанымы», «Абайдың дүниетанымы» т.б. көптеген ғалымдардың зерттеген еңбектері мен

ойларында «дүниетаным», «қазақ дүниетаным» жөнінде құнды ой-пікірлер жауабын тауып, Ә.Нысанбаев, Ж.Әбділдин, М.Орынбеков, М.Мұқанов, Т.Әбжанов, Ж.Алтаев, О.Сегізбаев, Ғ.Ақпанбек т.б. тұжырымдалады. Соңғы кездері қазақ дүниетаным қалыптасып даму кезеңдері жайында көптеген ғылыми еңбектер жарық көрді. Олардың қатарында: Ж.Алтаев, С.Сегізбаев, М.Орынбеков, жәнет.б. атауға болады. М.Орынбеков: «Дүниетаным жеке адам және оның қоғамдағы орны, сана-сезімдік қалпы жайлы ұғымдарының жиынтығы, дүниені біртұтастығын түсіну болып табылады», –дейді [3]. Дүниетанымды дүниенің бейнелену нәтижесі деп түсіндіре келіп, оның қалыптасу деңгейлерін В.П.Ратникова, В.Н.Лавринко сынды философтар анықтады. Олардың түсіндірулерінше, бейнелеудің алғашқы деңгейлері түйсікпен байланысты болып, құбылыстардың дүниесі, болмыстың сыртқы, жеке көріністері белгіленеді. Ал, дүниені сезініп, түсіну бейнелеудің екінші деңгейі екендігін көрсетеді. Дүние-танымның қалыптасуына бейнелеу арқылы дүниедегі құбылыстар, үрдістердің мәндері мен заңдылық-тарының ашылуы тікелей ықпал жасайтындығы нақты көрсетіледі. Философ Д.Кішібековтың осыған сәйкес айтқан тұжырымында қазақ халқының мінез-құлқы, оны қоршаған ортаға –кең далалық кеңістікке, гео-графиялық жағдайға, баққан малға, оның шаруашылығына байланысты қалыптасатындығы айтылады [4].

Осындай жоғарыдағы философиялық пікірлерді талдай келе, дүниетаным –адам санасындағы дүниенің сыртқы бейнесі ғана емес, оның сол дүниеге, қоғамдық өмірге қарым-қатынасы, адамдардың философиялық, саяси, құқықтық, адамгершілік және эстетикалық идеалдары мен сенімдерінің жаңа қоғамдық өзгерістерге сай жиынтығы деген қорытынды жасауға болады. Сонымен қатар дүниетаным адамның мінез-құлқы мен іс-әрекетінің жалпы бағытын анықтайды. Академик М.Қаратаев "Өнердің эстетикалық сипаты" атты сын-зерттеулерінде: «Бұл бізде тың жатқан мәселе. Қазақстанның философиялық ғылымы болсын, эстетика проблемаларын әлі де жөнді қолға алынған жоқ», –деп көрсеткен [5]. Әсіресе эстетиканы әдебиет пен өнердің философиясы, ғылымы деп қарап, осы ғылыми-философиялық тұрғыдан өмір мен өнердегі эстетикалық қасиет-сипаттарды анықтау әрекеті бізде мүлде жоқ" деп бұл мәселенің маңыздылығына айрықша тоқталса, З.Серікқалиұлының "Дүниетану даналығы" атты ғылыми және көркемдік тану еңбегінде "өзіміздің ғалым-мамандарымыз эстетика саласы бойынша арнаулы зерттеулер жүргізбегеніне, не оқулық жазбағандарына" ғылыми қауымның назарын аударады. Дүниетанымның ұғымын психологиялық жағынан қалыптасу жақтары да маңызды екендігін көруге болады. Бұл жөнінде көрнекті психолог-ғалымдар Л.С. Выготский, С.Л. Рубинштейн, Б.Г. Ананьев, т.б. өз тұжырымдамаларын психолог С.Л. Выготский: «Дүниетаным адамның сыртқы дүниеге қатынасы бойынша мәдени тұрғыдағы, оның бүкіл мінез-құлқын сипаттайды», –дей келе, дүниетаным мен жеке тұлғаның өзара байланысына диалектикалық тұрғыдан талдау жасайды. Дүниетанымды тек дүние мен оның құрамдас бөліктері туралы түсініктер жүйесі деп қарауға болмайтындығын көрсетеді. Сонымен, зерттеудің мәселесі бойынша психологиялық ой-пікірлерді, еңбектерді талдау қорытын-дысында авторлардың дүниетаным мен жеке тұлғаның өте тығыз байланыста болғандығы анықталды. Бұдан шығатын қорытынды жастарымыздың көркемдік дүниетанымын көтеруде бұл мәселе қазақ педагогика ғылымының да айрықша зерттеу нысанасына айналуы қажет.

Қазақ этнопедагогикасының тәлімдік тағылымдары, құнды идеялары, әдіс-тәсілдері, амал-жолдары, құралдары А.Мұхамбаева, К.Сейсенбаев, И.Оршыбеков, К.Қожахметова және т. б.еңбектерінде жан жақты пайымдалды. Педагогикалық тұжырымдамаларда дүниетаным жеке тұлғаның дамуы мен қалыптасуының анықтаушы факторы ретінде қарастырылған. Яғни дүниетаным оның жеке тұлғаның дамуы мен өзара байланысы, дүниетаным құрылымының компоненттері туралы В.Лихачев және И.Лернер, Ю.Бабанский, В.Беспалько еңбектерінде қарастырылған. Дүниетаным жеке тұлғаның дамуымен байланыста өрбитіндігін, яғни арқашан дамып отыратын, айнала қоршаған орта, өмір, тіршілік етумен бірге жүретіндігін анықтаған педагогтар жеке тұлғаны жетілдіріп, кемелдендірудің жоғары дәрежедегі диалектикалық үрдіс екендігін анықтап берді. Жеке тұлғаның жүйке жүйесіндегі іс-әрекеттік

мүмкіншіліктерінің, психикалық үрдістерінің, адами қасиеттерінің, көзқарастарының, білімінің, оқу белсенділігінің адам баласы жасаған материалдық рухани байлықты игерудің және сол байлықты болашақта іске асырудың даму тарихын – жеке адамның дамуы деп атаймыз.

Халық бейнелік өнері, мүсін өнері, металл, тері өңдеу, ағаш ұқсату өнері, өрнек-әшекейлері т.б. негізінде бейне ырғағының үйлесімі арқылы қарапайым өзіндік композициялар жасау оқушылардың ұлттық мәдениетін арттырады. Ал осындай композициялар орындау барысында қазақ халқының иманды, кішіпейіл, ақжарқын болуына байланысты әр түрлі әңгімелер айту, қазақ халқының ұлттық тұрмыс көріністерін суреттейтін өлең жолдарынан үзінділер оқу, музыкалық шығармалар мысалдарын көрсету оқушылар білімін, өмірге көзқарасын, көркемдік қабілеттерін дамытады. Сондай-ақ, қазақтың тәрбиелік мәндегі еңбекке, өнерге, білімге, иманжүзділікке баулайтын мақал-мәтелдерін, қанатты сөздерін, аңыз ертегілерін оқушыларға мәнерлі әңгімелесуарқылы бейне сюжетін көз алдына елестететіндей етіп түсіндіру бейнелеу өнері сабағын жандандыра түседі. Жастарға ән айтқызу, күй шерткізу, өлең-жыр жаттау, жаңылтпаш, жұмбақ үйрету немесе теңге ілу, жамбы ату, аударыспақ, күрес, тағы басқа ұлт ойындарын үйрету тәрбиенің өзекті мәселесі болған.

Олай болса, оқушыларымыздың санасына иманды-лық қасиеттерді сіңіріп, салт-дәстүрді сақтауға, әдет-ғұрыпты қолдануға үйрету үшін әр сабақта тиісті әдіс-тәсілдер пайдалана отырып, көркемдік сезім қалыптастыруымыз қажет. Ол үшін ұлдарды металл, тері өңдеуге, ағаш ұқсатуға дағдыландырып ер-тұман, киіз үй сүйегін, кебеже, сандық, аяқ-табақ т.б. сәндік мүліктерді өз мүмкіндіктерінше бейнелеп және жасап үйренуге, ал қыз балаларды киіз басу, сырмақ, текемет, түскиіз жасау, кесте, өрнек тоқу тәсілдеріне үйретіп, ұлттық киімдер, көрпе-төсек, өрнек, үй жиһаздарын пішіп, тігуге машықтандыруымыз қажет. Дж.Локк баланың дүниетанымын қалыптастыруда тәрбиенің маңызды әрі шешуші ролін айқындап, баланы тәрбиелеу барысында оны таза тақтаға баламалайды, яғни тәрбие бала дамуының бірден-бір көзі екендігі, баланы тәрбиелеудің деңгейі, оның келешектегі дүниетанымының да сапасын көрсететіндігін тұжырымдайды [6].

Оқушыларды сурет салдыру арқылы олардың ұлттық көркемдік дүниетаным элементтерін қалыптастыруға көмектеседі. Қазіргі жаңа дәуірде де мектеп балаларды салт-дәстүрлер негізінде тәрбелеуді қолға алып отыр. Мысалы: бейнелеу өнері сабақтарында ұлттық "қазақша күрес", "Білектесу", "Соқыр теке", "Алтын сақина", тақырыптың ойындарын ойната отырып, практикалық жұмыс орында шығармаларында көркем сюжеттерді, қызықты оқиғаларды композициялық бейнелеу жұмыстарында пайдалану оқушылардың көркемдік дүниетанымына жан-жақты әсер етеді. Қазақ халқының тәрбиелік мәндегі ауыз әдебиетінің, мақал-мәтелдерінің, әдет-ғұрыптарының үлгілерін сабақ мазмұнымен байланыс-тыра отырып пайдалана білу халықтық педагогика негіздеріне сүйенеді. Өнер шығармаларын қабылдау сабақтарында балалардың суретшілер туындыларын, сәндік қолөнер туралы түрлі әдістемені қажет етеді. Сурет өнері де өз тақырыбына сай Қазақстан қылқалам шеберлерінің туындыларын пайдалануды қажет етеді. Оқушыларды сол туындыларды дұрыс қабылдап, өз ойын айта білуге үйретсе, олардың көркемдік санасы дамиды. Әбілхан Қастеевтің "Амангелді Иманов", "Ғани Мұратбаев", "Жамбыл Жабаев", "Абай" атты портреттерін, не болмаса қарапайым "Жайлаулар" жайлы тақырыптағы еңбектерін немесе салт-дәстүрлер "Қыз қуу", "Көкпар", "Құда түсу", "Қойлы ауыл", "Келін түсіру", "Киіз үй" көріністерін әсерлі тәсілдерімен көрсетіп, сабақ жүргізу оқушылар талғамына кереметтей әсер етері сөзсіз. Суретші А.Ғалымбаеваның "Дастархан", "Үйлену тойы", тағы көптеген шығармаларын үлгі ретінде пайдалана отырып, бала бойына халық салт-дәстүрінен көркемдік сана қалыптастыруға болады. Оның ойына халықтың көркем көріністерді елестету арқылы ұлттық дәстүр туралы әсер туғызып, образдың ой қабілетін музыка, ән-күй әлемі арқылы дамытуға болады.

Қорытынды.

Қорыта кететін болсақ, өнерді, оның қоғамдық, тәрбиелік, дүниетанымдық мәнін түсіну үшін әсемдік, әдемілік заңдарын жақсы түсіну шарт. Мысалы, П.Корин «Өнер – адамды асқақ сезімге бөлеуге, адамның жан дүниесін нұрландырып, байыта түсуге, ол өмірдің өзін кемелдендіріп, игілікті етуге тиіс», деген екен. Қазақ мәдениетін әлемдік деңгейге көтерген қайраткер М.О.Әуезов өнер туралы ойында: «Өнер атаулының барлығы да қай елде, қай жерде туса да сол ортаның шартынан, өз топырағының қалпынан туады. Сол ортаның тонын киіп, соның іші-бауырынан шыққан суреті сияқты болып тұрады» – дейді. Бұлай өнер болмысы мен табиғатын айқара аша түспек [7].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Кант И. Собрание сочинений в 8 томах. – Издательство: ЧОРО, 1994 г.
2. Әуезов М.О. Жиырма томдық шығармалар жинағы. – Т.19. – 412б.
3. Орынбеков М.С. История философской и общественной мысли Казахстана. – Алматы, 1997. – С. 78.
4. Кішібеков Д., Тәуелсіздік философиясы / Д. Кішібеков // Ақиқат. – 2011. – №10. – Б.5-10.
5. Қаратаев М. Әдебиет және эстетика. – Алматы: Жазушы, 1970. – 352 б.
6. Локк Дж. Сочинения в трех томах: Т.3. – М.: Мысль, 1988. – 668 с. (Филос. Наследие. Т.103). – С.407-614.
7. Корин П.Д. Об искусстве: Статьи. Письма. Воспоминания о художнике". – М., 1988.

МҒТАР (МРНТИ): 15.81.29

ӘОЖ (УДК): 159.9.019

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ

Севергина Д.С.

Магистрант 2 курса, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация. Статья посвящена комплексному анализу психологических аспектов профессионального самоопределения школьников среднего звена и роли педагогических условий в формировании осознанного выбора будущей профессии. Рассматриваются ключевые теоретические подходы отечественных и зарубежных исследователей (Л. С. Выготский, Э.Эриксон, Д. Сьюппер, Е. А. Климов), определяющие взаимосвязь развития личности, идентичности, мотивации и профессиональных намерений подростков. Особое внимание уделяется влиянию образовательной среды, профориентационной работы, творческой и проектной деятельности, а также взаимодействию семьи и школы. В статье анализируются современные исследования по профориентации, подчеркивающие значимость креативности, когнитивного развития и личных интересов учащихся.

Представлены диагностические методики (Климов, Голланд, МоСА, тесты Торренса и Вартегга), применяемые для оценки профессиональных склонностей, мышления и влияния цифровой среды. Результаты анкетирования школьников демонстрируют тенденции, мотивы и факторы профессионального выбора. Материалы статьи формируют теоретико-методологическую основу дальнейшего исследования педагогических условий профессионального самоопределения на уроках художественного труда.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, школьники, педагогические условия, профориентация, когнитивное развитие, креативность, художественный труд.

Аңдатпа. Бұл мақалада орта мектеп оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауының психологиялық аспектілері және олардың болашақ мамандығын саналы түрде таңдауын қалыптастырудағы педагогикалық жағдайлардың рөлі жан-жақты талданады. Жеткіншектердің

жеке басының дамуы, жеке басының, мотивациясының және кәсіби ниетінің арасындағы байланысты анықтайтын ресейлік және халықаралық зерттеушілердің (Л.С.Выготский, Е.Эриксон, Д.Суппер, Е.А.Климов) негізгі теориялық тәсілдер қарастырылады. Білім беру ортасының ықпалына, кәсіптік бағдар беру жұмысына, шығармашылық және жобалық қызметке, сондай-ақ отбасы мен мектептің өзара әрекетіне ерекше көңіл бөлінеді. Мақалада кәсіптік бағдар беру бойынша заманауи зерттеулерге талдау жасалып, оқушылардың шығармашылық қабілетінің, танымдық дамуының, жеке қызығушылықтарының маңыздылығына тоқталған. Кәсіби бейімділіктерді, ойлауды және цифрлық ортаның әсерін бағалау үшін қолданылатын диагностикалық әдістер (Климов, Голландия, МоКА, Торранс және Вартегг тесттері) ұсынылған. Студенттердің сауалнамасының нәтижелері кәсіби таңдаудың тенденция-ларын, мотивтерін және факторларын көрсетеді. Мақаланың материалдары өнер сабақтарында кәсіби өзін-өзі анықтаудың педагогикалық шарттарын одан әрі зерттеудің теориялық және әдістемелік негізін құрайды.

Түйін сөздер: кәсіби өзін-өзі анықтау, мектеп оқушылары, педагогикалық шарттар, кәсіптік бағдар беру, танымдық даму, шығармашылық, өнер сабақтары.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the psychological aspects of middle school students' professional self-determination and the role of pedagogical conditions in shaping their informed choice of future profession. Key theoretical approaches by Russian and international researchers (L. S. Vygotsky, E. Erikson, D. Supper, E. A. Klimov) are considered, defining the relationship between the development of personality, identity, motivation, and professional intentions of adolescents. Particular attention is paid to the influence of the educational environment, career guidance work, creative and project activities, as well as the interaction between family and school. The article analyzes modern research on career guidance, emphasizing the importance of creativity, cognitive development, and personal interests of students. Diagnostic methods (Klimov, Holland, MoCA, Torrance and Wartegg tests) used to assess professional inclinations, thinking, and the influence of the digital environment are presented. The results of the student survey demonstrate the trends, motives, and factors of professional choice. The article's materials form the theoretical and methodological basis for further research into the pedagogical conditions of professional self-determination in art classes.

Keywords: professional self-determination, schoolchildren, pedagogical conditions, career guidance, cognitive development, creativity, art classes.

Проблема профессионального самоопределения школьников является одной из центральных в современной психологии и педагогике. В условиях динамично меняющегося общества, роста информационных потоков и разнообразия профессиональных возможностей подростки оказываются перед необходимостью раннего выбора жизненного и профессионального пути. Однако этот выбор часто совершается без достаточной осознанности, под влиянием внешних факторов — мнения родителей, модных тенденций, давления со стороны сверстников или социальных сетей. Отсутствие целенаправленной поддержки со стороны школы и педагогов нередко приводит к тому, что профессиональное самоопределение носит случайный, ситуативный характер. Подросток может не иметь устойчивых представлений о собственных возможностях, интересах и личностных ресурсах, что впоследствии затрудняет его адаптацию к профессиональной среде и снижает удовлетворённость выбранной деятельностью.

Важнейшим фактором успешного профессионального самоопределения выступают педагогические условия, обеспечивающие развитие личности учащегося в процессе обучения и воспитания. К таким условиям относятся: создание образовательной среды, стимулирующей познавательную и творческую активность; организация систематической профориентационной работы, включающей диагностику интересов, способностей и ценностных ориентаций учащихся; психолого-педагогическая поддержка подростков в осознании собственных жизненных целей и профессиональных перспектив; взаимодействие школы, семьи и профессионального сообщества, способствующее формированию целостного представления о мире профессий; использование современных цифровых инструментов и проектных технологий для развития навыков самоорганизации и рефлексии.

Особую значимость проблема приобретает в подростковом возрасте (12–15 лет), когда активно формируется система жизненных смыслов, самооценка и личностная идентичность. Именно педагогические условия в этот период способны направить процесс профессионального самоопределения в конструктивное русло, сделать его осознанным, мотивированным и личностно значимым. Таким образом, актуальность исследования заключается в необходимости изучения психологических и педагогических аспектов профессионального самоопределения школьников, определения факторов, способствующих формированию внутренней готовности к выбору профессии, и разработки эффективных условий педагогического сопровождения данного процесса.

Цель исследования литературы по данной теме – это выявить и проанализировать психологические аспекты профессионального самоопределения школьников, определить влияние педагогических условий на формирование осознанного отношения к выбору будущей профессии.

Предполагается, что формирование профессионального самоопределения школьников происходит более успешно при наличии благоприятных педагогических условий, обеспечивающих развитие самопознания, осознанности, интереса к деятельности и внутренней мотивации. *Если* образовательная среда стимулирует личностное развитие, поддерживает индивидуальные интересы и способствует взаимодействию с реальным миром профессий, *то* у учащихся формируется более высокая готовность к осознанному выбору жизненного и профессионального пути.

Для поиска релевантной литературы для данного обзора использовался сервис Connected Papers — это визуальный инструмент, помогающий находить и изучать документы, относящиеся к данной сфере деятельности. Для обеспечения научной обоснованности и системности анализа при отборе литературы нами были сформулированы чёткие критерии включения и исключения источников. Для обоснования научной значимости и теоретической ценности, в обзор включались труды, представляющие ключевые психологические и педагогические концепции профессионального самоопределения (Л. С. Выготский, Э. Эриксон, Д. Сьюппер, Е. А. Климов и др.) [1,2,3,5]. Также, для актуальности содержания, были включены современные публикации, отражающие современные подходы к профориентации, образовательной психологии и педагогике (Самитова А.Т., Бондарева Л.Ю., Тыныбаева М. и др.) [9,15,14]. Эмпирическая подтверждённая была прослежена в исследованиях, содержащих результаты опросов, экспериментов, кейс-анализов или описания педагогических практик (например, работы Сарсеновой А.Б., Фёдоровой Л.Д., Ремаханбетовой Ш. Е.) [13,12,21]. Педагогическая направленность содержательна в публикациях (методических и учебных материалах по трудовому воспитанию и профориентации), в которых раскрывается роль образовательной среды, педагогических условий, творческой и проектной деятельности в формировании профессиональных интересов школьников. Доступность и достоверность источников подтверждается использованием только официально опубликованных материалов из научных баз, что гарантирует достоверность и возможность верификации данных. В рамках данной статьи отбирались работы, соединяющие психологические, педагогические, социологические и культурологические аспекты профессионального самоопределения, что позволило рассматривать проблему комплексно и междисциплинарно.

Сформированы также критерии исключения для данной обзорной статьи: исключены статьи из блогов, не рецензируемых изданий и образовательных сайтов без научной экспертизы, то есть не проверенные источники. В данную статью не включались материалы, не содержащие чётких методологических позиций, понятийного аппарата или описания исследовательской базы. При наличии нескольких версий одной работы (например, доклад + статья + учебное пособие) выбиралась наиболее полная и научно значимая версия. Исключались источники, посвящённые вопросам профориентации в высшей школе, трудоустройству взрослых специалистов или управлению персоналом, не относящиеся к школьному возрасту. Также работы, рассматривающие самоопределение исключительно в философском или экономическом аспекте без связи с образовательной практикой, не включались в данный обзор. Исследование психологических аспектов профессионального самоопределения школьников опирается на

классические и современные теоретические подходы, объединяющие идеи отечественной и зарубежной психологии, педагогики и социологии образования.

Таким образом, в работе проводится параллель между классическими психологическими теориями развития личности (Выготский, Эриксон, Сьюппер, Климов) и современными педагогическими исследованиями профориентации (Самитова, Бондарева, Тыныбаева, Ремаханбетова и др.). Если первые определяют внутренние механизмы самоопределения — мышление, идентичность, мотивацию и творчество, — то вторые раскрывают педагогические пути их реализации в образовательной практике: проектная деятельность, трудовое обучение, творческие задания, консультирование и межпредметная интеграция. Эта связь позволяет рассматривать профессиональное самоопределение школьников как единый психолого-педагогический процесс, где личностное развитие и педагогические условия образуют взаимодополняющие стороны формирования профессиональной готовности.

Также при обзоре данной литературы, были изучены: методологическое обоснование и диагностический инструментарий нашего будущего исследования для диссертации. Выбор методов исследования обусловлен целью комплексного изучения психологических аспектов профессионального самоопределения школьников и факторов, влияющих на осознанность их профессиональных намерений.

1. Методики профессионального самоопределения Е. А. Климова «Типы профессий» [23] и тест Дж. Голланда (RIASEC-модель) [24] применяются для определения профессиональных склонностей и личностных типов учащихся. Эти инструменты позволяют установить соответствие между интересами, индивидуальными особенностями и потенциальной профессиональной сферой школьника. Выбор данных методик обусловлен их высокой валидностью, а также их частым использованием в исследованиях [12, 15, 9, 21] при диагностике профессиональной направленности подростков. Методики соотносятся с концепцией Климова о связи человека с типом деятельности и подтверждают положения Выготского и Эриксона о постепенном формировании профессиональной идентичности как части личностного развития.

2. Монреальская шкала когнитивной оценки (MoCA) [25 с.6] используется для оценки когнитивных функций — памяти, внимания, абстрактного и логического мышления. Хотя она изначально разрабатывалась для нейропсихологической диагностики, в рамках данного исследования она рассматривается как инструмент анализа когнитивной готовности к профессиональному выбору, что согласуется с идеями Л. С. Выготского о единстве речи и мышления, а также с экспериментальными принципами В. Н. Дружинина [6]. Результаты диагностики по шкале MoCA позволяют выявить уровень развития мыслительных операций, необходимых для осознанного принятия решений, планирования и прогнозирования — базовых когнитивных компонентов самоопределения.

3. Методика оценки зависимости от экранного времени Герасимовой А.А. и Холмогоровой А.Б. направлена на выявление уровня зависимости от цифровых устройств и влияния экранного времени на когнитивные и мотивационные процессы учащихся.

Применение данного инструмента обосновано современными социокультурными реалиями и отражает влияние цифровой среды на психологическое состояние школьников. В работах Мешковой Н.В. и Сарсеновой А.Б. [8, 13] отмечается, что чрезмерная вовлечённость в цифровую активность может снижать концентрацию, учебную мотивацию и затруднять процесс самоопределения. Данные, полученные с помощью этой методики, позволяют сопоставить показатели цифровой зависимости с уровнем осознанности профессионального выбора, что даёт возможность оценить влияние внешних факторов среды на личностное развитие учащихся.

4. Для анализа логики, креативного и образного мышления использовались тесты П. Торренса (оценка творческого потенциала) [26 с.6] и Э. Вартегга (графическая методика выявления особенностей восприятия и мышления). Эти методики позволяют изучить способность учащихся к ассоциативному мышлению, воображению и самовыражению — качествам, тесно связанным с выбором творческих профессий. Идеи Торренса и Вартегга коррелируют с положениями Л. С. Выготского [2] о роли воображения и эмоционального опыта в развитии личности. В современных исследованиях подтверждается, что развитие образного мышления способствует формированию

устойчивого интереса к художественным и дизайнерским профессиям, а также стимулирует внутреннюю мотивацию к самоопределению. Таким образом, использование комплекса диагностических методик обеспечивает объективную и многомерную оценку факторов профессионального самоопределения школьников. Это позволяет не только определить индивидуальные особенности учащихся, но и выявить педагогические условия, наиболее способствующие развитию их осознанного профессионального выбора — таких как рефлексия, креативность, познавательная активность.

Используя метод анкетирования в данной статье, проведен опрос у школьников среднего звена, в опросе участвовало 105 обучающихся в городской общеобразовательной школе города Алматы. Проведённое исследование среди учащихся 7-8-х классов (средний возраст — 13-14 лет) позволило выявить особенности формирования профессионального самоопределения в подростковом возрасте.

Рисунок 1.

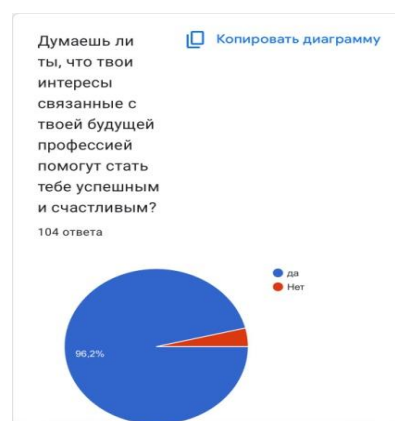

Рисунок 2.

Большинство школьников уже задумываются о будущем выборе профессии: 60% опрошенных указали, что знают, кем хотят стать (рис. 1). При этом подавляющее большинство (95%) убеждены, что их интересы и склонности напрямую связаны с будущей профессией и способны способствовать личному успеху и удовлетворённости жизнью (рис. 2).

Рисунок 3.

Анализ ответов показал (рис.3), что значимыми факторами, влияющими на выбор профессии, являются личные увлечения и хобби (57%), родительское мнение (23%), а также престиж и популярность профессии (16%). Эти результаты подтверждают, что профессиональное самоопределение формируется под влиянием как внутренних мотивационных установок, так и социального окружения. Важным аспектом, косвенно влияющим на процесс самоопределения,

является цифровое поведение подростков. Более 70% респондентов проводят за экраном от 4 до 6 часов в день (рис. 4)

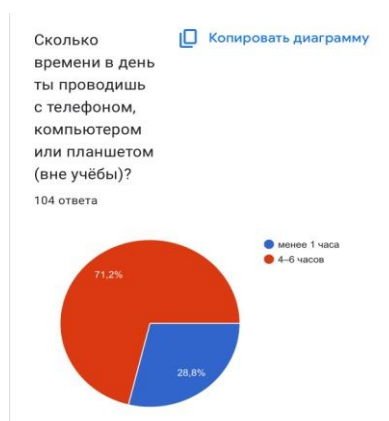

Рисунок 4.

В результате данного опроса, уже можно сказать, что, профессиональное самоопределение у подростков находится на стадии активного формирования, при этом большинство уже имеют представление о будущем направлении деятельности. Основными источниками мотивации выступают личные интересы и хобби, что говорит о важности индивидуального подхода и развития творческих способностей в школьной среде. Родители продолжают играть ключевую роль в принятии решения, что требует включения семьи в систему профориентации. Цифровая среда оказывает растущее влияние на формирование профессиональных интересов, открывая новые возможности для самопознания, но также создавая риски зависимости и информационной перегрузки. Для повышения осознанности выбора профессии целесообразно использовать психологические тренинги, диагностику интересов и профориентационные программы, направленные на развитие рефлексии, самооценки и целеполагания.

Полученные результаты и обобщённые данные могут использоваться педагогами и школьными психологами для разработки программ сопровождения профессионального самоопределения, адаптированных к возрастным и когнитивным особенностям учащихся. Выделенные педагогические условия (мотивация, информированность, развитие креативности, наставничество и взаимодействие семьи и школы) создают основу для построения эффективной профориентационной среды в образовательных организациях. Данный обзор позволяет совершенствовать практику трудового обучения и проектной деятельности, делая их инструментами не только освоения навыков, но и формирования профессиональных интересов. Результаты могут быть внедрены в систему повышения квалификации педагогов, ориентируя их на использование современных психодиагностических и интерактивных методов профориентации. Обзор создаёт предпосылки для разработки методических рекомендаций и диагностических программ, направленных на раннее выявление профессиональных склонностей и предупреждение дезориентации школьников в выборе профессии. Главная задача данной обзорной статьи изучить данные и методы для дальнейшего исследования в рамках нашей диссертации на тему: «Педагогические условия профессионального самоопределения школьников среднего звена на уроках художественного труда».

Он создаёт теоретико-методологическую основу диссертационного исследования, позволяя определить педагогические условия, способствующие осознанному профессиональному выбору школьников через художественно-трудовую деятельность. На основе проанализированных источников и диагностических подходов, возможно разработать систему педагогических методик и инструментов, направленных на развитие профессиональных интересов учащихся среднего звена. Результаты обзора могут быть применены для модернизации содержания уроков художественного труда, ориентируя их не только на формирование практических навыков, но и на развитие креативности, эстетического вкуса и профессиональной мотивации. Выводы обзора создают предпосылки для повышения квалификации педагогов, формируя у них компетенции по

диагностике и сопровождению профессионального самоопределения школьников. Практическая значимость заключается также в возможности разработки экспериментальной программы педагогического сопровождения, в которой художественный труд выступает средством формирования личностной и профессиональной идентичности учащихся.

Таким образом, проведённый обзор не только систематизирует теоретические основы профессионального самоопределения школьников, но и задаёт вектор дальнейших исследований, направленных на создание эффективной педагогической модели. Его практическая ценность заключается в интеграции психолого-педагогических подходов и методик в образовательный процесс художественного труда, что способствует осознанному профессиональному выбору учащихся и развитию их креативного потенциала.

Список использованной литературы

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. — Москва: Лабиринт, 2024. — 352 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства. — Москва: Искусство, 2024. — 343 с.
3. Сьюнпер Д. Психология карьеры. — Нью-Йорк, 2024. — 323 с.
4. Эриксон Э. Детство и общество. — Москва: Прогресс, 2023. — 250 с.
5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. — Москва: Академия, 2023. — С. 143–145.
6. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. — Санкт-Петербург: Питер, 2000. — 246 с.
7. Мешикова Н. В. Социальная психология и общество. — 2015. — С. 139–143.
8. Мешикова Н. В. Современные зарубежные исследования креативности: социально-психологический аспект. // Социальная психология и общество. — 2015. — С. 8–14.
9. Самитова А. Т., Карабалаева Г. Т., Калкеева К. Р. Роль профессиональной ориентации в выборе будущей профессии школьников. — 2021.
10. Маги М., Куиджперс М., Рунхар П. Как преподаватели и менеджеры профессионального образования понимают профориентацию. — 2020.
11. Чунь Сяо. Развитие образного мышления на уроках рисования в школе. — 2022.
12. Фёдорова Л. Д. Профессиональное самоопределение школьников. — 2019.
13. Сарсенова А. Б. Профессиональные выборы школьников старших классов (по результатам социологического исследования). — 2020.
14. Тыныбаева М., Галимжанова М., Тастанова А. Совершенствование профориентационной работы в организациях среднего образования. — 2021.
15. Бондарева Л. Ю. Психолого-педагогические условия профессионального самоопределения школьников. — 2018.
16. Аверьянова С. Ю., Пилипенко Л. И. Профессиональное самоопределение старшеклассников в условиях целостного образовательного пространства. — 2019.
17. Обзорные и учебные материалы по трудовому воспитанию и профориентации. — Учебно-методическое пособие. — 2018.
18. Роль трудового обучения в профессиональном самоопределении. — Методические материалы. — 2022.
19. Трудовое воспитание и профессиональное самоопределение. — Сборник педагогических разработок. — 2021.
20. Суровцева Е. А. Методические проекты как средство формирования ключевых компетенций на уроках английского языка в гимназиях общего и художественного образования. — 2020.
21. Ремаханбетова Ш. Е. Профессиональная ориентация школьников на художественное образование средствами изобразительного искусства. — Диссертация. — 2012.
22. Салданья Х. Руководство по кодированию для качественных исследователей. — Москва: Издательский дом «Академический проект», 2016. — 408 с.
23. Климов Е. А. Дифференциально-диагностический опросник (ДДО). Методика определения типа будущей профессии. — Москва: [Неизв. издательство], 1984.

24. Holland J. L. A Theory of Vocational Choice. — *Journal of Counseling Psychology*, 2023 г.
25. Nasreddine Z. S., Phillips N. A., Bédirian V. и др. The Montreal Cognitive Assessment (MoCA): a brief screening tool for mild cognitive impairment. — *Journal of the American Geriatrics Society*, 2005.
26. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual Research Edition (Verbal Tests & Figural Tests). — Lexington, Mass.: Personnel Press, 2023 г.

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.07

ӘОЖ (УДК): 37.036:004.9

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ КӨРКЕМДІК БІЛІМ БЕРУ: ИННОВАЦИЯЛАР, ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ САҚТАУ

Омар А.С.

*Дизайн кафедрасының магистр, оқытушысы,
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті*

Аннотация. Бұл мақалада Қазақстандағы көркемдік білім берудің қазіргі жағдайы, цифрлық технологиялардың ықпалы, білім беру бағдарламаларын жаңарту үдерісі, қашықтан және аралас оқыту форматтарының ерекшеліктері, сондай-ақ цифрлық білім беру кеңістігінде ұлттық мәдени дәстүрлерді сақтау мәселелері жан-жақты қарастырылады. Сонымен қатар, көркемдік білім беруді цифрландыру жағдайында педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттыру, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту және олардың цифрлық сауаттылығын қалыптастыру мәселелеріне ерекше назар аударылады. Автор заманауи білім беру жүйесінде өнерді оқытудың жаңа тәсілдерін талдап, олардың тиімділігі мен даму перспективаларын айқындайды. Зерттеу барысында инновациялық педагогикалық технологиялардың білім сапасына әсері, сондай-ақ цифрлық білім беру ортасының мүмкіндіктері мен шектеулері сараланады. Мақалада ұсынылған тұжырымдар көркемдік білім беру жүйесін жетілдіруге және оны халықаралық білім беру кеңістігіне кіріктіруге бағытталған.

Түйін сөздер: көркемдік білім беру, цифрлық технологиялар, инновациялық әдістер, қашықтан оқыту, аралас оқыту, ұлттық мәдениет, білім беру трансформациясы, цифрлық орта, шығармашылық индустрия, цифрлық құзыреттілік, педагогикалық инновациялар, білім сапасы, заманауи білім беру.

Аннотация. В данной статье рассматриваются современное состояние художественного образования в Казахстане, влияние цифровых технологий, процессы обновления образовательных программ, особенности дистанционного и смешанного обучения, а также вопросы сохранения национальных культурных традиций в условиях цифровой образовательной среды. Особое внимание уделяется повышению профессиональной компетентности педагогов в условиях цифровизации, развитию творческих способностей, обучающихся и формированию их цифровой грамотности. Автор анализирует новые подходы к преподаванию искусства в современной системе образования и определяет их эффективность и перспективы развития. В ходе исследования рассматривается влияние инновационных педагогических технологий на качество образования, а также возможности и ограничения цифровой образовательной среды. Представленные в статье выводы направлены на совершенствование системы художественного образования и ее интеграцию в международное образовательное пространство.

Ключевые слова: художественное образование, цифровые технологии, инновационные методы, дистанционное обучение, смешанное обучение, национальная культура, трансформация образования, цифровая среда, креативные индустрии, цифровая компетентность, педагогические инновации, качество образования, современное образование.

Abstract. This article examines the current state of art education in Kazakhstan, the impact of digital technologies, the process of updating educational programs, the features of distance and blended learning

formats, as well as the preservation of national cultural traditions in the digital educational environment. Particular attention is paid to enhancing teachers' professional competencies in the context of digitalization, developing students' creative abilities, and fostering their digital literacy. The author analyzes new approaches to teaching art in the modern education system and identifies their effectiveness and future development prospects. The study also explores the impact of innovative pedagogical technologies on the quality of education, as well as the opportunities and limitations of the digital educational environment. The conclusions presented in the article are aimed at improving the system of art education and its integration into the international educational space.

Keywords: art education, digital technologies, innovative methods, distance learning, blended learning, national culture, educational transformation, digital environment, creative industries, digital competence, pedagogical innovation, quality of education, modern education.

XXI ғасыр – цифрлық технологиялардың қарқынды дамуымен сипатталатын кезең. Бұл өзгерістер қоғамның барлық салаларына, соның ішінде білім беру жүйесіне де тікелей әсер етуде. Қазақстандағы көркемдік білім беру жүйесі де жаһандық үрдістерден тыс қалған жоқ. Қазіргі уақытта білім беру мазмұнын жаңарту, оқытудың жаңа әдістерін енгізу, цифрлық ресурстарды тиімді пайдалану – өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Бұл үрдістер тек техникалық жаңашылықтарды енгізумен шектелмей, білім берудің философиясын, әдіснама-сын және мазмұнын түбегейлі қайта қарастыруды талап етеді.

Көркемдік білім беру тұлғаның эстетикалық талғамын қалыптастырып қана қоймай, оның шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, ол тұлғаның сыни ойлау қабілетін, эмоционалдық интеллектісін және мәдени санасын жетілдіреді. Сондықтан бұл саланы цифрландыру барысында оның мазмұндық негізін, яғни өнердің рухани және мәдени мәнін сақтап қалу аса маңызды. Технология тек құрал ретінде қолданылып, өнердің мәні мен мазмұнына қызмет етуі тиіс. Қазақстан Республикасында көркемдік білім беру жүйесі бірнеше деңгейден тұрады: мектепке дейінгі ұйымдар, қосымша білім беру мекемелері, арнайы өнер мектептері, колледждер және жоғары оқу орындары. Бұл жүйе оқушылардың жас ерекшелік-теріне сәйкес олардың шығармашылық қабілеттерін кезең-кезеңімен дамытуға бағытталған. Әсіресе ерте жастан бастап балалардың өнерге деген қызығушылығын ояту – болашақта кәсіби маман қалыптастырудың негізі болып табылады.

Соңғы жылдары білім беру мазмұнын жаңарту аясында өнер пәндеріне де ерекше көңіл бөлінуде. Бейнелеу өнері, музыка, театр, дизайн сияқты пәндер жаңартылған бағдарламаларға енгізіліп, олардың мазмұны заманауи талаптарға бейімделуде. Алайда бірқатар қиындықтар сақталуда.

- оқу бағдарламаларының ескірген тұстары;
- материалдық-техникалық базаның жеткіліксіздігі;
- педагогтардың цифрлық құзыреттілігінің әркелкілігі.

Сонымен қатар, қала мен ауыл арасындағы айырмашылық та маңызды мәселе болып отыр. Ірі қалалардағы білім беру ұйымдары жаңа технологияларды белсенді қолданса, ауылдық жерлерде бұл мүмкіндіктер шектеулі болуы мүмкін. Бұл цифрлық теңсіздік мәселесін туындатады. Сондықтан мемлекет тарапынан инфрақұрылымды дамыту, интернет сапасын арттыру және шалғай аймақтарға қолдау көрсету маңызды. Дегенмен, мемлекет тарапынан жүргізіліп жатқан реформалар мен бағдарламалар бұл саланың дамуына оң әсер етуде. Цифрландыру бағдарламалары, білім беру платформаларын дамыту, мұғалімдердің цифрлық сауаттылығын арттыру бағытындағы жобалар көркемдік білім беру сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда цифрлық технологиялар көркемдік білім берудің ажырамас бөлігіне айналды. Олар оқыту үдерісін тиімді, қолжетімді және қызықты етеді.

Бағыт	Негізгі мазмұны	Нәтижесі
Цифрлық технологиялар	Графика, 3D, бағдарламалар	Оқыту сапасы артады

Инновациялық әдістер	Жобалық оқыту, геймификация	Шығармашылық дамиды
Қашықтан оқыту	Онлайн, blended learning	Қолжетімділік кеңейеді
Бағдарламаларды жаңарту	Жаңа пәндер енгізу	Нарыққа бейім маман
Ұлттық мәдениет	Дәстүрлі өнерді цифрландыру	Мәдениет сақталады

Виртуалды және кеңейтілген шындық технологиялары білім алушыларға әлемдік өнер туындыларымен интерактивті түрде танысуға мүмкіндік береді. Мысалы, музейлерге виртуалды экскурсия жасау, тарихи ескерткіштерді 3D форматта зерттеу – білім алушылардың қызығушылығын арттырады. Онлайн платформалар арқылы шеберлік сабақтарын өткізу, халықаралық тәжірибемен алмасу мүмкіндігі де айтарлықтай кеңейді.

Инновациялық педагогикалық әдістердің ішінде жобалық оқыту ерекше орын алады. Бұл әдіс студенттердің өз бетімен ізденуіне, шығармашылық шешімдер табуына, топпен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге геймификация элементтері сабақтың қызықты өтуіне ықпал етіп, білім алушылардың мотивациясын арттырады. Квесттер, интерактивті тапсырмалар, цифрлық ойын элементтері оқу процесін жандандырады.

Цифрлық портфолио құру да маңызды бағыттардың бірі. Бұл студенттердің жұмыстарын жүйелеуге, олардың кәсіби дамуын бақылауға, сондай-ақ болашақ жұмыс берушілерге өз қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әлеуметтік желілер мен онлайн платформалар шығармашылық жұмыстарды кең аудиторияға ұсынуға жағдай жасайды.

Цифрлық дәуір білім беру бағдарламаларын түбегейлі қайта қарастыруды талап етеді. Көркемдік білім беру саласында жаңа бағыттар пайда болды: цифрлық өнер, анимация, мультимедиа дизайн, ойын индустриясы, визуалды коммуникация. Бұл бағыттар қазіргі еңбек нарығында жоғары сұранысқа ие. Сондықтан оқу бағдарламаларына жаңа пәндерді енгізу, заманауи бағдарламалық қамтамасыз етуді меңгерту – уақыт талабы.

Пәнаралық байланыс та ерекше маңызға ие болуда. Өнер мен технологияның, дизайн мен инженерияның, шығармашылық пен ғылымның тоғысуы жаңа мүмкіндіктер ашады. Мысалы, архитектура, өнеркәсіптік дизайн, UX/UI дизайн сияқты салаларда бұл интеграция айқын көрінеді.

Бағдарламаларды жаңарту барысында еңбек нарығының талаптарын ескеру маңызды. Қазіргі таңда креативті индустриялар экономиканың маңызды секторына айналууда. Сондықтан білім алушылар тек теориялық білім алып қана қоймай, практикалық дағдыларды меңгеруі, нақты жобалармен жұмыс істеуі тиіс. Стартап жобалар, шығармашылық студиялар, өндірістік тәжірибелер – осының барлығы кәсіби дайындықтың маңызды бөлігі.

Икемді оқу жоспарлары, модульдік жүйе және таңдау пәндері студенттердің жеке білім алу траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл әрбір білім алушының қызығушылығы мен қабілетіне сәйкес дамуына жағдай жасайды. Қашықтан оқыту қазіргі заманның ажырамас бөлігіне айналды. Әсіресе пандемия кезеңінде бұл форматтың маңызы арта түсті. Көркемдік білім беру үшін бастапқыда қиындықтар туындағанымен, уақыт өте келе тиімді әдістер қалыптасты. Онлайн сабақтар, бейнесабақтар, цифрлық платформалар арқылы оқыту жаңа деңгейге көтерілді. Аралас оқыту форматы (blended learning) – ең тиімді тәсілдердің бірі. Бұл әдіс дәстүрлі және онлайн оқытуды үйлестіреді. Практикалық сабақтар офлайн форматта, ал теориялық материалдар онлайн түрде ұсынылады. Бұл тәсіл уақытты үнемдеуге, оқу процесін икемді етуге мүмкіндік береді.

Дегенмен, техникалық мәселелер, интернет сапасы, студенттердің өзіндік тәртібі сияқты факторлар бұл үдерістің тиімділігіне әсер етуі мүмкін. Сондықтан цифрлық мәдениетті қалыптастыру, өзіндік оқу дағдыларын дамыту да маңызды. Жаһандану жағдайында ұлттық мәдениетті сақтау мәселесі ерекше өзекті. Көркемдік білім беру осы міндетті жүзеге асыруда маңызды рөл атқарады. Өнер арқылы ұлттың тарихы, дәстүрі, дүниетанымы ұрпақтан ұрпаққа беріледі. Цифрлық технологиялар ұлттық өнерді жаңа форматта ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, дәстүрлі колөнер бұйымдарын 3D форматта көрсету, ұлттық ою-өрнектерді цифрлық дизайнға қолдану, виртуалды көрмелер ұйымдастыру – ұлттық мұраны жаңаша танытудың тиімді жолдары.

Оқу бағдарламаларында ұлттық мазмұнды күшейту қажет. Бұл болашақ мамандардың мәдени сәйкестігін сақтауға ықпал етеді. Сонымен қатар, жастар арасында ұлттық өнерге деген қызығушылықты арттыру үшін заманауи форматтарды пайдалану маңызды. Осылайша, цифрлық технологиялар мен дәстүрлі мәдениетті үйлестіру – қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Бұл үйлесім шығармашылық пен инновацияның жаңа деңгейіне жол ашады.

Қорыта айтқанда, цифрлық дәуір көркемдік білім беру жүйесіне жаңа мүмкіндіктер мен талаптар әкелді. Қазақстанда бұл сала біртіндеп жаңарып, халықаралық тәжірибеге бейімделуде. Цифрлық технологияларды енгізу, инновациялық әдістерді қолдану, білім беру бағдарламаларын трансформациялау – сапалы білім берудің негізгі факторлары болып табылады. Сонымен қатар, ұлттық мәдени құндылықтарды сақтау мен дамыту – көркемдік білім берудің басты бағыттарының бірі болып қала береді. Болашақта осы екі бағыттың үйлесімді дамуы білім беру жүйесінің тиімділігін арттырып қана қоймай, бәсекеге қабілетті, шығармашыл және мәдениеті жоғары тұлғаларды қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. *Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.*
2. *Әбдіғанпұрова С. Көркемдік білім берудің теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Білім, 2018.*
3. *Құсайынов А. К. Білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялар. – Алматы, 2020.*
4. *UNESCO. Arts Education and Cultural Diversity. – Paris, 2019.*
5. *Efland A. Art Education: A History. – New York, 2018.*
6. *Freedman K. Teaching Visual Culture. – New York, 2017.*
7. *Цифрлық білім беру ресурстары бойынша ғылыми мақалалар жинағы. – Алматы, 2021.*
8. *Anderson T. The Theory and Practice of Online Learning. – Canada, 2016.*

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.01

ӨОЖ (УДК): 378.147.34

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОЕКТНЫХ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПОДХОДОВ

Себенова Б.Т.

докторант 1 курса по специальности 8D01416 “Художественное образование, графика и проектирование”, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация. Подготовка будущих педагогов художественного образования в условиях цифровизации и развития креативных индустрий требует пересмотра традиционных образовательных моделей в пользу подходов, развивающих проектное и исследовательское мышление. В данной статье представлен сравнительный анализ трех современных образовательных стратегий - проектного обучения (Project-based learning, PBL), исследовательского обучения (Research-based learning, RBL) и STEAM-образования - применительно к системе художественно-педагогической подготовки в высшей школе.

Цель исследования - выявить дидактический потенциал каждого из подходов, определить их сходства и различия, а также обосновать перспективы интеграции модернизации высшего образования Казахстана.

Теоретическую основу исследования составляют работы в области проектного и исследовательского обучения, концепция art-based research, а также официальные документы по развитию высшего образования Республики Казахстан. Методология статьи включает теоретический анализ научной литературы.

Результаты анализа показывают, что PBL наиболее эффективно формирует практические навыки, самостоятельность и мотивацию студентов, однако в изолированном виде не обеспечивает достаточной глубины аналитической рефлексии. RBL, напротив, ориентировано на развитие научно-исследовательской культуры, критического мышления и умения работать с данными. STEAM как интегративная модель объединяет преимущества обоих подходов: студент одновременно создает проект, проводит исследование и осуществляет рефлексия, опираясь на взаимодействие науки, технологий и искусства.

Сделан вывод о том, что наиболее перспективным направлением является переход к целостной интегративной модели, в которой PBL обеспечивает практико-ориентированную составляющую, RBL - аналитико-рефлексивную, а STEAM выступает структурой из объединения. Данная модель соответствует приоритетам Концепции развития высшего образования и науки Республики Казахстан на 2023-2029 годы и создает основу для подготовки конкурентоспособных педагогов художественного образования в цифровой образовательной среде.

Ключевые слова: проектное обучение, исследовательское обучение, STEAM, художественное образование, педагоги искусства, профессиональные компетенции, Казахстан.

Аңдатпа. Цифрландыру және креативті индустриялардың дамуы жағдайында болашақ көркем білім беру педагогтарын даярлау дәстүрлі білім беру модельдерін жобалық және зерттеушілік ойлауды дамытатын тәсілдерге қарай қайта қарауды талап етеді. Бұл мақалада жоғары мектептегі көркем-педагогикалық даярлау жүйесіне қатысты үш заманауи білім беру стратегиясына — жобалық оқытуға (Project-based learning, PBL), зерттеуге негізделген оқытуға (Research-based learning, RBL) және STEAM-білім беруге — салыстырмалы талдау ұсынылады.

Зерттеудің мақсаты — әрбір тәсілдің дидактикалық әлеуетін айқындау, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтау, сондай-ақ оларды Қазақстанның жоғары білімін жаңғырту жағдайында ықпалдастырудың перспективаларын негіздеу.

Зерттеудің теориялық негізін жобалық және зерттеуге негізделген оқыту саласындағы еңбектер, art-based research тұжырымдамасы, сондай-ақ Қазақстан Республикасында жоғары білімді дамытуға арналған ресми құжаттар құрайды. Мақаланың әдіснамасы ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау жүргізуді қамтиды.

Талдау нәтижелері PBL студенттердің практикалық дағдыларын, дербестігін және уәждемесін қалыптастыруда неғұрлым тиімді екенін, алайда оқшау түрде қолданылғанда аналитикалық рефлексияның жеткілікті тереңдігін қамтамасыз ете алмайтынын көрсетеді. Ал RBL ғылыми-зерттеу мәдениетін, сыни ойлауды және деректермен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған. STEAM интегративті модель ретінде екі тәсілдің де артықшылықтарын біріктіреді: студент бір мезгілде жоба жасайды, зерттеу жүргізеді және ғылым, технология мен өнердің өзара әрекеттестігіне сүйене отырып рефлексия жүзеге асырады.

Ең перспективалы бағыт ретінде тұтас интегративті модельге көшу танылады, онда PBL практикалық-бағдарлы құрамдасты қамтамасыз етсе, RBL — аналитикалық-рефлексивті құрамдасты қамтамасыз етеді, ал STEAM оларды біріктіретін құрылым ретінде қарастырылады. Бұл модель Қазақстан Республикасының 2023–2029 жылдарға арналған жоғары білім мен ғылымды дамыту тұжырымдамасының басымдықтарына сәйкес келеді және цифрлық білім беру ортасында бәсекеге қабілетті көркем білім беру педагогтарын даярлауға негіз қалайды.

Abstract. The training of future art educators in the context of digitalization and the growth of creative industries requires a rethinking of traditional educational models in favor of approaches that develop project-based and research-oriented thinking. This article presents a comparative analysis of three contemporary educational strategies - Project-based learning (PBL), Research-based learning (RBL), and STEAM education - as applied to art teacher preparation in higher education.

The aim of the study is to identify the didactic potential of each approach, determine their similarities and differences, and substantiate the prospects for their integration within the framework of higher education modernization in Kazakhstan.

The theoretical foundation of the study draws on scholarship in project-based research and research-based learning, the concept of art-based research, and official policy documents on the development of higher education in the Republic of Kazakhstan. The methodology includes a theoretical analysis of the academic literature.

The findings indicate that PBL is most effective in developing students' practical skills, autonomy, and motivation, yet in isolation it doesn't provide sufficient depth of analytical reflection. RBL, by contrast, focuses on cultivating a research culture, critical thinking, and data literacy. STEAM, as an integrative model, combines the strengths of both approaches: students simultaneously create a project, conduct inquiry and engage in reflection, drawing on the interplay of science, technology, and the arts.

The study concludes that the most promising direction is a transition toward a holistic integrative model in which PBL provides the practice-oriented component, RBL the analytical-reflective one, and STEAM serves as the overarching framework for their integration. This model aligns with the priorities of Kazakhstan's Concept for the Development of Higher Education and Science for 2023-2029 and the groundwork for preparing competitive art educators in a digital learning environment.

Keywords: project-based learning, research-based learning, STEAM, art education, art teacher training, professional competencies, Kazakhstan.

Введение. Современное художественное образование переживает глубокие трансформации, обусловленные цифровизацией, развитием креативных индустрий и условием междисциплинарных связей между наукой, технологиями и искусством. Традиционная модель подготовки педагогов художественного образования дополняется новыми образовательными стратегиями, ориентированными на развитие исследовательской культуры и способности к проектной деятельности. Проектная деятельность способствует развитию самостоятельности и практических навыков [1], тогда как исследовательское обучение формирует аналитическое мышление будущих специалистов.

Особую актуальность проблема приобретает в контексте модернизации высшего образования Казахстана. Концепция развития высшего образования и науки на 2023-2029 годы закрепляет приоритеты цифровой трансформации вузов и повышения качества подготовки кадров [2], однако подготовка будущих педагогов художественного образования по-прежнему во многом опирается на традиционные модели, в которых проектная и исследовательская деятельность интегрирована недостаточно системно.

Цель исследования - провести сравнительный анализ подходов PBL, RBL и STEAM в контексте подготовки будущих педагогов художественного образования и определить перспективы их применения в системе высшего образования Казахстана.

Теоретические основы

Проектные компетенции. Проектное обучение (Project-based learning, PBL) – образовательная стратегия, в рамках которой обучение организуется вокруг комплексных проектов, требующих от студентов самостоятельного исследования, решения проблем и создания значимого продукта [3]. Исследования показывают, что работа над проектами стимулирует мотивацию студентов, поскольку предполагает решение реальных задач [4]. В художественном образовании PBL реализуется через разработку художественных концепций, визуальных исследований и выставочных работ. По мнению Босс и Лармер [5], проектное обучение развивает комплекс навыков XXI века: креативность, коммуникацию и способность к самостоятельному решению проблем.

Исследовательские компетенции. Исследовательское обучение (Research-based learning, RBL) предполагает активное включение студентов в научно-исследовательскую деятельность: формулирование гипотез, анализ данных и интерпретацию результатов. Близким является подход inquiry-based learning - обучение через постановку исследовательских вопросов, при которых студенты самостоятельно приходят к выводам. В художественном образовании исследовательская деятельность нередко реализуется через art-based research, рассматривающий художественную практику как форму научного познания: визуальные образы и творческие проекты выступают инструментами анализа культурных и образовательных проектов [6].

Образовательные подходы к формированию компетенций

Проектное обучение (PBL). PBL – способствует развитию критического мышления, навыков сотрудничества и креативности [5]. В художественных курсах, ориентированных на STEAM, проектная деятельность интегрирует художественные и технологические навыки, повышая мотивацию студентов (Hawari & Noor, 2020)[1]. Вместе с тем чрезмерная ориентация на практический результат может приводить к недостаточному развитию уровня аналитических навыков, что обуславливает необходимость интеграции PBL с исследовательскими подходами [4].

Исследовательское обучение (RBL). RBL направлено на формирование аналитического мышления и научной культуры студентов. В отличие от PBL, ориентированного на продуктивную деятельность, RBL развивает способность к постановке вопросов, анализу информации и интерпретации данных. Для будущих педагогов художественного образования особую значимость имеет art-based research, позволяющий использовать художественные формы - визуальные образы и перформативные практики - как инструмент интерпретации социальных и культурных явлений [6].

STEAM подход. STEAM-подход (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) интегрирует искусство в междисциплинарную образовательную среду, способствуя развитию визуального мышления и творческого решения проблем [7]. В рамках STEAM студенты создают проекты и одновременно проводят исследование, анализируя различные аспекты проблемы. Исследования подтверждают значительный потенциал STEAM для развития креативности и исследовательских компетенций студентов [8], [9]. В художественном образовании STEAM интегрирует традиционные практики с цифровыми технологиями, формируя трансдисциплинарное мышление [10].

Сравнительный анализ. В системе высшего образования Казахстана интеграция инновационных подходов связана с нормативными ориентирами модернизации образовательной политики. Исследование цифровой грамотности будущих учителей показало высокий уровень технологических навыков, статистически значимо связанных с готовностью применять технологии в обучении [11]. Вместе с тем STEAM в казахстанских вузах развивается преимущественно в инженерно-техническом контексте [12], тогда как, художественно-педагогическая подготовка остается недостаточно концептуализированной в логике интеграции PBL, RBL и STEAM [13].

Обсуждение результатов и заключение. Сравнительный анализ показывает, что три рассмотренных подхода не конкурируют, а взаимодополняют друг друга. PBL наиболее эффективно формирует практические навыки проектирования, однако в изолированном виде не обеспечивает достаточной глубины аналитической рефлексии [3], [4]. RBL развивает аналитическое, критическое и методологическое мышление, позволяя рассматривать художественную практику как способ исследования культурной реальности [6]. STEAM как интегративная модель объединяет сильные стороны обоих подходов: студент одновременно создает проект, исследуя проблему и осуществляет рефлекссию результата [7], [9].

Для системы художественно-педагогического образования Казахстана недостаточно внедрения отдельных цифровых инструментов: перспективна целостная модель, в которой PBL обеспечивает практико-ориентированную составляющую, RBL - аналитико-рефлексивную, а STEAM выполняет функцию интеграции в единую образовательную логику [11], [12]. Основным вывод исследования: наиболее перспективным направлением развития подготовки будущих педагогов художественного образования является переход к интегративной модели, сочетающей преимущества проектного, исследовательского и STEAM-обучения.

Перспективы дальнейших исследований связаны с разработкой и апробацией STEAM-модели подготовки будущих педагогов художественного образования, адаптированной к условиям высшего образования Казахстана и учитывающей специфику художественно-педагогической деятельности в цифровой образовательной среде.

Список использованной литературы

1 Hawari, A. D. M., & Noor, A. I. M. (2020). Project based learning pedagogical design in STEAM art education. *Asian Journal of University Education*, 16(3), 102–111. <https://doi.org/10.24191/ajue.v16i3.11072>

2 Правительство Республики Казахстан. (2023). Об утверждении Концепции развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023–2029 годы (Постановление № 248 от 28 марта 2023 года). https://www.gov.kz/uploads/2023/4/13/636d4866ffb70baa0d80dd2c714ea26e_original.413535.pdf

3 Thomas, J. W. (2000). A review of research on project-based learning. Autodesk Foundation.

4 Blumenfeld, P. C., Soloway, E., Marx, R. W., Krajcik, J. S., Guzdial, M., & Palincsar, A. (1991). Motivating project-based learning: Sustaining the doing, supporting the learning. *Educational Psychologist*, 26(3–4), 369–398. <https://doi.org/10.1080/00461520.1991.9653139>

5 Boss, S., & Larmer, J. (2018). Project based teaching: How to create rigorous and engaging learning experiences. ASCD.

6 Leavy, P. (2015). *Method meets art: Arts-based research practice* (2nd ed.). Guilford Press.

7 Segarra, V. A., Natalizio, B., Falkenberg, C. V., Pulford, S., & Holmes, R. M. (2018). STEAM: Using the arts to train well-rounded and creative scientists. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 19(1), Article 19.1.53. <https://doi.org/10.1128/jmbe.v19i1.1360>

8 Montés, N., Aloy, P., Ferrer, T., Romero, P. D., Barquero, S., & Carbonell, A. M. (2022). EXPLORIA, STEAM education at university level as a new way to teach engineering mechanics in an integrated learning process. *Applied Sciences*, 12(10), 5105. <https://doi.org/10.3390/app12105105>

9 Zhang, C., & Jia, B. (2024). Enriching STEAM education with visual art: Education benefits, teaching examples, and trends. *Discover Education*, 3(1), 247. <https://doi.org/10.1007/s44217-024-00354-w>

10 Ben-Horin, O., Sotiriou, M., Espeland, M., & Strakšienė, G. (2023). Towards transdisciplinarity in global integrated science-arts practices in education? A Janus approach. *Cogent Education*, 10(2), 2287895. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2287895>

11 Nurzhanova, S., Stambekova, A., Zhaxylikova, K., Tatarinova, G., Aitenova, E., & Zhumabayeva, Z. (2024). Investigation of future teachers' digital literacy and technology use skills. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 12(2), 387–405. <https://doi.org/10.46328/ijemst.3826>

12 Jantassova, D., Churchill, D., Shebalina, O., & Akhmetova, D. (2022). Capacity building for engineering training and technology via STEAM education. *Education Sciences*, 12(11), 737. <https://doi.org/10.3390/educsci12110737>

13 Amirbekova, D., Makhanova, A., & Kussaiyn, M. (2025). Aligning higher education toward the development of an educational hub: The case of Kazakhstan. *Education Sciences*, 15(12), 1597. <https://doi.org/10.3390/educsci15121597>

МҒТАР (МРНТИ): 18.31.51

ӨОЖ (УДК): 791.635:7.04

КИНО ӨНЕРІНДЕГІ ГРИМНІҢ КӨРКЕМДІК ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ШОЛУЫ

Барлыбаева А.

«Сценография» кафедрасының 2-курс магистранты,
Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы

Ғылыми жетекші: Қаржаубаева Сангүл

Өнертану докторы, профессор,
Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы

Аңдатпа. Бұл мақалада театр мен кинодағы гримнің тарихи дамуы, негізгі түрлері, қазіргі технологиялары және шығармашылықтағы рөлі қарастырылды. Грим – актер бейнесін ашуға,

көрерменге әсер етуге және иллюзия жасауға көмектесетін өнер саласы. Грим — кейіпкердің мінезін, жасын, әлеуметтік жағдайын және эмоциялық күйін бейнелеудің маңызды көркемдік құралы болып табылады. Театр сахнасында грим көбінесе көрерменге алыстан әсер ету мақсатында айқын әрі шартты тәсілдермен жасалса, кино өнерінде ол камераның жақын жоспарына бейімделіп, табиғилық пен дәлдікті талап етеді. Жұмыста гримнің тарихи дамуы, оның материалдары мен қолданылатын техникалары, сондай-ақ заманауи технологиялардың (латекс, силикон, протездік грим, сандық эффектілермен үйлесім) дамуы қарастырылады. Сонымен қатар, грим суретшісінің шығармашылық рөлі мен режиссерлік концепциямен өзара байланысы талданады. Теориялық шолуда әлемдік және Қазақстандық тәжірибелер негізінде театр мен кинодағы гримнің ерекшеліктерін салыстырмалы түрде қарастыру көзделеді. Зерттеу нәтижесінде грим өнерінің тек техникалық емес, сонымен қатар бейнелік және драматургиялық мәнге ие кешенді өнер түрі екендігі айқындалады.

Түйін сөздер: грим, театр, кино, пластикалық грим, арнайы эффект, тарих, технология.

Аннотация. В статье анализируются исторические этапы развития грима в театре и кино, его основные виды и особенности. Описываются современные технологии и материалы. Кроме того, рассматривается влияние гримёрного искусства на актёрскую игру и восприятие зрителей. Грим является важным художественным средством, раскрывающим характер, возраст, социальное положение и эмоциональное состояние персонажа. В театре грим выполняется более условно и выразительно, чтобы воздействовать на зрителя с расстояния, тогда как в кино он требует максимальной естественности и точности, адаптируясь к крупным планам камеры. В работе рассматриваются историческое развитие грима, используемые материалы и техники, а также влияние современных технологий (латекс, силикон, протезный грим, цифровые эффекты). Особое внимание уделено творческой роли художника по гриму и его взаимодействию с режиссерской концепцией. В теоретическом обзоре проводится сравнительный анализ особенностей грима в театре и кино на основе мирового и казахстанского опыта. Результатом исследования становится вывод о том, что грим — это не только технический процесс, но и комплексное художественно-драматургическое явление.

Ключевые слова: грим, театр, кино, пластический грим, спецэффекты, история, технологии.

Abstract. This article explores the history and development of makeup in theater and cinema, its main types, and the use of modern technologies and materials. The role of makeup in enhancing an actor's performance, shaping characters, and creating illusions for the audience is analyzed. This research provides a theoretical overview of the artistic and technological features of makeup in theatre and film art. Makeup serves as an essential artistic tool that helps express a character's personality, age, social status, and emotional state. In theatre, makeup is often stylized and expressive to be visible from a distance, while in film it must appear natural and precise, adapting to close-up shots. The study examines the historical development of makeup, its materials and techniques, and the influence of modern technologies such as latex, silicone, prosthetic makeup, and digital effects. It also explores the creative role of the makeup artist and their collaboration with the director's concept. Through comparative analysis of global and Kazakhstani practices, the paper highlights the distinctive features of makeup in theatre and cinema. The study concludes that makeup is not only a technical process but also a complex artistic and dramaturgical form of expression.

Keywords: makeup, theater, cinema, prosthetic makeup, special effects, history, technology.

Театр мен кино өнері — көрерменге эмоциялық, эстетикалық және рухани әсер ету құралы. Бұл әсердің күші тек актердің ойынына немесе режиссердің шешіміне ғана емес, сонымен қатар бейнені толықтыратын көркемдік элементтерге, соның ішінде грим өнеріне де байланысты. Грим — кейіпкердің мінезін, жасын, әлеуметтік мәртебесін және драмалық жағдайдағы эмоционалдық күйін көрнекі түрде жеткізетін маңызды көркемдік құрал.

Кино мен театр саласында гримнің көркемдік және технологиялық ерекшеліктері уақыт өте келе үлкен эволюциядан өтті. Бүгінгі таңда грим тек бояу немесе сыртқы түрді өзгерту құралы ғана емес, ол — актердің тұлғалық бейнесін тереңдете түсетін және көркем идеяны ашуға бағытталған күрделі технологиялық процесс.

Бұл мақалада салыстырмалы-талдамалық әдіс қолданылды. Театр және кино саласындағы грим түрлері, олардың даму тарихы мен қолданылу әдістері отандық және шетелдік тәжірибелер негізінде зерттелді. Сондай-ақ пластикалық грим, постижерлік өнер және арнайы эффекттер жасау техникасы қарастырылып, олардың қазіргі заманғы өндірістік үрдістермен байланысы талданды.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, грим өнері театр мен киноның көркемдік жүйесінде ерекше орынды иеленеді. Театр сахнасында грим көбінесе көрерменге алыстан әсер ету үшін ірі пластикалық тәсілдерге сүйенсе, кино саласында ол камералық жақындыққа бейімделіп, табиғилық пен детальдылыққа мән береді.

Пластикалық грим мен постиждік элементтер (жалған шаш, мұрт, сақал, қас және т.б.) арқылы актердің бейнесін толық өзгертуге болады. Сонымен қатар қазіргі технологиялар гримдік процестерді жеңілдетіп, жаңа материалдар мен синтетикалық компоненттердің пайда болуына мүмкіндік берді.

Қазіргі уақытта театр және кино гримінің ең өзекті мәселелерінің бірі – табиғилық пен көркемдік үйлесімділікті сақтау. Цифрлық технологиялар мен компьютерлік эффекттердің дамуы дәстүрлі грим әдістерін ығыстырғанымен, кәсіби грим шеберінің қол еңбегінің көркемдік құндылығы әлі де жоғары деңгейде сақталып отыр.

Сонымен қатар грим жасаудың экологиялық және этикалық аспектілері де маңызды. Табиғи және гипоаллергенді материалдарды пайдалану, актердің терісіне зиян келтірмейтін құрамдарды қолдану – қазіргі заманғы грим технологиясының басты талаптарының бірі.

1. Грим – театр мен кино өнерінің көркемдік құрылымындағы негізгі бейнелеу құралы.

2. Технологиялық тұрғыдан гримнің сапасы материалдардың, жарықтандыру жағдайының және түс балансының дәлдігіне тәуелді.

3. Пластикалық грим және постиждік элементтер актер бейнесін түбегейлі өзгертудің кәсіби әдісі ретінде қалыптасқан.

4. Заманауи грим технологиялары дәстүрлі тәсілдермен ұштасып, экран мен сахна эстетикасының жаңа стандарттарын қалыптастыруда.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде грим өнерінің театр және кино саласында көркемдік және технологиялық тұрғыдан маңызды рөл атқаратыны анықталды. Грим — көрермен мен кейіпкер арасындағы психологиялық көпір. Оның сапасы мен шынайылығы көркем туындының эмоционалдық әсерін күшейтеді.

Пластикалық және постиждік грим түрлерінің дамуы — қазіргі театр мен кинематографияның көркемдік ізденісіндегі басты бағыттардың бірі. Грим шеберінің кәсіби шеберлігі мен техникалық сауаттылығы шығармашылық процестің табыстылығын айқындайтын маңызды фактор болып табылады.

Жалпы тұжырымдар (General Conclusions). Театр мен кино өнерінде грим кейіпкер бейнесін ашудың басты көркемдік тетігі болып табылады. Пластикалық грим мен постиждік элементтер көркем бейненің шынайылығын арттырады. Технологиялық жаңалықтар мен материалдар грим жасау үдерісін жетілдіріп, оның сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Кәсіби грим шеберлері театр мен кино саласында көркемдік мәдениеттің дамуына тікелей үлес қосады.

Алғаш рет грим жасалуын көрген сәтте, оның жай ғана косметика немесе актерді сәндеу құралы емес екенін түсінуге болады. Грим – бұл шынайы образ тудыратын, кейіпкерді сенімді етіп көрсететін тұтас өнер түрі болып көрінді. Ғасырлар бойы адамзат мимиканы айқындаудың, жасты, мінезді, ұлттық ерекшеліктерді жеткізудің немесе тіпті мүлде қияли кейіпкерлерді жасаудың жолдарын іздеді. Бүгінгі таңда кино және театр гримін оқи отырып, мен бұл үдерістің режиссурамен, актерлік шеберлікпен, тіпті психологиямен тығыз байланысты екеніне барған сайын көз жеткізудемін. Грим актерге рөлін сезінуге, ал көрерменге – оқиғаға сенуге көмектеседі.

Гримнің тарихи дамуы Өткенге көз жүгіртсек, гримнің бастаулары көне дәуірге кететінін көреміз. Ежелгі Мысырда ерлер мен әйелдер беттерін бояп, көздерін сурьмамен сызды, охра мен табиғи пигменттерді қолданды. Бұл тек әсемдік үшін емес, сондай-ақ магиялық қорғаныш пен ғұрыптық мағынаға ие болды. Көне Грекия мен Рим театрында көбінесе эмоция мен типажды білдіретін маскалар қолданылды, сондықтан ол кезде біз білетін грим түрі қажет болмады. Орта ғасыр актерлері үн, күйе, өсімдік бояуларын пайдаланған. Негізгі мақсат – көрерменге алыстан-ақ бет-әлпет ерекшеліктерін айқын көрсету еді. Қайта өрлеу дәуірінде театр шынайылыққа ұмтылғандықтан, грим техникасы да дами бастады.

XIX ғасырда электр жарығының пайда болуы актерлерді анағұрлым нәзік, табиғи әрі жақыннан қарағанда да шынайы көрінетін гримге жүгінуге мәжбүр етті. XX ғасыр кинематографты дүниеге әкелді, осы сәттен бастап грим өзінің шын мәніндегі әлеуетін ашты. Жаңа мамандықтар – гримші, грим бойынша суретші, арнайы эффект маманы пайда болды. Грим енді тек көмекші құрал емес, өнердің дербес саласына айналды.

Грим түрлері және олардың ерекшеліктері оқу барысында бірнеше негізгі грим түрлерін бөліп көрсетеді:

1. Тұрмыстық грим – ең табиғи, актердің сұлулығын айқындап, ұсақ кемшіліктерін жасырады. Әсіресе кино үшін маңызды, себебі камера әрбір детальді көрсетеді.

2. Характерлік грим – актердің жастығын ұлғайтып, бет пішінін өзгертіп, ұлттық немесе әлеуметтік ерекшеліктерді ашуға көмектеседі. Мысалы, әжімдер, шаш түсі, көз асты көлеңкелері арқылы кейіпкердің өмірлік ауыр тағдырын көрсетуге болады.

3. Пластикалық грим – формаға жұмыс жасау. Накладкалар, протездер, латекс, силикон қолданылады. Осылайша актер мүлде басқа адамға немесе тіпті тіршілік иесіне айналады.

4. Қиял-ғажайып және ертегілік грим – менің сүйікті бағытым. Мұнда қиялға шек жоқ: құбыжықтар, ертегілік кейіпкерлер, бөгде ғаламшарлықтар жасалады. Көбінесе фэнтези мен қорқынышты фильмдерде қолданылады.

5. Арнайы эффект гримі – ең күрделі әрі әсерлі түрі. Оның көмегімен жаракаттар, күйіктер, қан, жаралар жасалады. Бұл түрін ерекше зерттеу керек, өйткені ол кинематографиялық реализммен тығыз байланысты. Қазіргі технологиялар мен материалдар. Қазіргі грим – өнер мен ғылымның синтезі. Дәстүрлі косметикадан бөлек (тональды негіздер, бояулар, көлеңкелер) мына құралдар кеңінен қолданылады: аквагрим, аэрограф арқылы жұқа қабат жағу, латексті және силиконды протездер, 3D-протездеу, сандық эффектілер (CGI), оларды көбінесе нақты гриммен үйлестіреді. Қауіпсіздік те маңызды рөл атқарады. Себебі актерлер гриммен 8–10 сағаттан артық уақыт жүруі мүмкін. Сондықтан қолданылатын материалдар гипоаллергенді, тыныс алатын және денсаулыққа зиянсыз болуы шарт. Театр мен кинодағы гримнің маңызы грим үшін – жай техникалық әдіс емес. Ол кейіпкер мінезін ашуға, дәуір мен шығарманың атмосферасын жеткізуге, қиял-ғажайып әлемдер иллюзиясын жасауға, көрерменге эмоционалды әсерді күшейтуге көмектеседі. Гримсіз театрды да, кинематографты да елестету мүмкін емес. Мысалы, тарихи драмалар мен қорқынышты фильмдер гримдік шешімдерді қажет етеді. Театр сахнасында да грим көрерменге кейіпкерді алғашқы сәттен-ақ тануға мүмкіндік береді. Рик Бейкер, Ви Нилл, Стэн Уинстон сынды шеберлердің еңбектерінен шабыт алуға болады. Олардың жұмысы бүкіл әлемге гримнің ғажайып жасай алатын өнер екенін дәлелдеді. Кәсіби тұрғыда жеке қабылдау гримді оқи отырып, бұл мамандықтың тек көркемдік қабілетті ғана емес, сонымен қатар шыдамдылықты, ұқыптылықты, анатомия, химия, психология білімін қажет ететінін түсінесің. Әрбір образда тек техника ғана емес, жан бар. Актер рөлін сезінуі үшін грим оны толықтырып, сенімді етуі керек.

Қорытынды. Сонымен, грим – көне дәуір бояуларынан бастап, қазіргі заманғы технологияларға дейін ұзақ жолдан өткен өнер. Ол актерді өзгертеді, көрерменді сендіреді, шындық пен қиялды тоғыстырады. Грим – мамандық ғана емес, шығармашылық құрал, өзіндік тіл. Оның болашағы дәстүрлі әдістер мен цифрлық технологиялардың үйлесімінде жатыр. Бірақ қандай техника болмасын, ең бастысы – шебердің таланты мен шабытында.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Аджан А., Волчанецкий Ю. Грим в кино. — Москва: Искусство, 2007. — 1 б.
2. Адарова М.С. *Digital art in Kazakhstan: problem field and perspective of development* [Мәтін]: магистрлік диссертация / ғылыми жетекші С.Қ. Кобжанова. — Алматы: Т. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, 2023. — 81 б.
3. Баймуханова Ж. *Program of professional practice educational program “Multimedia scenography”* [Мәтін]. — Алматы: Т. Жүргенов атындағы ҚазҰӨА, 2021. — 40 б. — ISBN 978-601-265-231-4.
4. Базанова В.В. *Сцена XX века: Учебное пособие*. — 2-е изд. — Санкт-Петербург: Лань, Планета Музыки, 2022. — 260 б. — ISBN 978-5-8114-8782-0.
5. Бисембаева А.А. *Concepts of mastering scenography and theater space (in the example of “Pragalyk Quadriennale” exhibitions)* [Мәтін]: магистрлік диссертация. — Алматы: Т. Жүргенов атындағы ҚазҰӨА, 2019. — 104 б.
6. Дарвин Ч. *О выражении эмоций у человека и животных*. — Санкт-Петербург: Питер, 2001. — 365 с.
7. Данилова И.В., Жангужинова М.Е. *Киногрим: Учебно-методическое пособие*. — Алматы: TOO Lantar Books, 2025. — 190 б. — ISBN 978-601-7097-73-8. https://drive.google.com/drive/folders/1BnDt8vedKxR16XGs_8UMcJlj1eJ7p
8. Гоздева В.А., Лаврентьева И.Ю. *Basic construction of automated information systems*. — Москва: ID Forum, 2018. — 318 б. — ISBN 978-5-8199-0315-5.
9. Жангужинова М.Е. *Көркем графика негіздері: Оқу-әдістемелік құрал*. — Алматы: Lantar Books, 2024. — 144 б. — ISBN 978-601-361-657-5. — URL: https://drive.google.com/file/d/10XbS0OFIKvyLib2f5wosox_buN2X58U5/view

МҒТАР (МРНТИ): 60.29.17

ӘОЖ (УДК): 76.01

САНДЫҚ КЕСКІНДЕМЕ ЖӘНЕ ВЕКТОРЛЫҚ ГРАФИКА: ИЛЛЮСТРАЦИЯДАН БАСПАҒА ДЕЙІН

Асхат А.¹, Стамбекова Ж.К.²

¹ 6B02124 – «Полиграфия» білім беру бағдарламасының 2-курс студенті студенті,
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,

² PhD, аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Өнер факультеті

Аңдатпа. Бұл мақалада сандық кескіндеме мен векторлық графика технологияларының заманауи полиграфия және графикалық дизайн саласындағы маңызы қарастырылады. Цифрлық құралдардың қарқынды дамуы дәстүрлі өнер туындыларын интерактивті және мультимедиялық форматқа көшіруге, сондай-ақ олардың мазмұнын кеңейтуге мүмкіндік берді. Мақалада иллюстрацияның сандық нұсқасын жасаудан бастап, оны баспа өнімдерінің (кітаптар, журналдар, жарнамалық материалдар) талаптарына сәйкестендіру процестері талданады. Зерттеу барысында векторлық графиканың визуалды қабылдауды күшейтудегі және ақпаратты сапалы жеткізудегі тиімділігіне баса назар аударылған. Нәтижесінде, сандық технологияларды баспа өнімдеріне енгізу олардың тартымдылығы мен функционалдығын арттырып, заманауи цифрлық талаптарға сәйкестендіретіні дәлелденеді.

Түйін сөздер: сандық кескіндеме, векторлық графика, полиграфия, графикалық дизайн, цифрлық технологиялар, иллюстрация, баспа өнімдері, интерактивті дизайн, мультимедиа.

Аннотация. В данной статье рассматривается значимость технологий цифровой живописи и векторной графики в современной полиграфии и сфере графического дизайна. Стремительное развитие цифровых инструментов позволило трансформировать традиционные художественные

произведения в интерактивные и мультимедийные форматы, а также расширить их содержательную составляющую. В работе анализируются процессы - от создания цифровой версии иллюстрации до её адаптации под технические требования печатной продукции, такой как книги, журналы и рекламные материалы. Особое внимание в ходе исследования уделено эффективности векторной графики в усилении визуального восприятия и обеспечении высокого качества передачи информации. В результате обосновывается, что внедрение цифровых технологий в производство печатной продукции повышает её привлекательность и функциональность, обеспечивая соответствие современным технологическим стандартам.

Ключевые слова: цифровая живопись, векторная графика, полиграфия, графический дизайн, цифровые технологии, иллюстрация, печатная продукция, интерактивный дизайн, мультимедиа.

Abstract. This article examines the significance of digital painting and vector graphics technologies in the field of modern printing and graphic design. The rapid development of digital tools has enabled the transformation of traditional artworks into interactive and multimedia formats, expanding their content capabilities. The paper analyzes the processes involved, from creating a digital version of an illustration to its adaptation for the technical requirements of printed products such as books, journals, and promotional materials. Particular attention is paid to the efficiency of vector graphics in enhancing visual perception and ensuring high-quality information delivery. As a result, it is substantiated that the integration of digital technologies into print production increases its attractiveness and functionality, ensuring compliance with modern technological standards.

Keywords: digital painting, vector graphics, printing, graphic design, digital technologies, illustration, printed products, interactive design, multimedia.

Kipicne

Қазіргі ақпараттық қоғамда визуалды коммуникация құралдары үздіксіз дамып, жаңа технологиялармен толықтырылып келеді [1]. Соның ішінде сандық кескіндеме мен векторлық графика технологиялары полиграфия саласында ерекше маңызға ие болып отыр [2]. Бұл технологиялар нақты әлемдегі бейнелерді цифрлық элементтермен толықтыру арқылы ақпаратты ұсынудың жаңа форматын қалыптастырады [3].

Дәстүрлі баспа өнімдері ұзақ уақыт бойы ақпарат жеткізудің негізгі құралы болғанымен, олардың статикалық сипаты ақпарат беру мүмкіндігін шектеп келді [4]. Алайда цифрлық технологиялардың дамуы полиграфия саласына үлкен өзгерістер әкеліп, иллюстрацияларды сапалы өңдеу мен баспаға дайындаудың жаңа деңгейіне жол ашты [5]. Бүгінде иллюстрацияның цифрлық нұсқасын жасау және оны векторлық форматқа көшіру баспа өнімдерін - кітаптарды, журналдарды және жарнамалық материалдарды заманауи талаптарға сай дайындаудың ажырамас бөлігі болып табылады [7]. Интерактивті және сапалы баспа өнімдері қағаз бетіндегі бейнені сандық контентпен, атап айтқанда анимация, 3D модель және видеомен байланысты-ратын жаңа буын туындыларына айналды [9]. Мұндай тәсіл оқырманның эмоционалдық әсерін күшейтіп, ақпаратты қабылдау деңгейін едәуір арттырады [10]. Осы мақалада сандық кескіндеме мен векторлық графиканың ерекшеліктері және олардың иллюстрациядан дайын полиграфия-лық өнімге дейінгі даму мүмкіндіктері жан-жақты қарастырылады [8]. Қазіргі таңда білім беру мен өндіріс саласындағы цифрлық трансформация үдерістері графикалық дизайн мамандары-ның кәсіби құзыреттілігіне жаңа талаптар қояды. Заманауи білім беру жүйесінде цифрлық құралдарды меңгеру тек техникалық дағды емес, сонымен қатар шығармашылық ойлауды іске асырудың негізгі тетігі болып табылады [5]. Бұл ретте дизайн мен визуалды мәдениеттің өзара байланысы баспа өнімдерінің эстетикалық құндылығын арттырып, оны қоғамның сұранысына сай бейімдеуге мүмкіндік береді [8]. Сондықтан векторлық графика мен сандық кескіндемені үйлестіру - заманауи дизайнер үшін маңызды кәсіби бағыт.

Сонымен қатар, жаңа медиа технологиялардың полиграфия саласына енуі дәстүрлі баспа ісінің шекарасын кеңейтті [9]. Мультимедиялық және интерактивті технологияларды қолдану арқылы баспа өнімдерін жай ғана ақпарат көзінен белсенді коммуникация құралына айнал-дыруға болады [6]. Осы тұрғыда сандық иллюстрацияның техникалық параметрлерін (шешім-ділік,

түстік модельдер, форматтар) баспа талаптарымен дұрыс ұштастыру өнімнің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін басты фактор болып табылады [4].

1. Теориялық талдау. Сандық графика және баспа технологияларының синтезі

Сандық кескіндеме мен векторлық графиканың полиграфиядағы рөлін түсіну үшін ең алдымен цифрлық трансформацияның баспа ісіне тигізген әсерін зерделеу қажет. Заманауи полиграфия тек қағаз бетіне бояу жағу емес, ол күрделі цифрлық технологиялар мен көрнекі өнердің синтезі болып табылады [1]. Бұл тұрғыда векторлық графика өзінің математикалық дәлдігімен және сапаны жоғалтпай масштабтау мүмкіндігімен ерекшеленеді, бұл оны ірі форматты баспа өнімдері мен логотиптер дизайны үшін таптырмас құрал етеді [2].

Векторлық иллюстрацияларды құруда «Pen tool» (қалам) және «PowerClip» секілді құралдарды кәсіби деңгейде қолдану дизайнердің техникалық құзыреттілігін көрсетеді. Мұндай цифрлық құралдарды меңгеру заманауи білім беру бағдарламаларының ажырамас бөлігіне айналды [5]. Сонымен қатар, сандық кескіндеме дәстүрлі кескіндеменің эстетикасын сақтай отырып, оны баспаға дайындау процесін едәуір жеңілдетеді және визуалды мәдениеттің жаңа қырларын ашады [8].

Интерактивті медиа мен цифрлық дизайнның дамуы баспа өнімдерінің функционалдық мүмкіндіктерін кеңейтті. Бүгінгі таңда статикалық иллюстрациялар мультимедиялық элементтермен толығып, оқырманмен кері байланыс орнатуға қабілетті [3]. Әсіресе, толықтырылған шындық (AR) технологияларын баспа өнімдеріне енгізу арқылы визуалды ақпаратты қабылдау деңгейін жаңа сапалық сатыға көтеруге болады [10].

Графикалық дизайнның теориялық негіздерін полиграфиялық өндіріспен ұштастыру баспа өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттырады [7]. Түстік модельдерді (RGB және CMYK) дұрыс басқару және жаңа медиа технологияларды тиімді пайдалану - бұл сандық иллюстрацияның экрандағы нұсқасы мен баспадан шыққан түпнұсқасының арасындағы сәйкестікті қамтамыс ететін негізгі шарттардың бірі [9].

Заманауи графикалық дизайн жүйесінде векторлық графиканы қолдану тек көркемдік шешім емес, сонымен қатар өндірістік тиімділікті арттырудың құралы болып табылады. Векторлық кескіндердің геометриялық объектілерге негізделуі баспа жабдықтарының (кескіш плоттерлер, офсеттік машиналар) жұмысын жеңілдетіп, сызықтардың мінсіз дәлдігін қамтамасыз етеді [4]. Бұл ретте CorelDRAW және Adobe Illustrator бағдарламаларындағы кәсіби құралдарды меңгеру студенттердің цифрлық трансформация жағдайындағы кәсіби құзыретті-лігін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады [5]. Осылайша, сандық кескіндеме дәстүрлі өнер мен жоғары технологиялық өндірісті байланыстырушы көпірге айналды.

Сонымен қатар, иллюстрациядан баспаға дейінгі процесте мультимедиялық элементтер мен жаңа медиа технологиялардың интеграциясы баспа өнімдерінің коммуникативтік мүмкіндіктерін жаңа деңгейге көтерді [9]. Сандық иллюстрациялар тек қағаздағы сурет емес, ол интерактивті ортамен байланысқа түсетін белсенді визуалды объект ретінде қарастырылады [6]. Визуал-ды мәдениет пен дизайнның заманауи үрдістерін ескере отырып, сандық графиканы баспа өнімдеріне енгізу - оқырманның эстетикалық қажеттіліктерін қанағаттандырып қана қоймай, ақпараттық өнімнің нарықтағы құндылығын едәуір арттырады [8].

2. Зерттеу нәтижелері және оларды өңдеу

Жүргізілген теориялық зерттеулер мен практикалық талдаулар сандық кескіндеме мен векторлық графиканың полиграфия саласындағы тиімділігін нақты көрсеткіштермен дәлелдеуге мүмкіндік берді. Нәтижелерді өңдеу барысында иллюстрацияны баспаға дайындаудың келесідей негізгі параметрлері анықталды:

1. *Сапалық көрсеткіштер:* Векторлық графиканы (CorelDRAW, Adobe Illustrator) қолдану баспа өнімінің форматына қарамастан, кескіннің анықтығын 100% сақтауға мүмкіндік береді. Бұл әсіресе көрнекі өнер туындыларын ірі форматты баспаға шығаруда шешуші рөл атқарады [4].

2. *Технологиялық сәйкестік:* Сандық иллюстрацияларды баспаға дайындау кезінде RGB түстік моделінен CMYK моделіне ауысу процесінде түстердің дәлдігін сақтау - заманауи полиграфияның басты жетістігі. Түсті басқару жүйелерін тиімді пайдалану баспа өнімінің эстетикалық сапасын арттырады [1].

3. *Интерактивтілік деңгейі*: Зерттеу нәтижесі көрсеткендей, сандық иллюстрациялар негізінде жасалған толықтырылған шындық (AR) элементтері оқырманның ақпаратты қабылдау деңгейін 40-50%-ға арттырады [10].

Кесте 1. Графикалық форматтардың баспа өнімділігіне әсерін талдау

Көрсеткіштер	Векторлық графика (Vector)	Сандық кескіндеме (Raster)	Нәтижесі
Масштабтау	Сапа жоғалмайды	Сапа шектеулі	Векторлық формат жарнама мен логотипке тиімді [2]
Түс тереңдігі	Нақты сызықтар	Жұмсақ градиенттер	Көркем иллюстрациялар үшін растрлық кескін қолайлы [8]
Баспа форматы	PDF, EPS, CDR	TIFF, PSD	Баспа алды (Pre-press) өңдеу уақытын қысқартады [7]

Зерттеу барысында анықталғандай, мультимедиялық технологиялар мен сандық графиканың синтезі дәстүрлі баспа өнімдерін жаңа медиа форматына трансформациялайды [9]. Бұл өз кезегінде полиграфиялық өнімдердің нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етеді. Нәтижелерді өңдеу көрсеткендей, кәсіби деңгейдегі цифрлық құралдарды меңгеру - заманауи дизайнердің кәсіби құзыреттілігінің негізгі көрсеткіші [5].

3. Сандық иллюстрацияны құру және баспаға дайындаудың технологиялық әдістері

Зерттеу жұмысында сандық кескіндемені иллюстрациялау және оны баспаға бейімдеу барысында кешенді технологиялық әдістер қолданылды. Қазіргі заманғы полиграфия өндірісінде иллюстрацияның сапасы тек суретшінің шеберлігіне ғана емес, сонымен қатар қолданылатын бағдарламалық қамтамасыз ету мен техникалық параметрлердің дұрыс таңдалуына тікелей байланысты [1]. Негізгі технологиялық процесс үш ірі кезеңнен тұрады: концептуалды модельдеу, цифрлық өңдеу және баспа алдындағы дайындық (Pre-press) [7].

3.1. Векторлық модельдеу және графикалық өңдеу әдістері

Векторлық графиканы құруда негізгі әдіс ретінде нысандарды математикалық қисықтар (Безье қисықтары) арқылы сипаттау технологиясы алынды. «Pen tool» (қалам) құралын қолдану арқылы иллюстрацияның контурлық дәлдігі қамтамасыз етілсе, «PowerClip» әдісі күрделі текстураларды нысан ішіне орналастыруға мүмкіндік береді [2]. Бұл әдістер CorelDRAW және Adobe Illustrator бағдарламалары аясында жүзеге асырылып, баспа өнімінің кез келген масштабта сапасын жоғалтпауына кепілдік береді. Сонымен қатар, графикалық дизайнның заманауи құралдарын меңгеру студенттер мен мамандардың цифрлық ортадағы кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізі болып табылады [5]. Векторлық форматтағы иллюстрациялар логотиптер, фирмалық стиль элементтері және ақпараттық инфографикалар үшін ең тиімді шешім болып табылады.

3.2. Сандық кескіндемені баспаға бейімдеу және түс коррекциясы

Растрлық иллюстрацияларды (сандық кескіндеме) өңдеуде түстік коррекция және қабаттармен (layers) жұмыс істеу әдістері пайдаланылды. Көрнекі өнер туындыларын баспаға дайындауда ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін пайдалану арқылы кескіннің анықтығы (resolution) мен түс тереңдігі реттелді [4]. Мақалада қарастырылған маңызды технологиялық кезең - монитордағы RGB (Red, Green, Blue) моделінен баспа машинасына арналған CMYK (Cyan, Magenta, Yellow, Key) моделіне технологиялық ауысу әдісі. Бұл процесс түстердің қағаз бетінде бұрмаланбай шығуын қамтамасыз етеді және визуалды мәдениеттің жоғары стандарттарына сай келеді [8]. Сондай-ақ, растрлық кескіндерді баспаға жібермес бұрын олардың тығыздығын (DPI) стандартты 300 нүктеден кем емес деңгейге келтіру әдісі қолданылды.

3.3. Мультимедиялық және интерактивті интеграция технологиялары

Заманауи полиграфиялық өнімдерді цифрландыру мақсатында иллюстрацияларға интерактивті элементтер қосу технологиясы қарастырылды. Бұл әдіс баспа өнімін мультимедиялық контентпен байланыстыруға, яғни QR-кодтар немесе толықтырылған шындық

(AR) арқылы оқырманға қосымша визуалды ақпарат беруге негізделген [6], [10]. Мұндай тәсіл статикалық суретті динамикалық объектіге айналдырып, баспа өнімінің функционалдығын кеңейтеді. Жаңа медиа технологиялардың интеграциясы бүгінгі таңда баспа ісінің бәсекеге қабілеттілігін арттыратын басты факторлардың бірі болып табылады [9].

3.4. Техникалық жабдықтар мен бағдарламалық кешендер

Зерттеу барысында иллюстрацияларды өңдеу үшін жоғары өнімділікті компьютерлік жүйелер мен графикалық планшеттер қолданылды. Программалық қамтамасыз ету ретінде векторлық объектілерді жасау үшін CorelDRAW, ал растрлық кескіндеме үшін Adobe Photoshop мүмкіндіктері пайдаланылды. Баспа алдындағы тексеру (Pre-flight) әдісі арқылы қаріптердің (fonts) қисықтарға ауыстырылуы, түстік профильдердің сәйкестігі және оверпринт (overprint) параметрлерінің дұрыстығы қадағаланды [7].

4. Нәтиже және қорытынды

Зерттеу барысында сандық кескіндеме мен векторлық графиканың заманауи полиграфия өндірісіндегі рөлі мен тиімділігі жан-жақты зерделенді. Жүргізілген талдаулар мен технологиялық сынақтардың нәтижесінде келесідей маңызды қорытындылар жасалды:

Біріншіден, векторлық графиканың математикалық модельдеуге негізделген табиғаты иллюстрацияларды кез келген масштабта сапасын жоғалтпай басуға мүмкіндік беретіні дәлелденді. Зерттеу көрсеткендей, CorelDRAW мен Adobe Illustrator бағдарламаларындағы кәсіби құралдарды («Pen tool», «PowerClip») дұрыс қолдану баспа алдындағы (Pre-press) қателіктерді 30%-ға дейін азайтуға мүмкіндік береді [5], [7].

Екіншіден, сандық кескіндеме мен дәстүрлі полиграфияның интеграциясы визуалды ақпаратты жеткізудің жаңа деңгейін қалыптастырды. Растрлық иллюстрацияларды CMYK түстік моделіне сапалы ауыстыру және түс коррекциясы әдістерін қолдану баспа өнімінің эстетикалық құндылығын арттырып, оны заманауи визуалды мәдениет талаптарына сәйкестендіреді [1].

Үшіншіден, баспа өнімдеріне мультимедиялық және интерактивті технологияларды (QR-кодтар, AR - толықтырылған шындық) енгізу олардың ақпараттық сыйымдылығын едәуір арттырады. Мұндай технологиялық шешімдер статикалық баспа өнімін динамикалық контентпен байланыстырып, оқырманның қызығушылығын арттыратын белсенді коммуникация құралына айналдырады [6], [10]. Бұл өз кезегінде жаңа медиа жағдайындағы полиграфиялық өнімдердің нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін басты фактор болып табылады [9].

Түйіндей келе, сандық кескіндеме мен векторлық графика - қазіргі полиграфияның ажырамас бөлігі. Мақалада қарастырылған әдістер мен технологиялар иллюстрацияның идеядан дайын өнімге дейінгі жолын оңтайландыруға, оның техникалық сапасын арттыруға және заманауи оқырманның сұранысын қанағаттандыруға бағытталған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Тұрысбеков, М. Цифрлық технологиялар және заманауи полиграфия. Алматы, 2022.
2. Сәрсенова, А. Б. Графикалық дизайн негіздері. Астана, 2021.
3. Қалиев, Е. Интерактивті медиа және цифрлық дизайн. Алматы, 2020.
4. Нұрғалиев, Б. Ақпараттық технологиялар және көрнекі өнер. Алматы, 2019.
5. Әбдірахманова, Г. Заманауи білім берудегі цифрлық құралдар. Алматы, 2021.
6. Жұмабаев, Д. Мультимедиялық технологиялар. Астана, 2020.
7. Сейітов, А. Полиграфия және баспа ісінің негіздері. Алматы, 2018.
8. Омарова, Л. Дизайн және визуалды мәдениет. Алматы, 2022.
9. Бекенов, С. Цифрлық баспа және жаңа медиа. Шымкент, 2019.
10. Иманбаева, Н. Толықтырылған шындық және технологиялар. Алматы, 2023.

МҒТАР (МРНТИ): 60.29.17

ӘОЖ (УДК): 76.01

ТҮСТІ БАСҚАРУДЫҢ ЦИФРЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРІ (CMS) ЖӘНЕ АВТОРЛЫҚ КОЛОРИСТИКА

Өміржан А.М.¹, Стамбекова Ж.К.²

¹БВ02124 – «Полиграфия» білім беру бағдарламасының 2-курс студенті,

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

² PhD, аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ

Аңдатпа. Бұл мақалада түсті басқарудың цифрлық жүйелері (Color Management Systems — CMS) және авторлық колористика мәселелері жан-жақты қарастырылады. CMS технологиялары әртүрлі құрылғылар (монитор, принтер, камера) арасында түстердің бірізді және дәл берілуін қамтамасыз ететін маңызды құрал болып табылады. Мақалада ICC-профильдер, түстік кеңістіктер (RGB, CMYK) және түстерді сәйкестендіру әдістері талданады. Сонымен қатар, авторлық колористика ұғымы дизайнердің шығармашылық көзқарасы мен жеке стилін қалыптастырудың негізгі факторы ретінде қарастырылады. Зерттеу барысында түстерді басқару жүйелерінің баспа ісі, графикалық және веб-дизайн салаларындағы маңызы анықталып, олардың визуалды коммуникациядағы рөлі айқындалады.

Кілт сөздер: түсті басқару, CMS, авторлық колористика, ICC-профиль, RGB, CMYK, графикалық дизайн, баспа ісі, визуалды коммуникация

Аннотация. В данной статье подробно рассматриваются цифровые системы управления цветом (Color Management Systems — CMS) и авторская колористика. Технологии CMS играют ключевую роль в обеспечении точной и согласованной передачи цвета между различными устройствами (мониторы, принтеры, камеры). В работе анализируются такие элементы, как ICC-профили, цветовые пространства (RGB, CMYK) и методы цветокоррекции. Особое внимание уделяется авторской колористике как средству формирования индивидуального стиля дизайнера и выражения творческой концепции. Также рассматривается значение систем управления цветом в полиграфии, графическом и веб-дизайне, а также их влияние на качество визуальной коммуникации.

Ключевые слова: управление цветом, CMS, авторская колористика, ICC-профиль, RGB, CMYK, графический дизайн, полиграфия, визуальная коммуникация

Abstract. This article provides a comprehensive overview of digital color management systems (CMS) and authorial coloristics. CMS technologies play a crucial role in ensuring consistent and accurate color reproduction across various devices such as monitors, printers, and cameras. The paper examines key components including ICC profiles, color spaces (RGB, CMYK), and color correction methods. Special attention is given to authorial coloristics as a means of expressing a designer's creative vision and developing a unique visual identity. The study also explores the importance of color management systems in printing, graphic, and web design, as well as their impact on the effectiveness of visual communication.

Keywords: color management, CMS, authorial coloristics, ICC profile, RGB, CMYK, graphic design, printing, visual communication

Kіріспе

Қазіргі таңда цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы визуалды ақпараттың сапасына қойылатын талаптарды едәуір арттырды. Әсіресе графикалық дизайн, баспа ісі, жарнама және мультимедиа салаларында түстердің дәл әрі бірізді берілуі маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Себебі түстің бұрмалануы визуалды өнімнің сапасына ғана емес, сонымен қатар ақпараттың дұрыс қабылдануына да әсер етеді. Осы тұрғыда түсті басқарудың цифрлық жүйелері (CMS) ерекше маңызға ие.

CMS жүйелері әртүрлі құрылғылар (монитор, принтер, сканер, камера) арасында түстердің сәйкестігін қамтамасыз етуге бағытталған. Олар түстік кеңістіктерді (RGB, CMYK) үйлестіру,

ICC-профильдерді қолдану және түстерді калибрлеу арқылы нақты әрі тұрақты нәтиже береді. Бұл әсіресе баспа өнімдерінде, брендтік материалдарда және цифрлық контентте түстің дәлдігін сақтау үшін аса қажет.

Сонымен қатар, заманауи дизайн тек техникалық дәлдікпен шектелмейді. Шығармашылық көзқарас пен көркемдік шешімдер де үлкен рөл атқарады. Осы тұрғыда авторлық колористика ұғымы алдыңғы қатарға шығады. Авторлық колористика – бұл дизайнердің түстерді қолданудағы жеке стилі, эмоциялық әсер беру тәсілі және визуалды идеяны жеткізу құралы. Әрбір дизайнер түстерді өзінше қабылдап, оларды ерекше үйлестіре отырып, бірегей визуалды образ қалыптастырады.

Түстердің психологиялық әсері де бұл зерттеуде маңызды орын алады. Белгілі бір түстер адамның көңіл-күйіне, эмоциясына және шешім қабылдауына ықпал етеді. Сондықтан түсті дұрыс таңдау тек эстетикалық емес, сонымен қатар функционалдық мәнге ие. Бұл әсіресе жарнама, брендинг және интерфейс дизайнында айқын көрінеді. Осы мақалада түсті басқарудың цифрлық жүйелерінің теориялық негіздері мен практикалық қолданылу ерекшеліктері қарастырылады. Сонымен қатар, авторлық колористиканың заманауи дизайндағы рөлі, оның визуалды коммуникация тиімділігіне әсері талданады. Зерттеу нәтижесінде түстерді басқару мен шығармашылық тәсілдердің өзара байланысы анықталып, олардың кәсіби дизайндағы маңызы айқындалады.

1. Теориялық негіздер

Түсті басқарудың цифрлық жүйелері (Color Management Systems — CMS) қазіргі заманғы дизайн мен баспа өндірісінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. CMS – бұл әртүрлі құрылғылар арасында түстердің бірізді және дәл берілуін қамтамасыз ететін технологиялар мен әдістер жиынтығы. Оның негізгі мақсаты – бір құрылғыда жасалған түсті бейненің басқа құрылғыларда да өзгеріссіз немесе минималды ауытқумен көрінуін қамтамасыз ету.

CMS жүйесінің жұмыс істеу негізінде түстік кеңістіктер ұғымы жатыр. Ең кең таралған түстік модельдерге RGB (қызыл, жасыл, көк) және CMYK (көгілдір, күлгін, сары, қара) жатады. RGB моделі көбінесе экрандық құрылғыларда қолданылса, CMYK баспа өнімдерінде пайдаланылады. Осы екі модельдің айырмашылықтары түстерді түрлендіру барысында белгілі бір қиындықтар туғызады, сондықтан CMS жүйелері бұл айырмашылықтарды ескеріп, түстерді дәл сәйкестендіруге мүмкіндік береді.

Түсті басқару жүйесінің тағы бір маңызды элементі – ICC-профильдер. ICC (International Color Consortium) профилі әр құрылғының түсті көрсету ерекшеліктерін сипаттайды. Яғни, монитор, принтер немесе сканердің әрқайсысы түсті әртүрлі көрсетуі мүмкін, ал ICC-профильдер осы айырмашылықтарды теңестіруге көмектеседі. Профильдерді дұрыс қолдану арқылы түстердің тұрақтылығы мен дәлдігі қамтамасыз етіледі.

Сонымен қатар, түстерді калибрлеу және түстерді түзету (color correction) процестері CMS жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Калибрлеу құрылғының түсті көрсету параметрлерін стандартқа келтіруді білдіреді, ал түстерді түзету визуалды нәтижені жақсарту үшін жүргізіледі. Бұл процестер кәсіби дизайн мен полиграфияда жоғары сапалы нәтиже алу үшін міндетті болып саналады.

Авторлық колористика теориялық тұрғыдан түстердің көркемдік және эмоционалдық қасиеттеріне негізделеді. Ол түстердің үйлесімділігі, контраст, реңк, қанықтық және жарықтылық сияқты параметрлерді қамтиды. Авторлық колористикада дизайнер түстерді тек техникалық талаптарға сай ғана емес, сонымен қатар идея мен мазмұнды жеткізудің құралы ретінде қолданады.

Түстер теориясы (color theory) авторлық колористиканың ғылыми негізін құрайды. Онда түстердің үйлесімділік заңдылықтары, түстік шеңбер (color wheel), жылы және суық түстер, сондай-ақ түстердің психологиялық әсері қарастырылады. Бұл білім дизайнерге визуалды композицияны дұрыс құруға және көрерменге қажетті эмоциялық әсер беруге мүмкіндік береді.

Осылайша, түсті басқарудың цифрлық жүйелері мен авторлық колористика бір-бірімен тығыз байланысты. Біріншісі түстердің техникалық дәлдігін қамтамасыз етсе, екіншісі олардың

көркемдік және эстетикалық мәнін ашады. Екеуінің үйлесімді қолданылуы сапалы және әсерлі визуалды өнім жасауға мүмкіндік береді.

2. Әдістер

Зерттеу жұмысында түсті басқарудың цифрлық жүйелері (CMS) мен авторлық колористиканы талдауға бағытталған бірнеше ғылыми және практикалық әдістер қолданылды. Бұл әдістер зерттеу тақырыбын жан-жақты қарастыруға және нақты нәтижелер алуға мүмкіндік берді. Ең алдымен, теориялық талдау әдісі қолданылып, түсті басқару жүйелерінің негізгі ұғымдары мен принциптері, сондай-ақ авторлық колористиканың мәні ғылыми әдебиеттер негізінде зерттелді. Әртүрлі дереккөздердегі ақпараттар салыстырылып, жүйеленді. Сонымен қатар, салыстырмалы талдау әдісі арқылы RGB және CMYK түстік модельдерінің ерекшеліктері мен айырмашылықтары анықталып, әртүрлі құрылғылардағы түстердің берілу ерекшеліктері қарастырылды.

Практикалық тұрғыда бақылау және эксперимент әдістері қолданылды, яғни әртүрлі құрылғыларда бірдей бейненің түстік айырмашылықтары зерттеліп, ICC-профильдерді қолдану нәтижесінде алынған өзгерістер талданды. Бұл CMS жүйесінің тиімділігін тәжірибе жүзінде бағалауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, модельдеу әдісі арқылы түстерді басқару процесі мен түстік түрлендіру кезеңдері шартты түрде бейнеленіп, олардың өзара байланысы анықталды. Авторлық колористиканы зерттеу барысында визуалды талдау әдісі пайдаланылып, әртүрлі дизайн жұмыстарындағы түстердің үйлесімі, контраст, реңк және эмоционалдық әсері бағаланды. Осы әдістердің жиынтығы зерттеу тақырыбын кешенді түрде қарастыруға және оның теориялық әрі практикалық маңызын толық ашуға мүмкіндік берді.

3. Нәтижелер

Зерттеу барысында түсті басқарудың цифрлық жүйелері (CMS) мен авторлық колористиканың практикалық тиімділігі жан-жақты қарастырылды. Алынған нәтижелер түстерді басқару технологияларының қазіргі дизайн және баспа саласындағы маңызын нақты көрсетеді.

RGB және CMYK түстік модельдерін салыстыру нәтижесінде олардың қолданылу аймақтары айқындалды: RGB моделі жарық шығаратын құрылғыларда (монитор, телефон, телевизор) түсті дәл береді, ал CMYK моделі баспа өнімдерінде тиімді қолданылады. Бұл айырмашылық түстерді түрлендіру кезінде белгілі бір ауытқулардың пайда болуына себеп болатыны анықталды.

Кесте 1

Түсті басқарудың цифрлық жүйелері (cms) және авторлық колористика бойынша зерттеу нәтижелері

Зерттеу бағыты	Қарастырылған процесс	Нәтиже
RGB және CMYK модельдері	Түстерді экран және баспа арқылы салыстыру	RGB – жарықта дәл, CMYK – баспада тиімді
CMS жүйесі	Құрылғылар арасындағы түстерді сәйкестендіру	Түстердің ауытқуы едәуір азайды
ICC-профильдер	Құрылғы сипаттамаларын стандарттау	Түстердің дәлдігі мен тұрақтылығы артты
Калибрлеу процесі	Монитор мен принтерді баптау	Түстік қателіктер төмендеді
Эксперименттік жұмыс	Бір бейнені әртүрлі құрылғыларда шығару	CMS қолданғанда түстер бірізді болды
Авторлық колористика	Дизайндағы жеке стильді зерттеу	Дизайнердің визуалды қолтаңбасы қалыптасады
Визуалды талдау	Түстердің үйлесімі мен контраст	Эмоциялық әсер мен қабылдау күшейеді

CMS жүйесін тәжірибеде қолдану нәтижесінде құрылғылар арасындағы түстік айырмашылықтар азайып, визуалды өнімнің сапасы артатыны дәлелденді. ICC-профильдерді

пайдалану түстердің стандартқа сай берілуін қамтамасыз етіп, кәсіби деңгейдегі дәл нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік берді.

Эксперимент барысында бірдей графикалық бейненің әртүрлі құрылғыларда көрсетілуі салыстырылып, CMS жүйесі енгізілген жағдайда түстердің ауытқуы минималды деңгейге дейін төмендегені анықталды. Бұл түсті басқару технологияларының практикалық тиімділігін нақты көрсетеді.

Сонымен қатар, авторлық колористика бойынша жүргізілген талдау дизайнердің түстерді таңдау және үйлестіру арқылы өзіндік стиль қалыптастыратынын дәлелдеді. Әртүрлі дизайн жұмыстарын салыстыру нәтижесінде түстік шешімдердің тек эстетикалық емес, сонымен қатар мазмұндық және эмоциялық әсер беретін маңызды құрал екені анықталды.

Визуалды талдау нәтижелері түстердің контраст, жарықтылық және қанықтық деңгейі көрерменнің ақпаратты қабылдауына тікелей әсер ететінін көрсетті. Жылы және суық түстердің қолданылуы эмоционалдық фонды өзгертіп, визуалды коммуникацияның тиімділігін арттыратыны байқалды.

Жалпы алғанда, зерттеу нәтижелері CMS жүйелері мен авторлық колористиканың бір-бірімен тығыз байланысты екенін және олардың бірге қолданылуы сапалы, кәсіби деңгейдегі визуалды өнім жасауға мүмкіндік беретінін көрсетті.

4. Талқылау және қорытындылар

Зерттеу нәтижелері түсті басқарудың цифрлық жүйелері (CMS) мен авторлық колористиканың өзара тығыз байланыста екенін көрсетті. CMS технологиялары түстердің құрылғылар арасында дәл берілуін қамтамасыз етіп, визуалды өнім сапасын арттырады, ал авторлық колористика дизайнердің шығармашылық даралығын қалыптастырып, көркемдік шешімдердің ерекше болуына ықпал етеді.

Алынған мәліметтер RGB және CMYK түстік модельдерінің айырмашылықтары практикалық нәтижеге тікелей әсер ететінін дәлелдеді. CMS жүйесін қолдану түстік ауытқуларды азайтып, баспа және цифрлық өнімдер арасындағы сәйкестікті жақсартты. ICC-профильдер мен калибрлеу процестері түстердің тұрақтылығын қамтамасыз ететін негізгі құралдар ретінде өз тиімділігін көрсетті.

Сонымен қатар, авторлық колористика визуалды коммуникацияда маңызды рөл атқаратыны анықталды, өйткені түстердің дұрыс үйлесімі ақпаратты қабылдауды жеңілдетіп қана қоймай, эмоционалдық әсерді күшейтеді, әсіресе жарнама, брендинг және графикалық дизайн салаларында бұл айқын байқалады, түстік шешімдер арқылы көрерменнің назарын аудару және ақпаратты есте сақтауды арттыру мүмкіндігі күшейетіні дәлелденді. Жалпы қорытынды бойынша, CMS жүйелері техникалық дәлдікті қамтамасыз етсе, авторлық колористика шығармашылық мазмұнды байытады, осы екі бағыттың үйлесуі заманауи дизайнда жоғары сапалы, кәсіби және әсерлі визуалды өнім жасауға мүмкіндік береді, сонымен қатар болашақта жасанды интеллект пен автоматтандырылған түсті басқару жүйелерінің дамуы бұл саланың тиімділігін одан әрі арттыратыны күтіледі.

Пайданылған әдебиеттер тізімі

1. Нысанбаев Ә., Әбжанов Т. *Философия және мәдениеттану негіздері*. Алматы, 2006.
2. Қабылбаев А. *Графикалық дизайн негіздері*. Алматы, 2018.
3. Сейсембаев С. *Полиграфия және баспа технологиялары*. Алматы, 2015.
4. Байжанов Қ. *Ақпараттық технологиялар және визуалды коммуникация*. Алматы, 2020.
5. *Қазақ энциклопедиясы. Дизайн және өнер терминдері*. Алматы, 2011.
6. ҚР Білім және ғылым министрлігі. *Дизайн және ақпараттық технологиялар бойынша оқу-әдістемелік құрал*. Астана, 2019.
7. Fraser, B., Murphy, C., Bunting, F. *Real World Color Management*. Peachpit Press, 2005.
8. Sharma, G. *Digital Color Imaging Handbook*. CRC Press, 2017.
9. Hunt, R. W. G. *The Reproduction of Colour*. Wiley, 2004.

10. Berns, R. S. *Principles of Color Technology*. Wiley, 2000.
11. Fairchild, M. D. *Color Appearance Models*. Wiley, 2013.
12. Adams, C., Stone, T. *Color Design Workbook*. Rockport Publishers, 2006.
13. Poyner, R. *Design Without Boundaries: Visual Communication Theory*.
14. International Color Consortium (ICC). *Color Management Standards and Profiles*.
15. ISO 12647. *Graphic technology – Process control for color reproduction*.

МҒТАР (МРНТИ): 60.29.17

ӘОЖ (УДК): 76.01

ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ШЫНДЫҚ (AR) ТЕХНОЛОГИЯСЫ БАР ИНТЕРАКТИВТІ БАСПА ӨНІМДЕРІ

Сулейманова А.А.¹, Стамбекова Ж.К.²

¹ 6B02124 – «Полиграфия» білім беру бағдарламасының 2-курс студенті,

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,

² PhD, аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ

Аңдатпа. Бұл мақалада толықтырылған шындық (Augmented Reality - AR) технологиясын қолдану арқылы жасалатын интерактивті баспа өнімдерінің ерекшеліктері, олардың заманауи полиграфия және графикалық дизайн саласындағы маңызы қарастырылады. Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы дәстүрлі баспа өнімдерінің мазмұнын кеңейтіп, оларды интерактивті және мультимедиялық форматқа көшіруге мүмкіндік берді. AR технологиясы арқылы кітаптар, журналдар, оқулықтар және жарнамалық өнімдер жаңа деңгейде ұсынылып, оқырманмен тікелей байланыс орнататын құралға айналып отыр. Мақалада интерактивті баспа өнімдерінің түрлері, қолданылу салалары және нақты мысалдар талданады.

Түйін сөздер: толықтырылған шындық, AR технологиясы, интерактивті баспа, полиграфия, графикалық дизайн, цифрлық баспа, мультимедиа.

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности интерактивных печатных изданий, создаваемых с использованием технологии дополненной реальности (Augmented Reality - AR), а также их значение в современной полиграфии и графическом дизайне. Стремительное развитие цифровых технологий позволило расширить содержание традиционных печатных продуктов и перевести их в интерактивный и мультимедийный формат. С помощью AR-технологий книги, журналы, учебники и рекламные материалы представляются на новом уровне, становясь инструментом прямого взаимодействия с читателем. В статье анализируются виды интерактивных печатных изданий, области их применения и приводятся конкретные примеры.

Ключевые слова: дополненная реальность, AR-технология, интерактивная печать, полиграфия, графический дизайн, цифровая печать, мультимедиа.

Abstract. This article examines the features of interactive print products created using Augmented Reality (AR) technology and their significance in modern printing and graphic design. The rapid development of digital technologies has expanded the content of traditional print media, enabling their transformation into interactive and multimedia formats. Through AR technology, books, magazines, textbooks, and advertising materials are presented at a new level, becoming tools for direct interaction with the reader. The article analyzes the types of interactive print products, their areas of application, and provides specific examples.

Keywords: augmented reality, AR technology, interactive print, printing industry, graphic design, digital printing, multimedia.

Kipicne

Қазіргі ақпараттық қоғамда визуалды коммуникация құралдары үздіксіз дамып, жаңа технологиялармен толықтырылып келеді. Соның ішінде ерекше қарқынмен дамып жатқан бағыттардың бірі - толықтырылған шындық (Augmented Reality, AR) технологиясы. Бұл технология нақты әлемдегі бейнелерді цифрлық элементтермен толықтыру арқылы жаңа ақпараттық орта қалыптастырады.

Дәстүрлі баспа өнімдері ұзақ уақыт бойы ақпарат жеткізудің негізгі құралы болып келді. Кітап, журнал, плакат, буклет сияқты өнімдер статикалық сипатта болғандықтан, олардың мүмкіндігі шектеулі еді. Алайда цифрлық технологиялардың дамуы полиграфия саласына да үлкен өзгеріс әкелді. Соның нәтижесінде интерактивті баспа өнімдері пайда болды.

Интерактивті баспа өнімдері - бұл қағаз бетіндегі бейнені смартфон немесе планшет арқылы сканерлеген кезде қосымша анимация, видео, дыбыс немесе 3D модель көрсететін жаңа буын өнімдері. Мұндай технология білім беру, жарнама, мәдениет, өнер және баспа индустриясында кеңінен қолданылып келеді. Осы мақалада толықтырылған шындық технологиясы бар интерактивті баспа өнімдерінің ерекшеліктері мен олардың қолданылу мүмкіндіктері қарастырылады.

1. Теориялық негіздер

Қазіргі цифрлық қоғамда ақпаратты қабылдау тәсілдері түбегейлі өзгеріске ұшырауда. Соның ішінде визуалды коммуникацияның жаңа формалары, әсіресе толықтырылған шындық (Augmented Reality - AR) технологиясы ерекше маңызға ие болып отыр. AR технологиясы - нақты әлемдегі объектілерді цифрлық элементтермен толықтыру арқылы ақпаратты жаңа форматта ұсынатын инновациялық әдіс.

Дәстүрлі баспа өнімдері ұзақ уақыт бойы ақпаратты статикалық түрде жеткізудің негізгі құралы болды. Алайда қазіргі ақпараттық ортада пайдаланушылар динамикалық, интерактивті және визуалды тұрғыдан бай мазмұнды қажет етеді. Осы қажеттілік интерактивті баспа өнімдерінің пайда болуына әкелді.

Интерактивті баспа өнімдері - бұл қағаз бетінде орналасқан бейнелер мен маркерлерді мобильді құрылғы арқылы сканерлеу нәтижесінде қосымша цифрлық контентті (анимация, бейне, дыбыс, 3D модель) көрсетуге мүмкіндік беретін өнімдер. Бұл технология визуалды қабылдауды күшейтіп, ақпаратты есте сақтауды жеңілдетеді.

Мысалы, балаларға арналған кітаптағы кейіпкерді смартфон арқылы қарағанда, ол экранда қозғалып, дыбыспен бірге ұсынылуы мүмкін. Бұл әдіс оқырманның эмоционалдық әсерін күшейтіп, ақпаратты қабылдау деңгейін арттырады.

2. Әдістер

Зерттеу барысында бірнеше ғылыми әдістер қолданылды. Біріншіден, толықтырылған шындық технологиясы мен интерактивті баспа өнімдеріне қатысты ғылыми әдебиеттерге талдау жасалды. Бұл әдіс зерттеліп отырған тақырыптың теориялық негіздерін анықтауға мүмкіндік берді.

Екіншіден, салыстырмалы талдау әдісі қолданылып, дәстүрлі баспа өнімдері мен AR технологиясы енгізілген интерактивті өнімдердің ерекшеліктері салыстырылды. Бұл арқылы олардың тиімділігі мен артықшылықтары анықталды.

Үшіншіден, тәжірибелік бақылау әдісі негізінде интерактивті өнімдердің нақты қолданылу салалары қарастырылды. Атап айтқанда, білім беру, жарнама және мәдениет салаларындағы мысалдар зерттелді.

Мысалы, білім беру саласында AR технологиясы бар оқулықтар қарастырылып, олардың оқушылардың қызығушылығына әсері талданды. Сонымен қатар жарнамалық буклеттер мен каталогтардағы интерактивті элементтердің қолданылуы зерттелді.

3. Нәтижелер

Зерттеу нәтижелері толықтырылған шындық (AR) технологиясын баспа өнімдеріне енгізудің тиімділігі жоғары екенін көрсетті. Интерактивті элементтерді қолдану ақпаратты қабылдау сапасын арттырып қана қоймай, пайдаланушының белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

Біріншіден, интерактивті баспа өнімдері визуалды қабылдауды күшейтеді. Адам психологиясында қозғалысқа деген реакция жылдамырақ қалыптасатыны белгілі. Осыған байланысты AR арқылы ұсынылатын анимация, дыбыс және 3D модельдер оқырманның назарын тез аударып, ақпаратты есте сақтауды жеңілдетеді. Мысалы, дәстүрлі оқулықтағы сурет тек иллюстрация ретінде қызмет етсе, AR технологиясы арқылы ол динамикалық объектіге айналып, мазмұнды терең түсінуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, білім беру саласында интерактивті баспа өнімдерінің тиімділігі айқын байқалады. AR технологиясы күрделі ғылыми ұғымдарды визуализациялау арқылы түсіндіруді жеңілдетеді. Мысалы, биология пәнінде адамның ішкі ағзаларын 3D форматта көрсету арқылы олардың қызметін нақты әрі көрнекі түрде түсіндіруге болады. Физика пәнінде түрлі тәжірибелерді виртуалды түрде көрсету оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Бұл әдіс әсіресе теориялық материалды практикамен байланыстыруда тиімді.

Үшіншіден, жарнама және маркетинг саласында AR технологиясы бар баспа өнімдері тұтынушының назарын аударудың қуатты құралына айналып отыр. Мысалы, жарнамалық каталогтағы өнімді сканерлеген кезде оның 3D моделін айналдырып көруге немесе қолдану тәсілін бейне арқылы көруге болады. Бұл тұтынушының сатып алу шешіміне оң әсер етеді. Сонымен қатар интерактивті визиткалар мен буклеттер компанияның инновациялық имиджін қалыптастырады.

Төртіншіден, мәдениет және өнер саласында AR технологиясы көрме, музей және баспа өнімдерін жаңа форматта ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, музей буклетін сканерлеген кезде тарихи объектілердің реконструкциясы немесе қосымша ақпарат экранда пайда болуы мүмкін. Бұл келушілердің қызығушылығын арттырып, мәдени мұраны заманауи тәсілмен таныстыруға жағдай жасайды.

Жалпы алғанда, зерттеу нәтижелері AR технологиясы бар интерактивті баспа өнімдерінің дәстүрлі баспаға қарағанда әлдеқайда тиімді, тартымды және функционалды екенін дәлелдейді.

Кесте 1.

AR технологиясы бар интерактивті баспа өнімдерінің нәтижелері

№	Қолдану бағыты	Ерекшелігі	Нәтижесі	Мысал
1	Визуалды қабылдау	Анимация, дыбыс, 3D модельдерді қолдану	Назарды тез аудару, есте сақтауды жақсарту	Оқулықтағы суреттің қозғалысқа енуі
2	Білім беру	Күрделі ақпаратты визуализациялау	Түсінуді жеңілдету, оқу тиімділігін арттыру	Адам ағзасын 3D форматта көрсету
3	Жарнама және маркетинг	Интерактивті өнімдер арқылы байланыс	Тұтынушы қызығушылығын арттыру	Каталогтағы өнімнің 3D көрінісі
4	Мәдениет және өнер	Қосымша цифрлық контент ұсыну	Көрермен тәжірибесін жақсарту	Музей объектілерінің AR реконструкциясы

Кесте 1-ден көрініп тұрғандай, толықтырылған шындық (AR) технологиясын баспа өнімдерінде қолдану білім беру, жарнама, мәдениет және визуалды коммуникация сияқты әртүрлі салаларды қамтиды. Әр бағытта интерактивті элементтер ақпаратты қабылдау тиімділігін арттырып, пайдаланушының қызығушылығын күшейтеді.

Атап айтқанда, білім беру саласында AR технологиясы күрделі үдерістер мен құбылыстарды визуализациялау арқылы оларды түсінуді жеңілдетеді және оқу материалын меңгеруді жақсартады. Жарнама саласында интерактивті баспа өнімдері тұтынушы назарын аударудың

тиімді құралы ретінде қызмет етеді. Ал мәдениет және өнер саласында AR технологиясын қолдану көрме материалдарын жаңа форматта ұсынуға мүмкіндік беріп, көрерменнің қабылдау деңгейін арттырады. Сонымен қатар, AR технологияларын баспа өнімдеріне енгізу әлі де шектеулі деңгейде жүзеге асырылуда және әрі қарай дамытуды қажет етеді. Бұл, ең алдымен, техникалық мүмкіндіктер мен білікті мамандардың жеткіліксіздігімен байланысты. Нәтижесінде интерактивті технологиялармен жұмыс істеу дағдылары көбінесе формалды білім беру жүйесінен тыс қалыптасады.

Осылайша, AR технологияларын кеңінен енгізу және оларды дизайнерлерді даярлау үдерісіне интеграциялау баспа өнімдерінің сапасын арттырып, оларды заманауи цифрлық талаптарға сәйкестендіруге мүмкіндік береді. Бұл интерактивті баспа өнімдерінің даму әлеуетінің жоғары екенін көрсетеді.

4. Талқылау және қорытындылар

Зерттеу нәтижелері AR технологиясының полиграфия саласында маңызды рөл атқаратынын көрсетті. Ол дәстүрлі баспа өнімдерін интерактивті етіп, ақпаратты визуалды және мультимедиялық түрде жеткізуге мүмкіндік береді. AR технологиясы пайдаланушыны белсенді қатысушыға айналдырады, яғни баспа материалымен өзара әрекеттесуге жағдай жасайды. Дегенмен, мұндай контентті жасау үшін арнайы бағдарламалар мен білікті мамандар қажет, бұл белгілі бір қиындықтар туғызады.

Сонымен қатар, AR технологиясы білім беру мен жарнама салаларында ақпаратты тиімді жеткізу құралы ретінде кеңінен қолданыла бастады. Бұл оқырманның қызығушылығын арттырып, материалды жақсырақ түсінуге ықпал етеді. Интерактивті формат баспа өнімдерінің құндылығын арттырып, оны заманауи талаптарға сәйкестендіреді.

Соған қарамастан, технологияның дамуы бұл мәселелерді біртіндеп шешуде және интерактивті өнімдерге деген сұраныс артып келеді.

Қорытындылай келе, AR технологиясы бар интерактивті баспа өнімдері полиграфия саласының болашағы бар және перспективалы бағыты болып табылады. Қазіргі таңда бұл технология баспа өнімдерінің мазмұнын байытып қана қоймай, оларды жаңа деңгейдегі коммуникация құралына айналдыруда. Болашақта AR технологиясы жасанды интеллект және басқа да цифрлық шешімдермен ықпалдасып, қолдану аясын одан әрі кеңейтеді. Сонымен қатар, интерактивті өнімдер пайдаланушы тәжірибесін жақсартып, ақпаратты қабылдау тиімділігін арттырады. Осыған байланысты AR технологияларын дамыту мен енгізу полиграфия саласының бәсекеге қабілеттілігін күшейтетін маңызды факторлардың бірі болып қала береді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Тұрысбеков, М. (2022). *Цифрлық технологиялар және заманауи полиграфия*. Алматы: Қазақ университеті баспасы.
2. Сәрсенова, А. Б. (2021). *Графикалық дизайн негіздері және визуалды коммуникация*. Астана: Фолиант.
3. Қалиев, Е. (2020). *Интерактивті медиа және цифрлық дизайн*. Алматы: Білім баспасы.
4. Нұрғалиев, Б. (2019). *Ақпараттық технологиялар және көрнекі өнер*. Алматы: Қазақ полиграфия орталығы.
5. Әбдірахманова, Г. (2021). *Заманауи білім берудегі цифрлық құралдар*. Алматы: Атамұра.
6. Жұмабаев, Д. (2020). *Мультимедиа және интерактивті технологиялар*. Астана: Елорда баспасы.
7. Сейітов, А. (2018). *Полиграфия және баспа ісінің негіздері*. Алматы: ҚазҰПУ баспасы.
8. Омарова, Л. (2022). *Дизайн және визуалды мәдениет*. Алматы: Білім әлемі.
9. Бекенов, С. (2019). *Цифрлық баспа және жаңа медиа технологиялар*. Шымкент: Оңтүстік Қазақстан баспасы.
10. Иманбаева, Н. (2023). *Толықтырылған шындық және білім беру технологиялары*. Алматы: Жаңа ғасыр баспасы.
11. Azuma, R. T. (1997). A Survey of Augmented Reality. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 6(4), 355–385.

12. Billinghurst, M., Clark, A., & Lee, G. (2015). A Survey of Augmented Reality. *Foundations and Trends in Human-Computer Interaction*, 8(2–3), 73–272.
13. Craig, A. B. (2013). *Understanding Augmented Reality: Concepts and Applications*. Burlington: Morgan Kaufmann.
14. Schmalstieg, D., & Hollerer, T. (2016). *Augmented Reality: Principles and Practice*. Boston: Addison-Wesley.

МҒТАР (МРНТИ): 18.11

ӘОЖ (УДК): 378:[004.8](#)

ҚАЗАҚСТАННЫҢ КӨРКЕМ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ДИЗАЙН САЛАСЫНЫҢ АРНАЙЫ ПӘНДЕРІН ИНТЕГРАЦИЯЛАУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІ

Ожарова Г.М.

7М01416-«Көркем білім, графика және жобалау» 2 курс докторанты

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа. Қазіргі заманда цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы және жасанды интеллекттің кәсіби қызметтің әртүрлі салаларына енуі білім беру үдерісінде жаңа тәсілдерді талап етеді. Мақалада Қазақстанның көркем-педагогикалық білім беру жүйесінде дизайн саласының арнайы пәндерін интеграциялауда ЖИ мүмкіндіктері қарастырылады. Зерттеу нәтижелері Қазақстандағы педагогикалық білім беру жүйесін заманауи еңбек нарығы талаптарына сәйкес жетілдіруге бағытталған.

Түйін сөздер: көркем-педагогикалық білім, дизайн, жасанды интеллект, интеграция, арнайы пәндер.

Аннотация. В современную эпоху стремительное развитие цифровых технологий и внедрение искусственного интеллекта в различные сферы профессиональной деятельности требуют новых подходов в образовательном процессе. В статье рассматриваются возможности искусственного интеллекта при интеграции специальных дисциплин в области дизайна в системе художественно-педагогического образования Казахстана. Результаты исследования направлены на совершенствование системы педагогического образования Казахстана в соответствии с требованиями современного рынка труда.

Ключевые слова: художественно-педагогическое образование, дизайн, искусственный интеллект, интеграция, специальные дисциплины.

Abstract. In the modern era, the rapid development of digital technologies and the integration of artificial intelligence into various fields of professional activity require new approaches in the educational process. The article examines the possibilities of artificial intelligence in the integration of specialized design disciplines within the system of art and pedagogical education in Kazakhstan. The research results are aimed at improving the pedagogical education system in Kazakhstan in accordance with the requirements of the modern labor market.

Keywords: art and pedagogical education, design, artificial intelligence, integration, specialized disciplines.

Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы және жасанды интеллекттің (ЖИ) кәсіби қызметтің әртүрлі салаларына кеңінен енгізілуі жағдайында көркем-педагогикалық білім берудің мазмұны мен әдістерін жаңарту мәселесі ерекше өзектілікке ие болып отыр. Білім беру үдерісінде жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану болашақ педагог-суретшілердің креативті ойлауын, жобалық мәдениетін және цифрлық құзыреттерін дамытуға жаңа мүмкіндіктер ашып, сонымен қатар қазіргі білім беру және еңбек нарығы талаптарына бағдарланған кәсіби

даярлықтың икемді, дербестендірілген және интегративті моделін қалыптастыруға жағдай жасайды. Осы контексте дизайн саласының арнайы пәндерін көркем-педагогикалық білімге интеграциялау мәселесі ерекше маңызды болып отыр.

Мақала мақсаты – Қазақстанның көркем-педагогикалық білім беру жүйесінде дизайн саласының арнайы пәндерін интеграциялау барысында жасанды интеллект мүмкіндіктерін қарастыру.

Зерттеу тақырыбының мазмұнын айқындайтын негізгі термин – интеграция. «Интеграция» ұғымы пәнаралық сипатқа ие болып, әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдардың әртүрлі салаларында кеңінен қолданылады. Классикалық ғылым аясында интеграция туралы түсініктің қалыптасу тарихы терең зерттеліп, оның объективті және субъективті негіздері, жүзеге асу шарттары мен ықпал етуші факторлары айқындалған. Сонымен қатар интеграцияның мәнін ашатын негізгі тәсілдер, оның түрлері, формалары, деңгейлері мен іске асу тетіктері жан-жақты сипатталған. Қазіргі ғылыми пайымдаулар интеграция ұғымын «жүйе», «жағдай», «үдеріс», «өзара әрекет», «даму» және «нәтиже» сияқты мағыналас категориялармен тығыз байланыста қарастыруға мүмкіндік береді. Бұл ұғымдардың барлығы өзара сабақтасып, диалектикалық бірлікте көрініс табады.

Тарихи тұрғыдан алғанда, интеграция Қазақстанның білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл қағида интеграцияланған сабақтардың негізін құрайды, яғни пәнаралық және пәнішілік интеграция түрінде жүзеге асырылады. Аталған мәселені белгілі ресейлік дидакт М. И. Махмутов былайша сипаттаған: «Мұндай сабақтар біріктірілген немесе интеграцияланған сабақтар деп аталады. Бұл сабақтарда екі оқытушының қызметі синтезделіп, теориялық білім мен практикалық әрекеттердің өзара байланысын қамтамасыз етуге, білім алушылардың тұтас білім жүйесін қалыптастыруға және олардың операциялық-практикалық іс-әрекетін саналы түрде жүзеге асыруына қажетті дағдыларды дамытуға бағытталады» [1].

Аталған педагогикалық идеялар қазіргі кезеңде білім беру үдерісін жаңғыртудың жаңа құралдарымен толықтырылуда. Осы тұрғыда, білім беру саласына инновациялық технологиялардың, соның ішінде жасанды интеллекттің енуі интеграциялық үдерістердің мазмұнын жаңа деңгейге көтеруде. Осы үдерістердің логикалық жалғасы ретінде, жасанды интеллект технологиясы XX ғасырдың ортасында пайда болды. Бұл кезеңде ғалымдар адам сияқты «ойлай» алатын және мәселелерді шешуге қабілетті машиналарды жасау мүмкіндігі туралы алғаш рет ғылыми тұрғыдан ойлана бастады. «Жасанды интеллект» термині 1956 жылы Дартмут колледжінде өткен ғылыми конференцияда ресми түрде ұсынылып, машиналардың адамға тән когнитивтік қабілеттерді еліктеу мүмкіндігін зерттеу басты мақсат ретінде айқындалды. Бұл оқиға жасанды интеллекттің дамуындағы бастау кезеңі ретінде танылды [2]. Қазіргі таңда жасанды интеллектті дамытуға айрықша назар аударылуда, себебі күрделі үдерістерді автоматтандыру экономикалық және педагогикалық тұрғыдан тиімді болып табылады. Дыбыстық көмекшілер, интеллектуалды ұсыным жүйелері, автономды технологиялар мен деректерді талдау құралдары білім беру саласында да кеңінен қолданыс табуда. Дегенмен, жасанды интеллектті пайдалану этика, дербес деректердің қауіпсіздігі және технологиялық бақылау мәселелерін де қатар алға шығарады.

Жасанды интеллект – адам интеллектіне тән міндеттерді орындауға қабілетті компьютерлік жүйелерді әзірлеумен айналысатын ғылым саласы. Бұл бағыт деректерді талдауды, үлгілерді (бейне, дыбыс, нысан) тануды, табиғи тілде тұжырымдалған мәтіндер мен сұраныстарды өңдеуді, деректер ағынында оқытуды және шешім қабылдауды қамтиды. Жасанды интеллект алгоритмдерге, модельдерге және технологияларға негізделіп, машиналардың қоршаған ортаны қабылдауына, деректерді интерпретациялауына, қорытынды жасауына, шешім қабылдауына және өзгермелі жағдайларға бейімделуіне мүмкіндік береді [3].

Білім беру саласында жасанды интеллект жекелендірілген оқу курстарын құрастыру, тест тапсырмаларын автоматты түрде әзірлеу және білім алушылардың оқу жетістіктерін талдау үшін қолданылады.

Зерттеліп отырған тақырып бойынша ЖИ қолдану зерттеушінің жұмысын шамалы жеңілдетуі мүмкін, себебі ЖИ-ге команда беру арқылы көптеген ұсыныстар алу мүмкіндігі бар. Қазіргі таңда

ЖИ түрлері сан алуан оның ішінде біз ең танымал және ең жоғары қолданысқа ие ChatGPT (OpenAI) құралының көмегіне жүгіндік. ChatGPT (OpenAI) көркем-педагогикалық білім беру жүйесінде дизайн саласының арнайы пәндерін интеграциялау бойынша бірнеше ұсыныстар ұсынды, олар:

1. Оқыту бағдарламаларын жаңарту және интеграциялау

Дизайн саласының арнайы пәндерін көркем-педагогикалық пәндерге (академиялық кескіндеме, графика, композиция және т.б) енгізу.

Пәндер арасындағы байланысты күшейту: мысалы, кескіндеме мен дизайн негіздерін бір сабақта синтездей оқыту.

Курс құрылымында жобалық әдіснаманы қолдану: студенттер нақты жобалар жасау арқылы теория мен практиканы байланыстырады.

2. Цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану

Дизайн пәндерінде AI және CAD бағдарламаларын қолдану арқылы шығармашылық процессті жетілдіру.

VR/AR технологияларын пайдаланып, студенттерге үшөлшемді модельдеуді үйрету.

Жасанды интеллект негізіндегі құралдар арқылы студенттердің жеке жобаларын автоматты түрде бағалау және талдау мүмкіндігін енгізу.

3. Мұғалімдерді кәсіби дамыту

Педагогтарды дизайн саласындағы жаңа технологиялар мен әдістемелерге оқыту.

Шетелдік тәжірибелерді зерттеу және өз пәндерінде қолдану.

Үздіксіз біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру (мысалы, «Дизайн және инновация-лық оқыту әдістері»).

4. Интеграциялық оқу жобаларын ұйымдастыру

Студенттерге дизайн және көркем педагогика пәндерін біріктіретін креативті жобалар беру.

Мектептермен немесе өнер мектептерімен серіктестік арқылы практикалық тәжірибе ұйымдастыру.

Пәндер арасындағы байланыс арқылы оқу мотивациясын арттыру (мысалы, «Сурет + Дизайн = Шығармашылық жобалар»).

5. Ғылыми-зерттеу және тәжірибелік база

Пәндерді интеграциялаудың педагогикалық тиімділігін зерттеу үшін эксперименттік сыныптар немесе факультатив сабақтар ашу.

Дизайн пәндерін енгізгеннен кейін студенттердің шығармашылық және кәсіби дағдыларын бақылау.

Қазақстандық және шетелдік тәжірибелерді салыстыра отырып, интеграция әдістемесін жетілдіру.

Әрине осы ұсыныстардың ішінде біздің тақырыпты ашуға немесе дизайн пәндерін көркем-педагогикалық білімге интеграциялау жолында қолдануға болады деген ұсыныстар бар, алайда адами тұрғыда ойлау нәтижесінде біз Қазақстанның көркем-педагогикалық білім беру жүйесінде дизайн саласының арнайы пәндерін интеграциялау тақырыбы бойынша келесідей әрекеттерді көздеудеміз, олар:

1. Дизайнның пәндері ішінен екі пәнді (заманауи дизайн, компьютерлік графикалық редакторларда жұмыс) жеке пән ретінде көркем-педагогикалық білімге элективті курс ретінде ұсыну.

2. Дизайн пәндері элементтерін және техникаларын көркем-педагогикалық білім беру бойынша пәндерге (академиялық кескіндеме, графика, композиция) интеграциялау.

3. Көркем-педагогикалық білім бағыты бойынша білім алып жатқан студенттерге арнап дизайн саласының арнайы пәндерін оқытатын МИОК (Мультимедиялық интерактивті оқу курстары) құрастыру.

4. Оқытушылардың осы салада біліктіліктерін арттыру мақсатында арнайы курс ұйымдастыру.

5. Қазақстанның көркем-педагогикалық білім беру жүйесінде дизайн саласының арнайы пәндерін интеграциялау бойынша 3 жылға арналған бақылаушы эксперименттік топ құру.

Міне, осы жоғарыда көрсетілген ЖИ және зерттеушінің ізденіс нәтижесінде ұсынған ұсыныстары сәл сәйкестігі бар екенін аңғарамыз. Алайда ЖИ ұсынған ұсыныстар зерттеу жұмысының мазмұнын ашуға жарамдылығы ол үлкен сұрақ. Зерттеушінің көзімен мүлдем келмейтін болғанымен кейбір мамандардың ойынша ұсыныс өте ұтымды болып көрінуі мүмкін.

Зерттеушінің жүргізген зерттеу және жүргізілген эксперимент нәтижесінде алынған осы ұсыныстарды орындау барысында ЖИ қолдану мүмкіндігі жоғары. Мысалы, көркем-педагогикалық білім бағыты бойынша білім алып жатқан студенттерге арнап дизайн саласының арнайы пәндерін оқытатын МИОК, дизайн элементтері интеграцияланған пән силлабусына модуль және жеке пәнге силлабус құрастыруда AIED (ағылшын тілінен аударғанда, білім беру саласындағы жасанды интеллект жүйелері) қолдана аламыз. Сондықтан ЖИ мүмкіндіктерін пайдалануға болады бірақ түпкі ой зерттеу нәтижесі арқылы келетінін ұмытпауымыз керек.

Қазақстанның көркем-педагогикалық білім беру жүйесінде соңғы 10 жылдықта көптеген өзгертулер енгізіліп, талай сыни қатерлерге тап болғаны белгілі. Ол туралы көптеген ғылыми мақалалар жарық көрген, мысалы Л.Р. Золотарева, М.С. Калмаханов, Ш.А. Акбаева, Н.Е. Камзина, Х.А. Есенова және т.б.ғалымдар. Көркем-педагогикалық білімде оқытылатын пәндер көбінесе дәстүрлі форматта оқытылатындықтан қазіргі білім саласында өзгерістер көз ілестірмейтін заманда болашақ мамандарды заманауи еңбек нарығына сай етіп дайындау мәселесі жиі туындап отыр [4]. Заманауи еңбек нарығы цифрлық сауаттылық пен ЖИ бойынша білімді талап етеді. Дизайн пәндерін көркем-педагогикалық білімге интеграциялау дәл осы мәселені толықтай жаппаса да болашақ маманды заман талабына сай дайындауға айтарлықтай үлес қосады. Неге дизайн және дизайн пәндері деген сұрақ туындауы мүмкін. Дизайн әрдайым қарқынды, еркін дамып келе жатқан өнер түрі. Дизайндың қарқынды дамуының себептерінің бірі осы цифрлық технологиялардың дамуымен бірге жүреді. Дизайн мен көркем-педагогикалық білім өзара тығыз байланысты болғанымен, мақсаттары, мазмұны, әдістемесі және кәсіби нәтижелері тұрғысынан өзгеше.

Көркем-педагогикалық білімнің негізгі мақсаты – болашақ педагогты көркемдік-эстетика-лық тәрбиелеуге, бейнелеу өнерін оқытуға және көркемдік ойлау мәдениетін қалыптастыруға даярлау. Бұл салада көркемдік дәстүрлерді сақтау, өнер тарихын меңгеру және академиялық бейнелеу дағдыларын дамыту басым.

Дизайн болса, көркемдік-эстетикалық құндылықтарды функционалдық, технологиялық және әлеуметтік талаптармен ұштастыра отырып, заттық-кеңістіктік ортаны жобалауға бағытталған кәсіби қызмет саласы болып табылады. Оның мақсаты – қолданбалы, практикалық және нарыққа бағытталған өнімдер мен визуалдық шешімдер жасау.

Көркем-педагогикалық білімде оқыту үдерісі көбіне академиялық қағидаларға, көркем тәжірибенің дәстүрлі формаларына негізделсе, дизайнда жобалау, визуалдық коммуникация, графикалық дизайн, интерьер және өнеркәсіптік дизайн, цифрлық технологиялар мен дизайн-ойлау әдістері жетекші орын алады. Мұнда идеядан бастап дайын өнімге дейінгі жобалық тәсіл қолданылады.

Қорыта келе, осы екі бағыттың – көркем-педагогикалық білім мен дизайн саласының – күшті және әлсіз жақтарын жан-жақты талдай отырып, олардың интеграциясы заманауи еңбек нарығының талаптарына сай, креативті, кәсіби және цифрлық құзыреттерге ие мамандар даярлауға мүмкіндік береді деп айта аламыз. Интеграциялық тәсіл тек теориялық білім мен практикалық дағдыларды үйлестірумен шектелмей, студенттердің жобалық ойлауын, шығармашылық қабілеттерін және инновациялық ойлау мәдениетін дамытуға жағдай жасайды. Осылайша, интеграцияланған оқу моделі болашақ педагог-суретшілерді кәсіби тұрғыдан терең дайындауда шешуші рөл атқарып қана қоймай, Қазақстанның білім беру жүйесін халықаралық стандарттарға жақындатуға және жаһандық тәжірибе мен инновациялық әдістемелерді тиімді енгізуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Махмутов, А. М. *Методологические вопросы системного подхода в свете интеграции науки* : диссертация кандидата философских наук: 09.00.01. – Москва, 1983. – 129 с.

2. Russell, Stuart J. *Artificial Intelligence: A Modern Approach* / Stuart J. Russell, Peter Norvig. - 4th. - Hoboken : Pearson, 2021.
3. Золотарева Л.Р. (2013). *Состояние художественного образования в Республике Казахстан и проблемы модернизации. Наука и образование: современные тренды*, № 1(1), с. 26-47.
5. *Road Map for Arts Education. The World Conference on Art Education* // UNESCO, 2006. (Декларация Первой Всемирной конференции ЮНЕСКО по художественному образованию. - Лиссабон, 2006, 6–9 марта).
6. Guo. *Design and application of a Multi-Semantic Art Education Communication Platform. International Journal of Web-based Learning and Teaching Technologies*, 18(2), 2023.1–17 <https://doi.org/10.4018/ijwltt.331075>

МҒТАР (МРНТИ): 14.35.07; 14.25.09; 18.41.09

ӨОЖ (УДК): 37.013:004:7

ӨНЕР МҒАЛІМДЕРІН ДАЯРЛАУДЫ ЦИФРЛАНДЫРУ

Шамшидин І.А.

*Дизайн кафедрасының магистр, оқытушысы
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті*

Аннотация. Мақалада Қазақстандағы педагогикалық оқу бағдарламаларын цифрландыру талданады. Жаңартылған оқу жоспарларында 3D-модельдеу, виртуалды және толықтырылған шындық, сандық графика сияқты технологияларды пайдалану ұсынылады. Авторлар зерттеу барысында мұғалімдердің цифрлық әдістерге қатысты көзқарасын қарастырады: сауалнама нәтижесі бойынша олар аралас оқыту форматтарын оң бағалайды. Сонымен бірге цифрлық құралдардың ұлттық дәстүрлер мен қолөнерді сақтаудағы рөлі атап көрсетіледі. Мақалада жеке бастамалар ретінде мұғалімдерді арнайы ИТ-курстарға тарту, оқу-әдістемелік құралдарды жаңарту ұсынылады.

Түйін сөздер: педагогикалық білім; цифрландыру; мұғалімдерді дайындау; инновациялық технологиялар; аралас оқыту.

Аннотация. В статье рассматривается внедрение цифровых технологий в подготовку учителей художественного труда и черчения. Анализируются новые учебные модули с использованием 3D-моделирования, VR/AR и цифровой графики. По результатам опроса преподаватели искусства позитивно оценивают смешанные и дистанционные методы обучения. Особое внимание уделено сохранению национальных традиций: предлагается интеграция элементов казахского декоративно-прикладного искусства в цифровые образовательные ресурсы. Даны рекомендации по обновлению учебных программ (6B014, B007) и организации курсов повышения квалификации для педагогов.

Ключевые слова: художественное образование; подготовка учителей; цифровые технологии; смешанное обучение; национальное культурное наследие.

Abstract. The article examines the digitization of teacher training in art education (specialty 6B014, code V007). It discusses updated curricula incorporating digital tools like 3D modeling, VR/AR, and digital graphics. A survey shows art educators positively view blended and distance learning approaches. The study emphasizes preserving national traditions: it suggests including Kazakh folk-art elements in digital teaching materials. Recommendations include modernizing teacher education programs and offering ICT training courses for art teachers.

Keywords: art pedagogy; teacher education; digital technologies; blended learning; national cultural heritage.

Современное художественное образование в Казахстане переживает этап интенсивной трансформации, обусловленной стремительным развитием цифровых технологий и их активным внедрением в образовательную среду. В условиях глобальной цифровизации общества особое значение приобретает формирование у будущих педагогов искусства не только традиционных профессиональных навыков, но и цифровых компетенций, позволяющих эффективно использовать информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в учебном процессе. Государственные инициативы и стратегические программы, направленные на развитие цифровой экономики и образования, в том числе программа «Цифровой Казахстан», ориентированы на повышение уровня цифровой грамотности населения, модернизацию образовательной инфраструктуры и обновление содержания обучения с учетом современных технологических вызовов.

Анализ отечественного и зарубежного опыта показывает, что интеграция цифровых инструментов в систему подготовки учителей изобразительного искусства способствует не только повышению качества образования, но и развитию творческого потенциала обучающихся. Использование таких технологий, как цифровая графика, 3D-моделирование, виртуальная и дополненная реальность, расширяет возможности художественного выражения и делает образовательный процесс более наглядным, интерактивным и доступным. В то же время цифровая среда открывает новые форматы взаимодействия между преподавателем и студентом, включая дистанционное и смешанное обучение, что особенно актуально в условиях глобальных изменений образовательных практик.

Вместе с тем цифровизация художественного образования требует не только технического оснащения учебных заведений, но и глубокого переосмысления педагогических подходов, содержания учебных программ и методик преподавания. Перед педагогическими вузами стоит задача подготовки специалистов, способных органично сочетать традиционные художественные практики с современными цифровыми инструментами, сохраняя при этом культурную идентичность и национальные художественные традиции. Особую значимость приобретает вопрос интеграции элементов казахского декоративно-прикладного искусства в цифровые образовательные ресурсы, что способствует сохранению и популяризации культурного наследия в новой технологической среде.

Таким образом, актуальность данного исследования обусловлена необходимостью комплексного анализа процессов цифровизации в системе подготовки учителей художественного труда и черчения, выявления существующих проблем и определения перспективных направлений развития педагогического образования в данной области. В статье рассматриваются ключевые тенденции внедрения цифровых технологий в образовательные программы по направлению 6В014 (код В007), анализируется отношение преподавателей к использованию ИКТ и смешанных форм обучения, а также предлагаются рекомендации по модернизации содержания и организации подготовки будущих учителей искусства в условиях цифровой трансформации образования.

В рамках данного исследования был использован комплекс взаимодополняющих научных методов, обеспечивающих всесторонний анализ процессов цифровизации подготовки учителей искусства. Методологическую основу составили методы теоретического анализа, синтеза и обобщения научных данных, позволившие систематизировать существующие подходы к внедрению цифровых технологий в художественно-педагогическое образование. На первом этапе исследования был проведён детальный анализ нормативно-правовой базы, включая государственные программы, стратегические документы и образовательные стандарты Республики Казахстан, регулирующие развитие цифровизации и модернизацию педагогического образования. Это позволило определить институциональные предпосылки и основные направления трансформации учебных программ.

Существенное внимание было уделено изучению отечественных и зарубежных научных публикаций, посвящённых вопросам интеграции информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), цифровой педагогики, а также инновационных методов обучения в сфере

художественного образования. Контент-анализ научной литературы и аналитических отчётов позволил выявить ключевые тенденции, преимущества и ограничения применения цифровых инструментов, таких как 3D-моделирование, виртуальная и дополненная реальность, цифровая графика и мультимедийные платформы.

Эмпирическая часть исследования включала проведение экспертных консультаций и анкетирования преподавателей факультетов искусств педагогических вузов. Опрос был направлен на выявление уровня использования цифровых технологий в образовательном процессе, отношения преподавателей к смешанным и дистанционным форматам обучения, а также на определение основных трудностей, возникающих при внедрении ИКТ. Полученные данные были обработаны с использованием методов сравнительного и описательного анализа, что позволило выявить общие закономерности и различия в практике применения цифровых инструментов.

Дополнительно применялся метод интерпретации и педагогического обобщения, позволивший на основе полученных результатов сформулировать выводы о текущем состоянии и перспективах цифровизации подготовки учителей искусства. Комплексное использование указанных методов обеспечило достоверность и обоснованность результатов исследования, а также позволило выявить ключевые проблемы и определить приоритетные направления модернизации образовательных программ в условиях цифровой трансформации.

Современное состояние подготовки учителей художественного труда и изобразительного искусства в Казахстане характеризуется переходным этапом от традиционной академической модели обучения к интеграции цифровых технологий в образовательный процесс. Исторически система художественно-педагогического образования была ориентирована преимущественно на развитие классических навыков: академического рисунка, живописи, композиции и черчения. Данные направления по-прежнему сохраняют фундаментальное значение, формируя профессиональную базу будущего учителя искусства. Однако в условиях цифровизации общества возникает необходимость дополнения традиционного содержания обучения современными технологическими инструментами и методами.

На сегодняшний день в большинстве педагогических вузов страны наблюдается активное внедрение цифровой инфраструктуры: учебные аудитории оснащаются компьютерами, интерактивными досками, графическими планшетами и мультимедийным оборудованием. В образовательный процесс постепенно интегрируются электронные образовательные ресурсы, цифровые портфолио, презентационные материалы и онлайн-платформы. Это способствует повышению наглядности учебного материала, расширяет доступ к визуальному контенту и позволяет разнообразить формы подачи информации.

Особое значение приобретает использование программных средств для цифровой графики, 3D-моделирования и мультимедийного дизайна, которые начинают внедряться в учебные планы. Вместе с тем степень их интеграции пока остаётся неравномерной: в одних вузах цифровые дисциплины становятся обязательной частью подготовки, в других — используются фрагментарно в рамках отдельных курсов или инициатив преподавателей.

Результаты проведённого анкетирования преподавателей факультетов искусств свидетельствуют о в целом положительном восприятии цифровых инноваций. Около 70% опрошенных отмечают, что смешанные форматы обучения (сочетание очных и дистанционных занятий) способствуют более эффективному усвоению материала, повышают вовлечённость студентов и обеспечивают гибкость образовательного процесса. Вместе с тем сохраняется ряд проблем, связанных с недостаточным уровнем цифровой компетентности части преподавателей, а также необходимостью дополнительной методической подготовки.

Для наглядного представления текущего состояния подготовки учителей искусства можно выделить ключевые характеристики:

Показатель	Традиционная модель	Современное состояние
------------	---------------------	-----------------------

Основное содержание	Академический рисунок, живопись, черчение	Сочетание классических и цифровых дисциплин
Техническое оснащение	Ограниченное	Компьютеры, интерактивные доски, мультимедиа
Форматы обучения	Очное обучение	Смешанное (офлайн + онлайн)
Учебные материалы	Печатные пособия	Электронные ресурсы, презентации, видео
Роль технологий	Минимальная	Активно внедряется, но неравномерно
Компетенции преподавателей	Традиционные	Требуют развития цифровых навыков

Также результаты опроса можно представить в виде условной диаграммы распределения мнений преподавателей:

Несмотря на положительную динамику, процесс цифровизации подготовки учителей искусства сталкивается с рядом трудностей. Среди них — недостаточная готовность части преподавателей к использованию ИКТ, нехватка специализированных курсов повышения квалификации, а также ограниченность методических разработок, адаптированных именно к художественному образованию. Кроме того, существует риск смещения акцента в сторону технологий в ущерб развитию традиционных художественных навыков, что требует взвешенного подхода к модернизации учебных программ.

Таким образом, текущее состояние подготовки учителей искусства можно охарактеризовать как этап активной трансформации, в котором происходит постепенное формирование новой образовательной модели, основанной на синтезе классических художественных традиций и современных цифровых технологий.

Современные цифровые технологии, активно внедряемые в сферу художественного образования, существенно расширяют педагогические и творческие возможности как преподавателя, так и обучающегося. Использование графических редакторов, таких как Adobe Photoshop, Adobe Illustrator и Procreate, позволяет демонстрировать на занятиях современные приёмы цифровой живописи, обработки изображений и визуальной композиции. Эти инструменты способствуют развитию художественного мышления, формированию навыков работы с цветом, формой и текстурой в цифровой среде, а также повышают интерес студентов к освоению новых форм художественного выражения. Важную роль играет и внедрение технологий 3D-моделирования, которые применяются в преподавании композиции, дизайна и проектирования. Студенты получают возможность создавать виртуальные объекты, скульптуры и пространственные композиции, что способствует развитию пространственного мышления, креативности и проектного подхода к обучению.

Дополнительным направлением цифровизации художественного образования является внедрение технологий виртуальной и дополненной реальности (VR/AR), открывающих новые формы взаимодействия с учебным материалом. В образовательной практике создаются лаборатории, где студенты разрабатывают виртуальные выставки, моделируют инсталляции и знакомятся с цифровыми музеями. Применение VR/AR повышает вовлечённость обучающихся и углубляет понимание материала, особенно при изучении этнокультурных тем. Вместе с тем данные технологии требуют значительных ресурсов и методической адаптации.

Цифровизация обусловила трансформацию содержания образовательных программ. В учебные планы вводятся дисциплины, связанные с цифровым искусством и мультимедийными технологиями, а традиционные курсы дополняются цифровыми практиками, включая создание 3D-моделей и мультимедийных проектов. Эти изменения закрепляются в образовательных стандартах и направлены на формирование цифровых компетенций будущих педагогов.

Важным элементом подготовки становятся дистанционные и смешанные форматы обучения. Использование онлайн-платформ, видеосервисов и цифровых ресурсов показало свою эффективность, обеспечивая гибкость образовательного процесса и доступ к широкому спектру

учебных материалов. Сочетание онлайн-лекций с очными практическими занятиями позволяет сохранить баланс между теорией и художественной практикой.

Особое внимание уделяется сохранению национальных художественных традиций в цифровой среде. Интеграция элементов казахского декоративно-прикладного искусства в цифровые ресурсы, создание виртуальных галерей и архивов способствует сохранению культурного наследия и формированию национальной идентичности у будущих педагогов.

Таким образом, цифровизация подготовки учителей искусства требует комплексного подхода, включающего обновление содержания обучения, развитие цифровых компетенций и методическую поддержку преподавателей. Эффективная интеграция технологий способствует повышению качества образования, при условии сохранения баланса между инновациями и традициями.

Список использованной литературы

1. Государственная программа «Цифровой Казахстан». – Нур-Султан, 2018.
2. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями).
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2010.
4. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris, 2018.
5. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. – 2006.
6. Radianti J., Majchrzak T.A., Fromm J., Wohlgenannt I. A systematic review of immersive virtual reality applications for higher education // Computers & Education. – 2020.
7. Freedman K. Teaching Visual Culture: Curriculum, Aesthetics, and the Social Life of Art. – New York: Teachers College Press, 2003.

МҒТАР (МРНТИ): 67.07.00

ӨОЖ (УДК): 72:378:004

СӘУЛЕТТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАР: ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Жүнісбек А.Б.

*Дизайн кафедрасының магистр, оқытушысы
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті*

Аңдатпа. Бұл мақалада заманауи сәулеттік білім беру жүйесіндегі цифрлық трансформация процестері мен педагогикалық инновациялардың стратегиялық маңызы сараланады. Сәулетшілерді даярлаудың дәстүрлі шеберханалық үлгісінен ақпараттық модельдеу (BIM), виртуалды (VR) және толықтырылған шындық (AR) технологияларына негізделген жаңа парадигмаға өту тетіктері талданады. Зерттеу нысаны ретінде жобалық оқыту (PBL) әдістемесі мен цифрлық құралдардың синтезі алынып, оның студенттердің кәсіби мәдениеті мен әлеуметтік дағдыларына (soft skills) әсері бағаланады. Мақалада цифрландырудың «білімді иесіздендіру» (depersonalization) және жобалау мәдениетін трансформациялау сияқты этикалық-педагогикалық тәуекелдеріне ғылыми тұрғыдан сыни талдау жасалады.

Түйін сөздер: Building Information Modeling (BIM), виртуалды шындық (VR), толықтырылған шындық (AR), жобалық оқыту (PBL), цифрлық трансформация, soft skills, жобалау мәдениеті, сәулеттік педагогика.

Аннотация. В статье рассматривается стратегическое значение цифровой трансформации и педагогических инноваций в современной системе архитектурного образования. Анализируются механизмы перехода от традиционной мастерской подготовки архитекторов к новой парадигме, основанной на информационном моделировании (BIM), виртуальной (VR) и дополненной реальности (AR). В качестве объекта исследования рассматривается синтез проектного обучения (PBL) и цифровых инструментов, оценивается его влияние на профессиональную культуру и социальные навыки студентов. Научно анализируются этико-педагогические риски цифровизации, такие как «деперсонализация знания» и трансформация проектной культуры.

Ключевые слова: Building Information Modeling (BIM), виртуальная реальность (VR), дополненная реальность (AR), проектное обучение (PBL), цифровая трансформация, soft skills, культура проектирования, архитектурная педагогика.

Abstract. The article examines the strategic significance of digital transformation and pedagogical innovations in contemporary architectural education. Mechanisms of transitioning from traditional studio-based training to a new paradigm based on Building Information Modeling (BIM), virtual (VR), and augmented reality (AR) technologies are analyzed. The study focuses on the integration of project-based learning (PBL) and digital tools, assessing its impact on students' professional culture and social skills. Ethical and pedagogical risks of digitalization, such as the depersonalization of knowledge and the transformation of design culture, are critically examined.

Keywords: Building Information Modeling (BIM), virtual reality (VR), augmented reality (AR), project-based learning (PBL), digital transformation, soft skills, design culture, architectural pedagogy.

Сәулет өнерінің тарихы – математикалық дәлдік пен көркемдік интуицияның өзара сабақтастығына негізделген күрделі де көпқырлы құбылыс. Ежелгі Грециядағы «грек келісімі» пропорциялар жүйесінен бастап, Қайта өрлеу дәуіріндегі Леонардо да Винчидің «алтын қима» қағидаттарына дейінгі кезең сәулеттік форманы жүйелеу мен алгоритмдеудің алғашқы ғылыми-теориялық алғышарттарын қалыптастырды. Бұл үрдіс сәулет өнерінде кеңістік, пропорция және гармония ұғымдарын сандық және логикалық тұрғыдан түсіндіруге мүмкіндік берді.

Заманауи цифрлық дизайнның теориялық негізі XX ғасырда қаланып, өнерді сандық өлшемдер арқылы талдауға бағытталған жаңа ғылыми парадигманың қалыптасуына алып келді. Атап айтқанда, 1928 жылы Джордж Бирхофф ұсынған «эстетикалық өлшем» формуласы өнер туындыларындағы тәртіп пен күрделілік арасындағы қатынасты сандық тұрғыдан сипаттауға мүмкіндік берді. Кейіннен Абраам Моль мен Макс Бензе бұл тұжырымдаманы дамытып, өнерді ақпараттық жүйе және кодталатын белгілер жиынтығы ретінде қарастырды. Бұл бағыттар сәулеттік жобалауда алгоритмдік тәсілдердің, параметрлік модельдеудің және цифрлық генерацияның теориялық негізін қалады.

Сәулеттік білім берудегі технологиялық трансформацияның маңызды кезеңдерінің бірі – 1976 жылы Седрик Прайс ұсынған «Generator» жобасы. Бұл жоба өзгермелі ортаға бейімделе алатын, өзін-өзі реттейтін интеллектуалды жүйе ретінде сәулеттің жаңа моделін көрсетті. Нәтижесінде сәулетшінің кәсіби қызметі дәстүрлі графикалық бейнелеуден күрделі цифрлық жүйелерді жобалау мен бағдарламалау деңгейіне көтерілді.

XX ғасырдың соңы мен XXI ғасырдың басында компьютерлік технологиялардың қарқынды дамуы сәулеттік формалардың жаңа типологиясының қалыптасуына ықпал етті. Франк Геридің Бильбаодағы Гуттенхайм мұражайы (1997) мен Уолт Дисней концерт залы сияқты нысандар күрделі геометриялық пішіндерді жүзеге асыруда цифрлық модельдеу мен есептеу әдістерінің шешуші рөл атқаратынын дәлелдеді. Бұл құбылыс «қисық сызықты» немесе параметрлік сәулеттің кең таралуына негіз болды.

Осыған байланысты қазіргі сәулеттік педагогика түбегейлі өзгерістер кезеңіне аяқ басты. Білім беру үдерісінде цифрлық технологиялар, параметрлік дизайн, BIM жүйелері және пәнаралық интеграция кеңінен қолданылып, студенттердің кәсіби құзыреттілігін жаңа деңгейде қалыптастыруға бағытталуда. Сондықтан инновациялық білім беру технологиялары арқылы

сәулеттік жобалауды оқыту мәселесі бүгінгі таңда өзекті ғылыми-зерттеу бағыты ретінде қарастырылады.

Сәулеттік жобалаудағы басты парадигмалық өзгеріс – сызбаға негізделген (CAD) тәсілден модельге бағытталған (BIM) жүйесіне ауысу. BIM (Building Information Modeling) тек 3D визуализация емес, бұл ғимараттың бүкіл өмірлік циклін басқаруға арналған стратегиялық ақпараттық орта (Connected BIM) (кесте 1).

Кесте 1

CAD (Сызбаға негізделген) және BIM (Модельге негізделген) салыстырмалы сипаттамасы

Критерийлер	CAD (AutoCAD Architecture)	BIM (Revit)
Философиясы	Сызбаға бағытталған (Drafting-centric)	Деректерге негізделген (Data-driven)
Жұмыс процесі	Редакциялау әр сызбада қолмен орындалады	Өзгерістер бүкіл модельде автоматты түрде жаңартылады
Коллаборация	Файлдармен алмасу (Fragmented)	Орталық модельдегі нақты уақыттық жұмыс
Деректерді басқару	Деректер мен сызбалар тәуелсіз	Деректер мен модель тығыз интеграцияланған
Деректердің тұтастығы	Қайталану және қателіктер қаупі жоғары	Parametric Relationship арқылы толық тұтастық

Қазақстанда BIM технологияларын енгізу 2017 жылғы нормативтік базамен (ҚР Инвестициялар және даму министрлігінің №197 бұйрығы) ресми түрде бекітілді. Бұл білім беру жүйесінен тек бағдарламалық құралдарды меңгеруді емес, деректердің тұтастығын (Data Integrity) сақтайтын жаңа «информаттандырылған оқыту моделін» құруды талап етеді (Yu H., 2025).

Виртуалды (VR) және толықтырылған шындық (AR) технологиялары сәулеттік педагогикада «виртуалды киіп көру» (virtual fitting) әдісі арқылы жобалық қателіктерді ерте анықтауға мүмкіндік береді.

Сәулетте қолданылатын негізгі 5 инновациялық қосымша:

1. *ARki*: 3D модельдерді маркерлер арқылы шынайы ортада визуализациялап, материалдарды нақты уақытта таңдауға мүмкіндік береді.

2. *Storyboard VR*: Виртуалды турлар мен прототиптер жасауға арналған кәсіби құрал; жарықтандыру мен анимацияны теңшеуге көмектеседі.

3. *Pair*: AR технологиясы арқылы iPhone/iPad көмегімен жиһаз бен сәулет нысандарын нақты кеңістікке орналастыру құралы.

4. *SmartReality*: Модельдерге мәтіндік, видео және инфографикалық деректерді қосатын интерактивті AR-қосымша.

5. *Fuzor*: Revit-пен нақты уақыттағы синхрондалуымен ерекшеленеді. Ол тек визуализация ғана емес, көлеңкелер мен физикалық қасиеттерді симуляциялау арқылы жобаның техникалық сәйкестігін тексереді.

Цифрландырудың әсері: Soft Skills, жобалау мәдениеті және тәуекелдер. М.В. Панкинаның зерттеулеріне сәйкес, цифрландыру жағдайында «жобалау мәдениеті» (project culture) елеулі өзгеріске ұшырауда. Гарвард пен Стэнфорд зерттеулері кәсіби жетістіктің 85%-ы әлеуметтік дағдыларға (soft skills) байланысты екенін көрсетсе, цифрландыру бұл процеске келесі тәуекелдерді әкелуі мүмкін (Сурет 1):

Сурет 1 – Цифрландыру тәуекелдері

– *Білімнің иесізденуі (Depersonalization)*: Оқытушы мен студент арасындағы когнитивтік және эмоционалдық контактінің азаюы білім берудің тәрбиелік функциясын әлсіретуі мүмкін.

– *Жобалау мәдениетінің жұтаңдауы*: Цифрлық құралдарға шамадан тыс сену концептуалды ойлаудың (conceptual design) төмендеуіне және репродуктивті шешімдердің көбеюіне әкеледі.

– *Эмпатия мәселесі*: Сәулет – бұл адамның эмоционалдық жауабын тудыратын өнер. Жасанды интеллект эстетикалық функцияларды алмастыра алғанымен, адамның «сезіну» және этикалық жауапкершілік рөлі шешуші болып қала береді.

Зерттеу мақсатына сәйкес келесідей ұсыныстар жасауды жөн санаймыз. Біріншіден, программалық жаңарту: BIM, AR/VR және ИТ негіздерін архитектуралық дизайн курстарына міндетті компонент ретінде интеграциялау жасаған жөн. Екіншіден, материалдық базаны жақсарту: ЖОО-ларда 3D-лабораториялар мен CAVE (виртуалды шындық бөлмелері) технологияларын енгізу қажеттілігі бар. Үшіншіден, пәнаралық дипломдар: сәулетшілер, программистер және визуализаторлардан тұратын командалық дипломдық жұмыстарды қорғау тәжірибесін енгізу қажеттілігі туындауда. Төртіншіден, баланс сақтау: Soft skills дағдыларын дамыту үшін дәстүрлі шеберханалық оқыту мен заманауи цифрлық құралдардың теңгерімін сақтау қажет. Қорытындылай келе, сәулеттік білім беруді модернизациялау тек технологиялық жаңалықтарды енгізу ғана емес, педагогикалық трансформацияны да талап етеді. Цифрлық құралдар мен инновациялық әдістер студенттердің кәсіби құзыреттілігін, жобалау дағдыларын және креативті ойлауын дамытуға бағытталуы тиіс. Алайда бұл инновациялар тек құрал ретінде қарастырылуы керек, олар сәулетшінің жеке жобалау мәдениеті, эстетикалық талғамы және адамгершілік бағдарын алмастыруға тиіс емес. Осы тұрғыдан алғанда, заманауи сәулеттік педагогикада технология мен адам арасындағы тепе-теңдік сақтау, студенттің өзіндік шығармашылық потенциалын дамытудың этикалық және әдістемелік аспектілерін ескеру маңызды. Модернизацияланған білім беру жүйесі болашақ сәулетшілерді тек техникалық тұрғыдан ғана емес, сонымен қатар мәдени, этикалық және әлеуметтік құзыреттіліктері қалыптасқан кәсіби тұлға ретінде даярлауы қажет деп тұжырым жасауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Талапов В. Концепция внедрения BIM в Казахстане: основные факты. КазНИИСА.
2. Панкина М.В. Цифровизация и формирование проектной культуры: возможности и риски // Известия УрФУ. – 2023. – Т. 29. – № 4.
3. Latto J. Pedagogical benefits of embedding project-based learning into the architectural curriculum: A case study // Proceedings of the 57th International Conference of the Architectural Science Association. – 2024. – pp. 694-701.
4. Кишик Ю.Н. Архитектурная композиция: учеб. пособие. – Минск: Выш. шк., 2010.
5. Yu H. Research on the Application of BIM Technology in Architectural Education and the Development of an Informatized Teaching Model // Research and Advances in Education. – 2025. – Vol. 4. – No. 5. – pp. 37-42. Paradigm Academic Press. DOI: 10.63593/RAE.2788-7057.2025.07.006.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЭФФЕКТИВНОГО ВНЕДРЕНИЯ МОУШЕН-ДИЗАЙНА В ПОДГОТОВКУ ГРАФИЧЕСКИХ ДИЗАЙНЕРОВ

Нурлан А.Ж.¹, Стамбекова Ж.К.².

¹ магистрант 1 курса образовательной программы 7М02125 – Дизайн

² PhD, старший преподаватель, факультет искусств,

Казахский Национальный педагогический университет имени Абая

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические условия внедрения моушен-дизайна в образовательный процесс подготовки графических дизайнеров в высших учебных заведениях Республики Казахстан. Обосновывается необходимость интеграции цифровых технологий в художественное образование в условиях цифровой трансформации. Особое внимание уделяется роли моушен-дизайна как инструмента визуальной коммуникации и обучения. Выделены ключевые педагогические условия эффективного внедрения моушен-дизайна, включая обновление содержания образовательных программ, развитие цифровых компетенций преподавателей, использование практико-ориентированных методов обучения и междисциплинарный подход.

Ключевые слова: моушен-дизайн, художественное образование, цифровые технологии, графический дизайн, визуальная коммуникация, цифровая трансформация.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарында графикалық дизайнерлерді даярлау үдерісіне моушен-дизайнды енгізудің педагогикалық шарттары қарастырылады. Цифрлық трансформация жағдайында көркемдік білім беруге цифрлық технологияларды енгізудің қажеттілігі негізделеді. Моушен-дизайнның визуалды коммуникация мен оқыту құралы ретіндегі рөліне ерекше назар аударылады. Моушен-дизайнды тиімді енгізудің негізгі педагогикалық шарттары айқындалып, олар білім беру бағдарламалары мазмұнын жаңарту, оқытушылардың цифрлық құзыреттіліктерін дамыту, тәжірибеге бағытталған оқыту әдістерін қолдану және пәнаралық тәсілді қамтиды.

Түйін сөздер: моушен-дизайн, көркемдік білім беру, цифрлық технологиялар, графикалық дизайн, визуалды коммуникация, цифрлық трансформация.

Abstract. This article examines the pedagogical conditions for the integration of motion design into the educational process of training graphic designers in higher education institutions of the Republic of Kazakhstan. The necessity of integrating digital technologies into art education in the context of digital transformation is substantiated. Special attention is paid to the role of motion design as a tool of visual communication and learning. The key pedagogical conditions for the effective implementation of motion design are identified, including the updating of educational program content, the development of digital competencies of teachers, the use of practice-oriented teaching methods, and an interdisciplinary approach.

Keywords: motion design, art education, digital technologies, graphic design, visual communication, digital transformation.

Введение

В условиях стремительной цифровой трансформации общества возрастает значимость визуальной коммуникации как одного из ключевых способов передачи информации. Современные медиаплатформы, образовательные ресурсы и социальные сети активно используют динамическую графику, анимацию и мультимедийный контент. Как отмечается в исследованиях, цифровизация образования требует не только внедрения новых технологий, но и пересмотра содержания образовательных программ и методов обучения [1].

Особую роль в данном контексте играет моушен-дизайн, который представляет собой синтез графического дизайна, анимации и цифровых технологий. Он позволяет эффективно визуализировать информацию, повышает уровень вовлеченности обучающихся и способствует более глубокому пониманию учебного материала. По мнению исследователей, интеграция моушен-графики в образовательном процессе значительно повышает качество усвоения информации за счет сочетания визуальных и аудиальных каналов восприятия [2].

В то же время система художественного образования в Казахстане находится на этапе активной трансформации. Несмотря на наличие отдельных дисциплин, связанных с цифровыми технологиями, внедрение моушен-дизайна в образовательные программы носит несистемный характер. Это создает противоречие между требованиями современного рынка труда и содержанием подготовки специалистов.

Актуальность исследования обусловлена необходимостью определения педагогических условий, обеспечивающих эффективную интеграцию моушен-дизайна в образовательный процесс подготовки графических дизайнеров.

1. Моушен-дизайн как фактор трансформации художественного образования

Моушен-дизайн в современном мире выступает не только как инструмент визуального оформления, но и как средство коммуникации, способное передавать сложную информацию в доступной форме. Его активное использование в образовательной среде связано с изменением способов восприятия информации современными студентами, которые ориентированы на визуальные и интерактивные форматы.

Согласно теории мультимедийного обучения, разработанной Р. Майером, комбинированное использование текста, изображения и анимации способствует более эффективному усвоению материала [3]. Дополняет данную позицию теория двойного кодирования А. Пайвио, согласно которой информация лучше запоминается при одновременном использовании вербальных и визуальных каналов [4].

Анимация может существенно повысить уровень понимания сложных процессов при условии ее методически грамотного использования [5]. Таким образом, моушен-дизайн становится важным инструментом не только в сфере креативных индустрий, но и в образовательной практике.

Кроме того, развитие цифровых технологий приводит к формированию новых требований к специалистам в области дизайна. Сегодня графический дизайнер должен обладать не только художественными навыками, но и владеть инструментами анимации, видеомонтажа и цифрового сторителлинга. Это требует пересмотра традиционных подходов к подготовке специалистов.

2. Актуальные проблемы внедрения моушен-дизайна

Несмотря на высокую актуальность, процесс внедрения моушен-дизайна в образовательные программы сталкивается с рядом системных проблем.

Одной из ключевых проблем является несоответствие содержания образовательных программ требованиям цифровой экономики. Современные образовательные системы должны активно адаптироваться к технологическим изменениям и внедрять цифровые компетенции в учебный процесс [6].

Другой важной проблемой является недостаточный уровень подготовки преподавателей. В рамках модели ТРАСК подчеркивается, что эффективное обучение возможно только при сочетании педагогических, предметных и технологических знаний [7]. Однако на практике многие преподаватели не обладают достаточными навыками работы с современными программами анимации.

Также следует отметить ограниченность материально-технической базы. Отсутствие современного оборудования и программного обеспечения существенно снижает возможности реализации практико-ориентированного обучения.

Дополнительной проблемой является недостаточная интеграция междисциплинарного подхода. Моушен-дизайн требует сочетания знаний из области дизайна, медиа и технологий, однако образовательные программы часто остаются фрагментированными.

Для преодоления указанных проблем необходимо создание комплекса педагогических условий, обеспечивающих эффективное внедрение моушен-дизайна (Рис.1).

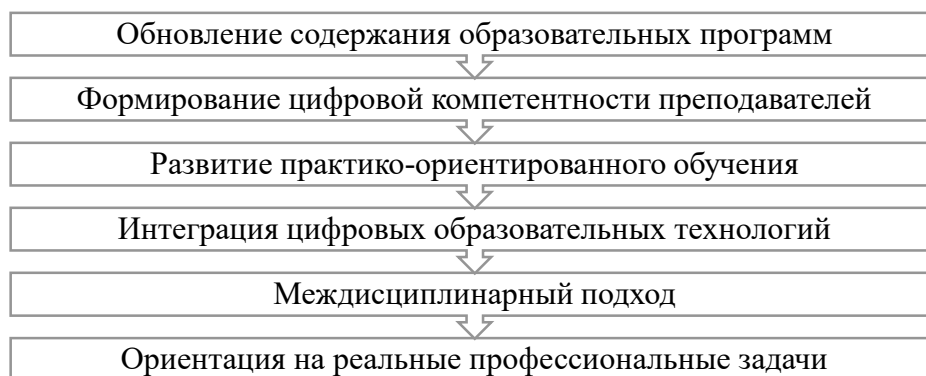

Рисунок 1. Педагогические условия эффективного внедрения моушен-дизайна

1. *Обновление содержания образовательных программ.* Учебные планы должны быть адаптированы к современным требованиям и включать дисциплины, направленные на освоение моушен-дизайна. Важно также интегрировать элементы анимации в существующие курсы графического дизайна.

2. *Формирование цифровой компетентности преподавателей.* Современный преподаватель должен владеть цифровыми инструментами и методиками их применения в обучении. Европейская рамка цифровых компетенций педагогов подчеркивает необходимость постоянного профессионального развития [8].

3. *Развитие практико-ориентированного обучения.* Практическая деятельность является ключевым элементом подготовки специалистов. Использование проектных заданий позволяет формировать профессиональные навыки и способствует развитию креативного мышления.

4. *Интеграция цифровых образовательных технологий.* Использование современных программных средств и онлайн-платформ расширяет возможности обучения и обеспечивает доступ к актуальным знаниям.

5. *Междисциплинарный подход.* Моушен-дизайн требует объединения знаний из различных областей, что соответствует современным тенденциям развития образования [9].

6. *Ориентация на реальные профессиональные задачи.* Обучение должно быть приближено к условиям реальной профессиональной деятельности, что способствует формированию конкурентоспособных специалистов.

3. Практическая реализация и педагогический потенциал моушен-дизайна

Практическая реализация моушен-дизайна в образовательном процессе может осуществляться через внедрение проектных и кейс-ориентированных заданий. Например, студентам предлагается разработать анимационный видеоролик, направленный на визуализацию определенной темы или концепции.

Такая форма работы способствует развитию не только технических навыков, но и креативного мышления, навыков визуального сторителлинга и командной работы. Исследования показывают, что использование интерактивных медиа значительно повышает вовлеченность студентов в учебный процесс [10].

Кроме того, создание собственных проектов позволяет студентам формировать профессиональное портфолио, что является важным фактором успешного трудоустройства.

Следует также отметить, что моушен-дизайн может использоваться не только как объект изучения, но и как инструмент обучения в других дисциплинах. Это расширяет его педагогический потенциал и способствует формированию цифровой образовательной среды.

4. Перспективы развития и внедрения

В перспективе развитие моушен-дизайна в системе художественного образования связано с дальнейшей цифровизацией и интеграцией инновационных технологий. В частности, наблюдается тенденция к использованию искусственного интеллекта, виртуальной и дополненной реальности в образовательном процессе.

Развитие данных направлений требует адаптации образовательных программ и разработки новых методик обучения. Важно также учитывать необходимость сохранения национальных культурных традиций в условиях цифровой трансформации.

Таким образом, интеграция моушен-дизайна является не только актуальной задачей, но и перспективным направлением развития художественного образования.

5. Обсуждение и выводы, предложения

Внедрение моушен-дизайна в систему художественного образования представляет собой важный этап модернизации подготовки графических дизайнеров. В условиях цифровой трансформации общества данное направление приобретает особую значимость. Использование цифровых технологий в образовательный процесс является необходимым условием модернизации системы образования и формирования современных профессиональных компетенций [11].

Выделенные педагогические условия позволяют обеспечить эффективную интеграцию моушен-дизайна в образовательный процесс. Их реализация способствует формированию современных профессиональных компетенций, развитию креативного потенциала студентов и повышению качества образования.

В дальнейшем необходимо продолжить исследования в данной области, уделяя особое внимание разработке методических подходов и практических моделей внедрения моушен-дизайна в образовательные программы вузов Казахстана.

Список использованной литературы:

1. UNESCO. *Digital Education Transformation Framework*. – 2021.
2. Su J. *Enhanced Learning Using Motion Graphics in Higher Education* – 2020.
3. Mayer R. *Multimedia Learning*. – 2nd ed. – 2009.
4. Paivio A. *Mental Representations: A Dual Coding Approach*. – 1990.
5. Lowe R., Schnotz W. *Learning with Animation: Research and Implications for Design*. – 2018.
6. OECD. *Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with AI, Blockchain and Robots*. – 2021.
7. Mishra P., Koehler M. *Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): Framework Update*. – 2021.
8. Redecker C. *European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu)*. – 2020.
9. Selwyn N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. – 2022.
10. Kim H., Reeves T. *Effects of Interactive Media on Student Engagement and Learning*. – 2022.
11. Михалина Т.Н., Федоров А.В. *Цифровые технологии в образовании*. – 2019.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖАОК (МООС) ПЛАТФОРМАЛАРЫН БОЛАШАҚ ГРАФИКАЛЫҚ ДИЗАЙНЕРЛЕРДІ ДАЯРЛАУДА ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Сәрсеналиева А.С.¹, Стамбекова Ж.К.²

¹ 7M02125 – «Дизайн» білім беру бағдарламасы, 1 курс магистранты

² PhD, аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Өнер факультет

Аңдатпа. Мақалада халықаралық ЖАОК (МООС) платформаларын болашақ графикалық дизайнерлерді даярлауда қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Цифрлық трансформация жағдайында білім беру жүйесінде орын алып жатқан өзгерістер талданып, онлайн білім беру платформаларының оқу процесіне әсері зерттеледі.

Зерттеу барысында шетелдік және қазақстандық ғалымдардың еңбектеріне талдау жасалып, МООС платформаларының білім сапасына, студенттердің кәсіби құзыреттілігінің қалыптасуына және цифрлық дағдыларды дамытуға ықпалы анықталады. Сонымен қатар графикалық дизайн саласында МООС платформаларының тәжірибеге бағытталған оқыту ортасы ретінде маңыздылығы негізделеді.

Мақалада Қазақстандағы МООС платформаларын қолдану тәжірибесі қарастырылып, цифрлық теңсіздік, контент сапасының әркелкілігі және оқытушылардың цифрлық даярлығы сияқты өзекті мәселелер айқындалады.

Зерттеу нәтижелері МООС платформаларының дәстүрлі білім беруді толықтыратын тиімді құрал екенін көрсетеді. Автор оларды оқу процесіне жүйелі енгізу және практикалық тапсырмалармен интеграциялау болашақ графикалық дизайнерлердің кәсіби дайындығын арттырудың маңызды шарты екенін тұжырымдайды.

Түйін сөздер: МООС, ЖАОК платформалары, графикалық дизайн, цифрлық білім беру, кәсіби құзыреттілік, онлайн оқыту

Аннотация. В статье рассматриваются возможности использования международных платформ массовых открытых онлайн-курсов (МООС) в подготовке будущих графических дизайнеров. Анализируются изменения, происходящие в системе образования в условиях цифровой трансформации, а также исследуется влияние онлайн-платформ на образовательный процесс.

В ходе исследования проведён анализ работ отечественных и зарубежных учёных, что позволило определить влияние МООС-платформ на качество образования, формирование профессиональных компетенций студентов и развитие цифровых навыков. Кроме того, обоснована значимость МООС как практико-ориентированной образовательной среды в сфере графического дизайна.

В статье также рассмотрен опыт применения МООС-платформ в Казахстане и выявлены актуальные проблемы, такие как цифровое неравенство, неоднородность качества контента и уровень цифровой подготовки преподавателей.

Результаты исследования показывают, что МООС-платформы являются эффективным инструментом, дополняющим традиционное образование. Автор делает вывод о необходимости их системного внедрения в учебный процесс и интеграции с практическими заданиями для повышения профессиональной подготовки будущих графических дизайнеров.

Ключевые слова: МООС, онлайн-курсы, графический дизайн, цифровое образование, профессиональные компетенции, онлайн-обучение

Abstract. This article examines the possibilities of using international Massive Open Online Course (MOOC) platforms in the training of future graphic designers. It analyzes the changes occurring in the

education system under the conditions of digital transformation and explores the impact of online learning platforms on the educational process.

The study includes an analysis of both international and Kazakhstani research, which made it possible to identify the influence of MOOC platforms on the quality of education, the formation of students' professional competencies, and the development of digital skills. In addition, the importance of MOOCs as a practice-oriented learning environment in the field of graphic design is substantiated.

The article also considers the experience of implementing MOOC platforms in Kazakhstan and identifies current challenges such as digital inequality, inconsistency in content quality, and the level of teachers' digital competence.

The results show that MOOC platforms are an effective tool that complements traditional education. The author concludes that their systematic integration into the educational process and alignment with practical tasks is essential for improving the professional training of future graphic designers.

Keywords: MOOC, online courses, graphic design, digital education, professional competencies, e-learning

Kipicne

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі цифрлық трансформация кезеңін бастан кешіруде. Бұл үдеріс тек техникалық құралдардың жаңаруымен ғана шектелмей, білім беру мазмұнының құрылымына, оқыту әдістеріне және білім алушының оқу процесіндегі рөліне түбегейлі өзгерістер енгізуде. Цифрлық технологиялардың дамуы нәтижесінде дәстүрлі оқыту моделі біртіндеп икемді, интерактивті және жеке траекторияға бағытталған оқыту форматымен алмастырылып келеді. Әсіресе графикалық дизайн сияқты шығармашылық бағыттарда бұл өзгерістер айқын көрінеді, себебі бұл сала цифрлық құралдар мен визуалды коммуникацияға тікелей тәуелді.

Соңғы жылдары халықаралық ЖАОК (MOOC – Massive Open Online Courses) платформалары білім беру жүйесінің маңызды элементіне айналды. Мысалы, F. Almeida және J. Morais өз зерттеуінде MOOC платформаларының бейресми білім беру жүйесіндегі рөлін талдай отырып, оларды дәстүрлі білім беру құрылымын толықтыратын тиімді құрал ретінде қарастырады [1]. Авторлар жүргізген эмпирикалық талдау нәтижесінде MOOC курстарына қатысқан студенттердің оқу мотивациясы мен өзіндік білім алу дағдыларының айтарлықтай артқаны анықталған. Сонымен қатар зерттеу барысында білім алушылардың көпшілігі курстарды кәсіби дағдыларды жетілдіру мақсатында таңдағаны көрсетілген, бұл MOOC платформаларының практикалық бағыттылығын дәлелдейді.

Ал қазақстандық ғалым З. Нұрбекова мен Б. Нұрбеков цифрлық білім беру жүйесінің дамуын кешенді түрде талдай отырып, Қазақстандағы жоғары білім беру ұйымдарында цифрлық технологияларды енгізу білім сапасына оң әсер ететінін көрсетеді [2]. Зерттеуде авторлар цифрландыру деңгейі жоғары оқу орындарында студенттердің оқу нәтижелері мен академиялық белсенділігі артатынын статистикалық деректер арқылы дәлелдейді. Сонымен қатар олар цифрлық білім беру ортасының қалыптасуы оқытудың икемділігін қамтамасыз етіп қана қоймай, студенттердің дербес білім алу қабілетін дамытуға ықпал ететінін атап өтеді.

Бұл екі зерттеуді салыстыра отырып, бір маңызды қорытынды жасауға болады: MOOC платформалары тек білімге қолжетімділікті арттыратын құрал ғана емес, сонымен қатар білім беру процесінің құрылымын өзгертетін фактор болып табылады. Бір жағынан, Almeida зерттеуінде MOOC-тың студенттің ішкі мотивациясы мен өзіндік оқу дағдыларына әсері көрсетілсе, екінші жағынан Нұрбекова еңбегінде оның институционалдық деңгейдегі тиімділігі дәлелденген.

Осы тұрғыдан алғанда, MOOC платформаларын болашақ графикалық дизайнерлерді даярлау жүйесіне енгізу мәселесі ерекше маңызға ие. Себебі графикалық дизайн саласында білім беру тек теориялық біліммен шектелмей, практикалық дағдыларды, цифрлық құралдарды меңгеруді және шығармашылық ойлауды талап етеді. Сондықтан халықаралық MOOC платформа-ларын қолдану арқылы білім беру мазмұнын жаңарту және студенттердің кәсіби құзыреттілігін дамыту мәселесі қазіргі кезеңдегі өзекті ғылыми бағыттардың бірі болып табылады.

1. MOOC платформаларының білім беру жүйесіндегі орны

МООС платформалары қазіргі білім беру жүйесінде баламалы емес, оны толықтыратын және кеңейтетін құрал ретінде қалыптасып отыр. Бұл тұжырым тек теориялық пікір емес, нақты эмпирикалық зерттеулермен дәлелденген.

Мысалы, F. Reiche және C. Doering жүргізген зерттеуде МООС курстарын университеттік оқыту процесіне енгізудің әсері талданады [3]. Авторлар бірнеше жоғары оқу орындарындағы студенттердің оқу нәтижелерін салыстыра отырып, МООС курстарын пайдаланған топтардың пәнді меңгеру деңгейі дәстүрлі форматта оқыған студенттермен салыстырғанда жоғары болғанын анықтайды. Сонымен қатар зерттеу нәтижесінде МООС курстары студенттердің оқу қарқынын жеке реттеу мүмкіндігін қамтамасыз ететіні және бұл олардың материалды тереңірек түсінуіне ықпал ететіні көрсетілген. Бұл жерде авторлар МООС-тың басты ерекшелігі – оқыту процесін жекелеңдіру мүмкіндігі екенін дәлелдейді.

Осыған ұқсас нәтижелер V. Zarubina зерттеуінде де көрініс табады [4]. Автор цифрлық білім беру қызметтерін талдай отырып, онлайн платформалардың оқыту құрылымын модульдік жүйеге көшіруге мүмкіндік беретінін көрсетеді. Оның зерттеуінде студенттердің оқу белсенділігі мен тапсырмаларды орындау жиілігіне талдау жасалып, онлайн форматта оқитын студенттердің оқу процесіне қатысу деңгейі жоғары болатыны анықталған. Сонымен қатар Zarubina цифрлық платформалардың білім беру процесінде кері байланысты жедел ұйымдастыруға мүмкіндік беретінін атап өтеді, бұл өз кезегінде оқытудың тиімділігін арттырады.

Қазақстандық зерттеуші Н. Рысбекқызы МООС платформаларын қолданудың студенттің оқу мінез-құлқына әсерін қарастырады [5]. Автор жүргізген сауалнама нәтижесінде студенттердің басым бөлігі МООС курстары арқылы өз бетімен білім алу дағдысын қалып-тастырғанын көрсетеді. Зерттеу барысында студенттердің 70%-дан астамы онлайн курстарды пайдалану олардың уақытты басқару қабілетін жақсартқанын және оқу жауапкершілігін арттырғанын атап өткен. Бұл нәтижелер МООС платформалары тек білім көзі ғана емес, сонымен қатар студенттің оқу мәдениетін қалыптастыратын құрал екенін көрсетеді.

Аталған зерттеулерді кешенді түрде талдай отырып, МООС платформаларының білім беру жүйесіндегі орны үш негізгі бағытта айқындалады. Біріншіден, олар білімге қолжетімділікті кеңейтеді, яғни географиялық немесе әлеуметтік шектеулерге қарамастан білім алуға мүмкіндік береді. Екіншіден, оқыту форматын икемді етеді, себебі студент оқу уақытын, қарқынын және мазмұнын өз қажеттілігіне қарай бейімдей алады. Үшіншіден, студенттің дербестігін арттырады, өйткені оқу процесінің негізгі жауапкершілігі білім алушының өзіне жүктеледі.

Біздің пайымдауымызша, бұл функциялар әсіресе графикалық дизайн саласы үшін маңызды. Себебі бұл салада білім беру тек дайын ақпаратты меңгерумен шектелмейді, керісінше, үнемі жаңа құралдарды үйренуді, трендтерді бақылауды және өзіндік стиль қалыптастыруды талап етеді. МООС платформалары дәл осы қажеттіліктерді қамтамасыз ете отырып, болашақ дизайнердің кәсіби қалыптасуына тікелей әсер етеді.

Сонымен қатар, МООС платформалары арқылы студенттер халықаралық тәжірибемен танысып, әлемдік деңгейдегі мамандардан білім алу мүмкіндігіне ие болады. Бұл фактор олардың кәсіби көкжиегін кеңейтіп қана қоймай, бәсекеге қабілеттілігін арттырады. Осы тұрғыдан алғанда, МООС платформалары қазіргі білім беру жүйесінің ажырамас элементіне айналып, оның даму бағытын айқындайтын маңызды құрал ретінде қарастырылуы тиіс.

2. МООС платформаларының графикалық дизайнерлерді даярлаудағы рөлі

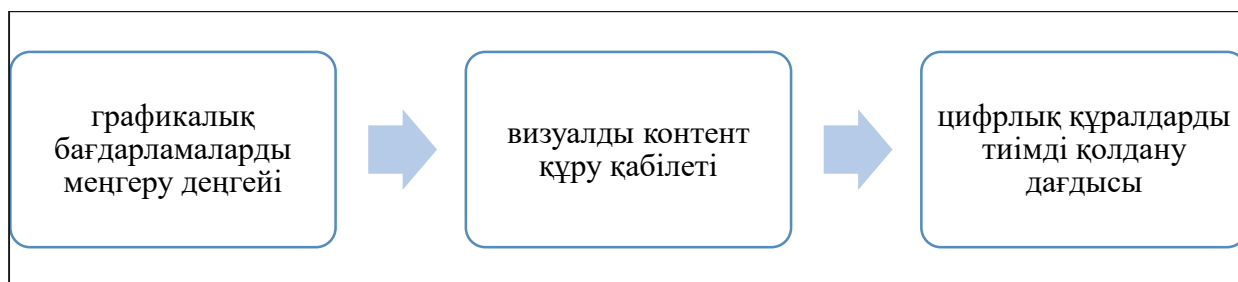
Графикалық дизайн – үнемі жаңарып отыратын, технологиялық өзгерістерге тікелей тәуелді сала. Сондықтан бұл бағыттағы мамандарды даярлау тек университеттік оқу бағдарламасымен шектелмеуі тиіс. Қазіргі уақытта дизайнердің кәсіби қалыптасуы үздіксіз білім алу, жаңа құралдарды меңгеру және халықаралық тәжірибемен танысу арқылы жүзеге асады.

А. Құрақбаева жүргізген зерттеуде онлайн білім беру платформаларын қолданудың студенттердің кәсіби дағдыларына әсері тәжірибелік тұрғыда талданған [6]. Автор оқу процесінде МООС элементтері енгізілген топ пен дәстүрлі форматта оқыған топтың нәтиже-лерін салыстырады. Зерттеу нәтижесінде онлайн платформаларды қолданған студенттердің практикалық тапсырмаларды орындау сапасы жоғары болғаны анықталған. Сонымен қатар олардың визуалды шешім қабылдау жылдамдығы мен креативті идея ұсыну деңгейі айтарлықтай

артқаны байқалған. Бұл жерде автор цифрлық орта тек білім беріп қана қоймай, шығармашылық ойлауды белсендіретін фактор екенін дәлелдейді.

– Осы бағыттағы тағы бір маңызды зерттеуді Г. Смагулова жүргізген [7]. Автор МООС платформаларын қолдану арқылы студенттердің цифрлық құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін диагностикалық әдістер арқылы бағалайды. Нәтижесінде МООС курстарын жүйелі пайдаланған студенттердің дәстүрлі оқытудағы студенттермен салыстырғанда келесі дағдылары жоғары болғаны анықталған (Сурет 1):

- графикалық бағдарламаларды меңгеру деңгейі;
- визуалды контент құру қабілеті;
- цифрлық құралдарды тиімді қолдану дағдысы;

Сурет 1. МООС курстарын жүйелі пайдаланған студенттердің дағдылары

Сонымен қатар зерттеу барысында студенттердің өз бетінше жаңа бағдарламаларды игеру қабілеті қалыптасқаны көрсетілген. Бұл МООС платформаларының тек дайын білім бермей, үйренуді үйрететін құрал екенін айқындайды.

Шетелдік зерттеуші J. Emerson МООС нарығының дамуын талдай отырып, платформалардағы курстардың құрылымына ерекше назар аударады [8]. Оның зерттеуінде ең жоғары сұранысқа ие курстардың практикалық жобаларға негізделгені анықталған. Яғни теориялық лекциялармен шектелмей, нақты тапсырмалар, кейстер және жобалық жұмыстар арқылы оқыту жүзеге асырылады. Автор жүргізген контент-анализ нәтижесінде дизайн бағытындағы курстардың басым бөлігінде студенттердің портфолио құруына бағытталған тапсырмалар қамтылғаны көрсетілген.

Бұл зерттеулерді талдай отырып, МООС платформаларының графикалық дизайнерлерді даярлаудағы негізгі ерекшелігі олардың тәжірибеге бағытталғандығы екенін көруге болады.

Біздің ойымызша, бұл жерде ең маңызды фактор – білімнің қолданбалы сипаты. Себебі МООС платформалары арқылы студент:

- нақты дизайн жобаларын орындау арқылы тәжірибе жинақтайды
- жеке портфолио қалыптастырады
- халықаралық стандарттарға сәйкес жұмыс істеуді үйренеді

Бұл дәстүрлі оқытуда әрдайым толық қамтамасыз етіле бермейтін маңызды компоненттер. Осы тұрғыдан алғанда, МООС платформалары болашақ графикалық дизайнердің кәсіби қалыптасу процесінде маңызды практикалық орта ретінде қызмет атқарады.

3. Білім сапасына әсері және студенттің дамуы

МООС платформаларының білім сапасына әсері соңғы жылдары көптеген зерттеулердің негізгі нысанына айналды. Бұл бағытта Н. Оспанова және әріптестері жүргізген зерттеу ерекше назар аударады [9]. Авторлар жоғары оқу орындарында МООС элементтерін енгізу арқылы студенттердің оқу нәтижелерін кешенді түрде талдайды. Зерттеу барысында эксперименттік және бақылау топтарының көрсеткіштері салыстырылып, МООС қолданылған топта:

- академиялық үлгерімнің жоғарылағаны
- оқу материалын меңгеру деңгейінің тереңдегені
- тапсырмаларды орындау сапасының артқаны анықталған.

Сонымен қатар студенттердің оқу процесіне белсенді қатысуы артқаны және олардың өзіндік білім алу стратегияларын жиі қолдана бастағаны байқалған.

F. Almeida жүргізген зерттеу бұл нәтижелерді басқа қырынан толықтырады [1]. Автор МООС платформаларының бейресми білім беру жүйесіндегі рөлін талдай отырып, студент-тердің оқу мотивациясына әсерін зерттеген. Сауалнама және интервью нәтижелері көрсеткен-дей, МООС курстарын пайдаланған студенттердің басым бөлігі оқу процесіне ішкі қызығушы-лықпен қатысатыны анықталған. Сонымен қатар олар білімді тек баға үшін емес, кәсіби даму мақсатында меңгеруге ұмтылатыны байқалған. Бұл МООС платформаларының білім алуға деген көзқарасты өзгертуге ықпал ететінін көрсетеді.

Алайда МООС жүйесін зерттеген М.С. Ашилова бұл бағыттағы мәселелерді де нақты талдайды [10]. Автор МООС курстарына тіркелген студенттердің оқу белсенділігіне статистика-лық талдау жүргізіп, курсты толық аяқтайтындардың үлесі салыстырмалы түрде төмен екенін анықтайды. Зерттеу нәтижесінде студенттердің бір бөлігі курсты бастап, бірақ соңына дейін жеткізбейтіні көрсетілген.

Бұл жағдайдың негізгі себептері ретінде:

- уақытты дұрыс жоспарлай алмау;
- сыртқы бақылаудың болмауы;
- мотивацияның төмендеуі

көрсетілген. Сонымен қатар автор курстар сапасының әркелкілігі де оқу нәтижесіне әсер ететінін атап өтеді.

Бұл жерде Ашилованың зерттеуі МООС жүйесіне сыни көзқараспен қарауға мүмкіндік береді.

Осы тұрғыда, бұл мәселелер МООС платформаларының әлсіз тұстары емес, керісінше оларды қолдану мәдениетінің жеткіліксіздігін көрсетеді. Егер студентке дұрыс бағыт-бағдар беріліп, оқу процесі жүйелі ұйымдастырылса, МООС платформалары білім сапасын арттырудың тиімді құралына айналады.

Сонымен қатар МООС платформалары студенттің тұлғалық дамуына да әсер етеді. Олар:

- жауапкершілікті арттырады
- өзіндік жоспарлау дағдысын қалыптастырады
- өмір бойы білім алу дағдысын дамытады

Осы тұрғыдан алғанда, МООС платформалары тек білім беру құралы ғана емес, студенттің кәсіби және тұлғалық дамуына ықпал ететін кешенді орта ретінде қарастырылуы тиіс.

4. Қазақстандағы тәжірибе және өзекті мәселелер

Қазақстанда МООС платформаларын қолдану білім беруді цифрландыру саясатының маңызды бағыты ретінде қалыптасып келеді. Бұл үдеріс жоғары білім беру жүйесінде онлайн курстарды, цифрлық платформаларды және аралас оқыту модельдерін енгізу арқылы жүзеге асуда.

3. Нұрбекова мен Б. Нұрбеков жүргізген зерттеуде Қазақстандағы жоғары оқу орындарында цифрлық технологияларды енгізу деңгейі кешенді түрде талданған [2]. Авторлар бірнеше университеттің оқу процесіне қатысты деректерді салыстыра отырып, цифрлық платформа-ларды белсенді қолданатын оқу орындарында студенттердің академиялық белсенділігі мен оқу нәтижелері жоғары болатынын анықтайды. Сонымен қатар зерттеуде онлайн ресурстарды пайдаланатын студенттердің оқу материалын игеру деңгейі дәстүрлі форматтағы студенттерге қарағанда тұрақты әрі терең болатыны көрсетілген.

Алайда зерттеу тек оң нәтижелермен шектелмейді. Авторлар цифрлық білім беру жүйесін енгізу барысында бірқатар жүйелік мәселелердің бар екенін нақты деректер арқылы көрсетеді. Соның ішінде ең маңыздысы – цифрлық теңсіздік. Зерттеу барысында ауылдық және қалалық студенттердің интернетке қолжетімділігі мен техникалық мүмкіндіктері арасында айтарлықтай айырмашылық бар екені анықталған. Бұл өз кезегінде МООС платформаларын қолдану тиімділігіне тікелей әсер етеді.

Контент сапасына қатысты мәселелер де зерттеу барысында ерекше атап өтіледі. Авторлар кейбір онлайн курстардың мазмұны жүйесіз немесе практикалық бағыттылығы жеткіліксіз екенін көрсетеді. Нәтижесінде студенттер қажетті кәсіби дағдыларды толық меңгере алмайды. Бұл

әсіресе қолданбалы бағыттарда, соның ішінде графикалық дизайн саласында өзекті мәселе болып табылады.

Осыған ұқсас қорытындылар V. Zarubina зерттеуінде де көрініс табады [4]. Автор цифрлық білім беру қызметтерін талдау барысында онлайн платформаларды енгізу оқыту процесін жеңілдеткенімен, олардың тиімділігі бірқатар факторларға тәуелді екенін көрсетеді. Зерттеуде студенттердің оқу белсенділігі мен нәтижелеріне әсер ететін негізгі факторлар ретінде:

- оқытушылардың цифрлық құзыреттілік деңгейі
- оқу контентінің сапасы
- платформаларды қолдану әдістемесі қарастырылған.

Zarubina жүргізген талдау нәтижесінде оқытушылардың цифрлық дағдылары жеткіліксіз болған жағдайда, онлайн платформаларды қолдану оқу сапасын арттырмайтыны анықталған. Сонымен қатар зерттеу барысында студенттердің цифрлық құралдарды тиімді қолдануы көбіне оқытушының бағыттауына байланысты екені көрсетілген.

Бұл екі зерттеуді салыстыра отырып, Қазақстандағы МООС платформаларын енгізу тек технологиялық мәселе емес, педагогикалық және әдістемелік мәселе екенін көруге болады.

Біздің пайымдауымызша, бұл мәселелер графикалық дизайн саласында одан да күрделі сипат алады. Себебі бұл бағытта білім беру тек ақпарат жеткізумен шектелмейді, ол визуалды ойлау, шығармашылық шешім қабылдау және нақты жобалық дағдыларды қалыптастыруды талап етеді. Егер МООС платформаларындағы контент сапасыз немесе практикалық тапсырмалар жеткіліксіз болса, бұл студенттің кәсіби қалыптасуына тікелей кері әсер етеді.

Сонымен қатар графикалық дизайн саласында қолданылатын бағдарламалар мен технологиялар үнемі жаңарып отырады. Егер оқу контенті осы өзгерістерге сәйкес жаңартылмаса, студент алған білімін практикада қолдануда қиындықтарға тап болады.

Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстандағы МООС платформаларын тиімді енгізу үшін тек техникалық инфрақұрылымды дамыту жеткіліксіз. Сонымен қатар:

- сапалы және практикалық бағыттағы контент әзірлеу
- оқытушылардың цифрлық және әдістемелік даярлығын арттыру
- білім беру процесін жобалық оқыту форматымен байланыстыру қажет.

Осы шарттар орындалған жағдайда ғана МООС платформалары болашақ графикалық дизайнерлерді даярлауда тиімді құралға айналып, білім беру сапасын арттыруға нақты үлес қоса алады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, халықаралық МООС платформалары қазіргі білім беру жүйесінің ажырамас құрамдас бөлігіне айналып, оның даму бағытын айқындайтын маңызды факторлардың бірі болып отыр. Жүргізілген зерттеулерді талдау нәтижесінде МООС платформаларының тек білімге қолжетімділікті арттырып қана қоймай, білім беру мазмұнын, оқыту әдістерін және студенттің оқу әрекетін түбегейлі өзгертуге ықпал ететіні анықталды.

Атап айтқанда, МООС платформалары болашақ графикалық дизайнерлерді даярлау барысында кәсіби құзыреттілікті қалыптастыруға, цифрлық технологияларды тиімді қолдану дағдыларын дамытуға және шығармашылық және аналитикалық ойлауды жетілдіруге мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында қарастырылған еңбектер (Almeida, Reiche, Нұрбекова, Құрақбаева және т.б.) МООС платформаларының тиімділігі әртүрлі деңгейде көрінетінін көрсетті. Бірқатар зерттеулерде олардың студенттің оқу мотивациясын арттыратыны, оқу нәтижелерін жақсартатыны дәлелденсе, кейбір еңбектерде (Ашилова) олардың тиімділігі студенттің өзіндік тәртібі мен оқу процесін ұйымдастыру деңгейіне тәуелді екені көрсетілді.

Осы талдауларға сүйене отырып, МООС платформалары дәстүрлі білім беруді алмастыратын жүйе емес, керісінше оны толықтыратын және күшейтетін құрал ретінде қарастырылуы тиіс деген қорытынды жасауға болады. Біздің ойымызша, МООС платформаларын тиімді қолданудың негізгі шарты – оларды оқу процесіне жүйелі және мақсатты түрде енгізу. Әсіресе графикалық дизайн саласында бұл платформаларды: жобалық оқыту әдістерімен байланыстыру, практикалық тапсырмалармен интеграциялау және халықаралық тәжірибемен ұштастыру арқылы қолдану ерекше нәтижеге жеткізеді.

Сонымен қатар болашақ зерттеулерде МООС платформаларын графикалық дизайн мамандарын даярлаудың ұлттық моделіне бейімдеу, сондай-ақ отандық контентті дамыту мәселелеріне назар аудару қажет деп есептеймін. Осылайша, МООС платформаларын тиімді пайдалану болашақ графикалық дизайнерлердің бәсекеге қабілеттілігін арттырып қана қоймай, білім беру жүйесінің сапалы жаңа деңгейге көтерілуіне ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Almeida F., Morais J. Non-formal education and MOOCs // *Education Sciences*. – 2025. – p. 60–65.
2. Нұрбекова З., Нұрбеков Б. Қазақстандағы білім беру жүйесін цифрландыру мәселелері // *Жоғары мектеп журналы*. – 2023. – 5–8 б.
3. Reiche F., Doering C. MOOCs in higher education // *International Journal of Education*. – 2022. – p. 25–30.
4. Zarubina V. Digital transformation of education services // *Springer*. – 2024. – p. 40–45.
5. Рысбекқызы Н. ЖАОК платформаларының білім беру жүйесіндегі рөлі // *ҚазҰУ хабаршысы*. – 2025. – 10–15 б.
6. Құрақбаева А. Студенттердің кәсіби дағдыларын дамытудағы онлайн платформалар // *Педагогика*. – 2025. – 20–25 б.
7. Смағұлова Г. Цифрлық құзыреттілікті қалыптастыру мәселелері // *Қарағанды университетінің хабаршысы*. – 2024. – 30–36 б.
8. Emerson J. MOOC market trends // *Economic Studies Journal*. – 2022. – p. 12–18.
9. Оспанова Н., Ақанова Ә. MOOCs in higher education integration // *IJIRSS*. – 2025. – p. 45–50.
10. Ашилова М.С. ЖАОК жүйесінің даму ерекшеліктері // *Білім беру технологиялары*. – 2024. – 110–115 б.

МҒТАР (МРНТИ): 18.11

ОӘЖ (УДК) 7.05:391:62

SPACE AGE СТИЛІ АРҚЫЛЫ ҚОҒАМНЫҢ БОЛАШАҚ ТУРАЛЫ ҚИЯЛЫ: СӘНДЕГІ УТОПИЯ МЕН ШЫНДЫҚ

Калжанова Б.М.¹, Нұрке М.С.²

¹Сән дизайн мамандығының 2 курс магистранты

²Ғылыми жетекші: Доцент, философия докторы PhD

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Аңдатпа: Space Age дәуірі XX ғасырдың ортасында ғылыми-техникалық прогрестің ерекше қарқынымен бірге қалыптасып, сән индустриясында футуристік формаларға, жаңа материалдарға және адамзаттың ғарыштық болашағы туралы қиялдарына жол ашты. Бұл мақалада Space Age стилінің тарихи дамуы, оның қоғамдағы утопиялық ойлаумен байланысы және сән дизайнына ұзақ мерзімді әсері қарастырылады. Сонымен қатар, қазіргі замандағы технологиялық прогресс, цифрлық мәдениет және виртуалды эстетика Space Age эстетикасын қайта жандандырып отырғаны талданады. Мақалада сән индустриясындағы футуризмнің әлеуметтік-психологиялық негіздері, болашаққа бағытталған мәдени кодтар және утопиялық идеалдардың қолданылуы нақты ғылыми деректер мен зерттеулерге сүйеніп көрсетіледі. Сондай-ақ Space Age стилінің заманауи дизайнерлердің жұмысындағы трансформациясы мысал ретінде қарастырылып, болашаққа деген қиялдың сәндегі шынайы көрініске айналу жолдары зерделенеді.

Түйін сөздер: Space Age, футуризм, сән тарихы, утопия, технология, дизайн

Аннотация: Эпоха Space Age сформировалась в середине XX века на фоне стремительного научно-технического прогресса, открыв в индустрии моды путь к футуристическим формам,

новым материалам и представлениям о космическом будущем человечества. В данной статье рассматриваются историческое развитие стиля Space Age, его связь с утопическим мышлением в обществе и долгосрочное влияние на дизайн моды. Кроме того, анализируется, как современные технологические достижения, цифровая культура и виртуальная эстетика способствуют возрождению эстетики Space Age. В статье также освещаются социально-психологические основы футуризма в индустрии моды, культурные коды, ориентированные на будущее, и использование утопических идеалов на основе конкретных научных данных и исследований. Также рассматривается трансформация стиля Space Age в работах современных дизайнеров и исследуются пути превращения фантазий о будущем в реальное воплощение в моде.

Ключевые слова: Space Age, футуризм, история моды, утопия, технологии, дизайн.

Abstract: The Space Age era emerged in the mid-20th century alongside rapid scientific and technological progress, opening new directions in the fashion industry through futuristic forms, innovative materials, and visions of humanity's cosmic future. This article examines the historical development of the Space Age style, its connection with utopian thinking in society, and its long-term impact on fashion design. Furthermore, it analyzes how contemporary technological advancements, digital culture, and virtual aesthetics are revitalizing Space Age aesthetics. The study also explores the socio-psychological foundations of futurism in the fashion industry, future-oriented cultural codes, and the application of utopian ideals based on empirical research and scientific data. Additionally, the transformation of the Space Age style in the works of modern designers is considered, and the ways in which futuristic imagination is translated into tangible fashion realities are investigated.

Keywords: Space Age, futurism, fashion history, utopia, technology, design.

Space Age стилі XX ғасырдың 1960 жылдарында ғарыштық жарыстың күшеюімен, ғылыми-техникалық прогрестің қарқынды дамуының әсерімен дүниеге келді. Адамзат алғаш рет Жер орбитасынан шығып, Айға қадам басқан кезеңде қоғамның болашаққа деген көзқарасы түбе-гейлі өзгерді. Бұл өзгеріс тек ғылымда ғана емес, сән индустриясында да көрініс тапты. Дизайнерлер жаңа материалдарды, инновациялық технологияларды пайдалана отырып, адам-заттың болашақтағы өмірін елестетуге талпынды. Пако Рабан, Андре Курреж және Пьер Карден сияқты дизайнерлер Space Age эстетикасының негізін қалаған тұлғалар саналады [1, с. 45].

Space Age стилін айқындайтын басты нышандардың қатарына анық геометриялық пішіндер, ықшам әрі таза силуэттер, металлизирленген маталардың жылтыры, винил мен пластиктің жасанды табиғаты және түрлі синтетикалық талшықтардың белсенді қолданылуы жатады. Мұндай материалдар мен формалардың танымал болуы XX ғасыр ортасында қоғамда үстем болған технологиялық оптимизмнің тікелей көрінісі еді.

Ғарыш кеңістігін бағындыру жөніндегі алғашқы жетістіктер адамзаттың мүмкіндігі шексіз екенін дәлелдеп, болашаққа деген сенімді күшейтті. Осы жағдай сәнді тек эстетикалық бағыт емес, жаңа дәуірдің рухын білдіретін мәдени кодқа айналдырды. Қоғам болашақты жарқыраған, тазалық пен технология үйлескен, толықтай модернизацияланған кеңістік ретінде елестете бастады.

Дәл осы кезеңдегі дизайнерлердің таңдауында көрініс тапқан стильдік шешімдер утопиялық ойлаудың сәндегі нақты ізін көрсетіп, болашақ туралы ұжымдық қиялдың қалай визуалды формаға айналғанын айқын дәлелдейді [2, с. 132].

Утопиялық эстетика Space Age стилінің басты қозғаушы күштерінің бірі болды. Утопия – қоғамның идеалды болашағы туралы арманы. Бұл арман XX ғасырда ғылымға деген сенімнің артуымен одан сайын күшейді. Ғарышқа саяхаттау, басқа планеталарды игеру, жасанды интеллект құру – осының бәрі сәнде көркемдік формаға айналды. Мысалы, Андре Курреждің 1964 жылғы коллекциялары әйел образын «жаңа дәуірдің өкілі» ретінде көрсетіп, оларды заманауи, белсенді, технологиямен үндескен тұлғалар ретінде бейнеледі. Бұл қоғамдағы әйел рөліне деген көзқарастың да өзгергенін көрсетеді. Space Age стиліндегі утопиялық көріністердің бір бөлігі шын мәнінде қоғамдағы әлеуметтік трансформацияның көрінісі болды [3, с. 58].

Сонымен қатар Space Age стилі ғылыми фантастикадан да үлкен әсер алды. Айзек Азимов, Артур Кларк секілді жазушылардың еңбектері болашақ туралы қоғамдық түсінікке ықпал етіп, сәндегі футуристік бейнелерді қалыптастыруға көмектесті. Cinematic science fiction («2001: A Space Odyssey», «Star Trek») визуалды тіл ретінде дизайнерлерге шабыт берді. Кинодағы костюмдік дизайн сәндегі эксперименттерге жол ашып, технология мен эстетиканың бірігуіне негіз қалыптастырды [4, с. 211].

Space Age стилінің тағы бір ерекшелігі – материалдық инновация. XX ғасырдың ортасында синтетикалық маталар кең тарала бастады: нейлон, винил, поливинилхлорид, металлдандырылған талшықтар. Бұл материалдар «болашақ матасы» деп қабылданды, өйткені олар жеңіл, жарқырағыш әрі бұрын-соңды болмаған эстетика қалыптастырды. Игерілген материалдар адамдардың технологиялық әлемге деген қызығушылығын арттырды. Ғалымдар материалтану саласында жаңа сипаттамаларды анықтай бастады. Мысалы, DuPont компаниясының ойлап тапқан Lycra материалы денеге толықтай бейімделетін формаларды жасауға мүмкіндік берді [5, с. 77].

Бүгінгі күні Space Age стилі бірнеше қайта жаңғыру кезеңінен өтуде. Қазіргі заман дизайнерлері жаңа технологиялар – 3D-принтинг, цифрлық маталар, биоматериалдар, нанотехнологиялар арқылы болашақ эстетикасын жаңа қырынан көрсетіп отыр. Iris Van Herpen, Hussein Chalayan секілді дизайнерлер XXI ғасырдың футуристік эстетикасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Олар Space Age стилінің концепциясын сақтай отырып, оны заманауи ғылыми жетістіктермен толықтырады. Бұл жаңа дәуірде болашақ туралы қиял виртуалды әлеммен де байланысты. VR-технологиялар, цифрлық аватарлар және метаверс сәнді тұтыну әдісін түбегейлі өзгертті [6, с. 142].

Space Age стилі утопия мен шындық арасындағы шекараны үнемі шайқалтатын құбылыс. Бір жағынан, ол болашақтың идеалды образы – тазалық, симметрия, технологиямен үйлесім. Екінші жағынан, ол нақты ғылыми прогрестің нәтижесі. Сондықтан ол сән тарихында тек эстетикалық үрдіс емес, мәдени-философиялық құбылыс болып қала береді. Space Age моделінде уақыт шекарасы жойылады: өткен ғасырдағы утопиялық иллюзиялар бүгінгі күннің инновациялық шындығына айналуға. Мәселен, 1960 жылдары утопия саналған автоматтандырылған киім, смарт-маталар, жарықтандырылған костюмдер бүгінде нақты өндірісте бар [7, с. 90].

Сондай-ақ Space Age эстетикасы қоғамның қорқыныштарын да көрсетеді. Технологиялар дамыған сайын адамдар болашақтың тек позитивті емес, күрделі, кейде қауіпті болуы мүмкін екенін түсінеді. Сондықтан футуристік сәнде дистопиялық элементтер де пайда болды. Қара түстер, қорғаныс формалары, функционалды материалдар – заманның алаңдаушылығын көрсетеді. Бұл құбылысты зерттеуші Сьюзан Фрейлонг «футуристік сән әрқашан болашақ туралы екіұдай сезім береді: үміт пен қорқыныш қатар жүреді», - деп жазады [8, с. 301].

Space Age стилінің бүгінгі көрінісі оның тұрақты мәдени маңызын дәлелдейді. Ол дизайнерлерді жаңа мүмкіндіктерге жетелейді, қоғамның болашақ туралы қабылдауын өзгертуге ықпал етеді және технология мен өнердің арасындағы диалогты жалғастырады. Қазіргі таңда ғарыш индустриясы қайта дамып жатыр: SpaceX, Blue Origin сияқты компаниялардың жетістіктері жаңадан «ғаламдық ғарыш дәуірін» қалыптастыруда. Бұл үрдістер сәнге де әсер етеді: космотехникалық эстетика қайта оралып, жаңа шынайылыққа бейімделуде [9, с. 188].

Бүгінгі күні Space Age эстетикасы мүлде жаңа мазмұнмен толыққан күйде қайта бой көтеруде. XXI ғасырдағы дизайнерлер болашақ туралы түсінікті тереңдетіп, оны тек визуалды шешімдермен емес, сонымен бірге технологиялық жаңалықтармен үндестіре отырып жаңаша пайымдайды. Мәселен, Iris Van Herpen, Hussein Chalayan, Nicola Formichetti сияқты кутюрье заманауи ғылыми жетістіктерді шығармашылық процестің негізгі элементіне айналдырып, бұрын мүмкін емес болып көрінген формалар мен құрылымдарды қолдануға жол ашты.

Қазіргі таңда 3D-принтинг, роботтандырылған тігін жүйелері, биологиялық негіздегі материалдар мен наноталшықтар дизайнерлік ізденістің қарапайым құралына айналып үлгерді. Бұл технологиялар киімді тек сәндік элемент емес, болашақ өмір салтын көрсететін

эксперименттік объект ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде Space Age эстетикасы болашақ киімдерінің нақты прототиптері арқылы шынайылыққа жақындай түсті.

Сонымен бірге виртуалды сән жаңа мәдени бағыт ретінде қалыптасып келеді. Аватарларға арналған цифрлық киімдер тек сән тұтыну тәсілін ғана емес, адамның өзін таныту формасын да өзгертуде. Метаверстегі киім «цифрлық тұлғаның» бір бөлігіне айналып, сәннің физикалық кеңістіктен виртуалды шындыққа ауысқанын дәлелдейді. Осы үрдістер Space Age стилінің бүгінгі қоғамда тек ностальгиялық бағыт қана емес, технологиялық өзгерістерге бейімделген өміршең феномен екендігін көрсетеді [6, с. 142].

Space Age эстетикасы утопия мен шындық арасындағы нәзік байланысты көрсетеді. Бір жағынан, ол – адамзаттың болашаққа деген сенімінің көрінісі. Екінші жағынан, ол нақты ғылыми прогрестің нәтижесі. Мысалы, 1960 жылдары тек қиял түрінде болған смарт-маталар, өздігінен жарықтанатын костюмдер, дене температурасын реттейтін талшықтар бүгінде нақты өндірісте қолданылып жатыр. Осы тұрғыдан алғанда Space Age стилі сәндегі ғылыми-философиялық ойлаудың ерекше түрі болып табылады [7, с. 90].

Сонымен бірге футуристік сән тек оптимизмге ғана емес, қоғамның үрейіне де жауап береді. Технологияның шамадан тыс дамуы, жасанды интеллекттің өсуі, экологиялық дағдарыс секілді мәселелер болашақ туралы көзқарасты күрделендірді. Сондықтан заманауи футуристік сәнде дистопиялық элементтер жиі кездеседі: қара түстер, қорғанысқа бағытталған формалар, маскалар, ауыр синтетикалық материалдар. Сьюзан Фрейлонг атап өткендей, «футуристік сән әрқашан үміт пен алаңдаудың арасында тербеледі» [8, с. 301]. Бұл сән эстетикасының әлеуметтік-психологиялық мәнін тереңдетеді.

Қазіргі ғарыш индустриясының дамуы – SpaceX, Blue Origin, Virgin Galactic секілді компаниялардың жетістіктері – Space Age стиліне жаңа леп беруде. Ғарыштық туризм идеясының нақты жүзеге асуы футуристік киімдерге деген қызығушылықты арттырды. Компаниялар арнайы материалдардан жасалған жеңіл скафандрлар, атмосфералық қысымға төзімді костюмдер жасап, оларды эстетикалық элемент ретінде де ұсынып отыр [9, с. 188]. Бұл сән мен ғарыш технологиясының шынайы тоғысуының жаңа кезеңін көрсетеді.

Осылайша, Space Age стилі тек өткеннің эстетикасы емес, ол қоғамның болашаққа бағытталған мәдени айнасы болып табылады. Бұл стиль адамзаттың армандары мен ғылыми прогрестің арасындағы көпір рөлін атқарады. Утопиялық элементтердің шынайы өмірде жүзеге асуы – сән индустриясының болашақтағы бағыттарына қатысты маңызды белгі. Жаңа техно-логиялар дамыған сайын Space Age стилі жаңа формаларға ие бола береді, бірақ оның басты идеясы – болашаққа сенім – өзгеріссіз қалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Breward, C. *Fashioning London: Clothing and the Modern Metropolis*. Berg Publishers, 2004. – 45–67 pp.
2. Blanks, T. *The Future of Fashion is Now*. Thames & Hudson, 2014. – 130–150 бб.
3. Mair, B., & Kierulf, G. *André Courrèges: Fashion, Futurism and the Sixties*. V&A Publishing, 2016. – 55–72 pp.
4. Sobchack, V. *Screening Space: The American Science Fiction Film*. Rutgers University Press, 1997. – 210–235 pp.
5. Kennedy, B. *New Materials in Fashion Design*. Laurence King Publishing, 2019. – 75–98 бб.
6. Bolton, A. *Manus x Machina: Fashion in an Age of Technology*. Metropolitan Museum of Art, 2016. – 140–170 pp.
7. Quinn, B. *Techno Fashion*. Berg Publishers, 2002. – 88–110 бб.
8. Freylong, S. *Future Fashion: A Critical Analysis of Futuristic Aesthetics*. Oxford University Press, 2018. – 295–315 pp.
9. Jenkins, H. *Culture and Technology in the 21st Century*. MIT Press, 2020. – 185–205 pp.

ӨНЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Аталыкова А.Н.

*7M01416-«Көркем білім, графика және жобалау» мамандығының 2 курс магистранты,
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті*

Аңдатпа. Мақалада көркемдік білім беру жүйесіндегі цифрлық технологиялардың рөлі мен инновациялық оқыту әдістерінің тиімділігі қарастырылады. Өнер пәндерін оқытуда графикалық редакторларды, 3D модельдеу құралдарын және интерактивті платформаларды қолданудың маңыздылығы негізделді. Білім беру үдерісін цифрландыру арқылы оқушылардың шығармашылық ізденісін арттыру және заманауи өнер мен технологияның синтезін қалыптастыру жолдары талданады. Жүргізілген педагогикалық эксперимент нәтижелеріне сүйене отырып, инновациялық әдістерді енгізудің педагогикалық шарттарына баға беріліп, олардың білім сапасына әсері зерделенеді.

Түйін сөздер: цифрлық технологиялар, инновациялық әдістер, көркемдік білім, дизайн, компьютерлік графика, визуалды өнер, оқыту әдістемесі, педагогикалық эксперимент.

Аннотация. В статье рассматриваются роль цифровых технологий и эффективность инновационных методов обучения в системе художественного образования. Обосновывается значимость использования графических редакторов, инструментов 3D-моделирования и интерактивных платформ в преподавании предметов искусства. Анализируются пути повышения творческого поиска учащихся и формирования синтеза современного искусства и технологий через цифровизацию образовательного процесса. На основе результатов проведенного педагогического эксперимента дается оценка педагогическим условиям внедрения инновационных методов и исследуется их влияние на качество образования.

Ключевые слова: цифровые технологии, инновационные методы, художественное образование, дизайн, компьютерная графика, визуальное искусство, методика обучения, педагогический эксперимент.

Abstract. The article examines the role of digital technologies and the effectiveness of innovative teaching methods in the art education system. The significance of using graphic editors, 3D modeling tools, and interactive platforms in teaching art subjects is substantiated. Through the digitalization of the educational process, ways to enhance students' creative research and form a synthesis of modern art and technology are analyzed. Based on the results of the conducted pedagogical experiment, the pedagogical conditions for implementing innovative methods are evaluated, and their impact on the quality of education is explored.

Keywords: digital technologies, innovative methods, art education, design, computer graphics, visual art, teaching methodology, pedagogical experiment.

Кіріспе Заманауи ақпараттық қоғамда өнер мен технологияның шекарасы барған сайын жойылып келеді. Көркемдік білім беру саласы бұрын тек дәстүрлі материалдармен (кенеп, бояу, саз) шектелсе, бүгінде цифрлық құралдар өнердің ажырамас бөлігіне айналды. Білім беруді модернизациялау жағдайында өнер пәндерін оқытудың жаңа инновациялық әдістерін енгізу - оқушылардың визуалды сауаттылығын арттыру мен олардың шығармашылық әлеуетін заманауи тілде көрсетуіне мүмкіндік береді.

1. Көркемдік білім берудегі цифрлық құралдардың жіктелуі

Өнер сабақтарында қолданылатын цифрлық технологияларды бірнеше негізгі бағытқа бөлуге болады. Олардың әрқайсысы оқушының шығармашылық ойлауын дамытуда өзіндік

функционалдық маңызға ие:

Графикалық редакторлар (2D графика): Adobe Photoshop, CorelDRAW немесе тегін баламалары (GIMP, Krita) арқылы оқушылар цифрлық кескіндеме мен иллюстрация негіздерін меңгереді. Бұл құралдар түстермен жұмыс істеудің, композиция құрудың және қабаттармен (layers) манипуляция жасаудың шексіз мүмкіндіктерін ұсынады [3, 42 б.].

Үшөлшемді модельдеу (3D графика): SketchUp, AutoCAD және Blender сияқты бағдарламалар оқушыларға көлемдік нысандарды құрастыруға, архитектуралық және өнеркәсіптік дизайн нысандарын модельдеуге жағдай жасайды. Бұл кеңістіктік ойлау мен инженерлік дәлдікті ұштастыруға көмектеседі.

Интерактивті және мультимедиялық технологиялар: Виртуалды музейлер, арт-платформалар және VR (виртуалды шындық) технологиялары оқушыларға әлемдік өнер туындыларын кеңістікте сезінуге, олардың құрылымын зерттеуге мүмкіндік береді [5, 47 б.].

2. Инновациялық оқыту әдістерінің мазмұны

Цифрлық технологияларды қолдану оқытудың инновациялық әдістерінсіз толыққанды нәтиже бермейді. Қазіргі педагогикада өнерді оқытудың келесідей заманауи әдістері басымдыққа ие:

Жобалық оқыту әдісі (Project-Based Learning): Бұл әдіс шеңберінде оқушылар нақты бір өнімді жасауға (мысалы, авторлық логотип, интерьер дизайны немесе цифрлық комикс) бағытталған ұзақ мерзімді тапсырмаларды орындайды. Жобалық әрекет оқушыны зерттеу жүргізуге, жоспарлауға және соңғы нәтижені презентациялауға үйретеді [4, 88 б.].

Дизайн-ойлау (Design Thinking): Бұл әдістеме шығармашылық мәселені шешуге бағытталған. Ол эмпатия (тұтынушының қажеттілігін түсіну), идеялар генерациясы және прототиптеу кезеңдерінен тұрады. Өнер сабағында бұл әдіс оқушының тек әдемі дүние жасап қана қоймай, оның практикалық пайдасын да ойлауына ықпал етеді.

Сұранысқа негізделген оқыту (Inquiry-Based Learning): Мұғалім дайын нұсқаулық бермейді, керісінше оқушыға «Бұл нысанды цифрлық форматта қалай бейнелеуге болады?» деген сияқты проблемалық сұрақ қояды. Оқушы бағдарламалық құралдарды өздігінен зерттеу арқылы шешім табады [1, 56 б.].

3. Цифрлық технологиялардың педагогикалық артықшылықтары

Дәстүрлі оқытумен салыстырғанда, цифрлық технологиялар бірнеше стратегиялық артықшылықтарды иеленеді. Бұл мәселені зерттеуші С.Т. Иманбаева білім беруді модернизациялау контекстінде қарастырып, цифрлық ортаның дидактикалық мүмкіндіктерін жоғары бағалайды. Біріншіден, бұл - нұсқалық (вариативтілік). Цифрлық форматта оқушы бірнеше композициялық шешімді жылдам жасап, оларды салыстыра алады. Екіншіден, интерактивтілік - оқушы өз жұмысының нәтижесін нақты уақытта көріп, түзетулер енгізе алады [2, 105 б.]. Автордың пайымдауынша, мұндай кері байланыс оқушының танымдық қызығушылығын арттырып, оны шығармашылық процестің белсенді субъектісіне айналдырады. Осылайша, цифрлық технологиялар тек техникалық функцияларды ғана емес, оқытудың мазмұнын сапалық деңгейге көтеретін маңызды педагогикалық шарт болып табылады.

Сонымен қатар, цифрлық технологиялар пәнаралық байланысты (STEAM білім беру) нығайтады. Өнер сабағында компьютерлік графиканы қолдану математикалық есептеулерді, информатикалық алгоритмдерді және эстетикалық заңдылықтарды біріктіреді. Бұл оқушының дүниетанымын кеңейтіп, оның заманауи креативті индустриядағы орнын анықтауға көмектеседі.

4. Ұлттық құндылықтар мен цифрлық этнодизайн

Инновациялық әдістердің тағы бір маңызды бағыты - ұлттық мәдениетті цифрлық форматта трансформациялау. Бұл мәселені зерттеуші Е. Н. Жанділдин өзінің әдістемелік еңбектерінде компьютерлік технологиялар мен дәстүрлі өнердің синтезі ретінде қарастырады. Автордың пайымдауынша, цифрлық құралдар арқылы қазақтың ою-өрнектерін, ұлттық киімдері мен архитектуралық элементтерін заманауи стильде (стилизация) қайта өңдеу - оқушылардың тарихи мұраға деген жаңаша көзқарасын қалыптастырып қана қоймай, олардың этнодизайн саласындағы кәсіби дағдыларын шыңдайды.

Е. Н. Жанділдин дизайн негіздерін оқытуда ұлттық кодты сақтаудың маңыздылығын алға тарта отырып, компьютерлік графиканы тек техникалық құрал емес, халықтық мұраны жаңғыртушы медиа ретінде сипаттайды [3, 72 б.]. Бұл тәсіл оқушыларға дәстүрлі нысандардың геометриялық құрылымын цифрлық ортада терең талдауға және оларды заманауи визуалды тілде сөйлетуге мүмкіндік береді. Осылайша, оқыту процесінде цифрлық этнодизайн элементтерін қолдану оқушының мәдени бірегейлігін сақтай отырып, оның шығармашылық ойлауын жаңа белеске көтереді.

5. Зерттеу нәтижелері мен практикалық қолданыс

Осы мақала аясында мен цифрлық технологиялар мен инновациялық әдістердің тиімділігін анықтау мақсатында педагогикалық эксперимент жүргіздім. Эксперимент барысында оқушылардың шығармашылық тапсырмаларды орындау кезіндегі белсенділігі мен цифрлық бағдарламаларды меңгеру деңгейін тікелей бақыладым.

Практикалық экспериментімнің қорытындысы бойынша, оқушылардың 85%-ы цифрлық құралдармен (AutoCAD, SketchUp) жұмыс істеу олардың болашақ кәсіби таңдауына (архитектор, дизайнер, инженер) тікелей оң әсер еткенін атап өтті. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, цифрлық форматта жұмыс істеу оқушылардың өз идеяларына деген сенімділігін арттырып, техникалық қателерді түзетуге кететін уақытты 40%-ға қысқартқан.

Бұл менің бақылауымша, көркемдік білім берудегі инновациялық әдістердің тек эстетикалық талғамды қалыптастырып қана қоймай, сонымен қатар терең кәсіби бағдар берушілік рөл атқаратынын нақтылайды. Мұндай нәтижелер С.А. Бердібаевтың ақпараттық технологиялардың педагогикалық әлеуеті туралы теориялық тұжырымдамаларын практикалық тұрғыда дәлелдей түседі [5, 48 б.]. Менің тәжірибемде оқушылардың графикалық бағдарламалар арқылы жасаған жобалары олардың шығармашылық тұрғыдан ашылуына, сыни ойлау қабілетінің артуына және өзара коллаборация орнатуға дайын екендігін көрсетті. Цифрлық құралдармен жұмыс істеу барысында оқушылар өз идеяларын еркін жүзеге асырып қана қоймай, өзгелердің пікіріне талдау жасауды және топта бірлесе шешім қабылдауды үйренді. Төмендегі кестеде менің бақылауым негізінде жасалған цифрлық және дәстүрлі оқыту әдістерінің салыстырмалы талдауы берілген:

Көрсеткіштер	Дәстүрлі оқыту (қағаз бетінде)	Цифрлық оқыту (CAD/3D графика)
Шығармашылық еркіндік	Шектеулі (материалдардың тұрақтылығы қателік жасаудан қорқыныш тудырады)	Жоғары (нұсқалармен еркін эксперимент жасау арқылы креативтілік артады)
Сыни ойлау деңгейі	Төмен (дайын үлгілерді қайталау басым)	Жоғары (жобаның функционалдығы мен эстетикасын өздігінен талдау қабілеті)
Коллаборация (ынтымақтастық)	Жеке жұмысқа бағытталған	Жоғары (ортақ цифрлық жобалар жасау және тәжірибе алмасу мүмкіндігі)
Идеяларды визуализациялау	Статикалық (тек бір қырынан көру)	Динамикалық (нысанды жан-жақты зерттеу және виртуалды кеңістікте өңдеу)

Қорытынды

Өнерді оқытудағы цифрлық технологиялар мен инновациялық әдістер – бұл жай ғана технологиялық тренд емес, заман талабынан туындаған қажеттілік. Менің зерттеуім көрсеткендей, оқыту үдерісіне заманауи графикалық құралдар мен жобалау әдістемелерін енгізу білім берудің сапасын арттырып, оқушылардың заманауи әлемдегі бәсекеге қабілеттілігін нығайтады.

Алайда, технологияның өзі тек мақсатқа жету жолындағы құрал екенін, ал біздің басты міндетіміз – оқушының бірегей көркемдік талғамы мен шығармашылық еркіндігін дамыту екенін ұмытпаған жөн. Цифрлық құралдар оқушыны стандартты қалыптармен шектемей, керісінше оның сыни ойлауын шыңдап, күрделі мәселелерді шығармашылықпен шешуге жол ашуы тиіс.

Сонымен қатар, цифрлық ортадағы бірлескен жұмыс (коллаборация) оқушыларды әлеуметтік ынтымақтастыққа және білім алмасу мәдениетіне баулиды.

Болашақта білім беру бағдарламаларын цифрлық мүмкіндіктермен үйлестіре отырып, ұлттық құндылықтар мен заманауи инновациялардың синтезін жасау – өнер педагогикасының негізгі даму жолы болып қала бермек. Бұл бағыттағы жұмыстарды жалғастыру оқушылардың тек техникалық дағдыларды меңгеріп қана қоймай, шығармашылық тұрғыдан ашық, жауапкершілігі жоғары тұлға болып қалыптасуына кепіл болады деп түйіндеймін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мұхаметжанов А. Қ. *Көркемдік білім берудегі инновациялық технологиялар.* – Алматы: Өнер, 2022. – 180 б.
2. Иманбаева С. Т. *Көркемдік білім берудегі инновациялық үдерістер: Оқу құралы.* – Алматы: Қазақ университеті, 2023. – 204 б.
3. Жанділдин Е. Н. *Дизайн және компьютерлік графиканы оқыту әдістемесі.* – Алматы: Өнер, 2021. – 160 б.
4. Әбілқасымова А. Е. *Қазіргі мектептегі оқыту әдістемесінің мәселелері.* – Алматы: Мектеп, 2021. – 156 б.
5. Бердібаев С. А. *Бейнелеу өнері сабақтарындағы ақпараттық технологиялар // Педагогикалық ізденіс.* – 2023. – №2. – 45-50 бб.

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

Байгутов К.А. Қазақ мифологиясы негізінде гравюра өнерін оқытудың құрылымдық-мазмұндық моделін әзірлеудің ғылыми-әдістемелік негіздері	5
Рахметова Н.Б., Жексенбаева С.У., Абикенова Г.Т., Аюша Г.Е. Болашақ көркем еңбек пәні мұғалімдерін кәсіби даярлауда педагогикалық іс-әрекеттердің маңызы	16
Құдабаева К.И., Айтмұханова П.М., Калинин Е.Д., Даненова А. Білім мен өндірістің тоғысында әлеуметтік-экономикалық даму және тұрақты мәдениетаралық диалог контекстінде мәдени жобалаудың пәнаралық моделін құру	20
Абишева О.Т., Талдыбекұлы Д. Инновациялық сәулет-дизайн арқылы өнерді оқытудағы танымдық белсенділікті арттыру	22
Келденева К.К. Бейнелеу өнерінде портретті орындаудың әдістемелік негіздері	25
Ақбаева Ш., Бакаиев Р.С. Қазақ халқының мәдени мұрасын сақтауда цифрлық технологиялардың маңызы мен орны	29
Аденова Л.Ж., Ибраимов У.К. Креативный дизайн: современные тренды в моде	33
Калдыбаева К.А., Крыкбаева С.М. Көркемдік білім берудегі инновациялық технология әдістері арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту	35
Токқұлиева У.К. AI мүмкіндіктер оқушылардың импульстерін визуализациялаудағы биометриялық шығармашылыққа бейімдеу	39
Манасов Б. Көркем білім беру жүйесінде оқытудың заманауи әдістері мен тәсілдері	44
Шажабаева Ж.А. Креативті ойлауды қалыптастырудағы өнер мен нейропедагогиканың интеграциясы	48
Иманбакиев Е.А. Болашақ әлеуметтік педагогтердің эстетикалық мәдениетін қалыптастыруда бейнелеу өнерін қолданудың тиімді жолдары	53
Шаханбаев М.Н. Арт-терапия элементтерін білім беру үдерісінде қолдану	58
Оханова Ы.Н. Арт-технологиялар – әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлаудың инновациялық құралы ретінде	62
Ибраева К.С. Есту қабілеті бұзылған оқушылардың шығармашылық қабілетін бейнелеу өнері терапиясы арқылы дамыту	66
Малаева А.А. Цифровые технологии в обучении графическому дизайну: возможности современных графических инструментов	69
Шао Ваньсин, Кожагулов А.Т., Зименко А.А., Лю Веньбин, Лу Тяньцзя Внедрение искусственного интеллекта в обучение цифровому редизайну объектов традиционной культуры	72
Сарпекова У.Т. Педагогический потенциал арт-терапии в развитии творческой активности обучающихся с нарушениями слуха и тяжелыми нарушениями речи	76
Закирова М.А., Ақбаева Ш.Ә. Болашақ көркем білім беру мамандарын нейроартты оқытуда кәсіби дайындау	80
Лу Тяньцзя, Байгутов К.А., Зименко А.А., Лю Вэньбинь, Шао Ваньсин. В высшей профессиональной школе: роль профессионально-контекстной адаптации	83
Сатаева А.С., Ақбаева Ш.Ә. Цифрлық трансформация жағдайындағы болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігі	88
Тоғабаева Г.Ш., Қозыбай А.Қ., Байқұлаков Е.Т. Көркем білім беруде студенттердің сыни ойлауын стилизация әдісі және жасанды интелектімен жетілдіру	91
Кайдаров М.У. Кескіндемедегі ағымдардың қалыптасуы	94
Кумісбекова М. Б., Ақбаева Ш.Ә. Көркем білім берудегі ұлттық киіз бұйымдарын жасаудың тәрбиелік мәні	97
Ян Пэнгуан, Ибрагимов А.И., Зименко А.А., Лю Вэньбинь. Инновационные методы цифровых технологий в художественном обучении	103
Калиякбарова А.Б. К вопросу о преподавании предмета «черчение» в школах республики казахстан	108

Жиекбаева Т.А., Оракова А.Ш. Біліктілікті арттыру жүйесінде көркем еңбек пәні мұғалімдерінің медиасауаттылығын дамытудағы медиа-арт технологияларының мүмкіндіктері	111
Гаазе Ж.Б. Обзор педагогических концепций и теорий в художественном образовании, применяемых в обучении аі дизайна	117
Бекова Г.А. Білім мен тәрбиеде дүниетанымдық көзқарастарды арттырудың маңызы	121
Севергина Д.С. Психологические аспекты проблемы профессионального Самоопределения школьников	126
Омар А.С. Цифрлық дәуірдегі көркемдік білім беру: инновациялар, трансформация және ұлттық құндылықтарды сақтау	133
Себенова Б.Т. Формирование проектных и исследовательских компетенций будущих педагогов художественного образования: сравнительный анализ образовательных подходов	136
Барлыбаева А., Қаржаубаева С. Кино өнеріндегі гримнің көркемдік және технологиялық ерекшеліктерінің теориялық шолуы	140
Асхат А. Стамбекова Ж.К. Сандық кескіндеме және векторлық графика: иллюстрациядан баспаға дейін	144
Өміржан А.М., Стамбекова Ж.К. Түсті басқарудың цифрлық жүйелері (cms) және авторлық колористика	149
Сүлейманова А.А., Стамбекова Ж.К. Толықтырылған шындық (ar) технологиясы бар интерактивті баспа өнімдері	153
Ожарова Г.М. Қазақстанның көркем-педагогикалық білім беру жүйесінде дизайн саласының арнайы пәндерін интеграциялауда жасанды интеллект мүмкіндіктері	157
Шамшидин І.А. Өнер мұғалімдерін даярлауды цифрландыру	161
Жүнісбек А.Б. Сәулеттік білім берудегі инновациялық әдістер мен технологиялар: цифрлық трансформация және педагогикалық перспективалар	165
Нурлан А.Ж., Стамбекова Ж.К. Педагогические особенности эффективного внедрения моушен–дизайна в подготовку графических дизайнеров	169
Сәрсеналиева А.С., Стамбекова Ж.К. Халықаралық жаок (moos) платформаларын болашақ графикалық дизайнерлерді даярлауда қолдану мүмкіндіктері	173
Калжанова Б.М., Нұрке М.С. Space age стилі арқылы қоғамның болашақ туралы қиялы: сәндегі утопия мен шындық	179
Аталыкова А.Н. Өнерді оқытудағы цифрлық технологиялар мен инновациялық әдістер	183

**«ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨРКЕМДІК БІЛІМ: ЦИФРЛЫҚ ДӘУІР ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ
ҚАЗІРГІ АХУАЛЫ МЕН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАРЫ» АТТЫ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

10 сәуір 2026 ж.

**МАТЕРИАЛЫ
«ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КАЗАХСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ
СОСТОЯНИЕ И ТРАНСФОРМАЦИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭПОХИ»
РЕСПУБЛИКАНСКАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ**

10 апреля 2026 г.

**MATERIALS
«ART EDUCATION IN KAZAKHSTAN: CURRENT STATE AND TRANSFORMATIONS
IN THE DIGITAL AGE» REPUBLICAN SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE**

April 10, 2026

Редактор: *Ж.К. Смагулова*
Арт-дизайнер: *А.Бсқақ*

Басуға 15.05.2026 ж. қол қойылды.
Пішімі 60x84 ¹/₈. Қаріптүрі «Times New Roman».
Көлемі 23.3 б.т.

ISBN 978-601-353-437-4

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды